GABRIEL DRAGAN

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

PENTRU CANDIDAȚII LA BACALAUREAT
ȘI ELEVII ȘCOALELOR SECUNDARE

EDIȚIA II-a
MULT ADĂUGITĂ

EDITURA „CUGETAREA"
P. C. GEORGESCU - DELAFRAS
BUCUREȘTI, IV. — Strada Popa Nan No. 21

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

GABRIEL DRĂGAN

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

PENTRU CANDIDAȚII LA BACALAUREAT
ȘI ELEVII ȘCOALELOR SECUNDARE

Conform cu ultima programă analitică

EDIȚIA II-a,
MULT ADĂUGITĂ

EDITURA „CUGETAREA"
P. C. GEORGESCU-DELAFRAS
BUCUREȘTI, IV — Strada Popa Nan, 21.

DE ACELAŞ AUTOR:

1. Trofee de aur, *Poezii*, (1923 — 1936), 1937.
2. Pe frontul Mărăşeşti învie morţii... (*Roman*), 1934.
3. La Vie et l'Oeuvre de I. Dimitriu-Bârlad.
4. Tragedia poetului Artur Enăşescu, 1935.
5. Istoria literaturii române.
   (Pentru candidaţii la bacalaureat şi elevii şcoalelor secundare) ediţia I, 1936.
6. Forţele naţionalismului creator.
   (Factorii de evoluţie şi evenimentele determinante) 1937.

IN CURS DE APARIŢIE:

7. Fantoma străzilor, (*Roman*).
8. Aspectele literaturii contemporane.
   (Studii de orientare critică).
9. Colonade albe, (*Esseuri*).
10. Evoluţia poeziei moderne.
    (Studii de interpretare critică, 1830—1930).
11. Consideraţii critice.
12. Viaţa şi opera lui Ştefan Petică.
13. Negrita, (*Roman*).
14. Paradisul magic, *(Roman).*
15. Pribegii şi evocări, *(Schiţe).*
16. Prinţul Singurătăţii, *(Roman).*
17. Istoria literaturii române.
    (Dela origine până în zilele noastre).
18. Istoria critică a politicii contemporane.
19. Concepţia statului modern.
    (Organizare şi conducere)
20. Filosofia creaţiei în artă.

BIBLIOGRAFIE:

Pe lângă monografii şi diferite studiî cu caracter particular cercetate cu privire la scriitori, opere ori curente literare, însemnăm aici din operele consultate, pe acele cu caracter general:

N. Iorga: **Istoria literaturii româneşti**, vol. I, ediţia II, Editura Pavel Suru, Bucureşti 1925.

N. Iorga: **Istoria literaturii româneşti**, vol. II, ediţia II, Fditura Pavel Suru, Bucureşti 1926.

N. Iorga. **Istoria literaturii româneşti**, vol. III, ediţia II, Ediţia Fundaţiei „Regele Ferdinand". Bucureşti, 1933.

N. Iorga: **Istoria literaturii româneşti contemporane**, vol. I, Crearea formei, Editura „Adevărul", Bucureşti, 1934.

N. Iorga: **Istoria literaturii româneşti contemporane**, vol. II, In căutarea fondului, Editura „Adevărul", Bucureşti, 1934.

Ovid Densuşianu: **Literatura română modernă**, vol. I, Editura Alcalay & Co., Bucureşti, 1920.

Ovid Densuşianu: **Literatura română modernă**, vol. II, Editura „Viaţa Românească", Bucureşti, 1921.

G. Bagdan-Duică: **Istoria literaturii române moderne**, Intâii poeţi munteni, Editura Institutului de arte grafice „Ardealul", Cluj 1923.

Sextil Puşcariu: **Istoria literaturii române**, Epoca veche, ediţia II, Editura Kraft, Sibiu, 1930.

Giorge Pascu: **Istoria literaturii şi limbii române**, Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1921.
Giorge Pascu: **Istoria literaturii româna** din sec. XVII, Editura „Viaţa Românească", Iaşi, 1921.
Giorge Pascu: **Istoria literaturii române** din sec. XVIII, Epoca lui: Clain, Şincai şi Maior, Iaşi, 1927.
Gh. Cardaş: **Pagini de istorie literară românească.** — Scriitorii vechi — vol. I, Biblioteca „Semănătorul", Arad, 1927.
Gh. Adamescu: **Istoria literaturii române**, Biblioteca pentru toţi, Editura Alcalay, Bucureşti.
N. Cartojan: **Cărţile populare în literatura românească**, I, Bucureşti, 1929.

P R E F A Ț Ă

Manualul de față are intenția de a prezenta celor interesați, fapte, curente, scriitori și opere, din istoria literaturii române, într'o lumină mai accesibilă candidaților la bacalaureat, și în genere, spiritului în formație al tineretului intelectual din școalele secundare.

Materialul este redat cât mai aproape de instrucțiunile indicate în programa analitică a examenului de bacalaureat. De aceea autorii propuși, in raport cu importanța lor, sunt tratați, spre deosebire de ceilalți, cu informații mai bogate și caracterizări mai amănunțite, socotite ca o prezentare fidelă la înțelegerea vieții unui scriitor și la pătrunderea unei opere de artă.

Dacă se întâlnesc unele depășiri, ca scriitori neceruți de programă introduși în ansamblu, ca și adausul dela sfârșitul cărții asupra literaturii contemporane, ele sunt făcute din dorința de a da lucrării o armonie mai completă, necesară unora care vor să-și însușească cel puțin sumar, prelungirea ideilor în mersul lor firesc, alături de pașii vremii, coordonate în acest cadru de orientare.

Gabriel Drăgan

Nicorești, 1929—1935.

LĂMURIRE LA EDIŢIA II=a.

Ediţia I=a a prezentei cărţi s'a epuizat numai în şase luni dela apariţie, confirmând deci necesitatea ei, şi fiindcă a fost folosită şi de alte categorii de ceti=tori, decât elevii şcoalelor secundare şi candidaţii la bacalaureat, cărora le este destinată în primul rând, am făcut la această a II-a ediţie, completări amănunţite la evoluţia curentelor literare, precum şi multe adăugiri de date şi scriitori, la textul primei redacţiuni.

G. D.

Bucureşti, 25 Februarie, 1937.

NOŢIUNI INTRODUCTIVE ASUPRA LIMBII ROMÂNE

Formarea limbii române. — La începutul primului veac după Hristos, stăpânirea romană îşi întinsese graniţele în Nordul peninsulei balcanice până'n apele Dunării, cucerind pe rând: Macedonia, Iliria, Panonia, Moesia şi Tracia, şi venise în atingere cu cea mai capabilă seminţie tracă: Dacii, care, organizaţi politiceşte şi favorizaţi de împrejurări, supravieţuiau în coasta imperiului ca o veşnică ameninţare.

Configuraţia aşezării geografice în mijlocul munţilor şi dealurilor, înfrăţirea cu codrii de pe înălţimi trufaşe, de unde zările păreau culcate, învinse la picioare, au făcut să se răsfrângă în sufletul poporului dac, măreţia naturii, libertatea vieţii asemeni jivinelor şi tot spiritul războinic şi mândru, cu care avea să lupte în curând pe viaţă şi pe moarte.

Incă de pe timpul lui Vespasian (69—79 d. Hristos), Dacii făceau dese invaziuni în teritoriul roman din Sudul Dunării. Prădăciunile acestea

puseră pe gânduri pe cei dela Roma. Romanii sub mai mulţi împăraţi începură războaie pentru restabilirea ordinei şi pedepsirea cutezătorului popor. Dacii însă triumfară asupra lumii civilizate şi gloria lor deveni temută şi istorică.

A trebuit să vină Traian (98—117), care cu destoinicia gândirii lui militare cunoscute, după două expediţii încununate de succes, (prima 101 — 102 şi a doua 105 — 106), să impună forţa romană în aceste părţi şi să transforme Dacia — după cum era obiceiul cu fiecare ţară cucerită — în provincie romană. Noua situaţie lărgea hotarele imperiului şi fiindcă vecinătatea lumii barbare începea de aici, cârmuirea romană dădu o specială privire provinciei de curând cucerită.

Dacia, în urma războaielor de exterminare, trebuia *repopulată*, *administrată* şi *apărată* în contra eventualelor atacuri prădalnice. Prin aceste mijloace primordiale, împărăţia romană putea impune în chip hotărît ţării cucerite, plină de bogăţii naturale, cum era Dacia, deci favorabilă civilizaţiei, caracterul şi înfăţişarea lumii latine, scopul dorit.

Colonizarea Daciei s'a făcut cu locuitori aduşi cei mai mulţi din populaţia romanizată a peninsulei balcanice, cu unii din Italia meridională, şi cu ceilalţi veniţi din toate părţile lumii romane, *(ex toto orbe romano)*.

Administrarea, adică bunul mers al treburilor publice (organizarea oraşelor, clădirea de apeducte, temple, monumente, încasarea dărilor etc.) era făcută de guvernatori şi de o întreagă populaţie de funcţionari romani.

Paza provinciei era încredinţată legiunilor de soldaţi romani, care îşi aveau garnizoanele în diferite centre de cetăţi mai vechi, ori în oraşe de curând întemeiate.

Convieţuirea aceasta laolaltă, elementul roman dominant cu rămăşiţele dace, a durat în linişte şi înflorire până la anul 271, când împăratul Aurelian, ne mai putând ţine rezistenţă Goţilor barbari, părăsi cu armatele sale Dacia şi odată cu el trecură Dunărea slujbaşii şi o parte din populaţia mai bogată a provinciei, mai cu seamă aceea dela oraşe.

De o parte şi de alta a râului Timoc, care se varsă în Dunăre, în Moesia, Aurelian dărui locuitorilor strămutaţi, pământuri, şi fondă acolo a doua Dacie, după numele său *Dacia Aureliană*. Coloniştii din această nouă alcătuire n'au dus nici aci o viaţă socială liniştită. Unii au fost împinşi de năvălirile barbare până'n Macedonia, Munţii Pindului şi Thesalia. Ba unii istorici afirmă c'au ajuns cu păstoritul şi alte nevoi, până'n Atica. Se pare că alţii, tot din acei colonişti din Dacia aureliană au fost luaţi în goana Vizigoţilor şi a Hunilor şi duşi până'n peninsula Istria din Nordul Mării Adriatice, unde s'au suprapus peste elementele romanizate de acolo, şi unde mai supravieţuiesc încă.

Populaţia care rămăsese în Dacia, era formată în majoritate din locuitorii satelor. Oamenii aceştia erau legaţi prea mult de pământ, de viile şi livezile lor, de turmele de vite şi oi, cu care colindau păşunile şi poienile munţilor, şi nu mai puteau părăsi cu niciun chip glia moştenită şi

udată de sudoarea muncii lor. Ei au rămas locului întâmpinând toate vijeliile vremii. Aceşti locuitori care formau cea mai numeroasă clasă din Dacia, erau fiinţa contopirii naţiei cuceritoare cu elementele băştinaşe, şi au dat naştere *poporului român*. Poporul acesta vorbea limba Daciei transformată în provincie romană, aceea a coloniştilor şi a soldaţilor romani, adică latina vulgară. Era graiul poporului de rând, fără cultură, acelaşi graiu care se întâlnea în toate provinciile romanizate şi mai puternic în peninsula balcanică.

In aceste împrejurări istorice, limba gintei latine a fost răsădită în Dacia. Aici, cu vremea, evoluând potrivit cu caracterul ei propriu şi cu mediul înconjurător, a dat naştere *limbii române*, care a ajuns azi în forma vorbită de noi.

I

LIMBA

Latinitatea limbii noastre. — Originea latină a limbii române a fost foarte viu discutată de diferiţi savanţi filologi români şi străini şi numai către sfârşitul secolului al XIX-lea, opinia publică intelectuală de specialitate din Europa, s'a putut convinge de rezultatul adevărului istoric, în urma consultării materialului lingvistic, pe cale experimentală. Unii străini înfocaţi contestatori ca Rössler, Engel, Kopitar, erau interesaţi şi poate nu îndeajuns de bine informaţi, ceea ce i-a făcut să emită păreri eronate.

Vom vedea că toate influenţele străine, intrate în limba română, n'au schimbat cu nimic caracterul ei latin, ci doar au contribuit cu termeni de largă utilitate la îmbogăţirea ei.

Cei care negau latinitatea limbii noastre ridicau în favoarea tezei lor, două argumente, în aparenţă verosimile, însă în fond sofisme.

1. — Spuneau că după cuvintele slavone, limba

noastră și ar fi luat existența din aceste elemente, și că organismul de azi constituie o limbă slavă, împestrițată, ca un mozaic, cu celelalte influențe străine. Ori, cum trebue raționat și aflat adevărul într'o problemă de limbă? Originea unei limbi nu se definește numai după numărul cuvintelor, fie el oricât de mare, deși nu i cazul limbii române cu elementele slave, ci și după formele, în care indivizii elaborează expresia gândirii în graiu ori scrieri, și care prezintă o importanță mai mare în cercetarea originei și a evoluției, decât glosarul. In limba română s'a constatat că aceste forme de expresie, numite gramatical morfologie și sintaxă, sunt de obârșie latină. La aceasta se mai adaugă și utilizarea cuvintelor. Bogdan Petriceicu-Hasdeu, a arătat lămurit în studiul său: *Circulația cuvintelor*, că termeni ca: *bine*, *nu*, *și*, *sunt*, se întâlnesc foarte des, nu ne putem exprima fără ei, și nu pot fi de aceeași valoare cu: *prisfol*, *ufrenie*, *molifțelnic*, *cherhanea*, etc., care vin foarte rar în vorbire. Deci latinitatea limbii noastre este evidentă.

2. — Ceea ce părea că sprijină aceleași teorii negative, era și faptul că limba română se înfățișa tuturor până către 1850 — 1860, în haina alfabetului cirilic, introdus pe cale religioasă dela Slavii din Sudul Dunării. A trebuit să vină Timoteiu Cipariu, care să înlocuiască și să susțină introducerea alfabetului latin. Cu această ocazie diferențele fonetice dintre limba de origină și cea română au apărut în reprezentarea grafică, în scris, într'adevăr foarte mici. O altă eroare a fost să

vârşită de-un lexicograf român. Al. Cihac într'o numărătoare a cuvintelor în prefaţa dicţionarului alcătuit de el, 1879, susţinea că în limba română s'ar afla $^2/_5$ elemente slavone, $^1/_5$ turcisme, $^1/_5$ din diferite alte limbi şi numai $^1/_5$ elemente latine, ceea ce era cu totul greşit, după cum s'a dovedit mai târziu de către distinşi filologi şi profesori ca d-nii Ovid Densuşianu, Sextil Puşcariu, Al. Philippide, N. Iorga, Ilie Bărbulescu şi alţii.

Limba română este de origine latină, înrudită cu celelalte limbi romanice sau neolatine: franceză, provensală, italiană, spaniolă, catalană şi portugheză.

ELEMENTELE CONSTITUTIVE: FONDUL LATIN ŞI AUTOHTON

Elementul predominant în formarea limbii noastre este latin. Reiese acest lucru din înseşi formele de directivă, principiile gramaticale de morfologie şi sintaxă, după care se elaborează gândirea în vorbire sau scris şi care păstrează în întregime normele de exprimare latinească. Se confirmă dela sine constatarea de faţă, prin vocabularul limbii române în mare parte de origine latină.

Prin latina vulgară ni s'a transmis inconştient, de către cei ce o vorbeau fără pregătiri intelectuale, cărturăreşti, structura organică a gramaticii latineşti.

Latina vulgară se deosebea de limba cultă, lite-

rară, zisă clasică, pe care o vorbeau şi o întrebuinţau în scris patricienii romani; zicem se deosebia, pe lângă alte câteva abateri fonetice, printr'o particularitate de frunte: accentul. Pe când în latina clasică accentul cădea pe vocala antepenultimă, în cea vulgară cădea pe penultima. Se întâlneşte această deosebire de obiceiu la cuvintele, în care dispare vocala penultimă: lat. cl. *òculum* > lat. v. > *òclu* şi limba rom. > ochiu. Sunt şi unele cuvinte, puţine la număr, care au păstrat aceeaşi formă ortografică, dar accentul în latina vulgară a rămas tot pe penultima: lat. cl. *càthedra* în lat. v. *cathèdra*.

In limba noastră se întâlnesc toate vocalele latineşti, pe lângă cele două *ă* şi *â*, împrumutate dela Slavi şi care mai există în pronunţie şi în limba rusă. Ni s'a transmis declinările, cu deosebire că în loc de cinci, avem numai trei, substantivele de a IV-a şi a V-a, fiind puţine în latina vulgară, au trecut la grupele declinărilor I-a şi a II-a, precum şi consoanele.

Tot din gramatica latină avem: adjectivul, adverbul, pronumele, prepoziţiile, conjuncţiile, toate numeralele cardinale afară de sută şi conjugările verbelor, ca şi timpurile, acele dela modul indicativ: prezentul, imperfectul, perfectul simplu, mai mult ca perfectul şi forma prezentului dela modul imperativ la persoana a II-a singular şi plural. Deasemeni o formă latină e şi participiul prezent precum şi succesiunea construcţiei în frază a propoziţiunilor relative, consecutive, etc.

Vocabularul transmis conţine elemente de mare

importanță. Aceste noțiuni de exprimare, reprezintă mijloacele primitive și absolut trebuincioase, cu care omul a căutat să înțeleagă, să definească lucrurile, ființele, și să se servească în toate împrejurările vieții.

Astfel sunt: fenomenele naturii: ploaie, tunet, brumă, rouă, negură, ninsoare, vânt, etc.; anotimpurile: toamnă, iarnă, primăvară, vară; împărțirea vremii: an, lună, săptămână, zile, seară, dimineață, etc.; numirile diferitelor părți ale corpului omenesc: cap, tâmplă, frunte, ochiu, sprinceană, geană, pleoapă, față, nas, nări, ureche, dinte, falcă, gură, limbă, spate, mână, braț, cot, piept, coastă, picior, pulpă, păr, deget, barbă, genunchiu, etc.; raporturile de rudenie: frate, soră, cumnat, bunică, nepot, tată, mamă, etc.; numirile diferitelor elemente ale naturii: cer, pământ, soare, lună, stele, etc.; numirile planetelor: Venus, Terra, Marte, Neptun, etc.; vârstele omului: tânăr, bărbat, fată, fecioară, etc.; organe interne ale corpului omenesc: inimă, plămâni, creier, rinichiu, etc.; numiri de plante și animale, minereuri: aur, argint, aramă, plumb; numiri de gospodărie: masă, casă, cămin, ușă, scară, poartă; funcțiunile intelectuale: înțelegere, cunoaștere, minte, spaimă, adevăr, cuget; diferitele înfățișări fizice ale pământului: câmp râpă, șes, vale, râu, țărm, etc.

Fiindcă printre coloniști și printre legionarii romani se aflau și mulți creștini, adepți tainici ai proaspetei învățături a lui Hristos, s'a introdus, cu această origină îndepărtată a creștinismului în Dacia, o mulțime de cuvinte latinești cu privire

la religie: Dumnezeu, cruce, botez, biserică, cuminecătură, cred, credinţă, creştin, înger, cuvios, păcat, Paşte, sfânt, rugăciune, preot, etc.

Cât despre *fondul autohton*, avem puţine dovezi existente.

Limba vechilor Iliri şi Traci era aproape aceeaşi, adică foarte asemănătoare. Deci, Dacii care erau, ca şi Geţii, o seminţie tracă, vorbeau o limbă înrudită cu a Ilirilor. Insă limba aceasta n'a lăsat opere, scrieri ori inscripţiuni bogate, din care să putem deduce lexicul şi caracterul ei firesc. Singura limbă de origine ilirică, supravieţuitoare, e albaneza de azi. Cele câteva urme autohtone din glosarul limbii române sunt extrem de puţine, care să se găsească şi în albaneză şi să se confirme deci autenticitatea obârşiei lor. Ceea ce ni s'a păstrat sunt numai câteva numiri geografice transmise de scriitorii antichităţii, ca *Ptolomeu*, şi câţiva termeni botanici culeşi într'o colecţiune: *Despre materia medicală*, alcătuită din mai multe limbi de medicul grec *Dioscoride*, care a trăit prin secolul I după Hristos.

Putem considera ca un element constitutiv fonetic autohton, transformarea unor vocale, de exemplu: *a* în *ă*, *e* în *ea*, *o* în *oa*, *a* în *â*, rotacismul şi alte câteva fenomene mai mici, care au contribuit la constituirea limbii noastre.

Aşadar, în elementele constitutive vechi, fondul autohton este foarte slab reprezentat, aproape inexistent.

Influenţele străine. — In decursul veacurilor vocabularul limbii noastre a primit diferite in-

fluenţe dela popoarele cu care românii au venit în atingere, fie prin aşezări de locuitori străini imigraţi în ţara noastră cu bogăţii renumite, fie prin contactul politic şi social, cu care ne-au forţat evenimentele istorice, fie prin năvăliri barbare trecătoare.

Ştim că epoca năvălirilor barbare a durat cam o mie de ani, 270—1290. In toată această vreme poporul român a fost silit să îndure una din cele mai cumplite tragedii din câte cunoaşte istoria lumii.

Incă dela anul 216 d. Hristos, *Goţii*, un popor germanic de sub coastele Mării Baltice îşi făcuseră apariţia la graniţele *Daciei Felix* în căutare de prăzi şi cuceriri. Legiunile romane însă i-au făcut să-şi îndrepte privirile către alte ţinuturi. Intr'adevăr Goţii se aşezară între Siret şi Nistru, subnumiţi *Vizigoţi*, şi între Nistru şi Bug, subnumiţi *Ostrogoţi*. Nu însă pentru totdeauna, căci din mijlocul Asiei mongolice năvălesc hoardele barbare de neam turanic, care aveau să invadeze întreaga Europă. Astfel după Goţi vin *Hunii* la 375,, apoi urmează *Gepizii, Avarii, Bulgarii, Ungurii, Pecenegii, Cumanii* şi *Tătarii.* Din fericire pentru poporul nostru, aceste neamuri prădalnice au fost trecătoare, ca nişte ploi vijelioase cu trăsnete şi furtună, şi numai două au rămas statornicite în Europa: Bulgarii şi Ungurii.

Cam odată cu năvălirea Avarilor, prin secolul al VI-lea, din ţinuturile prusiene şi baltice, încep a se revărsa *Slavii*, un popor indo-european, care s'au despărţit în trei ramuri: *a)* Slavii orientali:

Ruşii; *b)* Slavii occidentali: Cehii, Slovacii şi Polonii; *c)* Slavii meridionali: Slovenii, Croaţii şi Sârbii, la care se adaogă mai târziu şi Bulgarii slavizaţi. Slavii erau un popor blond, frumos, muncitor, blajin şi milos şi, mulţumită acestor calităţi, s'au infiltrat pe nesimţite într'o convieţuire paşnică şi înfloritoare, cu toate popoarele cu care au venit în atingere. Prin firea lor şi spiritul lor practic social ei au avut o mare influenţă asupra acelora cu care trăiau. Astfel Bulgarii, cuceritorii Slavilor din Moesia şi au pierdut limba, naţionalitatea şi multe din apucăturile caracterului lor turanic. Bulgarii au rămas doar cu numele!

Slavii au pătruns pe văile cursurilor de ape şi în Dacia. Trebue să ţinem seamă că procesul de formaţiune al poporului şi al limbii române era încheiat şi deci naţiunea şi limba erau organisme vii, circulau după legi proprii şi de sine stătătoare. Convieţuirea Românilor cu Slavii a adus contopirea lor cu noi. Am împrumutat dela ei obiceiuri, meşteşuguri, unelte, datini, ceva poate din misticul lor suflet, predispus la poezie, iubire şi tristeţe, dar mai cu seamă un număr bogat de cuvinte. Astfel constatăm că în vocabularul limbii române nicio înrâurire n'a lăsat urme mai trainice şi mai variate ca influenţa slavonă.

Influenţa slavonă. — Intâlnim această influenţă în mai toate mişcările vieţii: destoinic, sărman, milă, grijă, vesel, viteaz, vrăjmaş, voinic, Rusalii, molifteInic, liturghie, raiu, praznic, busuioc, ovăs, mac, bujor, brişcă, sfeclă, măslin, stejar, smochin, livadă, pajişte, deal, iaz, izvor, vrabie, gâscă, rac,

lebădă, cocoş, liliac, dihor, iubire, dragoste, prieten, căinţă, prag, gard, grajd, obraz, gât, trup, biciu, plug, lanţ, dibaciu, isteţ, iscusit, bălărie, poftă şi multe altele. Apoi sufixe de provenienţă slavă sunt: în -an: beţivan; în -nic: sfielnic, prielnic, paşnic; în -anie: păţanie, grijanie; în -eală: sfieală, spoială, greşală; în -eţ: drumeţ, etc. Tot dela Slavi am luat forme constitutive de viaţă politică: cneaz, voevod, etc., precum şi o foarte frumoasă terminologie geografică a ţărilor române, care se întinde nu numai la râuri şi la munţi ca: Topologul, Bistriţa, Milcovul, Domanul, Glava, Zanoga, ci şi la aşezări omeneşti în Maramureş: Leordina, Ruşcova, Crasna, etc., ori în Făgăraş şi regiunea învecinată: Grădiştea, Ohaba, Rucova, Obreşa, Tincova, etc. (A. D. Xenopol: Istoria Românilor, vol. II, 1896, Iaşi).

Dela celelalte popoare avem împrumuturi restrânse şi izolate, cum sunt de pildă dela unele numai câteva urme toponimice, abia sezisabile.

Influenţa gotică. — Dela Goţi ne-au rămas câteva numiri cu o circulaţie restrânsă: butură (butur) = buştean, butuc, starnut, strănut, mârţoagă, strugure, tureatcă, harnic, a sgudui, (**C. C. Diculescu**: *Die Gepiden, Forschungen zur Geschichte Daziens im frühen Mittelalter und zur Vorgeschichte des rumänischen Volkes, Leipzig, 1922).*

Influenţa albaneză. — Românii din Macedonia şi Munţii Pindului având din vreme în vreme contact cu cei din Dacia încă după primele strămutări, ne-au comunicat un număr oarecare de albanisme: bucurie, bunget, ceafă, curpen, copil, cioc,

copac, măgură, mugur, pârâu, năpârcă, sâmbure, moş, vatră, etc.

Influenţa bulgară.—Legăturile Românilor cu Bulgarii sunt vechi. Românii păstori din peninsula Balcanică, au colaborat cu Bulgarii la o viaţă politică strălucită cu toate că a fost pentru scurtă vreme. In secolul al XII-lea au întemeiat imperiul româno-bulgar, care ajunge sub Ioniţă, la 1204, să răstoarne pe Balduin de Flandra, conducătorul cruciadei a IV-a; acesta îşi uitase de Sfântul Mormânt, şi se întronase în Constantinopole, izgonind împăratul de acolo. Apoi cei dintâi şefi în ierarhia bisericească, vlădicii, au fost aduşi în Principate din Bulgaria. Tot prin ei s'a introdus la noi şi alfabetul cirilic. Dela ei avem termeni ca: vlădică, popă, schit, stareţ, hram, vodă, craiu, clucer, vornic, postelnic, etc.

Influenţa maghiară. — Faptul că Ungurii, prin creştinarea lor sub Ştefan cel Sfânt, capătă importanţă politică, ei caută să se afirme dintru început printr'o expansiune teritorială. După cuceriri în Slavii dela Nord şi în Slavii dela Sud, ei pătrund în cetatea munţilor din Transilvania. Organizaţia statului lor era feudală după moda din Apus şi această formă a fost impusă şi aici, unde românii, în veacurile următoare, deveniră şerbi pe moşiile magnaţilor. Contactul Românilor cu Ungurii ne-a adus un număr însemnat de cuvinte, fie împrumutate din necesitate, fie mecanic, involuntar. Astfel avem: *Ardeal*, dela cuvântul unguresc: *Erdély*, care înseamnează *pădure*, sau cum a fost introdus la început: „Király Erdély“ adică „Pădurea Regelui“. Cuvântul *Ardeal*

este însă intrat în limbă cu o mare putere de circulație și nu mai poate fi alungat. Termenul latin *Transilvania*, e lung, și cu toată muzicalitatea vocalelor, rămâne mai puțin întrebuințat. Dela Unguri avem numiri de plante: mohor, leuștean, ciupercă, picioarcă; numiri de animale: șoim, uliu, coroiu, și multe din diferite alte împrejurări: oraș, neam, uriaș, bănuire, chibzuire, alcătuire, cheltuire, făgăduire, gândire, închipuire, socotire, gingaș, hotar, iobag, pildă, viclean, tâlhar, etc. Sunt unele cuvinte care au terminațiunea specific maghiară ca cele în *șug* și *ău*, cum sunt: prieteșug, meșteșug, vicleșug, belșug, heleșteu, hârdău, etc.

Influența turcă. — Contactul Românilor cu Turcii, forțat și impus de evenimentele istorice, a fost de lungă durată: mai bine de cinci secole. Cu toate că Turcii se deosibeau de noi prin religie, viață politică și socială, totuși ne-a rămas și dela ei un mic glosar de cuvinte transmise fie direct, fie prin intermediul altor neamuri ca Tătarii, Bulgarii ori Sârbii. Așa sunt: ortoman, chiabur, tărâm, halat, hatâr, geantă, nufăr, mazil, saca, basma, moft, bacșiș, chioșc, iaurgiu, salepgiu, pașalâc, geamlâc, etc.

Influența greacă. — Sunt două perioade însemnate în care s'au infiltrat în limba română elemente grecești: 1. Printre coloniștii aduși de Traian în Dacia erau și unii diu Asia-Mică, Smirna, Pergam și alte orașe din insulele Mării Egee, ba chiar și din Creta! Acești coloniști greci romanizați, sau în curs de romanizare, cu toate că erau covârșiți de dominațiunea romană, totuși mai

păstrau în limbă urmele originii lor. Precizarea elementelor greceşti introduse din acea epocă, e dificilă. S'a putut stabili mai cu uşurinţă după inscripţiuni o serie de nume proprii. Din cele comune ni se dă ca sigure: tufă, teacă, purpură, drum, martur. 2. Cele mai multe cuvinte le avem introduse în limbă din epoca fanariotă şi de atunci încoace. Amintim că majoritatea Grecilor veniţi în Principate era sau călugări şi-şi duceau viaţa din belşugul mânăstirilor bogate, sau funcţionari de stat, slujitori ori boieri pe lângă domnitori. Dela ei ne-au rămas: tipar, dascăl, cucuvae, scatiu, stacoj, rodie, portocală, lămâie, crin, garoafă, vlăstar, smeură, trandafir, conopidă, chitră, boboc, lipsă, folos, prinos, frică, agonisire, evlavie, mângâiere, pedepsire, părăsire, sosire, noimă, temeiu, horă, mânăstire, etc.

Influenţe occidentale. — Pe lângă aceste influenţe dintr'un trecut mai îndepărtat, limba română a primit în decursul veacului al XI-lea şi actual prin intermediul literaturii şi al utilizării invenţiunilor moderne, o sumedenie de cuvinţe provenite din diferite limbi: franceză, italiană, germană, engleză, rusă, etc. Astfel sunt: popor, naţie, gintă, pasiune, progres, amor, spleen, interview, tramvaiu, fabrică, uzină, telegraf, telefon, vapor, radio, etc.

Creaţiuni indigene. onomatopee. — S'au creat cuvinte în mod spontan prin repetări de sunete, sau imitaţii: bubuire, duduire, fâlfâire, fâşâire, dondănire, bombănire, etc.

DIALECTELE LIMBII ROMÂNE

Limba vorbită azi în cuprinsul României-Mari, ajunsă din cauza înaintării în civilizaţie a poporului român, la rangul de limbă literară, nu este decât un dialect în evoluţia lui firească al limbii române mai vechi şi mai întinse. Limba română primitivă, deşi cu absolută precizie nu se poate şti, pare însă foarte probabil că era graiul tuturor locuitorilor din provinciile romanizate din peninsula balcanică şi atingea hotarele Daciei şi Marea Neagră la Răsărit, Grecia la Sud, Marea Adriatică la Apus şi Panonia la Nord.

Intervenind năvălirile barbare şi apoi aşezarea definitivă a Slavilor, Ungurilor şi a Bulgarilor în aceste părţi ale Europei, situaţia geografică a limbii române a fost împărţită în două regiuni distincte şi anume: stânga Dunării cu Românii din Dacia şi dreapta Dunării cu Românii din Bulgaria şi Serbia, din Grecia cu provinciile Macedonia, Thesalia, Albania şi Epir, şi din Istria, din Nordul Adriaticei, unde se găsesc în număr mai restrâns. Limba Românilor din aceste regiuni, supusă despărţirii din cauza evenimentelor istorice, a suferit, conform mediului, influenţe străine şi a dat naştere la dialecte.

In regiunea din dreapta Dunării s'au aşezat Slavii dela râul Sava până'n Bulgaria de azi. Aceştia constituiţi în organizaţii politice au dat viaţă statelor slave din peninsula balcanică, devenind populaţie dominantă. Românii au rămas răzleţiţi şi mulţi din aceştia au fost desnaţiona-

lizaţi. Cei cari şi au conservat limba şi naţionalitatea aşa cu se găsesc azi, au trăit o viaţă socială în insule compacte, cum sunt cei din valea Timocului, cei din Macedonia, Epir şi Munţii Pindului, şi cei din împrejurimile Salonicului. Românii istrieni fiind puţini la număr şi fără niciun contact apropiat cu alţi Români sunt pe cale de desnaţionalizare completă. Numai Românii din Dacia, fiind într'un număr impunător şi favorizaţi de împrejurări, au putut întemeia state politice organizate, şi au ajuns să aibă o limbă literară desvoltată.

După regiuni, distingem următoarele dialecte:

1. *Dialectul daco-român* în stânga Dunării;
2. *Dialectul istro-român* în Istria;
3. *Dialectul macedo-român* în Macedonia, Albania, Munţii Pindului şi Salonic, cu *subdialectul megleno-român*, pe care unii îl consideră ca al patrulea dialect.

Dialectul daco român ne a dat limba literară şi oficială a populaţiei dominante din hotarele cunoscute ale României de azi. Şi aici vocabularul întrebuinţat în popor, prezintă mici particularităţi, numite provincialisme. Acest lucru a făcut pe unii să considere limba unei provincii ca un dialect, ceea ce este impropriu şi greşit.

Dialectul istro-român, vorbit abia de vreo cinci mii de locuitori, aflători în câteva sate şi comune nu departe de Fiume, oraş italian la graniţă lângă Jugo-Slavia, are ca particularităţi principale următoarele: întrebuinţarea lui *o* în loc de *oa*: morte (moarte), coje (coajă); *oa* în loc de *al*: coad, (cald),

oab (alb); *e* deschis (é) în loc de *ă* din limba literară; vezut (văzut); rotacismul lui *n* intervocalic, înlocuit cu *r*: mire (mine), dumireche (dumineca), etc.

Dialectul macedo român prezintă următoarele îparticularităţi de seamă; 1. diftongul *ea, ia,* când n silaba următoare este e, nu s'a redus la *e*, ca în dialectul daco-român: veade (vede), leane (lene); 2. grupele au, eu, înainte de consoane sunt înlocuite cu *av, af, ef:* alavdu (laud), caftu (caut); 3. unele cuvinte primesc prefixul vocalic *a:* aromăn (român), alavdu (laud), aumbra (umbră), amare (mare); prefacerea labialelor: *p, b, f, v,* urmate de *i* sau *ie* în *chi* = chiept (piept), chiatră (piatră); în *ghi* = corghi (corbi); în *h* = hier (fier); *y* = yin (vin); 5. consoanele *n* şi *l* se păstrează înmuiate: cal'i (cai), călcâŋu (călcâiu), mul'are (muiere); 6. *în* la începutul cuvintelor pierde pe *î* şi rămâne *n* legat în pronunţare de silaba următoare: ncălzescu (încălzesc), npartu (împart); 7. finalele *u* şi *i* au rămas în cuvintele în care sunt precedate de două consoane; plăngu (plâng), dormu (dorm), domnu (domn); 8. consoanele *c* şi *g* înainte de *e* şi *i* s'au schimbat în *ţ, dz;* ţer (cer), dzinere (ginere), nuţi (nuci); 9. vocalele caracteristice *ă* şi *â* nu se întâlnesc cu acelaşi sunet în toate ţinuturile în care se vorbeşte dialectul, ci se găsesc de obiceiu amândouă pronunţate în *ă:* plăng, vănd, aromăn.

Subdialectul megleno-român, vorbit de locuitorii din valea râului Vardar, ne înfăţişează următoarele particularităţi: 1. diftongul *ea* se aude într'un *e*

deschis: léc (leac), béu (beau); 2. vocalele *ă* şi *â* se pronunţă ó: róu (rău), cót (cât); 3. grupul în (îm) dela începutul cuvintelor este înlocuit prin *an* şi *am*; antru (întru), amplu (împlu), ampirat (împărat), anvaţ (învăţ).

In unele amănunte acest subdialect se aseamănă cu dialectul daco-român: vin (vin), vis (vis).

II

EPOCA VECHE

A. LITERATURA RELIGIOASĂ

I. INFLUENŢE STRĂINE PE CALE RELIGIOASĂ

Influenţa culturii slavone. — Creştinismul pătrunde în Dacia încă de pe vremea colonizării romane. Se înfiltrează adânc în toate straturile sociale.

Trec hoardele barbare şi, în decurs de mai bine de o mie de ani, din cauza lipsei de viaţă politică, religia creştină în Dacia nu cunoaşte nici răspândirea şi susţinerea oficială şi nici organizarea şi introducerea ierarhiilor bisericeşti, cum se vedea în alte părţi.

Mai favorizaţi de împrejurări au fost Slavii din Sudul Dunării, Sârbii, Slovenii în frunte cu Bulgarii slavizaţi. Creştinarea lor începe din secolul al VI-lea, dela aşezarea lor în acele părţi şi se

desăvârşeşte în secolul al IX lea, când Bulgarii sub regele Boris se creştinează în massă şi proclamă creştinismul religie de stat

Ei s'au bucurat în organizarea bisericii şi de prezenţa unor destoinici misionari creştini, cum au fost fraţii călugări, originari din Salonic, Metodiu şi Ciril, care au tradus în limba slavonă Sfânta Scriptură. Ciril e autorul alfabetului numit *cirilic*, în care limba slavonă începe să se înfăţişeze în scris. Alţi adepţi neobosiţi ai acestor apostoli duceau mai departe creştinismul şi slavonismul.

Faţă de această mişcare de cultură religioasă a Slavilor dela Sud de Dunăre, Românii dela Nord trebuiau să se resimtă. Astfel ne vedem supuşi ierarhiilor bisericeşti slave din Vidin şi Silistra, în care se afla câte un episcop. Primind dela ei organizarea bisericii, am primit şi limba slavonă, de care la început ne-am slujit numai în biserică şi mai pe urmă cu întemeierea Principatelor a fost adoptată şi ca limbă oficială de stat.

Influenţa slavonă devine mai puternică începând cu veacul al XIV lea.

Când Turcii năvălesc în Europa şi supun prin războaie înverşunate popoarele slave din peninsula balcanică, atunci toţi cărturarii mai de seamă trec în Principate, unde mulţi rămân aici pentru totdeauna. In ţările române ei desfăşoară o mare activitate religioasă şi culturală cu caracter slavon. Unul dintre aceşti cărturari refugiaţi, călugărul Nicodim, rudă cu Lazăr, cneazul Sârbilor, întemeie cele dintâi mânăstiri: Vodiţa la 1370 sub Vladislav-Basarab, şi Tismana la 1392 sub Mircea cel

Mare. După modelul acestor mânăstiri, se clădiră în ambele Principate sub diferiţi domnitori, o mulţime de locaşuri, din ce în ce mai frumoase, ale căror podoabe de arhitectură şi pictură se păstrează la unele până'n zilele noastre.

In mânăstiri se învăţa carte slavonă, se pregăteau preoţii diecii şi scriitorii, cari slujiau pe lângă domnitori ori boieri. Tot aici mai târziu, când a fost adus tiparul, se tipăreau cărţi slavone.

Un vestit propagator al slavonismului a fost Grigore Ţamblac (1370—1450) originar din Macedonia, trimis de Patriarhul din Constantinopole la 1401 în Moldova, către Alexandru cel Bun. Aici a condus şcoala domnească din Suceava şi apoi a ajuns mitropolit. Către sfârşitul vieţii s'a retras în Serbia, unde a murit ca egumen.

Cultura slavonă a avut o mare înrâurire asupra limbii şi a vieţii noastre de stat. In limbă pe cale religioasă, ne-au rămas termeni referitori la credinţă şi biserică. In viaţa politică am luat primele nuclee de stat: voevodatele. In biserică s'a oficiat slujba în limba slavonă până sub Matei Basarab şi Vasile Lupu, care au întrodus limba română. Alfabetul cirilic a fost înlocuit abia la mijlocul veacului al XIX-lea, din propunerea latinistului Timoteiu Cipariu.

Influenţa culturii slavone se prelungeşte până în secolul al XVIII-lea, când, sub fanarioţi, slăbeşte mult, făcând loc influenţii culturii greceşti.

Influenţa culturii husite.—Amestecul prea mult al papilor în viaţa politică a statelor, precum şi abuzurile săvârşite de ei asupra credincioşilor în

numele lui Iisus, au determinat pe unii învăţaţi teologi la răsvrătire şi au cerut reformarea religiei catolice. Un precursor al reformei a fost Ioan Hus. Originar din Bohemia, adept al doctrinii lui Wycliffe, reformator englez, Ioan Hus propovăduia mulţimilor o nouă lege, care se răspândea cu o iuţeală ne mai pomenită. Excomunicat de papa Alexandru al V-lea şi condamnat la moarte pentru erezie de consiliul dela Constanţa, oraş pe malul lacului cu acelaşi nume în Baden, fu ars de viu pe rug în 1415. Discipolii săi însă se înmulţiră şi doctrina lui trecu mai departe în toată Europa. Husiţii admit împărtăşania ca'n religia ortodoxă, primesc elementul laic în conducerea bisericii şi cer cu insistenţă introducerea limbii naţionale în biserică în locul celei latine, neînţeleasă de popor.

Misionarii husiţi ajung în Ardeal, unde sunt bine primiti şi trec chiar în Principate, însă fără a putea face vreo ispravă. In Ardeal, din cauza slabei organizaţii bisericeşti, husiţii capătă mulţi aderenţi printre români. Dealtfel preoţii români văzând că husiţii nu propovăduiesc altceva decât textul bibliei şi nu schimbă cu nimic credinţa lor, de până atunci, primesc bucuroşi noua doctrină, care se reducea doar la marele avantaj de a se oficia serviciile religioase în limba maternă a poporului.

Acum trebuiau traduse cărţile sfinte în limba română.

Astfel în Nordul Ardealului, în regiunea Maramureşului, unde influenţa husită era mai puternică vedem circulând în còpii, după manuscrise, cele

dintâi izvodituri româneşti, traduceri, care cuprindeau : Faptele apostolilor, Evanghelia şi Psaltirea. Din aceste manuscrise ni s'a păstrat *Codicele voronețean*, numit aşa după Mânăstirea Voronețul din Bucovina, unde a fost găsit de Gr. Crețu în 1871. Are 170 de pagini şi cuprinde faptele apostolilor. Unii cercetători ca I. Bumbac şi I. Nădejde socoteau că e un text din secolul al X-lea. Profesorul I. G. Sbiera publică însă textul însoțit de un vast şi documentat studiu de precizare, în care după structura limbii din manuscris, arată că datează dela sfârşitul secolului al XV-lea.

Sunt considerate cam tot din aceeaşi vreme şi manuscrisele: *Psaltirea scheiană, Textele măhăcene*, sau *Codicele sturdzane*, numite astfel după numele donatorului Dimitrie A. Sturdza din com. Scheia, aflate de acesta pe la 1879. Aceste manuscrise au fost adunate din còpii şi unele traduse din slavoneşte de un preot, Popa Grigore din satul Măhaciu, situat între Vințul de Sus şi Turda. In ele se află texte de popularizare religioasă ca: *Rugăciunea de scoaterea Dracului, Călătoria Maicii Domnului la Iad, Apocalipsul Apostolului Pavel, Cugetări în ora morții, Legenda Duminecii, Legenda Sfintei Vineri*, predici etc.

Printre aceste texte, sunt unele cu caracter eretic, ca *Rugăciunea de scoaterea Dracului.* Faptul că asemenea lucrări eretice se răspândeau printre cele dogmatice, curate, creştine, arată urmele unui curent dubios, care găsise ecou în sufletul simplu al poporului.

Influența Bogomilismului.—Originea acestei cre-

dințe se trage din religia persană. Ea exprimă lupta dintre spiritul binelui și al răului. S'a desvoltat ca o nouă doctrină la populațiile din Asia, unde un predicator numit Manes formulă predicele sale, ținând seamă și de învățăturile Apostolului Pavel, din care cauză se numea în acea perioadă, credința Manicheilor sau a Pavlicianilor. In veacul al VIII-lea pătrunzând din Asia-Mică în Tracia, această credință începe a fi propagată printre creștinii Slavi și Bulgari de către un preot eretic, numit Bogomil, pe la anii 950—960. După numele acestui din urmă apologet, învățăturile lui s'au chemat *bogomilice*. Dela Bulgarii dela Sud de Dunăre, Bogomilismul a trecut, cu atâtea ocazii ale infiltrațiunilor de care am mai pomenit, la Românii din Muntenia, Ardeal și Moldova. Bogomilismul la Români s'a manifestat oral și în scrieri apocrife. Acestea cuprindeau credințe religioase eretice, cu întâmplări miraculoase, inventate și puse pe socoteala unor figuri ale bisericii creștine, prin care căutau să arate lupta dintre Dumnezeu, creatorul lumii și Satanael, geniul răului și al nimicirii.

Bogdan Petriceicu Hasdeu emite câteva păreri și mărturii despre existența Bogomilismului și circulația acestei credințe în provinciile românești.

Bogomilismul a pătruns și în Italia, Franța și Ungaria.

Influența culturii reformate. — După Ioan Hus reformațiunea religioasă în biserica romano-catolică a fost continuată cu succes de Martin Luther și Ioan Calvin. Lutheranismul și calvinismul se răspândiră și în Ardeal, unde Sașii deveniră lutherani și Ungurii calvini.

In vremea aceasta, descoperindu se tiparul, propagatorii celor două curente găsesc pe această cale un mijloc din cele mai nimerite pentru răspândirea religiei reformate. Vedem că au fost aduse tipografii în orașele principale ca: Brașov, Sibiu, Orăștie, Bălgrad (Alba-Iulia) și Sebeșul săsesc. Astfel din dorința de a câștiga pe Români *apare la Sibiu cea dintâi tipăritură în limbă română*, **Catehismul lutheran dela Sibiu**, 1544. din care ni s'a păstrat numai o copie în Codicele sturdzan.

Și calviniștii tipăresc, aproape cu o sută de ani mai târziu, o carte de propagandă: *Catehismul calvinesc*, la Alba-Iulia în 1642.

Influența culturii grecești. Cultura grecească se ivește în Principate mai întâi pe cale religioasă și apoi pe cale politică.

Incă de pe vremea lui Radu cel Mare, începutul secolului al XVI-lea, domnitorii români cu sentimente evlavioase, încep a închina mânăstiri locurilor sfinte dela Muntele Athos din Grecia, și Ierusalim. Totodată ei dăruiau acestor mânăstiri moșii, sate, podoabe de aur și argint și alte averi însemnate. Prin aceste legături și din dorința de a trăi liniștit din veniturile averilor, se întroduce în viața monahală a mânăstirilor noastre elementul grecesc, format din călugări, din care apoi mulți au ajuns să ocupe cele mai înalte demnități bisericești din țară. Călugării greci erau mânați spre noi și de groaza Turcilor, a căror putere întinzându-se în toată peninsula balcanică, amenința chiar civilizația Apusului. In țările române de peste Dunăre se mai aflau în siguranță.

Către sfârşitul veacului al XVII-lea, pe timpul lui Şerban Cantacuzino, domn foarte învăţat şi cu idealuri înalte, cultura grecească fu sprijinită cu căldură în biserică, în stat şi în clasa boierilor şi tindea la înlocuirea celei slavone. Astfel sub Constantin Brâncoveanu se întemeiază la Bucureşti, după modelul Universităţii din Padua, o şcoală de studii superioare: *Academia grecească*, pusă sub conducerea unui învăţat grec, *Sevastos Kimenites*.

De asemeni în Moldova, Gheorghe Duca dădu răspândire culturii greceşti.

In decursul evoluţiei acestui curent, se naşte la noi un adevărat focar de civilizaţie grecească. In tipografiile instalate prin chiliile mânăstirilor se tipăresc cărţi cu slove greceşti, făcând concurenţă celor slavone şi româneşti.

Această mişcare prin spirit de emulaţie determină şi la noi, românii, începuturi de deşteptare intelectuală şi naţională.

Ceea ce a contribuit însă la desăvârşirea influenţei greceşti a fost invaziunea dominantă a pripăşiţilor politici. Acest fapt intervine odată cu întronarea domniilor fanariote în Principate, la începutul secolului al XVIII-lea. In acest timp cultura grecească susţinută şi introdusă oficial e în floare. Limba greacă trecu în viaţa socială a Principatelor, în cancelariile domneşti, corespondenţă, acte, inscripţii etc., şi era privită ca singura limbă, dintre slavonă şi română, de educaţie cărturărească.

Timp de un veac în epoca fanariotă, elementul grecesc poartă cheile politice şi economice ale Ţărilor române.

Influenţa culturii greceşti decade odată cu revoluţia din 1821 a lui Tudor Vladimirescu, a cărui mişcare era îndreptată anume împotriva Grecilor.

SCRIERI RELIGIOASE MORALE

Invăţăturile lui Neagoe. Neagoe Basarab, domnul Munteniei, între 1512—1521, din îndemnul cugetului său evlavios a pus să se scrie şi a lăsat în manuscris o lucrare religioasă cu caracter moral, cunoscută sub titlul: *Invăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*. Ele nu sunt opera personală a lui Neagoe, ci sunt scrise de un călugăr, care a trăit în apropierea domnului, pe care se vede, că l-a cunoscut şi 'n gândurile lui intime. Manuscrisul acestei lucrări a fost compus în slavoneşte din care s'a tradus în româneşte. Aceste *Invăţături ale lui Neagoe* nu sunt o scriere originală, ci o traducere şi o prelucrare cu adăugiri, după scrierea grecească, *Umilinţa*, lui Simion Monahul, cu fragmente din alte lucrări ca Varlaam şi Ioasaf, Pseudo-Hrisostom, Ioan Scărariul, Alexandria.

Viaţa Patriarhului Nifon. Patriarhul Nifon din Constantinopole, care persecutat de Turci a trăit mulţi ani în Muntenia, adus de domnul Radu cel Mare (1496-1508), a avut în Muntenia multă dragoste şi admiraţie. Murind Patriarhul Nifon la 12 August 1508, la mânăstirea Dionisat, de lângă Sfântul Munte, Neagoe Basarab îi adusese moaştele în Ţara românească.

Un scriitor numit *chir Gavril protul* a întocmit

o lucrare: *Viaţa şi traiul Sfinţiei Sale Părintelui nostru Nifon*, în care pe lângă biografia Patriarhului cu „multe patimi şi ispite", adaugă şi întâmplări din domnia lui Neagoe Basarab. Cartea a fost scrisă în limba greacă, cam pe la anii 1517-1520. Manuscrisul, mai târziu a fost tradus şi în româneşte, iar o copie a acestei traduceri, făcută de ieromonahul Ion dela Bistriţa, în anul 1682, a ajuns până în zilele noastre. S'a tipărit pentru prima dată de Const. Erbiceanu, Bucureşti, 1888.

PRIMELE TIPĂRITURI

Cu toate că se afla într'o formă foarte anevoioasă de utilizat, tiparul se răspândi în lumea cărturarilor din Europa, ca faima unui miracol, ceea ce anunţă că descoperirea lui Gutemberg avea să dea, de acum înainte, un mare pas civilizaţiei popoarelor.

Tiparul a pătruns la noi la începutul veacului al XVI lea, prin intermediul unui călugăr meşter tipograf numit *Macarie*, originar din Muntenegru, adus în Muntenia de Radu cel Mare, către sfârşitul domniei lui, între 1506—1508. Macarie învăţase acest meşteşug în cetatea înfloritoare a Veneţiei unde, încă mai înainte de anul 1500 se tipăreau cărţi pentru toţi creştinii răsăriteni, care întrebuinţau în biserică limba slavonă.

Venit în Ţara românească, Macarie şi-a aşezat tipografia în chiliile dela Mânăstirea Dealului, de lângă Târgovişte, mai în apropierea domnului.

Aici între anii 1508—1512, Macarie dădu la iveală de sub teascul său un *Liturgheriu*, un *Octoih* sau *Carte de cântări în opt glasuri* şi o *Evanghelie*, toate în limba slavonă. E de remarcat faptul că tipografia lui Macarie, trimitea cărţi bisericeşti în toată lumea ortodoxă a Românilor din Moldova şi Ardeal şi tuturor Slavilor din peninsula balcanică.

Datorită acestei activităţi cărturăreşti, călugărul slovelor Macarie, ajunge sub Neagoe Basarab mitropolit al ţării româneşti.

Un continuator al meşteşugului tipografic a fost logofătul *Dimitrie Liubavici*, venit şi el din Serbia. Tipări mai multe cărţi slavone.

Cu aceste tipărituri se încheie apogeul culturii slavone, care a dominat exclusiv în Principate, până în a doua jumătate a veacului al XVI-lea făcând loc culturii româneşti, şi mai puternic influenţei greceşti.

IN ARDEAL

Diaconul Coresi. Originar din insula Chios, Diaconul Coresi stabilit în Muntenia cu familia nu cu mult înainte de 1527, învăţă meşteşugul tipografiei la Târgovişte, unde, din cauza persecuţiilor lui Mircea Ciobanul, din a doua lui domnie, nu putea fi în siguranţă şi nici nu putea face vreo ispravă cu meşteşugul său. De aceea primi bucuros invitaţia juzilor saşi din Braşov: *Luca Hrăjilă* (Lucas Hirscher) şi *Ioan Beagner* (Hans Benkner), de a merge acolo conducător de tipografie. La Braşov,

Diaconul Coresi găsi un mediu prielnic: o tipografie bună, înființată încă din 1535 de învățatul lutheran Ioan Honterus și o fabrică de hârtie, prima în Ardeal, amândouă susținute cu cheltuiala asociaților: Honterus, Fuchs și Benkner. Juzii sași voiau să scoată cărți pentru o desfacere mai largă și acest lucru nu se putea îndeplini decât tipărindu-le pentru popor și în limba lui. Pentru Români se cereau cărți pe lângă cele în limba slavonă, care era necunoscută de popor, dar care se întrebuința în biserică, și cărți în limba română. Astfel Sașii prin mijlocirea lui Coresi, om învățat, cunoscător de limba română și meșter tipograf, aveau mai întâi de scop succesul afacerii lor comerciale. Unii istorici literari au atribuit acestei mișcări a lui Coresi, care ar fi avut intenții de promovare a ideilor naționale românești, ceea ce este neîntemeiat.

Intre anii 1560 — 1582, Diaconul Coresi ajutat de unii ucenici și colaboratori ca: Tudor Diacul, preoții Iane și Mihaiu, Mănăilă și reformatorul calvin ungurul, Forro Miklos, tipărește 20 de cărți religioase. Din acestea 9 sunt românești, una cu text slavono-român, iar restul, slavone. Cea dintâi tipăritură este *Tetraevanghelu-l* sau cartea celor 4 evanghelii, tradusă în colaborare cu Tudor Diacul.

Un exemplar se află la Academia Română. Urmează apoi cărțile *Apostol* sau faptele apostolilor, *Tâlcul evangheliilor*, *Molitvenic românesc*, două *Psaltiri românești*, *Evanghelie cu învățătură*, *Intrebare creștinească* și *Pravila sfinților apostoli*. Coresi nu este un talent literar de opere personale. El

este un traducător cu mijloace mai restrânse. In alcătuirea acestor cărţi, pe lângă propriile traduceri, el mai foloseşte şi manuscrisele traducerilor ivite sub influenţa husită, cu oarecare schimbări de cuvinte El introduce cel dintâiu în scrieri limba vorbită în Muntenia, care apoi, prin cărţi, s'a transmis la Românii din Ardeal şi Moldova, punând astfel contribuţia munteană la un început de limbă literară.

Diaconul Coresi moare la 1582.

Palia dela Orăştie. Sub titlul acesta a apărut în 1582, la Orăştie, o traducere fragmentară a *Vechiului Testament*, cuprinzând primele două părţi din cărţile lui Moise: *Facerea lumii* şi *Ieşirea din Egipt*. Palia dela Orăştie a fost tipărită de Şerban Diacul (fiul Diaconului Coresi) şi Marien Diacul. Traducerea a fost săvârşită de mai mulţi colaboratori. In prefaţa cărţii ni se pomeneşte de episcopul *Mihail Fordaş*, dascălul *Efrem Zacan*, *Şt. Herce*, *Moise Petrişel* şi protopopul *Achirie*. Ei mărturisesc că s'au slujit de felurite texte din limbile: ebraică, greacă, slavonă şi sârbească(?).

E cea mai veche traducere cunoscută a vechiului Testament.

Mitropolitul Simion Ştefan. Ne-a rămas puţine date biografice. E de reţinut data morţii 1651. Din îndemnul acestui prelat se tipări la Bălgrad (Alba Iulia) în 1648 traducerea *Noului Testament*. Traducerea se datoreşte Ieromonahului Silvestru şi a fost corectată pe unele locuri de Mitropolitul *Simion Ştefan*, deoarece traducătorul nu cunoştea îndeajuns limba greacă, din care tradusese. In pre-

fața acestei tipărituri, Mitropolitul Simion Ștefan face o declarație de omagiu lui George Racotzi, voevodul Ardealului, apoi spune că această carte ar dori s'o vadă citită de toți Românii, cu toate că aceștia nu vorbesc în toate țările unde se aflau tocmai la fel. El spune că s'a ostenit să scrie cu cuvintele pe care să le înțeleagă toți, căci cuvintele sunt ca banii:

„Bine știu că cuvintele trebue să fie ca banii, că banii aceia sunt buni care umblă în toate țările (adică în toate provinciile locuite de Români, nota Drăgan), așa și cuvintele acelea sunt bune, care le înțeleg toți.

Noi drept aceea ne-am silit, de încât am putut să izvodim așa cum să înțeleagă toți, iară că nu vor înțelege toți nu-i de vina noastră, ce-i de vina aceluia ce-au răsfirat Românii prin alte țări, de s'au mestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăiesc toți într'un chip".

IN MOLDOVA

Mitropolitul Varlaam. (?—1657). Născut din țărani, din județul Putnei, cam pe la sfârșitul veacului al XVI-lea, Mitropolitul Varlaam la 1610 ajunge egumen la mânăstirea Secu din județul Neamțului. Mai târziu, în 1628, îl vedem arhimandrit la Suceava, în care timp Domnul Moldovei de atunci, Miron Barnovschi, îl trimite în solie la țarul Rusiei, Mihail Feodorovici, dela care să aducă două icoane de preț.

O vie activitate desfășoară Mitropolitul Varlaam

în vremea domniei lui Vasile Lupu, sub care este ridicat la rangul de mitropolit şi sub care păstoreşte până'n primavara anului 1653, când Domnul Moldovei, fiind înlocuit cu logofătul Ştefan Gheorghe, Mitropolitul Varlaam se retrage la mânăstirea Secu, unde la 1657, moare.

Faptul cel mai însemnat din activitatea sa religioasă este traducerea din limba slavonă în cea română a unei culegeri de predici numită: „*Cazania*" sau „*Cartea Românească de învăţătura duminecilor de peste an şi la praznice împărăteşti şi la sfinţi mari*", pe care a tipărit o în Iaşi, la 1643, la tipografia cea nouă dela mânăstirea Trei-Sfetitele. Această Cazanie are două precuvântări: una a domnitorului Vasile Lupu şi cealaltă a Mitropolitului Varlaam. Domnitorul se adresează către „toată seminţia românească", arătând importanţa lucrări „nu ca pe un lucru pământesc, ci ca pe un odor ceresc". In cea de a doua prefaţă Mitropolitul Varlaam spune că: „a căutat a pogorî şi sfânta scriptură, tot mai pre înţelesul oamenilor... ca să înţeleagă hiecine, să învețe şi să mărturisească minunate lucrurile lui Dumnezeu, cu mult mai vârtos limba românească".

Rezultă deci limpede dragostea acestui înalt prelat de a publica şi răspândi cărţi religioase în limba poporului român.

Fiind trimis la 1644, de Vasile Lupu în Muntenia, pentru a încheia pacea cu Matei Basarab, Mitropolitul Varlaam a întâlnit în biblioteca vestitului boier muntean Udrişte Năsturel, *Catehismul calvinesc* (tipărit la Alba Iulia 1642), şi citindu l

„l-am aflat că-i plin de otravă de moarte sufletească de care lucru, iubiţii mei fii, mărturisesc înaintea lui Dumnezeu cu firea mea, că mare grijă şi multă scârbă au cuprins sufletul şi inima mea". Intors la Iaşi, convoacă acolo un mare sobor de prelaţi din Moldova şi Muntenia, hotărînd astfel să se opună propagandei calvine. In urma acestor desbateri, Mitropolitul Varlaam tipări o carte numită: *„Răspunsuri la Catehismul calvinesc"* (Iaşi 1645), cu care ataca ereziile calviniste. Din această scriere tipărită nu ni s'a păstrat niciun exemplar, decât o copie, aflată mai târziu la Blaj.

Mitropolitul Dosoftei. (1624—1693). Cronicarul Neculcea zice că Mitropolitul Dosoftei era „neam de mazil" iar d. Iorga e de părere că se trăgea dintr'o familie greacă, stabilită la Lemberg, unde trăia din negoţ, şi de unde veni în Moldova. Ajuns călugăr foarte de tânăr la mânăstirea Probota, judeţul Suceava, se ocupa acolo în chip temeinic cu studierea limbilor: greacă, latină, slavonă, ebraică, ucrainiană, rusă, polonă şi română.

Fiind ales episcop de Huşi la 1658 după un an trece la Episcopia Romanului, iar de aci sub Dumitraşcu-Vodă ajunge mitropolit la 1675.

Constrâns de evenimentele politice din acele vremuri, Mitropolitul Dosoftei urmă în trei rânduri drumul pribegiei în Polonia. Intâi pe când se afla episcop, odată cu detronarea domnitorului Ştefan Petriceicu, a doua oară, după plecarea lui Dumitraşcu Vodă, iar acum luat mai mult cu sila de Ioan Sobieschi, în trecere prin Iaşi, 1686, ducând din Suceava în Polonia şi moaştele Sf. Ioan cel

Nou, la Zolkiev, unde Mitropolitul Dosoftei, după mulţi ani de suferinţi şi mizerie, moare printre străini, la 1693.

Mitropolitul Dosoftei a fost unul din cei mai culţi şi talentaţi prelaţi ai Moldovei. Cea mai de seamă operă a lui e: *Psaltirea în versuri,* o scriere, care este mai mult o prelucrare după o altă Psaltire în versuri a polonezului Jan Kochanowski, dela care a împrumutat chiar şi tehnica versificaţiei. Meritul acestei Psaltiri, care cuprinde 8634, de versuri române, e fără îndoială, de o importanţă unică, pentru noi românii. *Psaltirea în versuri* e cea dintâi operă poetică, în mare, plină de reale calităţi, exprimată în limba română. A fost tipărită la Uniev în Podolia, 1673. Unul din aceşti psalmi — al 46 lea — „Limbile să salte" a pătruns, în literatura populară devenind cântec de stea.

Pe lângă alte scrieri mai puţin importante, ca: *„Dumnezeiască Liturghie"*, *„Acatist"*, sau «*Psaltirea slavo-română*", trebue de reţinut: *„Viaţa şi petrecerea Sfinţilor"*, cuprinsă în patru volume, în care ni se povestesc vieţile sfinţilor bisericii creştine, culese şi traduse din sârbeşte şi greceşte. Toate s'au tipărit între 1682 — 1686 în tiparniţa Mitropoliei din Iaşi, al patrulea volum fiind neterminat, din cauza lui Ioan Sobieski, care-l forţă pe mitropolit să meargă în Polonia.

BIBLIA LUI ŞERBAN DELA BUCUREŞTI, 1688

Din îndemnul lui Şerban Cantacuzino, Domnul Munteniei, un voevod foarte cult, visător şi mare

sprijinitor al culturii româneşti, se alcătui cea dintâiu biblie în întregime (Vechiul şi Noul Testament) în limba română. Traducerea a fost făcută, confruntând şi utilizând toate celelalte traduceri parţiale de până atunci, care apăruseră în provinciile româneşti, având în vedere să se găsească o limbă literară îngrijită şi unitară, ca să poată circula la Românii de pretutindeni. Chemat de Şerban Cantacuzino dela Niş, din Serbia, *arhiepiscopul Ghermano de Nisis* începu a traduce biblia după un text grecesc, tipărit la Frankfurt. Murind însă arhiepiscopul Ghermano, tălmăcirea e continuată de fraţii Şerban şi Radu Greceanu şi de episcopul Mitrofan dela Huşi.

Biblia lui Şerban izvodită astfel din munca şi priceperea acestor neobosiţi cărturari, după mai mulţi ani de trudă, murind voevodul Munteniei, care ar fi dorit s'o vadă pe altarele bisericilor, a fost tipărită de Constantin Brâncoveanu, urcat pe tron la 1688. Textul bibliei lui Şerban fiind o valoroasă alcătuire de limbă literară şi vorbită a servit drept călăuză la toate tipăriturile bibliei, care s'au făcut de atunci.

Ivindu-se discuţii cu privire la autorii acestei biblii, între diferiţi istorici literari, d. N. Iorga susţine că meritul principal al acestei opere s'ar datora cronicarului muntean Stolnicul Constantin Cantacuzino, care ar fi fost ajutat de Sevastos Kimenites, directorul Academiei greceşti de atunci din Bucureşti, cum şi de Dositeiu patriarhul Ierusalimului. Bogdan P. Hasdeu, cum şi Giorge Pascu, afirmă că această traducere s'ar fi înfăptuit de

Spătarul Nicolae Milescu, care dealtfel e cunoscut ca unul din cei mai învăţaţi şi mai vestiţi oameni din Europa timpului său.

Veacul al XVIII-lea şi influenţa culturii fanariote. Odată cu începutul domniilor fanariote, în Moldova după războiul ruso turc şi căderea lui Dimitrie Cantemir 1711, şi în Muntenia după mazilirea lui Ştefan Cantacuzino 1716, cultura românească se resimte puternic de influenţa culturii greceşti. Putem afirma că stăpânirea politică întronase în aceeaşi măsură şi dominaţia spirituală. Era şi firesc. Când cei mai mulţi din domnii fanarioţi îşi făcuseră educaţia intelectuală, la ideile cele mai înaintate ale vremii, ei nu puteau trăi în Principate fără a continua, în felul lor de a înţelege, practica acestei culturi. Decretele şi legile se scriau în greceşte. In şcoalele înfiinţate de fanarioţi, limba de predare era limba grecească. In familiile claselor boiereşti, în corespondenţă, în începuturi de lucrări literare originale, în biserici chiar, era întrebuinţată limba greacă, până şi traducerile din diferite literaturi europene tot în această limbă se făceau. Se înţelege dela sine că tipăriturile de cărţi româneşti se împuţinează luându-le locul cele greceşti.

Cultura grecească, sprijinită de domnii fanarioţi, subjugă deci posibilităţile de desvoltare ale culturii româneşti, întrevăzute la sfârşitul veacului al XVII-lea.

Cu toată această influenţă, literatura religioasă se manifestă prin câteva tipărituri de seamă, datorite unor inimoşi şi înalţi prelaţi, pe care îi vom aminti în câteva rânduri.

Mitropolitul Antim Ivireanul. (†1716). Născut în Iviria (Caucaz), a fost luat din tinereţe rob de Turci, însă, prin talentele şi inteligenţa sa obţinu libertatea şi se stabili în Constantinopol, unde se ocupa cu xilografia (arta de a grava în lemn), cu pictura, etc. Chemat de Constantin Brâncoveanu, în Muntenia ca să organizeze tipografia domnească dela Mitropolie, Antim, care se numea pe atunci Andreiu, se călugări şi învăţă şi limba română. In 1696, înfiinţă o tipografie la mânăstirea Snagovului, unde ajunse egumen. Devenind episcop al Râmnicului-Vâlcea (1705), făcu şi acolo o tipografie. Murind Mitropolitul Ţării Româneşti la 1708, Antim ajunse mitropolit şi zidi în Bucureşti, o frumoasă biserică ce i poartă numele, şi care se vede şi azi. Venind pe tronul Munteniei Nicolae Mavrocordat, în urma unei ştiri neplăcute despre Austriacii care ar fi năvălit în ţară, Mitropolitul fu acuzat de conspirator, degradat şi exilat, iar pe drum, din ordinul domnitorului, fu ucis cu iataganele şi aruncat într'un râu.

Activitatea lui Antim Ivireanul e una din cele mai bogate. A tipărit un mare număr de cărţi bisericeşti româneşti şi greceşti, multe din ele, traduse de el. Amintim: *Psaltirea proorocului David*, două *Evanghelii*, *Moliffelnic*, *Liturghie*, *Octoih*, *Ceaslov*, *Floarea Darurilor*, etc. Cea mai de seamă operă este lucrarea alcătuită din predici numită: *Didahii*, în care multe sunt creaţii originale, pline de observaţii juste asupra societăţii şi moravurilor de atunci. Prin aceste predici: Didahii, Mitropolitul Antim arată greşelile şi viciile, care stăpâneau pe oameni, fără

preocupări de credinţă, supuşi doar poftelor şi lăcomiei celor pământeşti. Traducător iscusit şi spirit de elită teologică, a cules din diferiţi autori bisericeşti şi a tipărit o carte de bucăţi alese: *Anthologhion*.

Adânc ostil împotriva Turcilor, şi pe drept, Antim Ivireanul a simpatizat toată viaţa lui cu politica ruso-filă, care a fost şi una din cauzele tragicului său sfârşit.

Ca factori de reţinut, în manifestarea literaturii religioase, mai adăogăm pe: **Damaschin** episcop al Buzăului, mai apoi al Râmnicului, care, pe lângă altele a tipărit pe cheltuiala sa un *Apostol*, şi pe **Chesarie**, episcop al Râmnicului, căruia se datoreşte o ediţie completă de *Mineie*, în 12 volume.

In Moldova, în veacul domniilor fanariote, singurii prelaţi care se reliefează sunt **mitropoliţii**: **Iacob I zis Putneanul**, **Iacob II Stamate** şi Arhimandritul **Vartolomeiu Măzăreanu** dela mânăstirea Putna, care a tradus cărţi religioase din ruseşte şi slavoneşte şi a copiat mai multe cronici ale Moldovei. Tot el se zice că este autorul unei valoroase scrieri retorice: *Panegiricul lui Ştefan cel Mare*.

Insemnătatea literaturii religioase. Cu toate că literatura religioasă se prezintă aproape în întregime, în conţinutul ei, din traduceri, compilaţii şi prelucrări, şi cu prea puţine elemente originale, ceea ce ar părea că nu se poate ridica la o valoare deosebită, vom releva totuşi meritele acestei

literaturi, de o importanţă unică, în raport cu vremea şi cu starea de cultură a Principatelor, în care eá a apărut. In evoluţia istoriei noastre literare, activitatea literaturii religioase stă înaintea ori căror alte manifestări intelectuale şi formează un laborator de şlefuire şi de cizelare a graiului românesc, care trebuia exprimat în slove de tipărituri, pe pagini de cazanii, liturghiere şi psaltiri, cerute de credincioşi, pe înţelesul lor. Literatura propriu zisă, ce avea să ia desvoltare mai târziu, svelta şi muzicala poezie de azi îşi are bunica în *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei.

Datorită acestei literaturi religioase, trei fapte deosebite, capătă expresie în viaţa poporului român:

1. *Introducerea tiparului* şi răspândirea cărţilor bisericeşti slavone, române şi greceşti în ţările române şi chiar peste hotare, introducând la noi, prin aceste cărţi, limba română în biserici, în locul celei slavone şi ducând printre străini, faima unor voevozi evlavioşi şi a unei posibilităţi de cultură, ce le lipsea.

2. *Unitatea limbii literare,* formată pe 'ndelete, din utilizarea diferitelor texte religioase traduse, în provinciile româneşti, coordonate apoi şi puse la îndemâna Românilor de pretutindeni, prin monumentala *Biblie a lui Şerban*. Prin circulaţia unui graiu unitar şi conservarea bunurilor tradiţionale şi spirituale, duhul bisericii creştine a pregătit şi a susţinut unirea tuturor Românilor de mai târziu. Dintre toate limbile popoarelor neolatine: Francezi,

Italieni, Spanioli, cu dialecte foarte diferenţiate, limba română, singură, se prezintă, în granițele tuturor provinciilor româneşti, în o unitate literară şi fonetică ce uimeşte pe străini.

3. *Trezirea conştiinţei naţionale* a poporului român, prin cărţile religioase şi prin limbă, care constituiesc adevăratele apropieri dela un teritoriu la altul, ale provinciilor locuite de acelaşi neam.

Văzând aceste trei caracteristice importante, rezultate din manifestarea literaturii religioase, ne explicăm mai uşor atât formarea şi evoluţia limbii literare, cât şi evenimentele culturale şi politice ce au urmat.

Dacă n'ar fi existat literatura religioasă şi literatura istorică, pe care o vom vedea prin repre zentanţii ei, în capitolul următor, limba literară, în care să ia formă podoabele literaturii române moderne de mai târziu, n'ar fi fost aceea pe care o vedem azi.

B. LITERATURA ISTORICĂ

Primele documente istorice în limba slavonă. — Cele mai vechi documente istorice au luat naştere prin mânăstiri şi s'au găsit pe pomelnice cu caracter cu totul particular, cu privire doar la ctitori, care erau de obicei voevozii ţărilor române. Cu vremea, aceste pomelnice cu însemnări se măresc cu evenimente şi alte fapte mai generale din epoca în care se scriau şi căpătară astfel valoarea unor începuturi de cronici istorice. Ele

erau scrise de călugări, care ţineau să păstreze întâmplări cronologice din viaţa domnitorilor, a mânăstirii sau unor rudenii din familiile ctitorilor. Astfel de documente şi cronici scrise în limba slavonă s'au găsit la mânăstirile: Bistriţa, Putna, Slatina, Neamţului, etc.

Cronica dela Bistriţa e cea mai veche cronică moldovenească, şi ne vorbeşte de faptele istorice dela 1359, cu Dragoş-Vodă şi până la 1506, fiind în special desvoltată domnia lui Ştefan cel Mare.

Cronica dela Putna, publicată, ca şi cea de mai sus, de slavistul I. Bogdan, e formată din două părţi: una mai restrânsă cuprinde anii dela 1359 cu Dragoş-Vodă, până la Petru Aron 1456, a doua merge dela Ştefan cel Mare 1457, până la 1525.

Cronica lui Macarie a fost scrisă pe când acesta se afla egumen la mânăstirea Neamţului mai apoi episcop al Romanului, din îndemnul lui Petru Rareş şi al logofătului Teodor. Scrisă sub influenţa traducerii slavone a scriitorului bizantin Manasses, cronica lui Macarie, povesteşte într'un stil vioiu, câteodată hiperbolic, istoria Moldovei, după moartea lui Ştefan cel Mare, 1504, şi până la venirea lui Petru Rareş, în a doua domnie, 1541. Macarie moare în 1558. Cronica lui a fost tradusă şi publicată în româneşte tot de I. Bogdan.

Cronica lui Eftimie e scrisă din porunca lui Alexandru Lăpuşneanu. In ea e lesne de înţeles, de ce îl găsim pe acest tiran, descris în culori de înger, după cum vrea să ne arate impresia produsă în popor apariţia lui: „Veneau din toate locurile

oamenii să se îndulcească de vederea feții lui, de bunătatea, de blândețea și de frumusețea lui și se uitau la chipul Voevodului, ca la chipul lui Hristos". Această cronică merge cu evenimentele dela 1541 până la 1563, când Eftimie deveni episcop, în Ardeal. Fusese mai înainte ucenic al lui Macarie și egumen la Mânăstirea Neamțului.

Călugărului Azarie i se atribue de I. Bogdan, o cronică ce ar fi găsit-o un adnotator al lui Ureche, într'un *leatopiseț sârbesc*, dar în realitate nu-i decât partea întâia a *Cronicii dela Putna*.

In Muntenia asemenea documente și cronici istorice sunt mai puține. Se pomenesc câteva scrieri: ca aceea de care am vorbit, la capitolul literaturii religioase, asupra *patriarhului Nifon* și alta asupra lui *Mihai Viteazul*

Influența culturii polone. — Relațiile dintre Români, în special Moldoveni și Poloni sunt din cele mai vechi și mai active. Chiar dela înființarea Principatului moldovean regii poloni și-au îndreptat privirile asupra lui, căutând, unii a stabili raporturi de prietenie împotriva dușmanilor comuni, unii încercând a-și întinde suzeranitatea, alții a-și potrivi interese obștești, de care aveau nevoie. Legăturile cele mai puternice au fost: *politice, economice (comerciale), religioase și culturale*. Legăturile politice, economice și religioase, se desvoltă încă din vremea domniei lui Alexandru cel Bun, care, recunoscând suzeranitatea regelui polon, îl împrumută pe acesta cu bani, pentru care primi zălogiri *storostea Sepenicului* și *Pocutia*, cu cetățile

galiţiene *Calomeia* şi *Sniatinul*, 1411. Ba încă Alexandru cel Bun îl mai ajută pe regele Vladislav şi cu călărime moldoveană, care se distinse în chip vitejesc în luptele cu Cavalerii Teutoni, în Prusia, la Marienburg, 1422. In această vreme comerţul exercitat de negustorii din *Cracovia* şi *Lemberg* (*Liow*), care transportau spre târguri de vânzare, prin Moldova, Muntenia şi Ardeal, mărfuri nemţeşti sau turceşti, şofran, piper, mirodenii, catifele orientale, etc., devenea din ce în ce mai înfloritor şi mărea relaţiile între cele două ţări. Influenţa catolicismului, în Moldova, tot din epoca de atunci datează. Intâia soţie, *Margareta*, a lui Alexandru cel Bun, ca şi cea de a treia *Ringala*, sora lui Vitold, domnul Lituaniei şi vara regelui Vladislav al Poloniei, erau catolice. Se înfiinţase chiar o episcopie catolică la Baia. Misionarii catolici sprijiniţi şi în Muntenia prin Doamna Clara, fiica unui nobil ungur, mama voevodului Alexandru Basarab, întemeiară episcopii la Severin şi Argeş.

Pe lângă aceste legături, mai veneau împrejurări neaşteptate, când voevozi şi mulţi boeri români se vedeau siliţi să ia drumul pribegiei în Polonia. In această ţară, unde organizarea politică a statului, fiind mai veche, ajunsese la o desvoltare mult mai mare, decât aceea a Principatelor ro mâne, starea culturală era şi ea mai înaintată, şi putea fi ecoul urmărilor Renaşterii din Italia, Franţa şi Spania. Şcoalele şi spiritul pregătirilor intelectuale din Universităţile poloneze sunt mărturie.

Boierii pribegi moldoveni, în contact cu nobili-

mea polonă, nu puteau rămâne străini de învățătura și tainele științei, pe care le vedeau înflorind în acele orașe: Camenița Cracovia, Bar și Lemberg, unde cultura latină forma o notă de elită, dorită și de ai noștri de a fi însușită.

Veacurile al XVI-lea și al XVII-lea, cu atâtea evenimente istorice turburi pentru Principate, au înregistrat influența culturii polone, în special, prin cărturarii și cronicarii români, care și-au făcut studiile în Polonia, de unde s'au întors cu îndemnuri către cunoașterea istoriei noastre, în mod științific, cu dragostea de conștiință de neam românesc și de obiceiuri și tradiții etnice, pe care să le scrie în cărți, în limba de baștină, după cum văzuseră la vecinii lor polonezi.

CRONICARII DIN MOLDOVA

Grigore Ureche 1590—1647). — Fiul lui Nestor Ureche, din veche familie boierească, Grigore Ureche a făcut studii în Polonia și a ocupat diferite funcțiuni: sub Moise Movilă, „mare spătar", iar sub Vasile Lupu, până la dregătoria de „mare Vornic al Țării de Jos".

Opera lui Grigore Ureche este: *Domnii Țării Moldovei și viața lor,* scrisă cu 5—6 ani înainte de a muri. La începutul acestei scrieri, cronicarul face o largă întroducere: „Pentru descălecatul țării Moldovei", unde ne arată, pe lângă întemeierea Principatului, și *originea latină* a poporului român și a limbii noastre. El spune că: „Dela

Râm ne tragem", adică dela Roma, din Romani, şi dă exemple ca: *panis* = pâne, *galina* = găină, etc. In cuprinsul cronicii, în 33 de capitole, ne descrie istoria Moldovei dela întemeiere, 1359, şi până la a doua domnie a lui Aron Vodă, 1594. In prefaţă, Grigore Ureche, spune motivele care l-au îndemnat să scrie această lucrare, cum şi isvoarele de care s'a servit, pe lângă cele dela noi, altele mai cu seamă străine, şi anume acelea ale istoricilor poloni: Ioachim Bielski şi M. Paskowski.

Deşi rezultă dintr'un material greoiu, din traduceri şi compilaţii, cronica lui Grigore Ureche se prezintă într'o formă îngrijită, cu preţioase adăugiri şi contribuţii personale, ceea ce a făcut-o să circule prin numeroase còpii. Unii dintre acei care, copiind această cronică, au adăugat multe alte evenimente, mai mici sau mai mari, au fost: **Simion Dascălul, Eustratie Logofătul** şi **Mihail Călugărul**.

Intr'o astfel de adnotare mai lungă, la cronica lui Ureche, unul din aceşti copişti, Simion Dascălul, la capitolul despre originea Moldovenilor, afirmă dintr'o informaţie fantezistă, că Românii prin aceste părţi se trag de pe vremea unui Craiu unguresc „Laslău", care, într'o bătălie cu Tătarii (?) ar fi cerut ajutor lui „Traian" (?) dar acesta i-ar fi trimis pe toţi tâlharii din temniţele Romei, cu condiţia să nu-i mai dea înapoi. Acei militari din puşcării ar fi dat naştere poporului moldovean. (?) Orice comentare e de prisos.

Eustratie Logofătul a fost cel mai activ cronicar al pravilelor. adică al legilor după care se jude-

cau toate pricinile. Din îndemnul Voevodului Vasile Lupu, Eustratie Logofătul a tradus şi a prelucrat din greceşte în româneşte un fel de cod penal numit: *Cartea românească de învăţătură dela pravilele împărăteşti*, tipărită la Iaşi, 1646.

Aceste *Pravile împărăteşti* sunt alcătuite din 1254 de articole, în două părţi. In prima parte sunt legi traduse din greceşte, iar în a doua, legi traduse din latineşte după Prosper Farinaccius: *Praxis et Theoricae Criminales*.

Dat fiind că pe acea vreme nu existau decât prea puţine asemenea legi, *Pravilele împărăteşti* ale lui Eustratie Logofătul, cunoscute şi cu numele de *Pravila lui Vasile Lupu*, au fost mult preţuite şi şi răspândite chiar şi în Muntenia unde Nicolae Mavrocordat le întrebuinţa în judecăţile poporului.

Miron Costin (1633—1691). — Coborîtor dintr'o veche familie de boieri, fiul lui Alexandru Costin, Miron Costin, refugiat de copil în Polonia, împreună cu tatăl său, din cauza prigonirii lui Vasile Lupu, şi-a făcut studiile la şcoala umanistă din Bar. La vârsta de 18 ani, Miron Costin luă parte la o expediţie a regelui Cazimir al Poloniei, împotriva Cazacilor. Către sfârşitul domniei, Vasile Lupu împăcându se cu familia Costineştilor, 1652, Miron Costin se întoarce în Moldova, unde desfăşură în politica ţării un rol din cele mai însemnate. Trimis în misiune diplomatică de Vasile Lupu, care era fugit din Iaşi, la Petru Pototzky, starostele Cameniţei, ca să-i ceară ajutor, împotriva lui Gheorghe Ştefan, acolo se uneşte cu acesta în contra lui Vasile Lupu. Venind Gheor-

ghe Ştefan pe tronul Moldovei, Miron Costin fu ridicat la rangul de sulger, apoi sub Ştefăniţă Vodă la rangul de paharnic, iar sub Dabija Vodă, 1661, îl vedem pârcălab la Hotin. După expediţia făcută împotriva Uivarului de către Turci, la 1662, la care a luat parte şi domnul moldovean, însoţit de Miron Costin, această măreaţă figură de inteligenţă începe a predomina cu influenţa sa, întreaga politică a Moldovei.

Ajunge rând pe rând: mare comis, mare paharnic şi mare-vornic al Ţării de Sus. Intr'o solie, trimis de Petriceicu-Vodă, după războiul dintre Turci şi Poloni, şi după căderea Cameniţei, Miron Costin, fiind întrebat de vizir, să-i spună dacă le pare bine Moldovenilor că Impărăţia turcească a luat Cameniţa, a răspuns vizirului, din acele amare vremuri: „Suntem noi, Moldovenii, bucuroşi să se lăţească împărăţia în toate părţile, cât de mult, iar preste ţara noastră nu ne pare bine să se lăţească...“ La care vizirul i-a adăugat: „Drept ai grăit“.

Fiind silit să piardă tronul Petriceicu-Vodă, urmă Dumitraşcu-Cantacuzino, sub care Miron Costin ajunge mare logofăt. Acum prin diplomaţia sa iscusită, cronicarul are puterea de a răsturna şi a pune domni pe tronul Moldovei. In locul lui Antonie Ruset, Miron Costin sprijini şi vine la domnie Duca-Vodă, pentru a treia oară. Dar după asediul Vienei, 1683, la întoarcere, pe valea Trotuşului, Duca Vodă împreună cu Miron Costin, cad prizonieri unei armate de poloni, care îl duce pe domnitor în Polonia.

Miron Costin având legături prieteneşti cu polonii scapă şi intră iar în graţiile lui Petriceicu Vodă venit iar la domnie. După scurt timp, atât acest domn, cât şi o parte din boieri, printre care şi Miron Costin, sunt nevoiţi să ia din nou drumul pribegiei în Polonia. Urmând pe tron Constantin Cantemir, deşi primit la început bine de domnitor şi făcut staroste de Putna, Miron Costin împreună cu fratele său Velicico, din intrigi şi ură sunt ucişi, cronicarul la moşia sa unde tocmai îşi înmormânta soţia, iar celălalt la Iaşi, bătut şi sdrobit, chiar de mâna domnului, la 1691.

S'ar părea că din viaţa aceasta intensă şi sbuciumată pe tărâm politic, lui Miron Costin i-ar fi rămas puţin timp pentru alte îndeletniciri ale minţii. Totuşi opera lui vastă şi plină de mature calităţi dovedeşte contrarul. El a scris: *Cartea pentru descălecatul dintâiu al Ţării Moldovei şi neamului moldovenesc*", începută încă din tinereţe şi terminată aproape de sfârşitul vieţii sale. Prin descălecatul dintâiu se înţelege colonizarea Daciei, iar descălecatul al doilea întemeierea Principatelor române. Miron Costin susţine în această scriere două chestiuni de mare importanţă: *Latinitatea Românilor* şi *Continuitatea lor în tot timpul evului mediu, până la întemeierea Principatelor*, sau până la *al doilea descălecat*. Contribuţia cercetărilor şi a izvoarelor indigene şi străine, filologice şi istorice, cum şi cărţile utilizate de Miron Costin, sunt din cele mai serioase, având în vedere acele vremuri. Prin această operă se răspundea în chip autoritar greşelilor făcute de Simion Dascălul. In sprijinul tezei sale, Costin citează documentata carte dato-

rită sasului Laurenţiu Toppeltin, din Mediaş, cu privire la adevărata origine a Românilor.

„Letopiseţul ţării Moldovei, dela Aron-Vodă încoace“, cuprinde continuarea cronicii lui Gr. Ureche cu evenimentele istorice, până la anul 1661, cu moartea lui Ştefăniţă Vodă şi aminteşte din loc în loc şi fapte din Muntenia şi Transilvania. In alcătuirea acestei cronici, pe lângă izvoare din istorici străini ca: Bonfin, Cromer, Toppeltin, Dlugos, Bielski, etc., Costiu utilizează tradiţii culese din bătrâni şi cunoştinţele sale proprii, fiind martor, trăind în vârtejul acelor „cumplite vremi“ de „grijă şi suspinuri“. Fiind redactată într'un spirit mai obiectiv şi mai documentar, cu un stil mai plastic şi mai poetic chiar, cronica lui Miron Costin, este mai însufleţită şi mai valoroasă, decât aceea a lui Gr. Ureche.

In limba polonă:

„Cronica Ţării Moldoveneşti şi Munteneşti“, scrisă după dorinţa unui înalt demnitar polonez, cuprinde date cu privire la Daci, la cetăţi, la Romani, la geografia provinciilor, care au devenit cu timpul Ţara Moldovei şi Ţara Muntenească.

„Descrierea Ţării Moldovei“, e o lucrare în versuri în care autorul redă în mod prescurtat, o parte din cuprinsul cronicii în proză, de mai sus, şi este închinată, în semn de atenţie şi preţuire regelui Sobieski al Poloniei.

Pe lângă opera istorică Miron Costin a mai scris un poem *Viaţa lumii*, de 128 de versuri româneşti, în care desvoltă idei filosofice şi teologice, după vorbele eclesiastului: „Deşertăciunea deşertăciunilor, toate sunt deşertăciuni“.

Continuatorii cronicii lui Miron Costin au fost marele logofăt **Tudose Dubău** şi **Vasile Damian** logofăt de-al treilea rang.

Nicolae Costin (1660—1712). — Fiul lui Miron, a învăţat tot în şcoalele poloneze devenind vestit prin cultura lui. A ocupat cele mai mari funcţiuni sub diferiţi domni ai Moldovei, fiind îndeosebi foarte preţuit în chestiuni diplomatice. Nicolae Costin a scris: *„Ceasornicul Domnilor“*, o lucrare cu precepte filosofice, morale şi politice, *„Cartea despre început“* (a descălecatului dintâiu), cronică istorică ce începe dela facerea lumii şi merge până la 1601, şi *Letopiseţul Ţării Moldovei*, cu evenimentele dela 1661 până la sfârşitul domniei lui Dimitrie Cantemir, 1711. Această cronică într'o formă mai puţin literară ca aceea a tatălui său, a fost adăugată şi continuată de **Axinte Uricarul**, fost om de casă la Nicolae Costin.

Alţi cronicari, copişti şi compilatori mai mărunţi, următori lui Nicolae Costin au fost; **Nicolae Mustea, Enache Kogălniceanu, Ioan Canta, Alexandru Amiraş**, etc.

Spătarul Neculai Milescu (1625—1714).— Născut în satul Mileşti, din judeţul Vaslui, fiu al boierului Gavril Milescu, Neculai Milescu a învăţat la Constantinopole, cu dascălul Gabriel Vlasios, studiind teologia, istoria, filosofia şi literatura, iar de acolo, plecă în Italia, unde mai învăţă matematicile şi ştiinţele naturale.

Viaţa spătarului Neculai Milescu este senzaţional de bogată în evenimente şi călătorii din cele mai îndrăzneţe.

Incă de când se afla în Constantinopole el se

amestecă în treburile politice ale Ţărilor române, simpatizând cu unii candidaţi la tron şi uneltind împotriva domnilor. Intors în Moldova, pe vremea lui Ştefan Gheorghe, care a domnit între 1653—1658, Neculai Milescu era bine preţuit de Vodă. Urmând pe tron Gheorghe Duca Vodă, 1658 — 1659, apoi Ştefăniţă-Vodă fiul lui Vasile Lupu, Milescu ajunge sub acesta din urmă la cele mai mari onoruri, ca „secretar şi tovarăş al Domnului şi la treburi şi la petreceri", redă Giorge Pascu, dar pârît de fugarul pretendent la tron, Constantin Şerban, care se afla în Polonia, că ar voi să răstoarne pe domn, Milescu este prins de Ştefăniţă-Vodă, care puse să-i taie nasul, din care cauză Milescu a purtat şi numele de Neculai Cârnul. Scăpând numai cu atâta şi fugind în Muntenia, este bine primit de domnul de atunci Grigore Ghica. Trimis de acesta ca reprezentant al său, la Constantinopole, Milescu însă îl părăsi şi trecu de partea lui Şerban Cantacuzino, care voia să ia tronul Munteniei, în locul lui Grigore Ghica. Acesta fiind scos din domnie, în 1664, Şerban Cantacuzino nu putu obţine tronul Munteniei.

Părăsind politica din Constantinopole, Milescu plecă în Germania, unde fu bine primit la curtea electorului de Brandenburg, Friederich Wilhelm, iubitor de artişti şi oameni învăţaţi. Trecând în Pomerania, la Stettin, Spătarul Neculai Milescu se întâlni cu fostul său domn Ştefan Gheorghe, mazilit de Turci, care lucra pentru a-şi recăpăta tronul. In 1666, exilatul Ştefan Gheorghe trimite pe „Baron Spatharius" Milescu la curtea regelui

Franței, la Paris, ca acesta să dea dispoziții ambasadorului francez, De La Haye, dela Constantinopole, să stăruie pe lângă Turci, pentru a căpăta tronul Moldovei. Intors dela Paris, Ștefan Gheorghe îl trimite pe Milescu la Stokolm, la regele Suediei, pentru a susține aceleași interese.

Murind curând, 1668, Ștefan Gheorghe, fără a-și recăpăta tronul, Milescu se întoarce în Moldova, iar de-aci, după scurtă vreme, la 1672, porni la Moscova, la curtea țarului Alexis Mihailovici. El ajunge traducător la Biroul Ambasadorilor și profesor particular al prințului Galițin. In această din urmă calitate el a compus mai multe cărți de învățătură și un dicționar grec-latin-rus.

Foarte prețuit pentru cunoștințele vaste și spiritul său diplomatic, Spătarul Neculai Milescu, ajunge repede în prietenia împăratului, care îl însărcinează, la 13 Iulie 1674 să plece cu o ambasadă, într'o misiune în China, pentru relațiuni comerciale și pentru a susține pe prințul tonguz, Gantimur. După o călătorie plină de peripeții, care a durat aproape trei ani (4 Martie 1675—16 Ianuarie 1678) Milescu se întoarce la Moscova. In timpul acestei călătorii a cules felurite impresii și date geografice, sociale și morale, de prin regiunile și țările străbătute.

Ca un adevărat cunoscător al chestiunilor politice ruso-orientale, Milescu a mai fost însărcinat cu o călătorie în China, care a durat cinci ani. (1684—1689).

Ca unul din cei mai autorizați învățați ai Rusiei, Milescu era consultat în multe chestiuni, de oamenii de acolo și din țări străine.

Onorat şi de Petru cel Mare cu lucrări de învăţământ în reformele introduse, Milescu moare la 1714, mult regretat.

Cu toată viaţa furtunoasă, opera lui Milescu e destul de bogată şi variată în scrieri, realizate în diferite limbi străine: greceşte, ruseşte, slavoneşte, unele publicate, altele rămase în manuscris.

Cu *caracter istoric* sunt: *Carte numită Vasiliologhion*, adică cronologia tuturor împăraţilor lumii; *Cartea de stat a suveranilor Rusiei şi a altor ţări vechi şi moderne*, scrisă pentru educaţia ţareviciului Teodor, ambele în ruseşte; *Cronica pe scurt a Românilor*, în româneşte, manuscris; *Cartea Tătarilor*, în greceşte, manuscris; *Povestire asupra Sofiei*; *Prefaţă la Istoria rusească*.

Cu **caracter didactic**: *Aritmetică (Aritmologion)*, *Manual de ştiinţe naturale*; *Dicţionar greco-latin-rus*; *Argumente că limba greacă este mai trebuitoare şi mai folositoare Slavilor decât cea latină*.

Cu **caracter religios**: *Tratat despre Mohamed şi Papă*; *Carte cu multe întrebări*, *Hresmologion* sau *Cartea Profeţiilor*; *Enchiridion sive Stella orientalis occidentali splendidens*, *etc.*, *Cartea Sibilelor*.

Cu **caracter geografic**: *Jurnal de călătorie în China*; *Descrierea fluviului Amur*; *Descrierea voiajului în Siberia*; *China supusă*; *Descrierea Asiei*.

Fiind unul din cei mai învăţaţi oameni ai timpului său, alături de celălalt cronicar moldovean, ce avea să vină, Dimitrie Cantemir, Neculai Milescu şi-a creiat un rol important în istoria culturii române.

Ioan Neculce (1672—1745). — Născut boier, sub

Antioh Cantemir a fost făcut spătar, iar sub Dimitrie Cantemir ajunge mare hatman. După înfrângerea suferită de Ruşi, în frunte cu Petru cel Mare, cu care se aliase şi Dimitrie Cantemir şi boierii săi, în războiul cu Turcii, la Stănileşti, pe Prut, 1711, Ioan Neculce, urmând soarta domnului său, pribegi multă vreme prin Rusia şi Polonia. Deşi preţuit de Petru cel Mare ca un distins militar şi iubit mult de Dimitrie Cantemir, Ioan Neculce, chinuit arzător de dorul de ţară, peste orice stăruinţi din partea acelora, de unde pleca, s'a întors cu nădejdea în Dumnezeu pe pământul sfânt al Moldovei.

Către anii bătrâneţii, Neculce a scris în continuare dela Miron Costin: *„Letopiseţul ţării Moldovei dela Dabija-Vodă până la domnia lui Ion Mavrocordat“* (1662—1743). In prefaţă el afirmă că s'a slujit de diferite izvoade până la Duca-Vodă, iar de aici încoace: „am scris singur de a mea ştiinţă, câte s'au întâmplat de au fost în viaţa mea. Nu mi-au trebuit istoric străin să cetesc şi să scriu, că au fost scrise în inima mea“. In fruntea acestui letopiseţ, Neculce pune un capitol de câteva foi cu titlul de: *„O seamă de cuvinte, ce sunt auzite din om în om, de oameni vechi şi bătrâni şi în letopiseţe nu sunt scrise“*. In această culegere, *O seamă de cuvinte,* cum e cunoscută azi, mai prescurtat, sunt adunate, în număr de 42, tradiţii şi legende cu sâmburi de adevăr cu privire la fapte din viaţa domnilor Moldovei. Din aceste povestiri scurte, pline de miez moral, patriotic şi eroic, scrise într'o formă sfătoasă, curgătoare, de blândul şi prea

slăvitul cronicar, s'au inspirat mai târziu o serie de poeți români din veacul romantic al literaturii noastre, glorificând acele momente din trecutul Neamului românesc: Gh. Asachi scrie nuvela: „Muma lui Ştefan cel Mare“ şi balada „Ştefan cel Mare la cetatea Neamţului“; Costache Negruzzi ne dă poemul epic „Aprodul Purice“; Vasile Alecsandri, poeziile: „Movila lui Burcel“; „Altarul Mânăstirii Putna“, „Visul lui Petru Rareş“, „Dragoş Vodă“ şi poemul epic „Dumbrava Roşie“. Dimitrie Bolintineanu, poetul, ce pe nedrept începe a fi dat uitării, compune: „Mama lui Ştefan cel Mare“, „Daniil Sihastru“, „Cupa lui Ştefan“, „Mânăstirea Putna“, „Ştefăniţă Vodă“, „Aprodul Purice“, „Ştefan la moarte“, „Petru Rareş“, „Barnoschi Domnul“, toate aceste subiecte inspirate din *O seamă de cuvinte*, a lui Ioan Neculce.

Pe acest din urmă cronicar moldovean, mai vârtos decât pe toţi înaintaşii săi, îl găsim în *Letopiseţ* ca şi în *O seamă de cuvinte*, un meşteşugar inteligent al observaţiei şi un artist neîntrecut al graiului popular, care pulsează colorat, viu, nealterat de nicio influenţă, în construcţia frazei sau în şirul povestirii. Zugrăvirile de portrete şi figuri de voevozi, rămase dela Neculce sunt adevărate fresce cu icoanele istoriei.

Dimitrie Cantemir (1673—1723).—Dimitrie Cantemir, care a fost unul dintre cei mai mari învăţaţi ai timpului său, s'a născut dintr'o familie fără nobleţe. Tatăl său Constantin Cantemir nu ştia carte, ci abia putea să se iscălească şi a ajuns domn al Moldovei numai prin calităţile sale răz-

boinice. Mama lui Dimitrie Cantemir, născută Aniţa Bontaş, a ţinut ca fiul ei să înveţe carte. Astfel Dimitrie Cantemir a avut la Iaşi ca profesor pe vestitul grec Ieremia Cacavela, dela care deprinse cunoştinţi temeinice de latină, greacă şi filosofie. Fiind trimis la vârsta de 15 ani ca ostatec la Constantinopol, în locul fratelui său Antioh, avu ocazia să-şi desvolte, în chip uimitor, însuşirile sale intelectuale, instruindu-se cu cei mai mari învăţaţi, pregătiţi în occident, la universităţile din Italia, la Padova şi Veneţia. Tânărul Dimitrie Cantemir învăţă filosofia, limba turcească şi muzica turcească. Trăind în acea capitală de împărăţie cosmopolită, legă relaţii din cele mai bune, datorite mai ales spiritului său înzestrat, cu o atât de bogată inteligenţă.

In urma morţii subite a tatălui său, 1695, Dimitrie Cantemir este ales de boieri Domn al Moldovei, dar numai pentru o lună, din cauza intrigilor lui Constantin Brâncoveanu. Intors la Ţarigrad unde se simţea într'un mediu intelectual, Cantemir izbuti, printr'o diplomaţie iscusită, să pună pe tronul Moldovei pe fratele său Antioh, voind a răsturna şi pe Constantin Brâncoveanu, pentru a ocupa el tronul Munteniei, 1695. Dar nu reuşi. Dintr'o promisiune veche dată lui Şerban Cantacuzino de a lua pe fiica acestuia în căsătorie, care în acel moment abia avea 15 ani, Cantemir se duce la Braşov, unde fata şi mama văduvă trăiau retrase, de persecuţiile Brâncoveanului şi se căsătoreşte cu ea, 1699. Apropiindu se războiul dintre Ruşi şi Turci, Cantemir este trimis la 1710, ca un

om de încredere, de Turci, dându-i-se şi un ajutor bănesc, contrar obiceiurilor de până atunci, domn în Moldova. Dar, în războiul care avu loc între Petru cel Mare al Ruşilor, o mare putere în plină creştere, şi Turci, care erau în decadenţă, Cantemir având convingerea că Ruşii vor fi învingători, trecu de partea acestora. Se întâmplă însă că, la Stănileşti, pe Prut, 1711, în bătălia ce avu loc, Turcii ies biruitori, iar Cantemir abia izbuti să scape cu mare greutate, fiind ascuns de ţar „în fundul butcei (trăsurii) împărătesei". Trăind restul vieţii în Rusia, a fost dăruit de împărat cu ţinuturi de moşii şi sate, iar după moartea soţiei sale Casandra, Cantemir, se recăsători cu o prinţesă rusă, cu care vieţui până la moartea lui, 1723. Fiul său, Antioh Cantemir, a fost cel mai mare poet al Rusiei, din veacul al XVIII-lea.

Opera lui Cantemir e variată şi vastă. E dovada marilor însuşiri intelectuale şi a puterii de creaţie ale autorului.

„*Divanul sau Gâlceava înţeleptului cu lumea*, sau *Giudeţul sufletului cu trupul*", a fost scrisă în două versiuni, română şi greacă, pe două coloane, şi publicată cu o prefaţă a fostului dascăl Ieremia Cacavela, la Iaşi, 1698. E o lucrare de compilaţii filosofice, morale şi teologice ascetice, arătând deşertăciunea celor lumeşti, trecătoare, în opoziţie cu trăinicia spiritului, în care omul poate trăi fericit, cu frica lui Dumnezeu.

„*Hronicul vechimii Romano=Moldo=Vlahilor*", scris mai întâi în latineşte, apoi în româneşte, aşa cum a fost publicat de Dimitrie Cantemir la

Petersburg, 1717. Este o operă de înaltă ştiinţă istorică şi valoroasă contribuţie, în care autorul documentează pe larg, după izvoare ne mai întâlnite până la el inscripţii, monede, tradiţii, etc., originea şi continuitatea poporului român în Dacia, cu năvălirile barbarilor, întemeierea imperiului româno-bulgar, şi cu viaţa socială, până la fundarea Principatelor române. El susţine cu căldură şi mândrie originea latină a neamului nostru şi respinge cu indignare „basna unui Mihail sau Simion". Acest *Hronic al vechimii Romano-Moldo-Vlahilor*, face parte din începutul unui plan de a scrie în întregime, o mare istorie a Românilor, din care, din nefericire pentru noi, el n'a realizat decât epoci parţiale. Astfel avem:

Viaţa lui Constantin Cantemir scrisă în limba latină, în care povesteşte originea familiei şi evenimentele mai însemnate din vremea domniei tatălui său.

Evenimentele Cantacuzinilor şi Brâncovenilor, scrisă întâi în limba rusă, tradusă apoi în germană, greacă, şi mai târziu, de Vasile Vârnav, în româneşte, 1845.

Istoria ieroglifă, este o scriere satirică de istorie politică, inspirată după opere străine analoage, ca „*Istoria Etiopicească*", a lui Iliodor din secolul al III-lea. Sub forme simbolice, cu numiri de pasări, de-oparte, şi cu numiri de animale, de alta, ne descrie lupta dintre Impărăţia Vulturului (Muntenia) şi Impărăţia Leului (Moldova), cu tot felul de intrigi şi alegorii. Fiind grea de înţeles, chiar pentru contemporanii de atunci, această lucrare are adăugat la sfârşit un indice în care se arată cine

s'ascunde sub un nume de pasăre sau de animal. *„Istoria ieroglifă“*, poate fi considerată şi un început de roman istoric-social.

In afară de preocupările din cadrul istoriei Românilor, Dimitrie Cantemir, încă din vremea studiilor şi a petrecerii sale la Constantinopol, adună un vast material cu privire la istoria Turcilor. Pe când se afla în Rusia, ajungând membru al Academiei din Berlin, 1714, este îndemnat să scrie opera proiectată şi dă la iveală: *„Istoria imperiului otoman“*, în limba latină, 1716. A fost tipărită şi tradusă mai târziu în engleză, franceză şi germană. Izvorîtă din documente şi cercetări turceşti şi europene, opera lui Cantemir s'a bucurat de o mare celebritate servind mult timp, ca singur temeiu de cunoaştere a poporului musulman, până la istoria germanului Hammer.

Tot din îndemnul Academiei din Berlin, care voia să provoace lucrări despre ţările Orientului, foarte puţin cunoscute până atunci, Dimitrie Cantemir scrie în latineşte *„Descriptio Moldavie“*, sau cu titlul întreg: *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, tradusă întâi în româneşte sub numele de *„Scrisoarea Moldovei“* de Vasile Vârnav, urmând apoi şi alte traduceri, din care cea din urmă şi cea mai bună e a d. prof. Giorge Pascu: *„Descrierea Moldovei“*. Cantemir ne zugrăveşte în această operă, viaţa politică şi socială cu obiceiurile şi geografia principatului.

In partea întâia sunt date noţiuni despre geografia fizică şi economică a aşezării şi a diferitelor ţinuturi ale Moldovei. In a doua se ocupă de

forma de guvernare, de legi, finanţe şi tradiţii, arătând originea Moldovenilor, felul de viaţă, atribuţiile boierilor, obiceiuri despre înmormântare, ceremoniile curţii, cheltuielile ţării, etc. In partea treia tratează despre religia Moldovenilor şi felul de litere întrebuinţate în scris.

Dimitrie Cantemir, deşi cam greoi în stilul operelor sale şi câteodată puţin precis în date din cauza influenţei culturei sale enciclopedice şi poliglote (ştia aproape limbile tuturor ţărilor din Orientul Europei, pe lângă franceză, italiană şi germană şi cele clasice), rămâne unul din spiritele geniale ale produsului românesc, a cărui figură a fost preţuită şi admirată peste hotare multă vreme, cu atribute de universalitate.

CRONICARII DIN MUNTENIA

Mult mai puţin pregătiţi din punct de vedere al culturii şi al conştiinţei de neam, cronicarii munteni, deşi în număr destul de însemnat, n'au putut da opere, care să egaleze valoarea celor scrise de cronicarii moldoveni. Cronicarii munteni au fost cei mai mult funcţionari domneşti, şi natural că n'au fost preocupaţi decât de evenimentele în favoarea protectorilor lor. Ii vom aminti totuşi în măsura cuvenită cadrului nostru de istorie literară.

Călugărul Mihail Moxa sau **Moxalie** a lucrat la pravila cea mică a lui Matei Basarab şi a scris o cronică după izvoade slavoneşti numită: *„De*

începutul lumii dintâi", un fel de istorie universală dela facerea lumii, despre: Asirieni, Egipteni, Perşi, Romani, Turci, şi luptele Românilor cu Turcii până la 1489, fiind scrisă la 1620.

Udrişte Năsturel, născut în satul Hereşti, se trăgea din o veche familie boierească. Era cumnat cu Matei Basarab, care ţinea în căsătorie pe sora lui. Era un cărturar luminat, un diplomat iscusit, şi pentru aceste calităţi Udrişte Năsturel a fost luat consilier intim al domnului muntean. Intre cărţile bibliotecii lui vestite şi împrospătate cu noutăţile vremii, întâlni, în 1644, Mitropolitul Varlaam scrierea propagandiştilor calvini: *Catehismul calvinesc*, tipărită la Alba Iulia, 1642.

Udrişte Năsturel a publicat şi a lăsat în manuscris mai multe scrieri, traduse sau compilate. Sunt cunoscute: *Evanghelia învăţătoare*, sau *Cazanie* tipărită la Govora, 1642. „Scoasă şi primenită de pre limba rusească pre limba românească"; *Imitaţia lui Hristos*, tradusă din limba latină în limba slavonă şi tipărită la Mânăstirea Dealului, 1647; romanul popular: *Varlaam şi Ioasaf*, tradus din slavoneşte în româneşte, 1649, în care se preamăresc fapte dela începuturile creştinismului.

Romanul *Varlaam şi Ioasaf* e o adaptare potrivit cu concepţia creştină a unui mit indian cu privire la viaţa lui Budha. Cartea aceasta a cunoscut o mare circulaţie la multe popoare şi în toate veacurile. A fost răspândită prin Siria, Georgia, Asia Mică, Grecia, de unde s'a transmis în Bulgaria, Serbia, Rusia şi Ţările române, prin traducerea lui Udrişte Năsturel. Tot din Grecia

Varlaam și Ioasaf mai trecuse în Italia, Franța și alte țări europene.

Stoica Ludescu și **Const. Căpitanul Filipescu** se ocupă amândoi de istoria Munteniei, dela întemeierea principatului, până în zilele lor, dar fiecare după placul protectorului său.

Radu Greceanu, care cu fratele său **Șerban Greceanu** lucrase la traducerea *Bibliei lui Șerban*, scrie din îndemnul lui Const. Brâncoveanu, „*Cronica Brâncovenească*". El mai scrisese un *Letopiseț dela descălecatul dintâiu al Românilor*, al cărui original s'a pierdut.

Radu Popescu, fiul unui vistiernic, Hrizea din Popești, era un om mai învățat și a ocupat funcțiuni însemnate sub Constantin Brâncoveanu. Sub Nicolae Mavrocordat ajunsese mare vornic, dar în cele din urmă se călugări și muri în mânăstire, cu numele de Rafail Monahul. El ne-a lăsat „*Istoria Țării Românești*", care cuprinde evenimentele dela 1290 — 1716.

Cel mai de seamă cronicar muntean e însă:

Stolnicul Constantin Cantacuzino (1650 — 1716). Coborîtor din vechea și nobila familie a Cantacuzineștilor, de origine greacă stabilită în Muntenia de pe vremea lui Mihai Viteazul, Stolnicul Constantin Cantacuzino a fost, poate, cel mai învățat om din epoca lui, din Muntenia. Primele cunoștinți le a căpătat în casa părintească, apoi a fost trimis prin Constantinopol și Veneția la Padova, în Italia, unde studie timp de patru ani, filosofia, teologia și limbile vechi și moderne. După peripeții și prigoniri din partea unor domni, duș-

mani de moarte ai acestei familii, scăpând din închisoare, unde suferise „bătaie pre talpe", eliberat de fratele său Şerban Cantacuzino, care fugise mai înainte şt intervenise la Constantinopol, Stolnicul Constantin Cantacuzino duce o viaţă mai liniştită, numai în timpul domniei fratelui său, şi în urmă a nepotului său Const. Brâncoveanu. Sub Nicolae Mavrocordat însă, fiind aprig persecutat, fuge cu familia la Constantinopol, dar şi acolo este ajuns şi căsăpit de călăii turci.

Stând în fruntea divanului ţării, în timpul domniei fratelui său Şerban, în vremea lui Const. Brâncoveanu, Stolnicul Constantin Cantacuzino s'a dovedit un om cu totul preocupat de cultura şi şcoalele înfiinţate atunci. El a scris *Istoria Ţării Româneşti*, începând cu colonizarea Daciei şi până în zilele sale, stăruind asupra originei şi a continuităţii Românilor în Nordul Dunării. In unele documentări şi amănunte, el întrece chiar pe Miron Costin, privind aceleaşi fapte. Tot dela el ne-a rămas: *Cronologia Ţării Româneşti*, după cum afirmă d. N Iorga, şi a luat parte activă la revizuirea alcătuirii traducerii *Bibliei lui Şerban* (1688).

Insemnătatea literaturii istorice. — Fiindcă istoria este conservarea vieţii unui popor, cu toate formele de viaţă socială şi de evoluţie politică şi spirituală, e dela sine înţeles că valoarea acestor producţiuni cu oglindirea trecutului nostru românesc să ocupe un loc unic în istoria literaturii noastre. Un popor fără istorie, în care să se răsfrângă existenţa lui, nu se poate pretinde popor.

Pe temeiul însemnărilor de pomelnice şi al vechilor documente şi hrisoave s'a desvoltat cunoaşterea unor crâmpeie de realităţi, cu întâmplări viforoase şi cu primejdii neaşteptate, în care viaţa românului dela cel de rând şi până la domnitor, era supusă nesiguranţei, provocată de hoardele şi vecinii hrăpăreţi. Luând naştere cronicile, s'au cristalizat în ele, sub pana meşterilor ştiutori de slove, toate izvoarele şi însemnările, care priveau rânduielile treburilor noastre obşteşti. Pe lângă tradiţii şi inscripţii uitate, roase de vremi s'au adăugat apoi, la alcătuirea acelor cronici, faptele trăite de martorii lor, cu acele colori de impresii locale, caracteristice sguduirilor vremii.

Cronicarii, prin truda muncii lor, deşi hărţuiţi fără zăbavă de furtunile vieţii şi de „cumpăna mare" pentru ţară şi pentru ei, totuşi ne-au trezit cei dintâi glasul conştiinţei de neam şi găsim deci pentru întâia dată, scris, sfântul cuvânt *patrie*.

„Voiu să ţi descriu *patria lăcrămată* şi pe bieţii locuitori ai pământului românesc, *colonizaţi odată în ambele Dacii*, până la şanţul lui Traian şi desbinaţi apoi dealungul şir de secoli, în următoarele trei ramuri: Ardealul, Ţara Oltului sau Muntenească, Moldova. In *câteşitrele poporul se făleşte cu numele de român şi nici nu se poate îndoi cineva că nu se trage din Roma*". (Miron Costin.)

Primul merit foarte important al literaturii istorice este acesta al trezirii şi desvoltării conştiinţei despre *originea latină* şi *continuitatea poporului român*, născut şi crescut în Dacia.

In dorința de a se depăşi unul pe altul, cu opere cât mai documentate, de multe ori despre aceleaşi chestiuni, cronicarii se desăvârşeau în ştiința istoriografiei, în bogăția şi culegerea izvoarelor indigene şi străine, continuau unele scrieri de ale înaintaşilor sau făureau altele mai complete şi cu o structură mai solidă.

Dacă unii cronicari din Muntenia n'au adus, afară de strălucitul Stolnic Constantin Cantacuzino, contribuții personale obiective şi valoroase, ca acei din Moldova, asta se datoreşte, în bună parte faptului că lor le lipsea o țară vecină, cu instituții de cultură ca Polonia, unde să-şi poată desvolta o educație intelectuală, de o calitate superioară.

In scrierile cronicarilor pluteşte, cu fiecare eveniment mai de seamă, duhul *ideei creştine*, care dela cel mai umil, până la voevod, întărea şi salva cu credința în Dumnezeu atunci când în luptele cu păgânii numeroşi „câtă frunză, câtă iarbă“, biruințele Românilor, puțini la număr, erau adevărate minuni. In afară de ideile care frământau sufletele cronicarilor, prin scrisul lor ei au contribuit în cea mai mare măsură *la formarea limbii literare*. Ioan Neculce, cu stilul său turnat din cel mai expresiv graiu popular, într'o sintaxă şi un lexic din cele mai curgătoare, e un aport de mare valoare, din care şi au tras sevă atâția din scriitorii români de mai târziu. Alături de Neculce şi ceilalți cronicari, Miron Costin şi Gr. Ureche au ajutat cu opera lor, la formarea limbii literare şi au înzestrat cu isvoare de inspirație literatura română modernă.

Scrieri inspirate din literatura istorică. Evenimentele istorice, unele prin cruzimea lor, prin caractere de personagii ciudate, pline de contraste, altele prin natura situaţiilor vitejeşti, ori eroismul, capabil de cele mai demne sacrificii, sau altele prin poezia romantică a acelor apuse vremi, cu precipitare de emoţii şi elementele naturii mai puţin stăpânite de civilizaţie, au influenţat puternic imaginaţiile scriitorilor de mai târziu, în special din epoca romantică, oferindu-le subiecte, decoruri şi vijelii sufleteşti, din care au realizat opere de mare artă.

Gh. Asachi: nuvela *Muma lui Ştefan cel Mare*; Costache Negruzzi: nuvela *Alexandru Lăpuşneanu* şi poemul *Aprodul Purice*; V. Alecsandri: *Despot-Vodă, Dumbrava Roşie, Movila lui Burcel, Altarul Mânăstirii Putna, Visul lui Petru Rareş, Dragoş-Vodă,* etc.; D. Bolintineanu: *Legende istorice*; Alecu Russo: *Cântarea României*; Bogdan P. Hasdeu: *Răsvan şi Vidra, Ioan Vodă cel Cumplit*; Alex. Odobescu: *Doamna Chiajna, Mihnea Vodă cel Rău*; Barbu Ştefănescu Delavrancea: *Apus de soare, Viforul, Luceafărul,* teatru, trilogie; M. Eminescu: *Satira III-a,* partea întâia; M. Sadoveanu: *Neamul Şoimăreştilor, Şoimii, Zodia Cancerului, Domniţa Ruxandra,* etc.; V. Alecsandri: *Cetatea Neamţului,* teatru; Alex. Davilla: *Vlaicu-Vodă*; M. Sorbul: *Letopiseţi, Săracul Popă,* piese de teatru.

COMPARAŢIE INTRE LITERATURA RELIGIOASĂ ŞI CEA ISTORICĂ

Literatura istorică aduce o mare contribuţie originală, faţă de cea religioasă, care, aproape în întregime, e formată din traduceri, cu prea puţine prelucrări, unde să se distingă urme personale. Pe deasupra, literatura istorică a supus pe autorii ei, harnicii cronicari, la eforturi intelectuale mai mari, şi mai ascuţite de cum cerea tălmăcirea textelor religioase. Căci, pe lângă cunoaşterea diferitelor izvoare în atâtea limbi străine, pe lângă traducerea lor în cronicile pe care le scriau, ei frământau idei, coordonau date, stabileau legături de fapte şi dădeau viaţă unor alcătuiri noi, într'o formă nouă, în care se putea distinge, cu toate influenţele suferite, şi filonul stilului personal, ceea ce era însăşi pecetea gândurilor lor. Cu toate aceste calităţi, literatura istorică nu s'a tipărit decât prea puţin şi ca atare, n'a circulat aproape deloc, pe când cea religioasă fiind mai necesară, hranei zilnice sufleteşti, a cunoscut o stare chiar înfloritoare, apărând în ediţii mari, ca *Biblia lui Şerban*, tipărită la Bucureşti, în 1688, într'un volum de peste 1000 de pagini, cu literă frumoasă. Literatura religioasă era produsă de persoane din slujba bisericii, pe când cea istorică era opera mirenilor, şi aproape neluată în seamă de conducerea Principatelor.

Totuşi, din sufletul acestor două literaturi, s'a format limba literară.

Formarea limbii literare. — Dacă limba vorbită în diferite localităţi sau regiuni, tinde de obiceiu spre diferenţieri, nu numai în fonetică şi vocabular, dar şi în gramatică, formând dialecte, subdialecte, ca în Franţa, Italia sau Spania, datoria limbii literare scrise, atunci când vrea să fie expresia comună a locuitorilor din diferitele regiuni ale unei ţări, este de a căuta să niveleze termenii cu o circulaţie mică şi de a da vigoare unora capabili de a trece cu uşurinţă la îndemâna locuitorilor din toate provinciile. Această trecere de cuvinte şi unificare a unei limbi se realizează mai cu putinţă într'o ţară unde circulaţia limbii scrise, adică a limbii literare, se face într'o formă mai unitară şi cu expresii şi termeni din toate regiunile. Nu i de ajuns ca numai relaţiile economice să parcurgă şi să întreţină structura unei limbi, dela un ţinut la altul, ci adevăratul instrument este *scrisul*. In acest scris trebue turnată limba literară, şi pusă în circulaţie cu toate comorile ei. O limbă literară trebue să ofere, prin conţinutul cuvintelor ei, toate tiparele gândurilor şi sentimentelor noastre, cu nenumăratele lor nuanţe şi sensuri, fără de care nu-şi poate croi existenţă. Toate ramurile de ştiinţă şi toate genurile literare să-şi poată îmbrăca forma şi expresiile cuvenite.

Formarea limbii literare române a început să se înfiripeze odată cu primele traduceri tipărite de Diaconul Coresi. Natural, acea limbă, ca şi aceea a altor tipărituri şi manuscrise bisericeşti, nu-i decât o formă primitivă. Abia în veacul al XVII-lea

şi al XVIII-lea, limba literară intră în adevărata ei epocă de formaţie.

Mijloacele prin care se desăvârşeşte limba literară sunt operele literaturii religioase şi istorice, care au fost produse de scriitori din toate provinciile locuite de Români, aducând fiecare şi punând în circulaţie, anumite particularităţi fonetice şi de vocabular din care, cu vremea, s'a cristalzat fiinţa limbii literare.

In graiul cărţilor bisericeşti, în Ardeal se disting: Mitropolitul *Simion Ştefan*, în Moldova: *Mitropoliţii Varlaam* şi *Dosoftelu*; în Muntenia: *Ieromonahul Silvestru* şi *Daniil Panoneanul*, traducătorul condicii de legi a lui Matei Basarab, fraţii *Şerban* şi *Radu Greceanu*, şi *Mitropolitul Antim Ivireanul*. Prin tipăriturile religioase şi mai cu seamă prin *Biblia lui Şerban*, la a cărei traducere şi redactare au colaborat şi episcopul *Mitrofan* dela Huşi şi *Stolnicul Constantin Cantacuzino*, s'a făcut o strânsă legătură, o unificare, mai bine zis, a tuturor aşa numitelor dialecte ale provinciilor româneşti.

Mai puternică, decât literatura religioasă intră în formarea limbii literare literatura istorică, deşi aceasta a circulat mai puţin. Şi anume din următoarele motive: Pe când limba română a traducerilor bisericeşti era puternic stăpânită de influenţa textelor străine, slavone şi greceşti, cu imitaţii sintactice şi morfologice, imposibil de adaptat la spiritul limbii noastre populare (de cea cultă nu putea fi vorba), limba în care scrieau cronicarii, mai cu seamă moldovenii, era construită mai ve-

rosimil, mai pe înțelesul tuturor, mai potrivită cu ordinea gândurilor, ceea ce a făcut-o să fie rădăcina cea mai plină de sevă, în desvoltarea și formarea limbii noastre literare. Sintaxa latină chiar dacă influențează până la exagerare stilul lui *Dimitrie Cantemir: Hronicul vechimii Romano-Moldo-Vlahilor* sau *Istoria ieroglifă* e totuși mai aproape de firea limbii noastre, decât influența greacă ori slavonă din multe traduceri bisericești.

Reprezentanții literaturii istorice, care, cu scrisul lor, au contribuit la formarea limbii literare sunt: în Moldova: *Gr. Ureche, Miron Costin, Tudose Dubău, Vasile Damian, Nicolae Costin, Eustratie Logofătul, Axinte Uricarul,* și mai cu seamă *Ioan Neculce.* In Muntenia: *Mihail Moxa, Stoica Ludescu, Căpitanul Constantin Filipescu,* și mai puternici *Radu Popescu* și *Stolnicul Constantin Cantacuzino.*

Din materialul pus în circulație, fie pe cale de tipărituri, fie pe cale de manuscrise, de scriitorii acelor vremuri, prelați și mireni, s'a format prima fază unitară și istorică a limbii literare.

LITERATURA PROPRIU ZISA

LITERATURA POPULARĂ

DESPRE LITERATURA POPULARĂ IN GENERE

Culegerea şi cercetarea acestei literaturi s'a început foarte târziu.

Deşi în Franţa marele filosof şi moralist Montaigne (1533—1592) atrăsese atenţia încă din acea vreme asupra literaturii populare, totuşi după el, care e considerat de unii critici ca un precursor al studiilor folcloristice, nimeni n'a mai fost preocupat de un astfel de fapt. Importanţa cuvenită a început să i se dea mai întâi în Anglia, prin secolul al XVIII lea, când apar publicate mai multe producţiuni culese din popor, care trezesc un viu interes, sunt gustate şi servesc chiar ca izvor de inspiraţie unor poeţi.

In Germania după îndemnul filosofului Herden, care pe la 1778 atrăsese atenţia lumii culte asupra

valorii acestor opere populare în cartea sa: *Glasuri ale popoarelor*, fraţii Grimm se ocupă în mod ştiinţific, adună un vast material din aceste producţiuni şi publică prima ediţie a basmelor între 1812—1815.

In Franţa abia la 1840 opinia publică face cunoştinţă cu „comorile geniului popular francez", prin tipărirea culegerii lui La Villemargué.

La noi primele producţiuni populare culese şi tipărite au fost basmele adunate în Banat şi publicate în traducerea germană la Stuttgart, de către fraţii Schott, în 1845. Tot atunci în Principate Anton Pann pregătea „Povestea vorbei", anecdote şi proverbe, culegere care a apărut în 1847. De atunci la noi ca şi aiurea, s'a dat o deosebită atenţie producţiunilor populare.

Aceste producţiuni populare se mai numesc „folclor", dela denumirea dată de englezi, prin asocierea a doi termeni: *folk* = popor şi *lore* = ştiinţă adică „ştiinţa tradiţiilor şi a obiceiurilor poporului". De aici şi calitatea de „folclorist", a aceluia, care se ocupă cu astfel de cercetări.

Literatura populară cuprinde totalitatea producţiilor literare, care circulă în diferite împrejurări ale vieţii poporului. In această literatură se găseşte cristalizat mai totdeauna un fond simplu, firesc, nepretenţios, uşor de pătruns, redat într'o formă tot atât de nepretenţioasă, mai mult sau mai puţin artistică. In elementele acestui fond se manifestă sentimentele estetice şi etice cu care omul, încă din timpuri primitive, a căutat să-şi satisfacă cerinţele sufleteşti, fie triste ori vesele, fie tridiţio-

nale — religioase ori mistice — superstiţioase. In literatura populară întâlnim oglindirea fidelă a sufletului limpede şi a firei ingenioase a poporului român.

Cei mai însemnaţi scriitorii care s'au ocupat cu culegerea, cercetarea şi clasificarea literaturii populare sunt: Anton Pann: *Povestea vorbei, Cântece de stea,* 1847; Vasile Alecsandri: *Poezii populare ale Românilor,* 1852; At. M. Marienescu: *Colinde,* Pesta, 1859; Miron Pompiliu: *Balade populare române,* 1867; Simion Florea Marian: *Inmormântarea la Români*; Teodor Burada: *O călătorie în Dobrogea şi datinile poporului român la înmormântări,* 1880; Bogdan P. Hasdeu: *Cuvente den bătrâni;* Teodorescu G. Dem.: *Poezii populare,* Bucureşti, 1885; Aron Densuşianu: *Istoria limbii şi literaturii române,* Iaşi, 1894; Artur Gorovei: *colecţiile revistei „Şezătoarea"*; I. Candrea, O. Densuşianu şi Teodor Speranţia: *Graiul nostru,* 2 vol. 1906—1908; G. Madan: *Suspine din Basarabia* cu o prefaţă interesantă de George Coşbuc; Iuliu Zanne, (o culegere de proverbe); Tudor Pamfile: *Jocuri de copii,* trei volume, I=1906, II=1907, III=1909, *Cimiliturile româneşti,* 1908, *Industria casnică la Români,* 1909, *Sărbătorile de vară la Români,* 1911, *Cântece de ţară,* 1913, *Agricultura la Români, Povestea lumii de demult, după credinţele poporului român,* 1913, *Cromatica poporului român* în colaborare cu M. Lupescu, 1914, *Mitologie românească,* trei volume: *Duşmani şi prieteni ai omului,* vol. I. 1916, *Comorile,* vol. II. 1916, *Pământul după credinţele poporului român,* vol. III. 1924, (apărut postum)

etc.; Leca Morariu: *Dela noi*, 1915; D. P. Lupaşcu: *Medicina babelor*; Dr. I. Sbiera: *Colinde*; Grigore Tocilescu: *Materialuri folkloristice*, 1900; Elena Sevastos: *Cântece moldoveneşti*; Voronca: *Studii şi Folclor*; Bârlea: *Balade, Colinde şi bocete din Maramureş*, 2 vol. 1904; I. E. Hodoş: *Poezii populare din Banat*, 1893; Horia Teculescu: *Pe Murăş şi pe Târnave, flori înrourate* (Doine şi strigături), Sighişoara, 1929; I. Buzdugan: *Cântece din Basarabia*, vol. I, (1916—1921); Tip. Luceafărul, Chişinău, 1921, vol. II, (1905—1916), Ramuri, Craiova, 1929, şi alţii.

A) LITERATURA POPULARĂ NESCRISĂ

Spre deosebire de cea scrisă, care este dintr'o epocă mai apropiată şi întrucâva cunoscută, literatura populară, nescrisă, îşi are originile în timpuri foarte vechi, greu de precizat. Producţiunile acestei literaturi s'au transmis din generaţie în generaţie, au evoluat în limbă şi în fond, potrivit cu împrejurările, şi au ajuns abia în timpurile moderne să fie descoperite, culese şi apreciate ca adevărate valori de artă. Ele provin din inspiraţia fericită a unui autor anonim, la care apoi în decursul transmisiunii pe cale orală s'a adăugat şi colaborarea spiritului de creaţie al interpreţilor din marea mulţime a poporului. Astfel aceste creaţiuni s'au desăvârşit, s'au modificat şi conform cu mediul înconjurător, au dat naştere la diferite variante aşa cum le întâlnim într'o provincie sau alta.

Poezia lirică populară

Doinele sunt poezii de natură contemplativă caracteristice sufletului românesc, în care poporul își cântă pe melodii duioase, pline de un farmec unic, jalea, speranța, durerile, suferințele, dorul, dragostea de iubită, natură, mamă, țară.

Horele sau *strigăturile* sunt poezii scurte, glumețe și satirice, pe care le strigă, le chiuie în timpul jocului la horă, câte un flăcău mai vorbăreț. Din această cauză li se mai zic și *chiuituri*. Miezul lor e alcătuit din aluzii și înțepături ironice, de obiceiu de un gust mediocru, la adresa unora dintre jucători, băieți ori fete.

Bocetele sunt versuri de jale care exprimă regrete și care se plâng, se bocesc la morți. Originea acestei datini e foarte veche. O întâlnim în antichitate la Greci, la Romani și la Evrei. La ei se obișnuia ca la morți să se pue și jelitoare plătite. La noi bocesc rudele celui mort, de obiceiu, femeile.

Colindele sunt poezii cu subiecte foarte variate, printre care cele mai întâlnite sunt în legătură cu nașterea minunată a Mântuitorului Iisus în iesle, cu scene istorice ori religioase. Colindele au diferite melodii și se cântă în ajunul Crăciunului, de către copii pe la ferestrele dela casele oamenilor, terminându-se cu câte o urare de bine la adresa gazdei.

Cântecele de stea sunt poezii în care se preamăresc evenimentele biblice, pe care copiii le cântă pe melodii evocătoare, însoțiți de o stea improvi-

zată din hârtie, şi umblând din casă în casă, în timpul dintre Crăciun şi Bobotează.

Cântecele de lume sunt poezii cu conţinut de natură sentimentală, care se cântă la petreceri, de către cei ce iau parte, ori chiar de lăutarii ţigani, cum se văd în Moldova şi prin Muntenia.

Poezia epică popuiară

Pluguşorul este o poezie mai lungă, care se recită în seara ajunului ori în dimineaţa zilei de Anul Nou (Sf. Vasile) de către flăcăi sau feciori, pe la casele gospodarilor. Ei umblă cu clopote ori tălăngi, cu un plug dus de doi ori de patru boi, cu „buhaiul" din care scot mugete, tras de o coadă de păr, şi spunând unul din ei „pluguşorul", unul pocnind din biciu, unul sunând din tălăngi, alţii „hăind" şi întorcând brazde prin ogradă, urează gospodarului creştin roade din belşug în toate cele, în anul care începe. Pluguşorul conţine povestea veche de pe vremea lui „bădica Traian" a pâinii sau a colacilor, dela grâul semănat şi până la coacerea aluatului în cuptor.

Baladele sau *cântecele bătrâneşti* sunt poezii epice lungi, în care, cu ajutorul altor elemente în desfăşurare, ni se povestesc legende şi fapte mai importante din istoria ţării (Constantin Brâncoveanu, Dragoş Vodă, Movila lui Burcel, Mânăstirea Argeşului etc), ori subiecte din viaţa haiducilor (Toma Alimoş, Mihu Copilul, Corbea, Dolca, Şalga, Golea, Badiul, etc.), ori lupte între străinii

năvălitori în ţară şi haiduci vestiţi ca: Grue, Codreanu, Bâcul, Aguş, Vâlcan etc. In unele balade cum e de pildă: „Soarele şi luna" din colecţia lui V. Alecsandri, ni se poetizează un fapt epic superstiţios, moştenit poate din vremea păgânismului, dela Romani. Motivul e cunoscut: soarele voia să se însoare cu sora sa Ileana, care nu primi şi atunci Dumnezeu o aruncă pe fată pe cer şi o făcu lună. Baladele se desfăşoară în cadrul naturii care armonizează acţiunea, şi prin aceasta capătă o mare putere de mişcare a sentimentelor omeneşti. Un exemplu de desăvârşită înfrăţire a Românului cu elementele naturii, e „M'oriţa", capodopera geniului popular, în care, printr'o sublimă invocare, eroul şi după moarte, pe care o primeşte cu seninătate, doreşte să nu-l depărteze deacolo de unde şi poate asculta cu drag câinii şi mioarele, şi fluerul de fag în murmurul pădurii bătută de vânt.

Basmele sau *poveştile* sunt naraţiuni mai întinse în proză, în care ni se povestesc întâmplări închipuite, imposibil de a se petrece în realitate. In acţiunea unui basm se întâlnesc foarte des miracolul, forţele supranaturale, care ajută direct pe eroi în fazele critice, ivite în diferite împrejurări, şi fără de care povestea n'ar avea farmec şi şi-ar curma firul.

In această lume, care cere o mare putere de imaginaţie, se mişcă făpturi de animale inteligente peste închipuirea obişnuită: cai, care mănâncă foc, sboară etc., fiinţe spirituale care umblă pe pământ: Dumnezeu, Sfânta Vineri etc., şi o întreagă

populaţie de personificări, care de care mai bizare şi mai neaşteptate. Basmele reprezintă lupta eternă a două lumi: geniul binelui cu geniul răului. Geniul binelui are ca erou prototip pe Făt-Frumos, voinic tânăr, viteaz şi drept, ca obiect, motiv, o zână, pe Ileana Cosânzeana, tipul frumuseţii ideale, furată de geniul răului: Smeul, care jupoaie, seamănă vrajbă şi trăieşte cu hapca. Desnodământul basmelor e întotdeuna în favoarea lui Făt-Frumos, deci moral.

Scriitori care au cules basme din popor sunt: Anton Pann, I. Fundescu, Petre Ispirescu şi alţii.

Scriitori care au scris basme din inspiraţie proprie sunt: I. Creangă, M. Eminescu, Al. Odobescu, I. Slavici, Pop Reteganul, I. Dragoslav, Leca Morariu şi alţii.

Poezia dramatică populară

Oraţiile de nuntă sunt poezii ocazionale rostite la casa miresei de către „vornicei" sau „colăceri" sau „conăcari", trimişii mirelui. Aceştia, câteodată în formă de dialog, spun oraţia care cuprinde povestea „unui tânăr împărat", plecat la vânătoare, unde gonind după o căprioară şi rătăcindu-se, întâlneşte în cale fata, pe care o cere în căsătorie. Trimişii fac gesturi dramatice de lupte închipuite cu alergări de cai pe câmp şi dau apoi a înţelege gazdei, prin aluzii şi comparaţii glumeţe c'au venit să ridice mireasa.

Vicleimul sau *Irozii* este o reprezentaţie drama-

tică în două acte, cu eroi costumaţi, în care ni se înfăţişează scene religioase cu ocazia naşterii lui Hristos, ori din istoria creştinismului. Personagiile principale sunt: Irod împăratul, un ofiţer, şi cei trei crai dela Răsărit: Gaşpar, Melhior şi Baltazar. Câteodată în unele variante mai intră un cioban şi un arap. Acţiunea e următoarea: Irod primind veste că'n împărăţie se află trei oameni străini, ceru să i se înfăţişeze. Aceştia erau cei trei crai, care i-au spus că au văzut pe cer o stea nouă şi mare, semn că s'a născut un împărat şi că au plecat să i se închine acestuia şi să-i aducă daruri, călăuziţi de stea. Irod, mânios şi nevoind să-şi piardă tronul, porunceşte uciderea tuturor pruncilor mai mici de doi ani din ţară, şi băgarea la închisoere a celor trei crai. Insă fiindu-i frică de blesteme îi lasă liberi. Apoi un copil cu glas profetic preveseşte că Iisus va întâmpina: botez, răstignire, înviere şi înălţare, şi reprezentaţia se termină cu „mărturisirea lui Irod că nu are nicio putere faţă de Hristos".

Poezia didactică populară

Proverbele sau *zicătorile* sunt reflexiuni cu tâlcuri, cugetări izvorîte din experienţa vieţii, în care se concentrează o adâncă putere de înţelepciune a poporului român. Ele corespund *maximei* culte. Sunt exprimate de obiceiu în propoziţiuni scurte, uneori întregi: „Când doi se ceartă al treilea câ-

ştigă" şi alteori eliptice: „Vorba lungă, sărăcia omului".

Culegători de proverbe sunt: A. Pann, I. Golescu şi Iuliu Zanne.

Anecdotele şi *snoavele* sunt bucăţi satirice cu acelaşi conţinut. Se. deosebesc numai prin formă: anecdotele sunt în versuri iar snoavele în proză. In ele se biciuiesc apucăturile vicioase ale unor connaţionali: preoţi, morari, etc., sau se ridiculizează caracterul cu defecte specifice, al unor străini: Unguri, Ţigani, Bulgari, Evrei, Greci, Nemţi, etc. Culegători de snoave sunt: A. Pann, P. Ispirescu, D. Stănescu, S. Fl. Marin şi Th. Sperantia. Acesta din urmă le-a redat în versuri, modificându-le în mare parte şi creind astfel snoavele în poezie numite *anecdote*.

Ghicitorile sau *cimiliturile* sunt întrebări isteţe, de natură simbolică, făcute pe baza elementelor metaforice. Ele se spun la petreceri ori la clacă şi uneori răspunsurile nepotrivite provoacă mare haz. Au adunat ghicitori A. Pann şi mai cu seamă Artur Gorovei.

Descântecele sunt versuri greoaie de provenienţă indică, superstiţioasă, şi se spun de babe celor bolnavi, să se însănătoşească.

Pe lângă Alecsandri şi S. Fl. Marian, un culegător mai nou de descântece este preotul Teodor Bălăşel.

B) LITERATURA POPULARĂ SCRISĂ

Cărţile din literatura populară scrisă au o răspândire mai largă dela introducerea tiparului în-

coace. Unele sunt de provenienţă religioasă, de autori necunoscuţi, atribuite uneori de cei simpli chiar fiinţelor închipuite, altele sunt culegeri din popor, ori inspiraţii din biblie, din istorie, sau din manuscrise de prin mânăstiri amplificate şi publicate şi devenite astfel populare.

Aceste scrieri, după clasificarea lui M. Gaster, se împart în trei categorii:

1. Literatura estetică sau romantică

Alexandria este povestirea întâmplărilor minunate ale lui Alexandru Macedon, în timpul cuceririi împărăţiei.

Halima cuprinde o serie de poveşti de origină arabă, istorisite de soţia unui Sultan, în timp de o mie şi una de nopţi.

Varlaam şi Ioasaf este un fel de roman atribuit Sfântului Ioan din Damasc. A fost scris în limba siriacă, din care s'a tradus în greceşte, apoi în slavoneşte, şi astfel a ajuns la noi în traducerea lui Udrişte Năsturel la 1649. In ea se preamăreşte creştinătatea.

Istoria Sindipii filosofului, este o carte cu subiect indian, despre viclenia femeii care, în cele din urmă, e pedepsită.

Arghir şi Anadam, e o poveste mai desvoltată din Halima, circulând aparte.

Genoveva de Brabant, introdusă la noi în 1883 prin traducerea lui Pleşoianu, e o poveste duioasă de origine franceză, în care ni s'arată pilda unei

soţii virtuoase, izgonită dela curte din pâra unui curtean viclean, şi în cele din urmă readusă la cămin, după mulţi ani de pribegie, prin peşteri şi păduri.

2. Literatura religioasă

Sunt cărţi cu caracter de propovăduire ce conţin elemente biblice ori fapte din vieţile sfinţilor: Apocalipsul Apostolului Pavel, Visul Maicii Domnului, Minunile Sfântului Sisoe, Legenda Sfintei Vineri, etc.

De aceeaşi vechime sunt cărţile de *prevestire şi noroc*.

Astrologhia prevesteşte schimbarea vremii după situaţia celor şapte planete.

Gromovnicul spune viitorul după tunete şi fulgere.

Trepetnicul spune viitorul după bătăile involuntare ale diferitelor membre ale corpului, mai cu seamă dela ochi.

Cărţile de zodii arată destinul, după luna în care se naşte omul.

Cărţile de visuri cearcă să tămlăcească sensul visurilor.

3. Literatura etică sau morală

Cartea mai răspândită este *Viaţa şi pildele lui Isop*. *Floarea darurilor* şi *Pildele filosoficeşti* sunt două colecţii de maxime, mai ales precepte reli-

gioase, care sunt pe cale de a ieşi din uz, deoarece nu se mai tipăresc.

VERSIFICAŢIA POPULARĂ SPRE DEOSEBIRE DE CEA CULTĂ

Versificaţia populară conţine elementele primitive, extrem de reduse, ale artei poetice. Creatorii anonimi împreună cu poporul, acea colectivitate de interpreţi colaboratori, fiind departe de a avea pregătiri intelectuale de esenţă literară în inspiraţia lor, îşi canalizau sentimentele poetice cum puteau, după mijloacele simpliste, pe care le găseau mai la îndemână.

In meşteşugul versificaţiei populare stihuitorii necunoscuţi au urmărit la început doar *rima*, care constituie potrivirea sunetelor după ultima vocală accentuată dela sfârşitul versului. Mai apoi, cu vremea, odată cu evoluţia limbii, a intervenit *ritmul*, care a dat naştere unei muzici aparte, fermecătoare şi obsedante în mişcarea cuvintelor. Ritmul este succesiunea regulată, la intervale egale, de silabe accentuate şi neaccentuate a cuvintelor dintr'un vers.

In unele producţiuni populare, desigur în acele de origine mai veche, simetria strofelor ca şi aşezarea versurilor în strofe nu sunt redate în forme regulate, după o măsură hotărîtă :

„Plecarăm într'o sfântă Joi
Cu plugul cu doisprezece boi,

Boii dinainte
Cu coarnele poleite,
Boii din mijloc
Cu coarnele de foc
Boii dela roate
Cu coarnele belciugate...
Trosniţi, mă!..."

Forme neregulate de versificaţie se întâlnesc în mai toate variantele pluguşorului, în colinde, oraţii de nuntă şi cântece de stea.

In doine însă şi mai cu seamă în balade sau cântece bătrâneşti, armonia versificaţiei cu cadenţe precise şi rime bogate ridică valoarea poeziilor la rangul operelor de artă şi răpeşte admiraţia celor mai pretenţioşi lectori de literatură cultă:

„Doină, doină, cântec dulce!
Când te-aud nu m'aş mai duce.
Doină, doină, viers cu foc,
Când răsuni eu stau pe loc!
Bate vânt de primăvară,
Eu cânt doina pe afară,
De mă'ngân cu florile
Şi privighetorile.
Vine iarna viscoloasă
Eu cânt doina 'nchis în casă,
De-mi mai mângâiu zilele,
Zilele şi nopţile.
Frunza codru când învie,
Doina cânt de voinicie,
Cade frunza jos în vale,

Eu cânt doina cea de jale,
Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai ţin.
Doina cânt, doina şoptesc
Tot cu doina vieţuiesc".
(Colecţia V. Alecsandri.)

Vedem că muzicalitatea formei e corectă, îmbracă un fond corespunzător şi nu lasă nimic de dorit. Majoritatea bucăţilor din doine şi cântece bătrâneşti se prezintă la fel. La desăvârşirea formei, într'o măsură de puţină însemnătate, au contribuit şi unii culegători de producţiuni populare, ca Alecsandri, A. Pann şi alţii, care au îndreptat pe alocuri, expresii gramaticale greşite, versuri şchioape şi rime asonante. De aceea, mai târziu Alecsandri a fost acuzat cu violenţă că a „falsificat" „sufletul", opera poporului, ceea ce era inexact.

Măsura versurilor populare, de obiceiu, nu este mai mică de trei silabe şi nu trece de opt, pe când în versificaţia cultă se întâlnesc versuri şi de optsprezece silabe. Mai răspândite, în prozodia populară sunt versurile de cinci, şase, şapte şi opt silabe. Versuri de cinci şi şase:

„Pe Argeş în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă trece
Cu tovarăşi zece;
Nouă meşteri mari,
Calfe şi zidari,

Şi Manole zece
Care-i şi întrece."
(Mânăstirea Argeşului, colecţia Alecsandri.)

Versuri de şapte silabe:

— „Foaie verde de trei flori,
Ciobănaş dela miori,
Un' ţi-a fost soarta să mori?
— Sus în vârful muntelui,
In bătaia vântului,
La cetina bradului..."
(Ciobănaşul, colecţia „Flori alese" de O. Densuşianu.)

Versuri de şapte şi opt silabe:

„Bine vorba nu sfârşia,
Turcii'n casă iureşia,
Pe tuspatru mi-i prindea
Şi-i ducea de-i închidea
La Stambul în turnul mare
Ce se'nalţă lângă mare"...
(Constantin Brâncoveanu, colecţia Alecsandri.)

E de observat că versurile de şase şi de opt silabe au rima *penultimă* sau *feminină*, adică din două silabe: *réce*, t*réce*, iar cele de cinci şi de şapte silabe, au rima de o singură silabă numită şi *ultimă*, sau *masculină*: j*òs*, frum*òs*. Rimele de două silabe se numesc penultime sau feminine: dur*ére*, căd*ére*. Se întâlnesc însă rime *bogate*, adică potrivirea încă a unui sunet, câteodată chiar mai multe

şi înainte de ultima vocală accentuată: *rèce, trèce,* şi rime *antepenultime*, de trei silabe:

„De mă'ngân cu flò*rile*
Şi privighetò*rile*".

In versificaţia populară se întrebuinţează numai *ritmul trohaic*. Celelalte ritmuri din prozodia cultă sunt necunoscute.

Ritmul în genere cuprinde unităţi de măsură numite *picioare*, care în cel trohaic sunt alcătuite din două silabe, prima accentuată şi a doua neaccentuată. Luăm pildă din versurile de mai sus şi avem:

„Pè—Ar—gèş—în—jòs

1 2 | 3 4 | 5

sau:

Ciò—bă—nàş—de—là—mi—òri,

1 2 | 3 4 | 5 6 | 7

sau:

„Là—Stam—bùl—în—tùr—nul—mà—re".

1 2 | 3 4 | 5 6 | 7 8

Accentul cade pe prima, a treia, a cincia şi, când versurile sunt de şapte sau opt, pe a şaptea silabă. Acestea sunt elementele principale ale versificaţiei populare.

Cu totul alta e versificația cultă. Aici mijloacele de expresie sunt din cele mai variate. După modul în care se prezintă rimele în succesiunea versurilor, avem mai multe feluri de rime și anume:

1 *Rime împerechiate:*

„Când cu gene ostenite seara suflu'n lumân*are*
Doar ceasornicul mai toarce lunga timpului căr*are*"
(Scrisoarea I-a, M. Eminescu.)

2) *Rime încrucișate.*

„Te duci și ani de sufer*ință*
N'or să te vază ochi-mi tr*iști*,
Inamorați de-a ta fi*ință*
De cum zâmbești, de cum te m*iști*"
(Te duci... M. Eminescu.)

3. *Rime îmbrățișate:*

„Afară-i toamnă, frunza 'mprășt*iată,*
Iar vântul svârle'n geamuri grele p*icuri*
Ci tu citești scrisori din roase pl*icuri*
Și într'un ceas gândești la viața to*ată*".
(Afară-i toamnă, M. Eminescu.)

Ritmul este de cinci feluri și anume:

1. *Ritm iambic:*

—	＼	—	＼	—	＼	—	＼	—	＼	—
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

„S'a stâns viața falnicei Veneții,
N'auzi cântări, nu vezi lumini de baluri,

Pe scări de marmoră, prin vechi portaluri
Pătrunde luna înălbind pereții..."
(S'a stâns viața... M. Eminescu.)

2. *Ritm trohaic:*

1 2 | 3 4 | 5 6 | 7 8 || 9 10 | 11 12 | 13 14 | 15 16

„Stă castelul singuratic oglindindu-se in lacuri,
Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri..."
(Scrisoarea IV-a, M. Eminescu.)

3. *Ritm amfibrahic:*

1 2 3 | 4 5 6 || 7 8 9 | 10 11 12

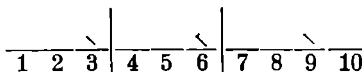
„Făclie de veghe pe umezi morminte,
Un sunet de clopot în orele sfinte,
Un vis ce își moaie aripa'n amar —
Astfel ai trecut de-al lumii hotar".
(Mortua est! M. Eminescu.)

4. *Ritm dactilic:*

1 2 3 | 4 5 6 | 7 8 9 | 10 11 12 | 13 14 15 | 16 17

„Cântă-ne, muză, pe mult iscusitul bărbat Odysseus,
Care amar rătăci dup-a sfintei cetăți prăbușire".
(Odiseia, de Omer, trad. de Cezar Papacostea)

5. *Ritm anapestic:*

„Când o fi să-mi rostiţi la cuvinte
De iubire, dulceagul volum
Ce se'ndrugă la toţi pe morminte..."
(Gaudeamus, P. B. Hasdeu)

In versificaţia cultă, în versurile mai lungi de unsprezece silabe, intervine o pauză în rostire, la mijlocul lor, numită *cezură*. Versurile în ritm trohaic şi ritm amfibrahic au câte-o singură cezură. Se întâmplă câteodată în versurile lungi, în ritm dactilic de câte şaisprezece silabe sau de câte şaptesprezece silabe, să fie câte două cezuri. Acestea se întâlnesc în prozodia vechilor poeţi latini.

Poezia cultă pe lângă forme libere de creaţie, mai dispune de tipare fixe cu ţinută savantă: sonetul, terţinele, gazelul, glosa. Versurile din strofe sunt constituite alternativ sau succesiv şi au un număr proporţional de silabe.

Rimele sunt mai totdeauna perfecte şi unele de-o surprinzătoare noutate, ceea ce susţine savoarea lecturii.

In concluzie, versificaţia populară e simplă şi lipsită de orice preocupări formale, pe când din contră, cea cultă e un complex de realizări de artă.

LECTURI DIN LITERATURA POPULARĂ

Miorița e o poezie reprezentativă a sufletului românesc. Din atmosfera ei se degajă două fapte esențiale: nepăsarea față de moarte și sublima înfrățire a eroului cu elementele naturii.

Ciobanul ungurean și cu cel vrâncean s'au hotărît să-l omoare pe cel moldovean, fiindcă acesta era mai bogat. Aflându-se la păscut cu turma, ciobanul moldovean bagă de seamă de câteva zile că o mioară nu mai păștea. O întreabă dacă nu i place iarba ori e „bolnăvioară". Miorița îi spuse că cei doi ciobani au de gând să-l omoare. Dar el primi vestea morții cu nepăsare, ca pe un lucru la care oricine trebue să se aștepte. Dorea însă din tot sufletul, de-o fi să moară, să nu-l depărteze de locurile și oile lui dragi:

„De o fi să mor,
In câmp de mohor,
Să spui lui Vrâncean
Și lui Ungurean,
Ca să mă îngroape
Aici pe aproape,
In strunga de oi
Să fiu tot cu voi;
In dosul stânii
Să-mi aud cânii.
Aste să le spui
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag!
Fluieraș de os,
Mult zice duios!
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!
Vântul când a bate,
Prin ele-a răzbate
Ș'oile s'or strânge,
Pe mine m'or plânge
Cu lacrimi de sânge!
Iar tu de omor

Să nu le spui lor.
Să le spui curat
Că m'am însurat
Cu-o mândră Crăiasă
A lumei mireasă.
Că la nunta mea
A căzut o stea,
Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa,
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi,
Preoţi, munţii mari,
Păsări, lăutari,
Păsărele mii
Şi stele, făclii!
(Colecţia Alecsandri)

Şi dacă mioriţa va vedea din zori venind o mamă cu ochii în lacrămi, întrebând de „ciobănelul" ei, el dorea ca măicuţa să nu ştie nimic de moartea lui, ci să-i spună doar, că s'a însurat c'o fată de craiu şi să nu mai afle că la nunta lui a căzut o stea, şi că a avut nuntaşi brazii şi paltinii, preoţi munţii, lăutari păsărelele mii, şi stelele, făclii!

Aceasta e expresia adevărată a sufletului simplu. românesc rezultată din convieţuirea lui cu natura. Figurile de stil: comparaţii şi personificări, cum şi fondul cu inspiraţia caldă de un tragic reţinut în faţa despărţirii pentru totdeauna de ce-i era mai drag pe lume, dau o mare putere de emoţie sentimentelor omeneşti.

Toma-Alimoş era un boier din Ţara de Jos, care a devenit haiduc războinic din cauza deselor năvăliri de străini jefuitori în ţară, şi era vestit pentru vitejia lui. Intr'o zi, pe când se odihnea, veni la el un alt haiduc, Manea, slut şi rău, care prin înşelăciune se apropie de Toma, îi taie pântecele cu paloşul şi fugi. Atunci Toma Alimoş îşi adună

mațele, se încinse cu brâul și aruncându-se pe cal, îl ajunse din urmă pe Manea, pe care îl retează în două de călare.

Însă și lui Toma-Alimoș i se apropie sfârșitul. Foarte mișcător e finalul în care Toma-Alimoș roagă calul său să-i sape cu copita groapa, unde să-l pună cu dinții și unde să-l acopere pe veci frunza ulmilor în scuturare:

„Iar când sufletul mi-oi da
Când nu te-oiu mai desmierda,
Din copită să-ți faci sapă,
Lângă ulmi să-mi faci o groapă,
Și cu dinții să m'apuci,

In tainiță să m'arunci...
Ulmii că s'or clătina
Frunza că s'a scutura
Trupul că mi-a astupa...!
(Colecția Alecsandri.)

Se caracterizează prin aceeași contopire cu natura.

Movila lui Burcel. Ștefan cel Mare într'o sărbătoare, pe când mergea să se'nchine la biserică'n Vaslui auzi pe un om mânând boii la plug. Porunci să-l aducă la el și-l întrebă de ce ară tocmai în zi de închinare. Omul care se numea Burcel, îi răspunse că de când și-a pierdut mâna în lupta cu Turcii la Războeni, a ajuns sărac. N'avea nici casă, nici plug, nici boi, iar din sat nimeni nu voia să-l ajute. Cu'n plug luat dela Tătari și cu'n bou de împrumut, cerca să-și are ogo-

rul. Auzind acestea, Ştefan îl dărui cu un plug cu şase boi, şi cu o movilă cu ogoare răzăşie. Ii mai încredinţă să privegheze acele ţinuturi. Când Burcel va vedea Tătarii năvălind, să strige deacolo, să dea ştire, şi însuşi Ştefan va goni păgânii din ţară.

E o legendă istorică, în care se pune în relief, sentimentul de mărinimie şi recunoştinţă al unui Domn din istoria ţării.

Colecţiile mai vechi de culegeri populare ne mai fiind retipărite, recomandăm pentru lectură celor interesaţi, câteva cărţi care se mai găsesc încă prin librării ori la anticari: *Poezii populare ale Românilor*, culese de V. Alecsandri, retipărite în Editura Tipografiile Române Unite, Bucureşti, 1934; „*Flori alese*“, culese de Ovid Densuşianu.

LITERATURA CULTĂ

PRIMA JUMĂTATE A VEACULUI AL XIX-lea

ŞCOALA ARDELEANĂ

Situaţia Românilor din Ardeal După cucerirea Ardealului de către Unguri, situaţia politică, religioasă şi socială a Românilor din această provincie a fost continuu, în decursul veacurilor, ţinută în lanţuri de robie, de stăpânitori şi împiedicată dela orice desvoltare, care ar fi adus libertatea.

Ca principat, politiceşte, Ardealul era condus şi administrat de Unguri, mai ales de nobilime, într'o formă care continua, în multe privinţi, feudalitatea evului mediu, căci în fiecare regiune, comitat, oraş sau târguşor stăpânea atotputernicia unui magnat, grof sau baron, cu castelul servii şi iobagii lui, de pe moşiile înconjurătoare. Românii care nu aveau nimic comun cu obiceiurile, portul, limba, religia şi firea Ungurilor veniţi peste ei, nu se puteau

lăsa nici isgoniți și nici desființați de aceștia. De aici pornesc cu răscoală țăranii români, la care se alătură și țăranii unguri, împotriva nobililor maghiari (1437). După această mișcare, Românii sunt și mai persecutați. Ungurii apoi provoacă faimosul edict: *unio trium nationum*, la un loc cu Sașii și Secuii, izolând pe români, dela orice drepturi de egalitate cu celelalte națiuni conlocuitoare, fiind considerați ca *tolerați*. Ca urmare a asupririlor, ce nu mai puteau fi duse în jug, iobagii se răsvrătesc mai îndârjiți, sub Gheorghe Doja (Secuiul), 1514, dar sunt sdrobiți.

Acum persecuțiile se intensifică și pe cale religioasă. Până la venirea reformei calviniste, Ungurii erau catolici convinși. Cu catolicismul lor au întrebuințat împotriva Românilor ortodocși, persecuții și mai brutale și prigoniri și mai crude pentru a-i determina să-și lepede credința și a trece la cultul catolic, prin care mijloc sperau să-i maghiarizeze mai ușor. Ivindu-se reforma religioasă a lui *Ioan Calvin* (1509—1564), care era austeră și netolerantă, Ungurii cu spiritul lor netolerant și persecutor, fură printre cei dintâi alături de hughenoții din Franța, care să împărtășească noua credință.

Astfel prigonirea religioasă asupra Românilor din Ardeal se deslănțuie și mai puternic. Dieta convocată la 1556, „decretează stârpirea tuturor învățăturilor, ce ar fi contra doctrineler reformate și calvine“, căutând a impune cu forța poporului român un episcop calvinesc, făcut din renegatul român, Popa Gheorghe. Alte diete opresc de a

mai intra preoţi ortodocşi în Transilvania, veniţi din celelalte provincii româneşti.

Dar după moartea celui din urmă mitropolit româno-calvin, *Iosif Budai*, Ardealul odată cu anul 1688, trece în stăpânirea Austriei, după marea biruinţă câştigată împotriva Turcilor, încheiată prin pacea dela Carlowitz, 1699.

Catolicii austriaci cautară atunci să întărească puterea credinţii lor. Impăratul, fără a întrebuinţa mijloacele ungureşti de convingere, lasă populaţiilor din Transilvania dreptul de a-şi alege confesiunea dorită, voind desigur, a le trece la catolicism. Propaganda Iezuiţilor pe la şefii bisericii româneşti, devenea din ce în ce mai stăruitoare şi mai plină de făgăduinţi. Cum Românii, din atâtea motive vrednice de luat în seamă, nu puteau rămâne surzi la trimişii Vienii şi ai Romei, luară în discuţie propunerile venite.

Mitropolitul Teofiil convoacă un sinod obştesc al preoţilor români din Transilvania, la Alba-Iulia, şi în 21 Martie 1697, se hotărăşte pentru unire. Urmaşul lui Teofiil, Mitropolitul Atanase Anghel, hirotonit în Bucureşti, convoacă şi el două sinoduri, primul la 1698, când se subscrie actul unirii, şi al doilea la 1700, când iau parte 54 de preoţi, la care se alătură şi cei 1563 de preoţi, care semnează şi ei actul unirii.

Aceşti clerici *nu formau decât o parte din clerul creştin ortodox din Ardeal*, restul nevrând să adere la actul unirii. Prin această unire, Românii recunoşteau, cele patru puncte dogmatice diferite de ortodoxism: primatul papei, existenţa purgatoriului, împărtăşania cu pâine nedospită şi purcederea

Sfântului Duh din Tatăl şi din Fiul. In oficierea serviciului divin, Românii uniţi păstrau totuşi unele forme de rit ortodox, de aceea bisericii lor, i s'a zis: *greco-catolică*, spre deosebire de cea *romano-catolică*. Odată cu unirea li s'a făgăduit preoţilor în special şi Românilor uniţi, în genere, privilegii şi drepturi politice. Pentru preoţi s'a acordat un număr de privilegii: case parohiale, administraţie clericală proprie, jurisprudenţă şi independenţă faţă de cârmuitori politici. Alte avantagii promise n'au fost îndeplinite, cu toată inimoasa stăruinţă a Mitropolitului unit *Inocenţiu Klein*, pe lângă Maria Tereza la curtea din Viena şi în dieta magnaţilor din Cluj, unde el era membru. Acest mitropolit, în numeroasele proteste şi cereri, vorbeşte cu energie despre *„naţiunea-valahă"*, ca *„a patra naţiune stăpânitoare"*, pentru care aşteaptă cu dreptate privilegiile promise. Toate au fost în zadar.

Adevăratele foloase ale unirii, rămân cele culturale, care iau naştere prin întemeierea a numeroase şcoale, numite naţionale sau „normaliceşti" şi seminarii, cu caracter confesional.

Pe lângă mânăstirea unită din Blaj se înfiinţă seminarul teologic, deschis la 1754. Asemenea şcoale se mai întemeiază la Broşov, Făgăraş, Haţeg, etc. Odată cu activitatea şcolară se înfiinţează tipografii şi se imprimă, pe lângă diferite manuale şcolare, şi alte scrieri. Aşa a luat fiinţă tipografia seminarială din Blaj, care există şi azi. Din veniturile bine administrate ale acestor instituţii de cultură se creiază un fond pentru a sus-

ţine la învăţătură în ţară şi străinătate, pe cei mai înzestraţi elevi şi absolvenţi numiţi *„stipendişti"* sau bursieri. Astfel tinerii studioşi se vedeau trimişi la *Colegiul Pazmanyam* şi *Sfânta Barbara* din Viena, sau la *De Propaganda fide,* din Roma.

Din activitatea intensă şi plină de strălucitoare roade pentru un popor întreg şi din sufletul acelor dascăli cu frunţile iluminate de idealuri, s'a născut puternica *Şcoală Ardeleană.*

Ideile Şcoalei Ardelene. — In mai toate şcoalele înfiinţate şi mai cu seamă în Braşov şi Blaj, numărul tinerilor elevi români creştea cu fiecare an. In predarea obiectelor de studiu, *limba latină* şi cercetările în domeniul istoriei formau până la pasiune, materiile de predilecţie. Pregătiţi pe temeiul unor astfel de cunoştinţi, care vorbeau direct de limba şi originea poporului român, tinerii cărturari, ajunşi la îndemâna unor izvoare de mare preţ, studiind la Viena sau la Roma, au simţit nevoia şi datoria, de a aduna, a scrie şi a publica toate acele cercetări şi documente, cu care să dovedească lumii şi Ungurilor în special, *originea latină a poporului român*, cum şi *latinitatea limbii române.*

Din manifestările şi operele compuse de scriitorii care au dat viaţă Şcoalei Ardelene, se poate vedea o deosebită desvoltare a studiilor *istorice* şi *filologice* şi în mai mică măsură cele *religioase.* De aceea ideile care predomină producţiunile din această epocă sunt *idei istorice, filologice* şi *religioase.*

Născându-se discuţii din partea unor istorici

străini, cu privire la originea şi continuitatea Românilor în Dacia, în scrieri cu care căutau să conteste aceste adevăruri istorice, promotorii Şcoalei Ardelene au în misiunea lor o dublă datorie. Printre lucrările care tăgăduiau latinitatea originii Românilor, apărute atunci erau: *Istorià Daciei Transalpine* de **Franz Josef Sulzer**, Viena, 1781, şi *Istoria Valahiei şi Moldovei* de **Iohan Cristian von Engel.**

Un alt eveniment important, care nelinişti pe Unguri, a fost gestul împăratului dela Viena. Murind la 1780 Maria Tereza, urmă la tron fiul ei Iosef al II lea. Prima grijă a acestui monarh peste atâtea popoare diferite, conlocuitoare în statul său, a fost dorinţa de a realiza reforme sociale. Astfel el decretează vestitul „edict de toleranţă", la 1781, prin care confesiunea religioasă nu mai era pentru nimeni o piedică de a intra în funcţiunile statului, dând dreptul şi Românilor de a fi dregători. Totodată împăratul mai micşoră birurile celor mici şi impuse la impozite şi pe nobili, ceea ce nemulţumi din cale afară pe aceştia din urmă.

Prin măsurile acordate de Iosef al II-lea, şcoalele din Ardeal şi conştiinţa naţională căpătară o desvoltare din cele mai roditoare. Dar după scurt timp, în 1790, din cauza reacţiunii celor cu privilegii pierdute, împăratul reveni şi revocă edictele date, Românii revenind la starea lor de mai înainte de „toleraţi", adică în afara acelor trei naţiuni: Unguri, Saşi şi Secui *(unio trium nationum)*. Atunci Românii înaintează împăratului Leopold al II-lea,

care urmă după Iosef al II-lea, un memoriu numit: *Supplex libellus Valachorum*, redactat de Iosif Meheş consilier al Curţii imperiale, în care arătau vechimea lor istorică, dela colonizarea Daciei, cum şi numărul lor mai mare decât toate cele trei naţiuni la un loc, şi cereau drepturi egale cu celelalte popoare.

Cererea Românilor şi documentarea ei cu caracter istoric a stârnit o opoziţie violentă din partea naţiunilor privilegiate. Un sas, **Josef Karl Eder**, combate tema originei şi continuităţii Românilor din Ardeal, afirmând că odată cu retragerea armatelor împăratului Aurelian, la 271 d. Hr., s'au retras toţi coloniştii la Sud de Dunăre, în peninsula balcanică, unde s'ar fi născut poporul român şi numai prin veacul a XIII, adică după aşezarea Ungurilor, coloniştii ar fi ocupat provinciile din vechea Dacie. Istoricul sas utiliza foarte puţine argumente, şi acestea erau aceleaşi consideraţii utilizate de **Sulzer** şi **Rossler**.

Impotriva acestor erori se ridicară protagoniştii Şcoalei Ardelene.

Cunoaştem, de altfel, că şi cronicarii munteni şi mai puternic cei moldoveni susţin în scrierile lor originea romană a Românilor, cum şi latinitatea limbii noastre. *Hronicul vechimii Romano-Moldo-Vlahilor* de Dimitrie Cantemir, aflat în copie la Blaj, încă din 1730, va fi fost profesorilor dela şcoalele de acolo, un serios izvor de idei naţionale. Dar învăţaţii ardeleni au căutat să se întemeieze pe documente mai noui şi mai numeroase. Ei au afirmat chiar, nu numai că suntem

urmaşii legionarilor aduşi de Traian, dar că în decursul veacurilor nu ne-am încrucişat cu niciun alt neam, cu care am venit în atingere.

Pentru a-şi susţine mai temeinic ideile, învăţaţii ardeleni, au probat cu limba pe care o vorbim, care şi ea e de origină latină, studiind fenomenele linguistice şi *înlocuind alfabetul cirilic cu cel latin*. Străinii, până şi învăţatul **Kopitar**, au trebuit până în cele din urmă, să ia act de adevărurile istorice susţinute de ardeleni.

Ajungând la selecţionarea şi alcătuirea unui vocabular, care deasemeni să sprijine teza Şcoalei Ardelene, lucrurile au mers mai greu, fiindcă cercetătorii s'au trezit în faţa a numeroase cuvinte de origine străină, pe care nu le doreau cu niciun chip. Atunci au procedat la înlocuirea lor, *purificând* limba şi întroducând cuvinte noui, fie direct din latină, fie din italiană ori franceză. Dar şi fizionomia cuvintelor de origine latină, care circulau în limbă, a fost schimbată după formele latinei clasice, introducând *principiul etimologic*.

Dar aceste din urmă încercări, care dovedesc o exagerare în susţinerea ideilor din partea cărturarilor ardeleni, n'au putut duce la rezultatele dorite, provocând totuşi, între filologii români, de după ei, discuţii şi cercetări speciale din care au ieşit îndrumări obiective şi ştiinţa filologiei de mai târziu.

Promotorii principali ai Şcoalei Ardelene sunt: Samuel Micu (Klein), Gheorghe Şincai şi Petru Maior. Fără a-i studia, se cuvine să amintim cel puţin şi pe **Radu Tempea, Paul Iorgovici** şi **C. Diaconovici-Loga.**

Samuel Micu (Klein) (1745—1806).— Născut în Sad, se numea după numele de botez Maniu. A urmat studiile la Blaj, până la vârsta de 17 ani, când se călugări devenind Samuel şi intră în mânăstirea din Blaj. Trecu apoi la Colegiul Pazmanyam din Viena, unde îşi continuă studiile şi de unde se întoarce profesor de etică şi matematică la Blaj. Dar, după un an pleacă din nou la Viena, însoţind pe episcopul Grigore Maior. Acolo fu numit director de studii la Colegiul Sfânta Barbara, unde fu găsit la întoarcerea sa din Italia de Gh. Şincai, cu care lucrează împreună în latineşte, o gramatică românească, 1779. Intorcându-se la Blaj din cauza deselor uneltiri de ură personală din partea episcopului unit *Ioan Bob*, care exagera actul unirii, Samuel Micu, un om moderat, în această privinţă, se văzu în cele din urmă silit să părăsească Ardealul şi să se stabilească în Buda, unde deveni cenzorul cărţilor româneşti la tipografia universităţii, însărcinare avută până la sfârşitul vieţii.

Opera lui Samuel Micu se compune dintr'un foarte mare număr de scrieri originale şi traduse, cu conţinut istoric, filologic, religios şi filosofic, printre acestea şi multe manuale didactice. S'au tipărit puţine din aceste scrieri, cele mai multe păstrându-ni-se în manuscrise.

Principala operă istorică este: *Istoria, lucrurile şi întâmplările Românilor*, în patru volume. Cuprinde evenimentele colonizării Daciei, viaţa Românilor din evul mediu, întemeierea Principatelor, istoria Munteniei până la 1724 şi a Moldovei

până la 1795, istoria episcopiei româneşti, din Ardeal, precum şi un capitol, primul la volumul al patrulea, despre *Inceputul Creştinătăţii Românilor*.

Opera filologică, în colaborare cu Gh. Şincai, a lui Micu este: *Elementa linguae daco-romanae sive valahicae*, tipărită la Viena la 1780, prima probă dată la lumină, cu care căuta să dovedească ideea că „Românii sunt de origine curat romană".

Aceastà gramatică se compune din trei părţi: *Ortografia, Etimologia şi Sintaxa*, la care mai este un adaus cu „formarea cuvintelor daco române din cele latine", cum şi un vocabular român-latin, cu câteva dialoguri, exemple de vorbit.

Prin această gramatică se susţine o ortografie cu litere latine, în locul alfabetului cirilic şi se caută a evidenţia, prin principiul etimologic, originea latină a limbii române, dând o înfăţişare nouă cuvintelor, care să se identifice cu cele din limba latină. E cea dintâi gramatică românească.

Pe tărâm religios, Samuel Micu ne-a dat *Biblia*, apărută la Blaj, 1795, cunoscută cu numele *Biblia dela Blaj*, după care s'a tipărit mai târziu (1817, 1819) ediţiile Bibliei dela Petersburg, *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morţi* (discursuri funebre) şi altele.

Gheorghe Şincai (1754—1816).— Născut la Samşud, jud. Mureş, Gheorghe Şincai se trage dintr'o familie nobilă, originară din Şinca, jud. Făgăraş. Studiile şi le-a făcut la Tg.-Mureş, Cluj şi la gimnaziul Piariştilor din Bistriţa. La douăzeci de ani ajunge profesor de retorică şi poetică la Blaj.

După recomandarea lui Ignat Dorobanț, a fost trimis împreună cu Petru Maior, de către episcopul Grigore Maior, să studieze la Roma, în *Colegiul De Propaganda fide*, unde după şase ani îşi luă doctoratul în filosofie şi teologie. In acel timp a adunat un vast material documentar, din arhivele Vaticanului şi alte biblioteci, pe care, în parte avea să-l utilizeze în vestita sa Cronică. La întoarcere dela Roma se opreşte la Viena, unde redactează împreună cu Samuel Micu, în limba latină, gramatica românească. Venind în Ardeal a ocupat funcțiunea de director al şcoalelor confesionale unite, din toată Transilvania, apoi intrând în conflict cu acelaşi episcop Ion Bob, care îl persecutase pe Micu, Gh. Şincai se văzu acuzat de acte de rebeliune, suferind umilințe, persecuții şi chiar închisoare, după care izgonit, pribegi mulți ani, sărac, cu singura bogăție: Cronica Românilor şi maldările de documente în desagii din spate. Ajunse la Buda, iar de acolo intră educator la copiii contelui Vass, unde tot timpul liber îl consacra operei sale. „De nu mi-ar fi stat familia aceasta întru ajutoriu — scrie Şincai într'un capitol al Cronicii Românilor — eu cu ajutorul Românilor mei în veci n'aş fi scris Cronica aceasta, ba doară o aş fi pârjolit de mult, atâta m'au năcăjit Românii, dela cari am aşteptat ajutoriu". In cele din urmă ajunsese corector la tipografia Crăiască din Buda, prin stăruința lui Samuel Micu. Prin anul 1812 s'a întors la Blaj, pentru a revedea seminarul. Alergând în jurul lui elevi doritori să-l vadă, Gh. Şincai le vorbi înflăcărat des-

pre trecutul neamului românesc, despre credinţă şi biserică şi de alte fapte naţionale, stârnind o deosebită admiraţie. Câţiva ani mai târziu, pe când un grup de elevi într'o Duminecă se plimba afară din târg, pe malul Târnavei mari, în marginea Blajului, Gh. Şincai a fost găsit mort la umbra unui copac „având la picioarele lui nişte desagi plini cu hârtii. Acolo era averea Neamului românesc", zice biograful lui, **Alex. Papiu Ilarian.**

In afară de gramatica scrisă în colaborare cu Samuel Micu, şi pe care o tipări în ediţia doua, numai sub numele său 1805, opera de frunte a lui Şincai este *Cronica Românilor şi a mai multor neamuri*, rămasă în manuscris. Incercase s'o tipărească dar cenzura ungurească îi aplică rezoluţia: *„Opus igne, author patibulo dignus"* = opera-i demnă de foc, iar autorul de furci. A fost tipărită pentru întâiaşi dată la Iaşi 1853. *Cronica* lui Şincai este o istorie de vaste cunoştinţe, cu citate din foarte mulţi scriitori străini şi numeroase cronici româneşti, cu evenimentele istorice înşirate cronologic şi însoţite de consideraţii particulare sau generale. Cronica lui Şincai are primul merit că e cea dintâi scriere cu istoria tuturor Românilor şi că se prezintă într'un înalt spirit obiectiv, ceea ce se întâlnea mai puţin la cronicarii de până la el, când mai toţi aveau mai mult în vedere provincia căreia aparţineau. Opera lui Gh. Şincai este plină de scăpărări vizionare cu privire la unitatea naţională, şi străbătută de puternice accente de iubire de patrie.

Apărând în timpul vieţii lui numai câteva frag-

mente din această operă în *Calendarele* anuale din Buda 1808—1809, nefiind deci pusă la îndemâna contimporanilor în spiritul ei, în întregime, Cronica lui Şincai nu s'a bucurat de cunoaşterea cercetătorilor, decât prin còpii şi manuscrise. Dar un merit de mare importanţă în strălucita activitate a lui Şincai, este răspunsul dat de el istoricului sas Eder, care contesta originea latină a Românilor, lucrare, ce poartă titlul: *Responsum ad crisim J. C. Eder in Supplicem libellum Valachorum Transilvaniae*, cu care istoricul român distruge rând pe rând, toate argumentările şubrede ale tezei maghiare.

Petru Maior (1754 — 1821).—Am luat ca dată a naşterei, data utilizată de d. O. Densuşianu, pentrucă ni se pare cea adevărată. Petru Maior, născut în Căpuşul-de-Câmpie, după ce a studiat mai întâi la Tg. Mureş, Cluj şi Blaj, unde se şi călugări, pleacă odată cu Şincai pentru a-şi desăvârşi studiile la Roma, la *Colegiul De Propaganda Fide*, unde învaţă filosofia şi teologia. La înapoiere se opri în Viena unde studie dreptul canonic. După terminarea studiilor s'a întors în Blaj, devenind prefesor, dar, după câtva timp, tot din cauza episcopului Bob, se preoţeşte şi luă parohia Reghinului, ajungând apoi protopop al Gurghiului, jud. Făgăraş. In urma morţii lui Samuel Micu, Petru Maior, prin recomandaţia episcopului Vulcan dela Oradea, este numit censor şi corector al tipografiei universităţii din Buda, ca unul ce cunoştea bine limbile vechi: latină şi greacă, şi

moderne: italiană şi română. In acest post trăi până la moarte.

Operile lui Petru Maior se împart, după caracterul lor, în trei categorii: *istorice*, *linguistice* şi *bisericeşti*.

Istoria pentru începutul Românilor în Dachia, Buda, 1812, cu două adausuri: *Dizertaţii pentru începutul limbii româneşti* şi *Dizertaţie pentru literatura cea veche a Românilor;* cu această lucrare Petru Maior desvoltă şi răspunde argumentat la discuţiile greşite ale lui Engel, Sulzer şi Eder, cu privire la continuitatea Românilor în Dacia. Autorul povesteşte colonizarea Daciei cu legionari aduşi de Traian, romanizarea şi continuitatea noastră neinfluenţată de niciunul din popoarele năvălitoare barbare, care au trecut în decursul veacurilor. Evenimentele merg până la domnia Asaneştilor, din imperiul româno-bulgar.

La apariţia ei, această lucrare provoacă o vie polemică între Maior şi criticii contemporani, cu ocazia unei recenzii publicată într'o revistă din Viena. Petru Maior răspunde cu două replici în limba latină, în care argumentele şi dreptatea celor susţinute de el sunt recunoscute şi de slavistul Kopitar, care mai înainte, nu împărtăşise în întregime vederile Românilor.

Istoria bisericii Românilor (atât a celor de dincoace, cât şi a celor de dincolo de Dunăre), Buda, 1821. A fost scrisă în ultimii ani ai vieţii, iar moartea lui Maior i-a întrerupt tipărirea. E o lucrare cu diferite faze ale bisericii şi ale activi-

tății prelaților, arătând legătura dintre biserică și cultura națională.

In rândul lucrărilor linguistice, Petru Maior ne lasă două scrieri: *Dizertația pentru începutul limbii românești*, atașată la *Istoria pentru începutul Românilor în Dachia*, de care am vorbit mai sus, și *Dialog pentru începutul limbii române între nepot și unchiu*.

In cercetările filologice cu privire la latinitatea limbii române, Petru Maior aduce păreri și contribuții cu totul noui, față de toți înaintașii lui și chiar față de contemporanii: Samuel Micu și Gheorghe Șincai. Aceștia doi din urmă erau de părere că limba română derivă din latina clasică, într'o formă coruptă. Petru Maior însă afirmă cu convingere că limba română nu se trage din latina clasică, literară, limbă „gramaticească", corectă, pe care au utilizat-o istoricii, poeții și oratorii latini, așa cum o vedem în operile lui Tit Liviu, Horațiu, Ovidiu, Cornelius Nepos sau Cicero, ci ea derivă din limba vorbită a poporului, din latina vulgară, pe care o vorbeau și coloniștii lui Traian, aduși în Dacia. „Limba românească e acea limbă latinească comună, care pre la începutul sutei a doua era în gura Romanilor și a tuturor Italienilor", susține Maior. Susținând mai departe, purificarea limbii, prin eliminarea tuturor slavismelor, căci „nu putem tăgădui că în limba românească nu sunt vârîte cuvinte de ale varvarelor ghinte, și anume ale Slovenilor", Petru Maior e de părere că înnoirile aduse trebue să fie făcute prin introducerea de termeni, întâi din

limba latină şi apoi din limbile neolatine, înrudite cu a noastră.

Deasemeni în scrierea sa în limba latină „*Orthographia romana sive latino=valachica una cum clavi*, în care Petru Maior tratează regulele ortografiei limbii române, propunea înlocuirea anumitor sunete străine, ca de pildă cele împrumutate dela slavi: *ă*, *â*, ce se aflau în limba populară, cu semne speciale. Maior afirmă că legionarii au întrebuinţat alfabetul latin. De aceea şi noi trebue să-l înlocuim pe cel cirilic cu cel latin.

Tot în cadrul activităţii filologice intră alcătuirea *Dicţionarului de Buda*, fiind primul dicţionar etimologic al limbii române. Acest dicţionar a fost colaborarea mai multor persoane, dar în mare parte aparţine lui Maior, care până în anul morţii îl duce până la litera *H*. Tipărit în 1825, acest lexicon e redactat în limbile: română, latină, ungară şi germană.

Principiile filologice ale lui Petru Maior, fiind isvorîte din foarte serioase preocupări de ştiinţă şi deosebit bun simţ, au servit ca bază întemeierii filologiei romaniste savanţilor români de mai târziu, şi au trasat, prin norme linguistice, multe în vigoare şi azi, o parte din ortografia română.

Scrieri bisericeşti datorate lui Petru Maior sunt: *Predicile*, 3 vol., Buda, 1811, teme de dogme, religioase, cu îndrumări către un traiu cumpătat şi cu teama lui Dumnezeu, *Didahiile*, Buda, 1809 încercare de pedagogie, în sens modern, cu sfaturi şi principii despre educaţia copiilor, şi *Propoveda-*

nii, Buda, 1809, cu predici la morţi, compilate după mai mulţi autori străini.

Acestea sunt roadele principale ale Şcoalei Ardelene, din care, ca o desvoltare şi specializare a ramurii filologice cu aplicaţii în literatură, va lua naştere **Curentul latinist**, ai cărui reprezentanţi îi vom vedea la vreme, în ordinea evenimentelor din istoria literară.

INCEPUTURILE LITERATURII IN PRINCIPATE

Influenţa franceză. Pe când în Ardeal, cultura naţională se manifesta puternic prin producţiuni de *natură istorică, filologică şi religioasă*, celelalte genuri ale literaturii propriu zise: *poezia, proza, teatrul*, etc. nu existau în afară de fabulele modestului Ţichindeal, negăsind niciun îndemn, în nicio conştiinţă, pentru astfel de creaţii. Singura conştiinţă de mare artă din acea vreme, desvoltată cu totul independent de manifestările ideilor Şcoalei Ardelene, a fost Ion Budai-Deleanu. Paralel cu mişcarea de peste Carpaţi, în Principate încep a miji zorii unei literaturi, care avea să dea expresie unor alte aspecte ale sufletului românesc cult, pe lângă creaţiile populare poetice care circulau oral.

Ivirea acestor începuturi literare sunt datorate în mare măsură influenţei culturii franceze. Răspândirea acestei culturi în Principate se manifestă după revoluţia franceză dela 1789, când, de frica

teroarei, mulţi intelectuali şi profesori din Franţa au luat drumul pribegiei spre ţările din Orientul Europei, ajungând astfel unii în Muntenia şi Moldova, unde găsiră în familiile boiereşti, primiri pline de simpatie, şi unde fură angajaţi ca educatori la copii, sau ca dascăli în instituţii şcolare anume înfiinţate. Alte două mari evenimente atrăgeau atenţia şi admiraţia asupra culturii şi lumii franceze. Expansiunea cuceririlor militare ale lui Napoleon Bonaparte, care pune multă vreme în discuţie forţele civilizaţiei ale acelui popor. Apoi revoluţia curentului romantic în literatură, artă şi gândire din Franţa a provocat, desigur, cea mai puternică influenţă în spiritul începuturilor noastre literare.

Şi la aceasta mai adăugăm, că influenţa culturii greceşti către sfârşitul perioadei domniilor fanariote era în decadenţă, era privită cu ostilitate, ca orice regim ce se instalase pe căi politice impuse. In aceste condiţii cultura franceză lua locul celei greceşti, în familii boiereşti, saloane şi în educaţia din şcoli, mai ales că se prezenta pe o treaptă foarte înaintată.

Mulţi din tinerii astfel educaţi în Principate, pătrunşi de frumuseţea operelor literaturii franceze, cum şi de duhul marilor idei politice de libertate, plecau în Franţa pentru a şi desăvârşi studiile şi a-şi lărgi concepţiile de viaţă.

In spiritul acestei culturi franceze a crescut generaţia de aur a marilor reforme politice dela 1848, care s'a zidit singură, prin faptele şi operele ei la temelia statului român de azi.

In literatura română, filonul cel mai puternic, prin care s'a manifestat influența culturii franceze a fost *romantismul*. De aceea primii poeți români, alături de unele ecouri ale poeziei populare, își înstrunează lira lor cu acorduri romantice.

Ienăchiță Văcărescu (1740—1799). Vlăstar al unei nobile familii, Ienăchiță Văcărescu primi o educație aleasă trăind în anii tinereții la Constantinopol. Câtva timp locui și la Brașov. După pacea dela Kuciuk Kainaragi, 1774 sub domnia lui Alexandru Ipsilanti ocupă funcțiunea de mare vistier și după aceea de spătar. Era un om cult și poseda mai multe limbi: latina, greaca, franceza, italiana și turceasca. A călătorit trimis de Domnitor la Viena, pentru a-i aduce în țară pe fiii acestuia, fugiți acolo. Sub domnitorul Nicolae Mavrogheni, Ienăchiță Văcărescu a fost exilat la Nicopole și de acolo la Rodos A revenit în țară sub Alex. Moruzi, ocupând vechile funcțiuni, dar în ultimii ani ai vieții trăi mai mult retras. Biograful „Poeților Văcărești" este Alex. Odobescu.

Opera lui Ienăchiță Văcărescu, e alcătuită din *Istoria otomănească* și *Gramatica românească* (1787), tipărită în două ediții cu titlul: *Observații sau băgări de seamă asupra regulelor și orânduelelor gramaticii românești*. Cu toate că e publicată după *Gramatica* lui Micu și Șincai, pe care se vede că Ienăchiță Văcărescu n'o cunoștea, gramatica acestuia e de o importanță mai mică. La sfârșitul acestei gramatici, Văcărescu mai publică, în adaus, un număr de poezii, care împreună cu alte câteva

rămase în manuscris aveau să-i stabilească adevărata lui valoare.

Aceste versuri inspirate mai mult din cântecele de dragoste auzite, în diferite ocazii, dela lăutarii cu care se făceau petrecerile boiereşti, aduc o contribuţie cu multe influenţe populare, şi unele străine, ca greceşti. Unii atribue cunoscutei şi armonioasei bucăţi a lui Văcărescu:

„Intr'o grădină
Lâng'o tulpină
Zării o floare
Ca o lumină,

S'o taiu, să strică,
S'o las, mi-e frică,
Că vine altul
Şi mi-o rădică".

o influenţă germană, din o poezie a lui Goethe: *Gefunden*. Credem că-i mai mult o coincidenţă de inspiraţie şi de spontaneitate. Intre poeziile cu influenţă populară amintim bucăţile: *Spune, inimioară, spune!* şi *Amărîtă turturea*, ultima luată direct din lirica populară, adăogându-i-se două strofe la urmă de Văcărescu. Plin de însufleţire aleasă e vestitul testament transmis urmaşilor:

„Urmaşilor mei Văcăreşti,
Las vouă moştenire:
Creşterea limbii româneşti
Şi-a patriei simţire".

Poeziile lui Ienăchiţă Văcărescu exprimă în genere sentimente de dragoste, tristă, neîmpărtăşită, într'o formă destul de corectă, ca ritm şi rimă, în raport cu acele vremuri.

Alecu şi Nicolae Văcărescu, cei doi fii ai celui dintâiu, scriu influenţaţi de asemeni de lirica populară, poezii sentimentale, cu oftaturi şi accente de melancolie, după moda de atunci de a mărturisi iubirile discrete prin stihuri mai focoase, decât acele auzite la muzicanţi. Unele din poeziile celui mai mare, Alecu, mort de tânăr, au fost prelucrate şi însuşite de fratele mai mic, dându-le o altă destinaţie, când inima era cuprinsă „de văpăi iuţi", părându-i-se că nu profanează cu nimic dorinţele celui dispărut. Ei au totuşi o preocupare technică mai aleasă.

Iancu Văcărescu (1792—1863). E cel mai însemnat poet din familia Văcăreştilor. Fiu al lui Alecu Văcărescu, Iancu Văcărescu avu de tânăr o instrucţie aleasă. Cunoştea temeinic literaturile greacă şi latină, cum şi câteva literaturi moderne, franceză, italiană şi germană. A fost unul din marii sprijinitori ai ideilor naţionale, pentru propăşirea culturii şi a intereselor ţării sale.

La venirea lui Gh. Lazăr în Bucureşti, a fost printre adevăraţii ocrotitori şi oameni de sacrificiu la întemeierea *Colegiului Sf. Sava,* 1818. Duşman al politicii ruseşti şi greceşti la izbucnirea revoluţiei lui Tudor Vladimirescu, Iancu Văcărescu trecu de partea revoluţionarilor. Cu ocazia introducerii Regulamentului Organic de către Ruşi, el a fost singurul boier din obşteasca adunare, care protestă energic împotriva impunerilor ruseşti, refuzând să semneze asemenea lege, pentru care a fost surghiunit de Kisselef. A ajutat efectiv pe scriitorii: Heliade, Cârlova, Gr. Alexandrescu, N. Bălcescu, şi pe alţii.

Dela el ne-au rămas traduceri de teatru, din care câteva piese au fost jucate de elevii dela *Colegiul Sf. Sava*. Din **Racine** a tradus în versuri românești *Britanicus*.

Ca operă originală ne-a lăsat un volum de poezii publicate pentru întâia dată la 1830. Această culegere cuprinde inspirații variate. Elegii cu caracter filosofic ca *Ceasornicul îndreptat*, o meditație cu reflexii asupra rosturilor omenești scrisă sub influența romantismului francez; în această bucată autorul vrea să „îndrepte ceasornicul vieții", micșorând anii de neplăceri și prelungind anii de bucurii. Sub influența poetului antic, grec, Anacreon, Văcărescu ne dă puternica poemă lirică: *Primăvara amorului (O zi și o noapte de vară la Văcărești)* scrisă la 1817, plină de simțire și grație aleasă, fiind cea dintâi idilă cu caracter pastoral, cum și cel dintâiu pastel românesc, dovada unui remarcabil talent personal.

Departe de lume, torturat de focul dragostei, izolat în singurătate, neștiut de nimeni, poetul viețuiește sub poala Munților Carpați, într'o căscioară, pierdută'n natură. Acolo ziua se ocupă cu plimbarea, vânatul, pescuitul sau treburi pe lângă casă. Mulțumit de așa viață, seara se culcă și adoarme, dar în somn un copilaș sfios, zeul Amor, îl turbură și nu-i dă pace să doarmă. La lumina lunii, la chemarea zeului Amor, poetul se plimbă în mijlocul naturii, care prin toate frumusețile ei îi surâd și-l încântă. Fermecat de iubire, poetul se simte înviorat la o viață mai bună.

In alte bucăți Văcărescu cântă poezia „ruinilor",

influență romantică și la alți poeți contemporani, dar cântă mai cu seamă sentimentele patriotice, din care realizează creații de valoare: *La Pravila țării lui Caragea* (1818) cu dorinți de mai bine pentru viitorul poporului român:

„Ah, d'ar putea — a ne dobândi
Și câte-avem pierdute,
Atunci ce duhuri n'ar gândi,
Ce guri ar mai fi mute?!

Atunci și acest corb sărman
Iar acvilă s'ar face
Și orice Român ar fi Roman
Mare'n războiu și pace".

e o poezie de armonioasă și originală construcție prozodică, în a cărei formă, mai târziu Eminescu avea să scrie *Luceafărul*; *Cântec românesc*, *Marșul românesc* și *La Milcov*, sunt expresia unui suflet inspirat de un cald patriotism.

Iancu Văcărescu este cel dintâiu poet român de înaltă pregătire intelectuală, înzestrat de un talent creator, mai presus de influențele inerente epocii sale, și deschizător de drum în poezia română, pe care urmau să vină: Heliade, Cârlova, Bolliac și Alexandrescu.

Alecu Beldiman (1760—1826) Fiu de boier, primise pe lângă cultura grecească și pe cea franceză. Ne-a lăsat traduceri: din Gessner: *Moartea lui Avel*; din Voltaire: *Tragedia lui Oreste*, etc.

E mai însemnat prin încercarea de a ne da o

epopee: *Jalnica Moldovei tragodie*, cuprinzând în peste 4000 de stihuri greoaie şi anoste, întâmplările sociale urmate după răscoala Grecilor lui Ipsilante, 1821, criticând pe zavergii, chiar şi pe Tudor Vladimirescu.

Anton Pann (1794—1854). — Născut din căldărari ţigani, unii zic din căldărari români, în Bulgaria, după războiul ruso-turc, 1806—1812, pribegeşte prin Basarabia, iar de acolo prin Moldova, ajunse la Bucureşti, unde deveni rând pe rând: cântăreţ bisericesc, meşter tipograf, dascăl de muzică religioasă, etc. Ca dascăl a funcţionat şi la Seminarul din Râmnicul-Vâlcea, de unde reveni la Bucureşti şi în aceeaşi calitate trăi până la moarte. A fost înmormânt în curtea bisericii Lucaci, unde i s'a ridicat un bust.

A desfăşurat o vie activitate ca dascăl de muzică religioasă şi folclorist. A tradus din greceşte *Noul Erotocrit* şi alte cărţi; a tipărit pentru elevii din seminar manuale şcolare ca: *Noul doxastar*, *Rânduiala Sfintei Leturghii*, etc. A tipărit calendare. Dar cea mai însemnată parte a activităţii sale sunt producţiunile adunate din popor şi prelucrate de el.

Proverburi sau Povestea vorbei e o culegere de proverbe populare, pe care Pann le-a versificat. Sunt puse pe grupe, după felul cusururilor, la care se referă. Apoi sunt tălmăcite cu anecdote, în care de asemeni mai sunt risipite proverbe, şi în care anecdote Anton Pann satirizează vicii ca: sgârcenia, beţia, etc.

O şezătoare la ţară sau povestea lui Moş Albu, e

o poveste inspirată din popor, în care sunt redate, într'un spirit de nestăpânit humor aspecte din viaţa ţăranului: superstiţii, cântece, ghicitori, etc.

Năsdrăvăniile lui Nastratin Hogea sunt snoave în versuri, pline de haz.

In culegerea de poezii *Spitalul Amorului*, Anton Pann dă un fel de antologie, ca a *Micului Dor* din zilele noastre, cu bucăţi de Conachi şi poeţii Văcăreşti, devenite populare prin cântecele lăutarilor, dela care Pann le adunase.

Deşi Pann nu intră în curentul influenţei franceze, l-am amintit totuşi, fiind contemporan, cu reprezentanţii acestui curent.

Costache Conachi (1777 — 1849). — Descendent din una din cele mai bogate familii din Moldova, Costache Conachi a fost un om foarte cult. Cunoştea limbile moderne: franceza, germana greaca şi turceasca, studiind şi matematicile, deveni un vestit inginer hotarnic. A luat parte în comisia pentru alcătuirea Regulamentului Organic. A ocupat funcţiuni însemnate şi a aspirat la tronul Moldovei.

Dela el a rămas în manuscris un mănunchiu de *Poezii, alcătuiri şi tălmăciri*, publicate în 1856. Sunt versuri originale şi traduceri. In cele originale preocuparea inspiraţiilor o constituie amorul. Temele lirice, erotice, cu „jale“ şi „întristare“ sunt predilecte. Scrise, unele cu pasiune, fără să fi fost publicate, au circulat în saloane, şi mai ales puse pe muzică, prin gura lăutarilor au fost foarte gustate şi apreciate pe acele vremuri, devenind cunoscute şi populare. Din elegii amintim bucata

Jaloba mea, în care Conachi îşi deplânge soarta, în urma pierderii soţiei sale scumpe Zulnia (mama lui Costache Negri). Către sfârşitul vieţii poetul-om se simte că nu mai este bun de iubire şi de aceea renunţă cu resemnare la această încântare de viaţă a sufletului său:

„Amor, la a ta putere de-acum nu mă mai închin:
Na-ţi şi arc, na-ţi şi săgeată, na-ţi şi ghimpul cu venin,
Căci la invalizi ca mine ele nu se mai cuvin...
Mergi şi du-te dela mine, frumuşelelor să spui
Că acela, ce prin versuri le-au slăvit în viaţa lui
Acum este un scheletru, răzemat de cârja lui..."

Pe lângă cele originale, Conachi a dat câteva poezii traduse din *Pope* şi din *Colardeau,* într'o limbă stăpânită şi muzicală.

Costache Stamate (1795?—1869).—Era nepotul mitropolitului moldovean Iacob Stamate. A trăit în Basarabia unde avea moşii şi unde după ocupaţia rusă, 1812, deveni cetăţean rus. A călătorit în Moldova şi în Bucovina.

Versurile sale lirice şi epice, împreună cu diferite traduceri „imitaţii din autorii Europei", au fost înmănunchiate într'un volum cu titlul: *Muza românească.* O bucată mai reuşită e *O biserică pustie,* cu pronunţată influenţă romantică, dar în versuri izbutite şi armonioase. O altă scriere în proză e *Povestea Povestelor,* în care evocă întâmplările întemeierii Moldovei.

Vasile Cârlova (1809—1831).—S'a născut la Târgovişte, cultivându-se mai mult singur. In educaţia

lui a dat o deosebită atenţie literaturii, către care se simţea atras de timpuriu. Citind cu pasiune operele romanticilor francezi, în special pe poeţi, s'a simţit fermecat, mai ales de Lamartine. Intrat ofiţer în noua oştire română atunci reînfiinţată, prin Regulamentul Organic, Vasile Cârlova, printre puţinele lui poezii, consacră acesteia, *Marşul Oştirii*. Moare în plină tinereţe la 22 de ani.

In scurta lui existenţă „ca o cometă trecătoare", ne spune Bălcescu, Cârlova dăruieşte poeziei române câteva perle de consistentă creaţie şi aristocrată inspiraţie. Prin temperamentul său melancolic, prin cugetarea sa aplecată către gloria apusă a istoriei strămoşeşti, prin evocarea sa caldă şi avântată, cu care dă viaţă temelor de inspiraţie şi prin forma de o impecabilă limbă şi ţinută armonioasă, cu imagini colorate, Vasile Cârlova, poate fi considerat, în măsura vârstei la care a scris, drept unul din marii poeţi ai literaturii române.

In *Ruinurile Târgoviştei*, acele „ziduri întristate", „mormântul măririi strămoşeşti", poetul personifică alături de durerea lui, toată dezolarea ce se revarsă „din negura uitării":

„Ce jale vă cuprinde! Cum totul v'a pierit!
Sub osândirea soartei de tot aţi înnegrit!
Din slava strămoşească nimic nu v'a rămas.
Oriunde nu se vede nici urma unui pas".

După ce în meditaţia lui evocă astfel amintirile

de strălucire, cu privire la prezent — contrastul dintre trecut şi prezent premergător lui Eminescu— poetul se resemnează şi conchide:

„Eu unul în credinţă, mai mult mă mulţumesc
A voastră dărâmare pe gânduri să privesc,
Decât zidire 'naltă, decât palat frumos,
Cu strălucire multă, dar fără de folos...
Voi sunteţi de cuvinte şi de idei izvor".

Cu acelaşi puternic lirism Vasile Cârlova mai scrie *Păstorul întristat*, *Rugăciunea*, *Inserarea* şi *Răsunetul unui fluier*. Indrăsneţ şi marţial, plin de însufleţire şi rezonanţă eroică e *Marşul Oştirii* (1831):

„Dragii mei copii războinici, ascultare mumii daţi,
Iată vremea, mic şi mare armele să'mbrăţişaţi.
Deci, la arme daţi năvală
Şi la rând ieşiţi cu fală.
Corbul iată s'a 'nălţat", etc.

după care avea să se inspire mai târziu Vasile Alecsandri şi să scrie *Deşteptarea României* (1848).
Cârlova şi-a publicat poeziile în *Curierul Românesc* (1830), al lui Heliade. La moartea lui, o notiţă scrisă de Heliade anunţa pierderea tânărului colaborator.

CARACTERISTICA ACESTOR POEŢI

Notele generale care caracterizează producţiunile acestor poeţi sunt în raport direct cu varietatea de inspiraţie şi realizările formale ale artei, cuprinsă în ele. In natura fondului, în elementele constitutive, nu vom găsi sbuciumări sufleteşti prea adânci, ci vom găsi mai des sentimente de iubire dulceagă, de tristeţe cauzată de asemenea iubire neîmpărtăşită de alesele inimii (Ienăchiţă, Alecu, Nicolae Văcărescu şi Conachi) şi numai la Iancu Văcărescu şi Vasile Cârlova simţim mai puternic idei şi accente personale, într'o formă, în care arta poetică este înfăţişată în adevărata ei expresie. Prozodia simplă a celor dintâi ca şi motivele celor mai multe bucăţi sunt adoptate direct din lirica populară. Cu totul străin de influenţa franceză Anton Pann se adapă, culege şi prelucrează atâtea din podoabele acestei literaturi populare, fără a-şi pune la încercare talentul în vreun gen literar. Deasupra celor dintâi se ridică prin valoarea creaţiilor Iancu Văcărescu şi Vasile Cârlova, care dăruiesc literaturii române poezii de atmosferă romantică, dar cu evidente calităţi originale, deschizătoare de drumuri şi orizonturi noi în tiparele limbii literare. Aceştia aduc în arta poetică, lipsită până acum, contribuţia gândirii, a cugetărilor filosofice, în meditaţii şi elegii, impregnate de un lirism mai adânc, şi înfioraţi de urmele trecutului glorios, tresar şi strigă din conştiinţele lor, frumoase sentimente naţionale, dându-ne cele dintâi poezii patriotice.

INCEPUTURILE LITERATURII IN ARDEAL

Inceputurile poeziei.—In vremea când fruntaşii Şcoalei Ardelene erau absorbiţi de studii istorice şi filologice, când niciun talent, către sfârşitul veacului al XVIII-lea sau la începutul celui următor, nu încercase să creieze ceva serios, în vreun gen literar, se formează peste munţi, în persoana lui Ion Budai-Deleanu, una din cele mai puternice conştiinţe literare. Şi Budai-Deleanu se ocupă cu cercetări şi studii speciale istorice şi filologice, dovadă scrierile rămase, dar pe când unii nu mai puteau depăşi aceste preocupări, el făurea, construind cu un talent uriaş, o operă masivă, în felul marilor epopei din literaturile străine, operă şi ideal, pe care nimeni nici nu le gândea, nici în Ardeal şi nici în Principate.

Conştiinţa acestui scriitor, care şi-a scris capodopera lui *Ţiganiada*, pe meleaguri străine, trăind treizeci şi cinci de ani departe de ţara lui, e dovada unui spirit de geniu în raport cu timpul în care a apărut.

Cu el începe dar poezia cultă în Ardeal.

Ion Budai-Deleanu (1760 — 1820).—Născut în satul Cigmău, jud. Hunedoarei, fiu de preot, Ion Budai-Deleanu a învăţat teologia la Blaj şi Viena, unde îşi luă doctoratul. Intors la Blaj ar fi vrut să se facă preot, dar din cauza episcopului Ion Bob, care, incult şi meschin, trona ca un despot, Budai-Deleanu se „văzu silit să se înstrăineze în ţara lui“, cum singur mărturiseşte. In urma unui

concurs ajunge secretarul tribunalului „chesaro-crăiesc“ din Lemberg, 1788, şi nu după mult timp e avansat consilier la acel tribunal, în care calitate trăi acolo, până la sfârşitul vieţii sale, murind printre străini, pe „rugul dorului de-acasă“...

Opera lui Ion Budai-Deleanu e variată. Toată a rămas în manuscrise, care deşi cunoscute şi atestate în parte de contemporani şi de urmaşi, (Asachi la 1830, aminteşte de „nemuritoarea sa poemă eneică, ce zace ascunsă ca o comoară în scrinul familiei răposatului“), acele scrieri n'au apărut decât foarte târziu. Budai-Deleanu a scris în latineşte o istorie: *De unione trium nationum Transylvaniae comentatio,* în latineşte şi româneşte o gramatică: *Fundamenta gramatices linguae romanicae, Dascăl pentru femeliile nemţeşti*, în limba germană: *Observaţii asupra Bucovinei*, publicate în traducere română de G. Bogdan-Duică, 1894, în „Gazeta Bucovinei“, şi un *Lexicon româno-german.* Dar marea lui creaţie a fost: *Ţiganiada, sau Tabăra Ţiganilor, poemation eroi-comico-satiric, alcătuit în douăsprezece cântece de Leonachi Dianeu. Imbogăţit cu multe însemnări şi luări aminte: critice, filosofice, istorice, filologice şi gramatice de către Mitru Perea ş'alţii mai mulţi.* Proectatul pseudonim Leonachi Dianeu, este făcut din Budai-Deleanu prin *anagramă*, ca şi Mitru Perea (Petru Maior), căruia îi era închinat poemul.

Ţiganiada cuprinde în cele douăsprezece cânturi, întâmplările adunării cetelor de ţigani rătăcitori prin Ţara Românească de către Vlad-Ţepeş, pe când acesta se afla în războiu cu Turcii, şi for-

marea unei „armate tigăneşti“, cu care să lupte împotriva duşmanilor. Peripeţiile, care survin în desfăşurarea acţiunii, amănuntele specifice vieţii ţigăneşti, contrastele izbitoare şi neaşteptate, împletite de autor cu o uimitoare cunoaştere a lucrurilor şi o mare putere de talent, fac din acest poem o capodoperă.

Adunată ţigănimea la un loc nu departe de Cetatea Neagră, este adusă să treacă pe sub ochii lui Vlad-Ţepeş, în frunte cu ciurarii, zlătarii, etc. şi apoi de acolo este trimisă să se aşeze la Spăteni. Li se dădu Ţiganilor provizii de hrană din belşug şi arme cu care să lupte dacă le-o ieşi Turcii în cale şi Domnul îi îndemnă să nu se dea bătuţi. La plecare însă unul din bulibaşi roagă pe Vodă să le dea şi „vreo pază de oşteni, ce n'au frică de moarte“, ceea ce li se dădu şi porniră la drum. Se întâmplă ca Romica, iubita lui Parpanghel, unul din eroii principali, să fie răpită de Satana. Pe când Parpanghel porneşte în căutarea iubitei lui, pe care o află în palatul din codrul fermecat, tabăra Ţiganilor este atacată de Vlad-Ţepeş şi de oştenii lui îmbrăcaţi turceşte. Luaţi drept Turci, Ţiganii li se jeluiră să fie iertaţi, cu „milă“, că ei nu sunt vinovaţi cu nimic, ci:

„Tot Vlad-Vodă e ahăsător de vină,
Numai Dumnezeu lui să-i plătească,
Căci el ne-a băgat in hastă tină:
Dar viţa noastră ţigănească
Cu toată lumea trăieşte in pace
Şi, zău, că bătălia nu-i place“.

Înfuriat la început, Vlad-Ţepeş, gata să-i „bucíume" în bătaie, îi iertă apoi şi plecă. Venind după aceea o hoardă de Turci adevăraţi, Ţiganii crezând că sunt tot Muntenii lui Ţepeş, îmbrăcaţi în haine turceşti, se luptă vitejeşte şi bat pe Turci. Povestirea urmează cu alte evenimente în jurul eroilor Parpanghel, Tandaler, Corcodel, şi luptele dintre Turci şi Munteni la care iau parte şi forţe supranaturale: Satana, Ingeri, Sf. Spiridon, Arhanghelul Mihail, etc. La sgomotul unei bătălii, care ajunsese până în tabăra Ţiganilor, aceştia se hotărîră să lupte şi ei contra Turcilor, iar după sfatul lui Tandaler, să se bată cu ochii închişi. Intrând în pădure, în toiul nopţii şi auzind sgomote, provocate de porci mistreţi şi urşi, Ţiganii în văicăreală şi urlete, în scene tragi-comice, neîntrecute, ies afară, la câmp, după Tandaler. Adunaţi în jurul lui Tandaler, şi crezând că au „vrăjmaşii" înainte, închiseră Ţiganii ochii şi porniră disperaţi în chiote şi vaiete, a lovi în dreapta şi în stânga într'o „cireadă de boi îndrăcită", cu care se luptă voiniceşte, până când „vitele înspăimântate fugiră, iar faraonii, începură a clipi câte-o ţiră". Svonindu-se în cetele Ţiganilor că Ţara-Românească rămăsese fără stăpân, Vlad-Ţepeş ar fi fost biruit de Turci, urmaşii lui Faraon se hotărîră să-şi aleagă un domn dintre ei şi să se facă ei stăpâni. Dar la împărţeala domniei şi a boieriilor, se încinge o bătaie groaznică între lăeţi, în care căpeteniile lor fură ucise, cu Tandaler cu tot, iar cei rămaşi se împrăştiară şi porniră din nou în pribegie.

Aceasta i pe scurt, cuprinsul Ţiganiadei.

Cunoscător adânc al epopeelor de seamă din antichitate: *Iliada, Odiseea, Batracomiomachia*, cum şi pe cele din timpurile moderne: *Orlondo Furioso* al lui Lodovico Ariosto, *Gerusaleme Liberata* a lui Torquato Tasso, *La Secchia Rapita* a lui Alessandro Tassoni, *Gli Animali Parlanti* a lui Giambattista Casti, *Pucelle d'Orléans* a lui Voltaire, Ion Budai-Deleanu a ţinut să dea literaturii o „alcătuire nouă, ce nu este furată sau tălmăcită de pre altă limbă, ci chiar izvoditură nouă şi originală românească, deci bună sau rea, cum este, aduce în limba noastră un product nou", cum scrie el în epistola închinătoare către Petru Maior. Că la alcătuirea epopeei Ţiganiada, autorul se conduce după epopeele numite mai sus, care au stabilit legile creaţiei ale acestei specii literare, nu se putea altfel.

Ţiganiada, dintre toate încercările de acest fel din literatura română, este singura care se citeşte şi azi, cu un deosebit interes. Limba în care e scrisă, deşi cu unele expresii greoaie pentru noi, cei de azi, e curgătoare şi poetică, iar versificaţia şi alegoria imaginilor arată meritele unui mare creator.

O altă lucrare poetică a lui Budai-Deleanu: *Cei trei Viteji*, publicată de Gh. Cardaş, 1928, pare influenţată de *Don Quijote* al lui Cervantes, conţinând o acţiune asemănătoare, în care poetul a voit să ridiculizeze aventurile unui nemeş ungur din Transilvania.

CURENTUL LATINIST

Activitatea Şcoalei Ardelene fiind însufleţită de un număr restrâns de intelectuali, compus din iniţiatorii ei, nu se putea extinde şi pe tărâmul producţiunilor literare propriu zise. Alţii să se ivească şi să se alăture imediat acestei mişcări naţionale erau prea puţini printre contemporani. Incepând a germina prin cărţi, manuscrise şi relaţiile strânse dintre Ardeal şi Principate, comerciale şi şcolare, ideile Şcoalei Ardelene, iau o desvoltare deosebită în generaţiile imediat următoare care provoacă, alimentează şi creiază în literatura română **Curentul latinist.**

Acest curent se manifestă puternic în toate provinciile, dar mai ales în Ardeal, locul de origine, unde chiar alunecă spre exagerare, în preocupările unora din exponenţii săi, doritori de a-şi pune în practică teoriile asupra sensului latin în limbă şi literatură.

Fiind mai mult o înflorire a cercetărilor filologice, socotite pe primul plan, apoi a celor istorice, Curentul Latinist numără în literatură, afară de Gh. Asachi şi Andrei Mureşianu, scriitori puţini şi nu de mare suprafaţă.

Dimitrie Ţichindeal (1765—1818).—S'a născut la Becicherecul mic, unde a fost preot. Trecu apoi profesor de religie la Arad, la şcoala pedagogică. A fost un activ luptător naţionalist, atrăgându-şi asupra înverşunarea Sârbilor.

A tradus din sârbeşte: *Sfaturile înţelegerii cei sănătoase*, după Dositei Obradovici, Buda, 1802. Tot

din acelaş autor mai traduce şi tipăreşte: *Adunarea de lucruri moraliceşti*, Buda, 1808. Partea mai importantă a lucrărilor sale, o formează volumul de *Fabule*, tipărit la Buda, 1814, confiscate din cauza persecuţiilor sârbeşti. Sunt primele fabule în limba română. Sunt prelucrări şi traduceri, toate în proză după acelaş sârb Dositei Obradovici. Sunt considerate mai mult lecţii de morală şi patriotism.

Gheorghe Lazăr (1779—1823).—Născut din părinţi ţărani în satul Avrig, de pe Olt, din Transilvania, Gheorghe Lazăr a atras de copil atenţia baronului Bruckenthal, care-l protejă acordându-i o bursă pentru studii, la Sibiu, Cluj şi Viena unde învăţă teologia şi ştiinţele matematice. După ce îşi luă doctoratul, în 1814 se întoarse la Sibiu, unde fu hirotonisit, ca arhidiacon, şi unde deveni profesor la seminarul candidaţilor de preoţi, care funcţiona pe lângă Mitropolie.

Devenind vacant scaunul unei episcopii ortodoxe, Gh. Lazăr se prezentă Mitropolitului din Carlowitz pentru numire, dar acesta îl refuză, având informaţii că Lazăr are idei prea înaintate şi că e prea cult. Intors la Sibiu, Lazăr, într'un discurs vorbeşte elogios despre Napoleon I. E dojenit de episcopul Moga, după care e dat afară din profesorat. Plecă în 1816 la Braşov, unde dădu lecţii într'o familie, ca profesor particular, iar de acolo trece la Bucureşti, unde se simţea el că-şi poate îndeplini o misiune. Trecerea lui Gh. Lazăr 'n Muntenia înseamnă unul din cele mai importante evenimente în istoria literaturii române.

La Bucureşti, Lazăr a fost câtva timp inginer hotarnic, apoi deschise o şcoală, cu predarea tuturor materiiler de studii în limba română, fapt ce li se păruse cu neputinţă multora din boierii de atunci. Această şcoală luă fiinţă cu concursul lui Constantin Bălăceanu, Vornicul Iordache Golescu şi Banul Grigorie Ghica, în câteva mici încăperi, la biserica Sf. Sava, în anul 1818. Gh. Lazăr adresează tinerimii un manifest-program, prin care o cheamă la învăţătură. Arată studiile ce se învăţau la şcoala lui, împărţită în patru categorii: 1) Invăţământul elementar în care se preda silabisirea şi citirea, cunoaşterea numerelor şi operaţiile aritmetice, scrierea cu ortografie, catehism şi gramatică. 2) Invăţământul mediu: gramatica cu sintaxă, poetica, mitologia, geografia, istoria, retorica. 3) Invăţământul special de inginerie: aritmetica, geografia, geometria, trigonometria, algebra, geodezia, arhitectura. 4) Invăţământul superior, cuprinzând „cele mai înalte tagme filosoficeşti“ şi „tagmele juridiceşti“.

Aproape toate aceste materii au fost predate de Gh. Lazăr timp de trei ani, până la izbucnirea revoluţiei lui Tudor Vladimirescu, 1821, când şcoala i-a fost închisă. Cunoştinţele unui astfel de dascăl arată cât de serioasă pregătire intelectuală enciclopedică poseda înflăcăratul apostol al Ardealului, pregătire de care într'adevăr avea dreptul să se sfiească şi să n'o priceapă patriarhalul Mitropolit Strasimirovici al Carlowitzului!

In sufletul elevilor lui, Gh. Lazăr şi-a pus sufletul operii sale. Altă operă, în afară de câteva

scrisori, câteva *discursuri*, un *abecedar*, o *trigonometrie* şi o *aritmetică*, manuale şcolare, n'a avut timp să mai scrie.

Deşi s'a manifestat într'un atât de scurt timp, trei ani, şcoala lui Lazăr a fost prima forţă vulcanică de educaţie didactică şi naţionalism.

După 1821, ne mai putând să-şi deschidă şcoala cu toate stăruinţele lui, Gh. Lazăr, bolnav şi de prisos, se întoarse în satul cu ţărani de unde plecase şi moare, după scurt timp. Venind în cimitirul din Avrig, fostul elev, Comitele Scarlat Rosetti puse să se sape pe crucea de piatră a mormântului, care închidea glasul fostului său dascăl, următoarele versuri:

„Precum Hristos pe Lazăr din morţi a înviat,
Aşa tu România din somn ai deşteptat"...

El este întemeietorul Curentului Latinist în Ţara Românească.

Intemeietor de şcoală şi răscolitor de suflet românesc în Moldova a fost un scriitor şi un intelectual înzestrat, ca şi Gh. Lazăr, cu mari calităţi, dar cu viaţă mai lungă şi cu mai mult noroc.

Gheorghe Asachi (1788—1869).—Familia lui Gh. Asachi era originară din Ardeal, stabilită de mulţi ani în Moldova. Tatăl său, numit Lazăr Asachievici, după moda poloneză, fiind un om cu aleasă cultură, căută să dea şi fiului său o educaţie din cele mai temeinice. Gh. Asachi şi-a făcut studiile la Lemberg, unde la 1804 îşi trecu doctoratul în filosofie şi examenul de inginer, după

care se întoarse în Moldova. Dar nu după mult timp fu trimis din nou, în străinătate, la Viena, pentru a şi desăvârşi studiile ştiinţifice şi pentru a se iniţia în pictură. La Viena mai învăţă şi astronomia. De acolo, la 1809, trece la Roma unde stătu până la 1812. Svonindu-se în acel an că Napoleon ar intenţiona să restabilească hotarele vechii Dacii, Gheorghe Asachi se întoarse în Moldova să asiste la acest eveniment. Dar Napoleon pierde războiul cu Ruşii şi de planul lui nu mai putea fi vorba. In acel timp era Mitropolit al Moldovei Veniamin Costache, care fundase seminarul dela Iaşi, 1804, când se începuse a manifesta oarecare semne culturale. La venirea din Italia, Asachi a fost numit profesor de matematică la Şcoala domnească dela Trei-Ierarhi, unde pregăti un şir de elevi, viitori ingineri hotarnici. In această şcoală Asachi, ca şi Lazăr în Muntenia, predă lecţiile sale în limba naţională, întemeind o *şcoală românească*, 1813, numită mai târziu, 1828, şi „Vasiliană". Asachi mai reorganiză Seminarul, din însărcinarea dată de Veniamin Costache, pentru care plecă în Ardeal, de unde aduse un număr de profesori, 1820. Pentru meritele sale Gh. Asachi este numit în fruntea tuturor şcoalelor din Moldova: „Referendar al învăţăturilor publice", 1828. In acelaşi timp Asachi era în sprijinul oricărei manifestări culturale. Ajută pe Flechtenmacher să deschidă un curs de drept, pe Andronachi Donici să publice o carte de legi, întreţinu o societate teatrală pe cheltuiala sa, înfiinţând astfel Teatrul din Iaşi,

1837, ajută bursieri pentru studii în străinătate, etc. Sub Mihai Sturza, Asachi, cu sprijinul Domnului întemeie o şcoală superioară, în localul celei dela Trei-Ierarhi, cu organizare universitară, căreia i s'a dat numele de Academia Mihăileană, din care s'a născut Universitatea din Iaşi, 1835.

In *politică* Asachi fiind un spirit mai puţin receptiv la ideile naţionaliste ale vremii, s'a dovedit mai mult negativist. A făcut politică filo-rusă a fost secretarul comisiei de redactare a Regulamentului Organic. A fost împotriva Revoluţiei dela 1848, şi împotriva Unirii Principatelor. A luat parte la mişcarea separatistă alături de Mitropolitul Calinic Miclescu, 1866. După 1848, către sfârşitul vieţii, a fost un izolat.

In *publicistică* Asachi a fost *întemeietorul presei* din Moldova, cum a fost Heliade în Muntenia, creind, la 1 Iunie 1829, primul număr din *„Albina Românească"*, un ziar cu felurite informaţii, şi cu suplimente literare. A mai creat şi alte organe de presă ca: *„Alăuta românească"* (1837—1838), *„Foaia sătească a Principatului Moldovei"* (1839—1840), *„Spicuitorul moldo-român"* (1841), *„Gazeta de Moldavia* (1850—1861), *„Patria"* (1858—1859), etc. în care a depus o deosebită energie şi mult suflet.

Opera literară a lui Gheorghe Asachi e variată şi bogată. Pe lângă lucrări originale, are traduceri şi localizări. Ca poet, Asachi tipăreşte versuri originale, în volumele: *Poezii* 1836 (apărute şi în alte ediţii), şi *Fabule alese*, 1836, (urmând şi alte ediţii). Poeziile sunt alcătuite din sonete, ode, elegii, anacreontice, satire, imnuri, având printre

acestea şi multe traduceri şi imitaţii după Horaţiu, Anacreon, Marţial, Petrarca, Tasso, Boilleau, Victor Hugo, Lamartine şi Schiller. In bucăţile originale Asachi e un romantic. Deşi nu are o putere de creaţie, care să ridice poezia lui pe culmile unui suflu de artă, aşa cum pretindea el, deşi natura unui fond de emotivitate e palidă şi fără vibraţie, Asachi are totuşi meritul de a fi desţelenit si brăzdat tipare poetice în literatura pornită din Moldova şi de a fi trezit şi hrănit în conştiinţele contemporane cultul poeziei şi al frumosului. Una din poeziile lui bune e elegia: *Pe ţintirimul unui sat*. S'a constatat însă că şi această bucată e o traducere şi anume din poetul englez, preromanticul Gray. (D. Caracostea: Isvoarele lui G. Asachi). In fabule Asachi e mai izbutit. In proză a dat o serie de nuvele istorice cu subiecte despre: Dragoş-Vodă, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Petru-Rareş, Mazeppa în Moldova, şi Doamna Ruxandra. Deşi au fost în mare parte scrise după ce Costache Negruzzi publicase: *Alexandru Lăpuşneanu*, capodopera speciei nuvelei istorice din literatura română, stilul, conturarea personagiilor şi gradarea acţiunii, din proza lui Asachi sunt departe de nivelul scrierii lui Negruzzi. Asachi a scris şi piese originale: *Petru Rareş* şi *Elena Dragoş*, *Voichiţa*, etc. şi a mai tradus câteva din Kotzebue, pentru teatrul din Iaşi.

Cu această activitate, Gheorghe Asachi rămâne un deschizător de drumuri în cultura şi literatura românească a Moldovei. Valoarea lui ca scriitor şi om de idei practicate în domenii mutilaterale se impune prin această calitate. In el Curentul Latinist a avut un convins reprezentant.

Aron Pumnul (1818—1866).—Ardelean de origine, şi-a făcut studiile la Blaj, Cluj şi Viena. Luând parte activă la revoluţia din 1848 din Ardeal, a trebuit să fugă prin Muntenia şi Moldova, în Bucovina. La Cernăuţi fiind bine primit de boierul Eudoxiu Hurmuzachi, redactă acolo primul ziar românesc: „Bucovina", 1848—1850, şi deveni profesor de limba română, la singura catedră de acest fel până atunci, 1849, la liceul german, care se afla în Cernăuţi. La acest liceu printre elevi, l-a avut mai târziu şi pe Mihail Eminescu.

Aron Pumnul este însemnat prin *activitatea lui şcolară*, prin care a răspândit ideile lui naţionale şi culturale. El a tipărit câteva cărţi de şcoală, cu culegeri de scrieri din literatura română, pe care le-a numit: *Lepturare*. In chestiunile filologice, el a adus o teorie numită *analogistă* cu privire la ortografia şi lexicul limbii române. El susţinea o ortografie practică şi propunea, în locul neologismelor, cuvinte româneşti cu formaţie nouă prin sufixe, *ciune* sau *mânt*. De pildă sufletământ (psihologie), ceea ce a provocat, atacuri, chiar din partea lui Vasile Alecsandri.

Simion Bărnuţiu (1808—1863).—A fost unul din fruntaşii revoluţiei din Ardeal, la 1848, alături de Avram Iancu. A învăţat teologia la Blaj, dar aproape la vârsta de 40 de ani, părăsi această carieră pentru a studia dreptul. După revoluţie plecă în Italia unde îşi luă doctoratul în drept, ajungând în 1855 profesor la Academia Mihăileană la Iaşi.

Dela el ne-au rămas în manuscrise mai multe opere, pe care le-au pulicat foştii elevi. Astfel

au apărut: *Dreptul public al Românilor* (1867), *Dreptul natural privat* (1868), un tratat de *Pedagogie* (1870) şi unul de *Psihologie empirică şi logică* (1871). Simion Bărnuţiu, peste toate aceste scrieri de specialitate, e mai însemnat prin conţinutul discursului rostit în catedrala din Blaj, la 2/14 Mai 1848, cu ocazia marei adunări de pe Câmpul Libertăţii, premergătoare revoluţiei. Prin glasul lui Bărnuţiu se rostea glasul unui popor întreg, ce-şi cerea drepturile la viaţă.

Gheorghe Bariţ (1812—1893).—Şi a făcut studiile la Blaj şi Cluj. In 1835 a fost numit profesor la liceul din Blaj. Trecu după doi ani la Braşov, unde întemeie primul ziar românesc din Ardeal: *„Gazeta de Transilvania"*, la 12 Martie 1838, care apare şi azi şi unde tot atunci mai scoate o publicaţie mică: *„Foaia literară"*.

Gheorghe Bariţ este întemeietorul presei din Ardeal. A fost vrednic luptător român în mişcările politice naţionale şi culturale şi cel mai mare gazetar al Ardealului din veacul trecut.

El a scris *Istoria Transilvaniei* în trei volume, cu evenimentele din ultimele lui două veacuri. La invitaţia lui Şaguna, la întemeierea Asociaţiei Transilvane Astra, pentru cultură şi literatură, Bariţ redactează statutele. E chemat dela înfiinţare, membru al Academiei Române.

Andreiu Mureşianu (1816—1863).—S'a născut la Bistriţa-Năsăud. Şi-a facut studiile în Ardeal, ajungând învăţător, apoi profesor la Braşov. A fost colaborator al *„Gazetei de Transilvania"* şi a făcut parte din mişcarea naţională dela 1848.

A scris poezii erotice şi patriotice. S'a făcut cunoscut mai cu seamă prin bucata: *Răsunetul*, în care pulsează ideile naţionale ale vremii şi care a apărut în Gazeta Transilvaniei, 1848. Această poezie a devenit „Marşul anului 1848", sau *Deşteaptă-te, Române!* şi azi încă unul din marşurile Naţiunii române.

A tradus din volumul de poezii: *Nopţile*, al romanticului englez, Young, din care s'au publicat câteva bucăţi după moarte. Andreiu Mureşianu a publicat în viaţă două volume: *Icoana creşterii rele*, 1848 şi *Din poeziile lui Mureşianu*, 1862.

Deşi combătut de Titu Maiorescu, pentru excesul împestriţării limbii cu termini latineşti, Mureşianu a fost un talent puternic şi un temperament de luptător. Era foarte admirat de Eminescu, care îl glorifică în „Epigonii", şi care îi închină un lung poem „Mureşianu", cu caracter filosofic, rămas printre poeziile manuscrise publicate postum.

Timoteiu Cipariu (1805—1887). — A studiat în Ardeal, devenind profesor şi canonic la Blaj. A luat parte la mişcarea politică naţională dela 1848, făcând parte din comitetul de conducere. A scos ziarul „*Organul Luminării*" 1847. Timoteiu Cipariu este cel mai tipic şi mai viguros reprezentant al Curentului Latinist. Până la Cipariu, filologia, cu privire la studierea limbii române, nu înaintase cu nimic dela ideile Şcoalei Ardelene. Cipariu continuă şi desvoltă aceste idei care susţineau că filologii au datoria de a stabili pentru limba literară vorbită şi scrisă anumite legi făcute

de ei. Dar pentru a fixa aceste norme fără a ţine seamă de evoluţia firească a limbii, Cipariu spune că filologul trebue să cunoască un stadiu din trecut al limbii. Astfel el se hotărî a studia limba română din secolul al XVI-lea, după documente, cronici şi manuscrise, dându-ne o culegere: *Chresfomaţie sau analecte literare*, Blaj, 1858. Tot pentru aceste studii şi cercetări, fundează prima revistă de filologie, dela noi, numită: *Arhivul pentru filologie şi istorie*, (1867—1870). Timoteiu Cipariu susţine în ortografie *principiul etimologic*, şi a scris pentru Academia Română, în două volume, o gramatică ale cărei principii n'au fost adoptate decât în parte.

Pentru cercetările lui, Cipariu a fost numit *părintele filologiei române*.

August Treboniu Laurian (1810—1881). — S'a născut în Ardeal unde-şi face o parte din studii la Sibiu şi Cluj, de unde pleacă la Viena. Aici continuă a învăţa: filosofia, matematicile, filologia şi istoria. După terminare, veni în Principate la Bucureşti, fiind câtva timp profesor la Sf. Sava. Pornind mişcarea naţională în Ardeal, pleacă peste munţi şi ia parte activă la revoluţie. După aceasta a trecut în Moldova, unde a fost inspector general şcolar. Venind din nou în Muntenia, ajunge profesor universitar la Bucureşti. A fost colaboratorul lui Nicolae Bălcescu la publicaţia: *„Magazin istoric pentru Dacia“*. Ajutat de Ion Masim Laurian, alcătui pentru Academie un *mare dicţionar al limbii române* şi un „Glosariu“ (1871—1876).

Alexandru Papiu Ilarian (1823—1879). — A luat parte la mişcarea revoluţionară din Ardeal la 1848. Şi-a făcut studiile în Ardeal şi la Padova, în Italia, unde şi-a trecut doctoratul de drept. A tratat într'un discurs la deschiderea anului judecătoresc, despre *Responsabilitatea ministerială* şi a scris o broşură cu titlul : *Independenţa politică a Transilvaniei.*

Academia Română — La 1866 ia naştere în Bucureşti : *Societatea academică literară*, care nu după mult timp deveni *Academia Română* cu membrii scriitori şi învăţaţi reprezentanţi ai tuturor Provinciilor româneşti. Primele preocupări ale Academiei au fost: fixarea principiilor ortografiei române şi întocmirea unui dicţionar al limbii române. S'au ivit însă chiar dela început puternice deosebiri de vederi între membrii ei, ceea ce a dus la desbinarea activităţii, unii ca Ioan Heliade Rădulescu, retrăgându-se definitiv. Abia mai târziu Academia Română începe a-şi realiza scopurile propuse.

Urmările Şcoalei Ardelene şi ale Curentului Latinist

Urmările Şcoalei Ardelene şi ale Curentului Latinist se pot rezuma şi constata în concluzii, în domeniile în care ideile şi-au desfăşurat activitatea.

In învăţământ: s'au întemeiat cele dintâi şcoale

în toate provinciile româneşti. S'au pus bazele de predarea studiilor în limba română. S'au scris şi s'au tipărit cele dintâi cărţi şcolare.

In filologie: s'au pus bazele unei ştiinţe noui, cu ajutorul căreia s'a lămurit, s'a argumentat şi s'a susţinut latinitatea limbii române. Din cercetarea şi aprofundarea chestiunilor linguistice s'a ajuns la caracteristica dialectelor, precum şi la alcătuirea celor dintâi principii ortografice şi la cele dintâi gramatici şi dicţionare.

In istorie: s'a studiat istoria tuturor Românilor, după datele şi izvoarele mai precise şi bogate, cu specială privire asupra originii romane şi a continuităţii în Dacia a poporului român.

In politică: reprezentanţii Curentului Latinist provoacă buciumul deşteptării naţionale, prin izgonirea influenţei greceşti din Principate şi mişcarea revoluţiei dela 1848, în Muntenia şi Moldova, şi mai ales în Ardeal.

EPOCA MODERNĂ

LITERATURA MODERNĂ

1830 — 1900

Ion Heliade-Rădulescu (1802—1872). — S'a născut la Târgovişte, oraşul în care s'au născut şi poeţii: Văcăreştii, V. Cârlova şi Gr. Alexandrescu. Tatăl său era polcovnicul Ilie Rădulescu. A învăţat la început carte grecească dela dascălul Naum. Mutându-se familia lui la Bucureşti, Heliade învăţă mai întâi la şcoala grecească dela Măgureanu, iar când Gh. Lazăr îşi începu cursurile la Sf. Sava, fu printre primii elevi.

In timpul revoluţiei, şcoala lui Lazăr este închisă, iar Heliade se refugiază la Braşov. După revoluţie, când se redeschise şcoala la 1822, în locul lui Lazăr ajunge profesor Heliade, care la rândul lui predă şi el mai multe şi felurite materii: gramatică, retorică, istorie, geografie, logică şi matematică. In această calitate a funcţionat până la 1828.

Ca *om politic* Heliade Rădulescu a fost unul din fruntaşii tuturor evenimentelor patriotice din timpul vieţii lui. In politica faţă de Ruşi, la început a avut o atitudine favorabilă. Dar după instalarea Ruşilor în administraţia ţării, potrivit Regulamen-

tului organic, Heliade deveni un aprig duşman al Muscalilor. Impotriva lui Trandafilov, care încerca să ia în exploatare concesiunea minelor, 1844, scrie Heliade fabula: *Măceşul şi florile.* In toate manifestările a protestat energic în contra protectoratului rusesc. Cap de revoluţie în mişcarea politică naţională din Muntenia la 1848, Heliade este interpretul proclamaţiei citită la Islaz la 9 Iunie 1848. La 11 Iunie începe răscoala la Bucureşti, la 13 Iunie domnitorul Bibescu fuge.

In cele 22 de puncte ale proclamaţiei se arătau ideile programatice ale revoluţionarilor. O bună parte din ele erau identice cu principiile politice susţinute şi publicate de Mihail Kogălniceanu în Moldova încă din 1847, în cuprinsul manifestului său de reforme politice şi sociale.

După fuga lui Bibescu, urmează un guvern provizoriu, în care alături de: fraţii Golescu, N. Bălcescu, Magheru, face parte şi Heliade. Dar vin Turcii cu armata, răstoarnă guvernul provizoriu, restabileşte ordinea de mai înainte şi-i exilează pe revoluţionari. Heliade pribegeşte prin Ardeal, la Paris, Londra, de-acolo în insula Chios, şi numai după zece ani, 1859, se reîntoarce în patrie, neputând lua parte la Unirea Principatelor.

Ca *filolog* îşi începe activitatea cu gramatica publicată la 1828. Erau roadele experienţii de profesor şi scriitor. In prefaţa acestei gramatici, enunţă principiile călăuzitoare, întrebuinţează chiar, uneori, tonul glumeţ, atunci când vrea să-şi motiveze unele idei, neînsuşite de alţii. Vederile lui Heliade expuse în „prefaţa" gramaticii, sunt printre

cele mai sănătoase. Artistul din el era înzestrat cu *intuiția limbii.* Cu privire la vocabular, propunerile lui, ca în loc de *„nume înființătoare“*, cum susțineau unii gramatici, să se zică: *„substantive“*, au fost întemeiate. El a fost pentru „purificarea“ limbii de străinisme și înlocuirea lor cu cuvinte latine sau italiene. El reduce alfabetul cirilic dela 33 la 27 de litere. Pentru ortografie, el a susținut (fără, însă, să-l aplice mai târziu, în scrierile sale literare), *principiul fonetic,* luând ca model ortografia italiană, adică: „Aici îndrăznesc a vorbi pentru frații noștri din Transilvania și Banat. care sunt vrednici de toată lauda pentru ostenelile ce pun pentru literatura românească. *Pentru ortografia,* însă, care vor s'o introducă scriind cu *litere latinești,* bine ar fi fost să urmeze, *duhul italienesc,* adică a *scrie după cum vorbim* și să nu se ia după ortografia franceză și engleză, care păzește derivația zicerilor și de care chiar singuri ar voi acum să se scuture“.

Acest mod de a înțelege călăuza filologiei, face cinste lui Heliade.

Ca *ziarist,* el este creatorul primului ziar: *„Curierul Românesc“*, Martie, 1829, foaie de informații și literatură. La el colaborează: V. Cârlova, Iancu Văcărescu, Gr. Alexandrescu, Ion Voinescu, Cezar Bolliac, etc., și firește, sufletul gazetei îl formează scrisul lui Heliade. Acest ziar, în 1836, devine *„Curierul de ambe sexe“*, cu un caracter mai pronunțat literar și mai cu seamă critic. Pe lângă literatura originală mai publică și traduceri, de obiceiu cele lungi într'un adaus.

Ca *spirit critic* activitatea lui Heliade a avut o deosebită înrâurire asupra scriitorilor din vremea sa. Era autoritatea care desvăluia talente, le publica, le ajuta, şi aprecierile lui erau considerate ca for hotărîtor în valoarea unui scriitor, sau a unei opere. Gr. Alexandrescu a fost unul din acei relevaţi cu căldură şi înţelegere de Heliade, deşi după un eveniment privat între dânşii, prietenia literară se sfârşi. Rolul critic al lui Heliade avea o extindere asupra literaturii române din toate provinciile, prin relevările şi însemnările critice, cu care el semnala şi înregistra producţiunile literare ale vremii.

Ca *om al teatrului*, Heliade fu unul din întemeietorii acestui templu de artă din Muntenia. In 1833 luă naştere în Bucureşti *„Societatea Filarmonică"*, ce avea în conducerea ei pe: I. Câmpineanu, Heliade şi C. Aristia. Aristia deschise o şcoală dramatică teatrală care dădu pe primii actori români. La examenul general elevii fură puşi să joace câteva piese: *Mahomed*, a lui Voltaire şi *Amphytrion*, a lui Molière, traduse de Heliade. Rezultatul l-a încântat pe Heliade, care îi acordă teatrului astfel înfiinţat o deosebită importanţă. Pentru preocupările acestea Heliade mai scoate şi un ziar: *„Gazeta teatrului naţional"* (1835).

Ca *poet*, dorinţa lui Heliade fusese de a realiza o operă mare, în patru volume. Primul urma să cuprindă: un ciclu, numit *Biblicele*, al doilea: *Evanghelicele*; al treilea: *Patria* sau *Omul social* şi al patrulea: *Omul individual*. Din cauza multelor sale ocupaţiuni, nu şi-a putut îndeplini acest plan în

întregime. Din fiecare ciclu a scris câte ceva. Aşa se înfăţişează volumul scris de Heliade. Cu temperament poetic înnăscut, cu o imaginaţie destul de fecundă, dar mai puţin mai aplecat şi mai puţin stăruitor asupra şlefuirii şi conturării unei inspiraţii, Heliade numai în câteva bucăţi se poate ridica în creaţia poetică până la expresia adevăratei arte. Căutând să fie în una din notele din atmosfera vremii — poezia ruinilor — ne dă elegia: *O noapte pe ruinile Târgoviştei*, cu calităţi de evocare, dar cu vibraţii palide. Celebră, şi prin atribute într'adevăr meritoase, e bucata *Sburătorul*, scrisă dintr'un motiv superstiţios, luat din credinţele populare. Face parte din ciclul *Omul individual*. Poezia aceasta e străbătută de o limpede atmosferă romantică într'un decor rustic, realist, redată într'o împletire de magician:

„Vezi, mamă, ce mă doare! şi pieptul mi se bate,
Mulţimi de vineţele pe sâni mi se ivesc;
Un foc s'aprinde'n mine, răcori mă i-au la spate,
Imi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc.

Ah, inima-mi svâcneşte!... şi sboară dela mine,
Imi cere... nu-ş ce-mi cere! şi nu ştiu ce i-aş da:
Şi cald şi rece, uite îmi furnică prin vine;
In braţe n'am nimica şi parcă am ceva...

In arşiţa căldurii când vântuleţu'-adie,
Când plopul a sa frunză o tremură uşor,
Şi'n tot crângul o şoaptă s'aridică să-l învie,
Eu parcă-mi auz scrisul pe sus cu vântu 'n sbor“.

Aşa îşi începe copila chinuită de Sburătorul care o îndrăgise, tânguirea către mama ei. Urmează apoi descrierea liniştei de peisagiu a satului, în înserare târzie, când toate vietăţile s'au culcat şi toate dorm. Dar două babe, care nu pot dormi, observă cum intră o stea pe hornul dela casa fetei. Astfel intra Sburătorul în odaia ei. Această baladă, prin frăgezimea de simţire, şi forma sculpturală, în care e turnată, este capodopera poetică a lui Heliade.

Dintre fabule amintim: *Areopagul bestiilor*, *Florile şi cărbunile*, *Coada momifelor* şi mai cu seamă: *Măceşul şi florile*, în care ataca pe rusul Trandafilov:

„Un măceş ghimpos, sălbatic,
De prin locuri depărtate..
Aruncat într'o grădină
Avuţită, roditoare,
Vrea să prinză rădăcină,
Intre flori mirositoare...
Işi puse un *of* în coadă
Nodurosul mărăcine
Şi văzu că-i stă prea bine".

Şi pe când florile se întrebau, ce este cu acest *of* printre ele, la tânguirea uneia: „Ce-o mai fi de noi, cumnată", alta-i răspunde: „Zi-i măceş, lua-l-ar naiba".

Proiectând o epopee, Mihaida, despre Mihai Viteazul, Heliade scrie primele două cânturi. A mai scris satire, din care cele mai reuşite sunt acele

cu ecouri politice, ca bucata în care ataca pe reprezentantul rus Duhamel, intitulată *Cântecul Ursului*, cu sugestivul refren: „Diha, Diha, măi". Heliade închide în opera lui poetică, pe lângă unele influențe străine, ca a lui Lamartine, fără importanță, preocupări variate, din care puține au fost realizate pe deplin.

Ca *traducător*, Heliade ne-a dat ceva din *Infernul* lui Dante, din Lamartine, câteva poezii, din Lord Byron: Mazeppa, Profețiile lui Dante, etc., din Voltaire: piesa *Mahomed Proorocul*, din Molière: piesa *Amphytrion*, etc.

Limba scrierilor lui Heliade, în ce-a de a doua perioadă a activității sale, a avut de suferit o puternică schimbare în înfățișarea ei ortografică și lexicală, fiind *italienizată* până la exagerare. Heliade se abătuse cu totul dela principiile expuse și susținute în „prefața" gramaticii din 1828, ceea ce a constituit o greșală și o întunecare a operei sale.

Activitatea generală a lui Ion Heliade Rădulescu este uriașă, răscolitoare de forțe și dătătoare de impulsuri în atâtea idealuri multilaterale, pentru care a fost numit cu drept cuvânt: „părintele literaturii române".

La întemeierea Academiei Române a fost ales președinte, pentru meritele sale unanim recunoscute de toți reprezentanții culturii românești, dar din cauza deosebirilor de vederi între el și alți membri, la fixarea unor norme filologice, se retrage. Trăi mai mult singuratic, către restul vieții.

Grigore Alexandrescu (1812—1885). — S'a născut la Târgovişte şi rămânând orfan dela vârsta de 15 ani, a fost luat de o rudă a lui, călugăr la Mitropolie şi crescut de acesta. In podul locuinţei dela Mitropolie a dat peste o bibliotecă cu tot felul de cărţi, cu care Gr. Alexandrescu începu a-şi cultiva spiritul său, foarte dornic de a şti şi de a învăţa. A fost ajutat de Heliade Rădulescu, Iancu Văcărescu şi patriotul Câmpineanu. Având o memorie şi o inteligenţă sclipitoare, făcu repede progrese. S'a distins cu aceste calităţi,— cât a învăţat la şcoala profesorului francez Vaillant, alături de Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, etc. Cu Ghica prietenia din şcoală a durat toată viaţa. In casa lui, Alexandrescu face cunoştinţă cu Iancu Văcărescu şi Heliade. Luat sub ocrotire de Heliade, acasă la el, se iviră grave neînţelegeri pe o chestiune intimă, cu totul străină de literatură, dar care avură consecinţe şi polemici violente literare. Heliade făcu o critică severă unei poezii a lui Alexandrescu. Acesta îi răspunde cu fabula: *Privighetoarea şi măgarul*, la care Heliade replică aspru cu poezia: *Ingratul;* Alexandrescu nu se lasă şi scrie satira: *Confesiunea unui renegat*. Această neînţelegere a durat toată viaţa lor. Alexandrescu a făcut parte din *Societatea Filarmonică*. Intrat apoi în armată ca subofiţer, ajunge la Focşani, în paza dela graniţa ce despărţea înainte de 1859, Moldova de Muntenia. Neplăcându-i această carieră, demisionează. Venind la Bucureşti, fie pentru vreo bănuită acţiune politică secretă, fie pentru fabula *Lebăda şi puii corbului*, Alexandrescu este închis şi numai după trei luni este eliberat. Călătoreşte cu

Ion Ghica la mânăstirile din Oltenia, pe valea Oltului, pe valea Jiului şi prin munţi unde găseşte puternice izvoare de inspiraţie, 1842. Astfel scrie: *Umbra lui Mircea la Cozia*, *Răsăritul lunii la Tismana*, etc. Fiind exilat, Ion Ghica pleacă la Iaşi, unde împreună cu Kogălniceanu şi Alecsandri scot revista *Propăşirea*, în care Alexandrescu publică mai multe poezii şi apoi tipăreşte chiar o nouă ediţie a volumului său. In timpul domniei lui Bibescu-Vodă, 1842—1848, Alexandrescu ocupă funcţiuni mari. A simpatizat cu mişcarea politică revoluţionară din 1848. Iar sub Cuza-Vodă a fost ministru ad-interim al Instrucţiunii Publice. Ultima funcţiune a ocupat-o ca membru în Comisia centrală dela Focşani.

Opera poetică a lui Gr. Alexandrescu e variată, bogată şi de mare substanţă creatoare. Primele poezii le publică în anul 1831. Sunt *versuri erotice*, împletite de sentimente uşoare, cu unele ecouri din Lamartine, Florian sau Heliade. Cu aceste poezii de dragoste se deschide volumul său publicat întâi la 1836, reapărut apoi completat cu noui creaţii, în alte ediţii, în cursul vieţii: *Eliza*, *Aştepfare*, *Peştera*; cele mai puternice şi mai personale sunt poeziile cu caracter, *filosofic*, *satiric*, *religios* şi *patriotic* şi mai cu seamă *fabulele*.

In *poezia filosofică*, Alexandrescu îşi revarsă cugetarea dincolo de sfera unei singularizări personale şi trece prin prisma conştiinţei lui reflexiile unor orizonturi mai largi, mai generale. In bucata *Anul 1840*, o meditaţie cu frumoase oglindiri de întrebări şi frământări sociale — deci o notă cu

totul nouă în poezia română de până atunci — poetul se face un sol al mulţimii, dovedindu-se un altruist.

Noul an 1840, trebuia să aducă în locul celui vechiu, şi plin de desamăgiri, încredere şi speranţe într'un viitor mai bun şi cu urmări mai bune în rosturile sociale. El critică starea epocii prezente:

„Ici umbre de noroade le vezi ocârmuite
De umbra unor pravili, călcate, siluite,
De alte mai mici umbre, neînsemnaţi pitici“.

In această situaţie el aşteaptă dela anul nou „ca o cerească lege“, o schimbare în bine, căci „de îmbunătăţiri rele, cât vrei suntem sătui“. Căci de va fi altfel, se întreabă:

„Ce-i pasă bietei turme, în veci nenorocită,
Să ştie de ce mână va fi măcelărită
Şi dacă are unul sau mai mulţi asupritori?“

Şi poetul conchide, în ultimele strofe, fără să ceară nimic pentru el, care „trăieşte în durere ca'n elementul lui“, cu dorinţa de a vedea o zi mai bună pentru lume.

In *poezia satirică*, ca şi în epistole, Alexandrescu biciuieşte moravurile, politica şi viciile din societatea românească de atunci, utilizând o observaţie caustică, ironică şi multă agerime. Astfel sunt: *O profesiune de credinţă, Epistolă marelui Logofăt Iancu Văcărescu, Satira spiritului meu* şi altele.

In cea din urmă, poetul prefăcându-se că-şi dojeneşte spiritul său, nepregătit şi stângaciu în obiceiurile saloanelor,

de atunci, neştiind de pildă să joace cărţi, cum doreau cucoanele, nici cum se face curte, etc., ci doar „ştia pe dinafară" Alexandria sau „tragedii însemnate" ca Meropa şi Atalia, face o foarte ironică biciuire a preocupărilor din saloanele de atunci.

Cu *conţinut religios*, dintr'un îndemn de evlavie şi morală creştină, Alexandrescu scrie *Rugăciunea*. Cu *conţinut patriotic* sunt elegiile sale. Cunoscător adânc al elegiilor şi meditaţiilor lui Lamartine, cu care Alexandrescu se simţea că are puternice afinităţi, scrie o serie de poezii, izvorîte dintr'o profundă inspiraţie de cugetare şi evocare. *Adio la Târgovişte, Miezul nopţii, Umbra lui Mircea la Cozia, Mormintele la Drăgăşani, Răsăritul lunii la Tismana*, (aceasta din urmă cu ocazia călătoriei prin Oltenia).

In „Umbra lui Mircea la Cozia", Alexandrescu reînviază odată cu umbrele nopţii, fantoma încoronată a lui Mircea cel Mare, întovărăşit de curteni. Atunci poetul, ca un trimis al generaţiei sale, evoeă gloria şi faptele măreţe ale trecutului, observând că în lumea de azi asemenea fapte par cu neputinţă.

Tot printre poeziile sale se găsesc câteva din genul epic, baladele lui Gr. Alexandrescu: *Ucigaşul fără voie*, în care poetul descrie spovedania unui om în închisoare, care, în vis, pe când se apăra de o ceată de lupi şi a ucis cu un cuţit soţia, ce dormea lângă el; *Câinele soldatului*, imitată după poetul francez Casimir Delavigne, e una din cele mai duioase bucăţi poetice.

Dar, prin *fabule*, Alexandrescu şi-a câştigat, potrivit marilor sale creaţii, cel mai înalt pisc al acestui gen, din literatura română, rămas neegalat de nimeni până azi. Date fiind situaţiile politice şi sociale, cum şi moravurile în care a trăit Gr. Alexandrescu, fabula, această specie de poezie cu tâlcuri, trebuia să fie una din cele mai preţuite şi mai gustate. Prin fabule, prin graiul nevinovat de obiceiu, vorbit de plante şi animale, într'o formă poetică, alegorică şi fantezistă se putea arăta în simboluri, lucruri şi fapte, despre care în mod obişnuit, era cu putinţă să le discuţi. Temele acestor fabule ale lui Alexandrescu sunt foarte variate. Mai teate viciile şi slăbiciunile omeneşti, cum şi aluzii politice se găsesc răsfrânte şi desgolite de măştile convenţionale, în conţinutul acestor creaţii. Trădarea: *Toporul şi pădurea, Ursul şi lupul, Vulpea liberală*; înşelătoria: *Şarlatanul şi bolnavul*; parvenirea: *Boul şi viţelul*; cinismul: *Corbii şi barza, Ursul şi vulpea*; abuzul de libertate: *Porcul liberat*; răutatea: *Castorul şi alte lighioane*; linguşirea: *Zugravul şi portretul*; lipsa de sinceritare: *Calul vândut*; vanitatea: *Catârul cu clopoţei*; egalitate rău înţeleasă: *Câinele şi căţelul*; neascultarea: *Pripighetoarea în colivie*; lipsa de talent şi îngâmfarea: *Privighetoarea şi măgarul, Măgarul răsfăţat*; mândria: *Privighetoarea şi păunul, Pisica sălbatică şi tigrul*; abuzul de putere: *Dreptatea leului, Lupul moralist, Iepurile, ogarul şi vulpea*; ipocrizia: *Elefantul, Şoarecele şi pisica, Vulpoiul predicator*, etc.

In fabula *Boul şi viţelul*, autorul arată cum „un bou ca toţi boii", fără „multă minte", dar cu „un dram de noroc"

a ajuns într'o zi, în o situaţie de bogăţie mare. Nepotul boului „viţelul", auzind de unchiul său că s'a făcut boier, că „are clăi sumă şi livezi, o mie", se duse la el să-i ceară „niţel fân". Dar la intrarea în casă, viţelul fu oprit de slugi, care-i spuneau că „boierul doarme". Azi aşa, mâine aşa, până când într'o zi, ieşind unchiul la plimbare şi văzând viţelul, întrebă pe-o slugă: cine-i? I se răspunse că-i nepotul „fiul doamnei vaci". La auzul acestor vorbe, boul dădu ordin să-l dea pe viţel pe scări, afară.

Conturată în ţinută de artă lapidară, într'o limbă cristalină, naturală şi plastică, această fabulă este una din capodoperele literaturii noastre. Inspirat deadreptul din fabula lui La Fontaine: *La forêt et le bucheron*, Alexandrescu scrie: *Toporul şi pădurea*, una din bucăţile lui de mari calităţi, în care ideea împrumutată a dat naştere unei creatii cu totul diferite.

Autorul povesteşte, cum în vremea de demult, un ţăran se dusese să-şi taie lemne la pădure cu un topor fără coadă. A încercat ţăranul, dând în dreapta şi în stânga, dar în zadar. Copacii începură a vorbi şi a se tângui între ei, de frica morţii. Un stejar întreabă pe un altul, dacă vreunul din copaci, „de-ai noştri", e unit cu străinul, cu ţăranul cu toporul ca să-l ajute. La început n'a fost, dar după aceea, din trădarea unui copac:

„Dar când avu toporul o coadă de lemn tare, puteţi judeca singuri ce tristă întâmplare!" Şi în morala foarte sugestivă Alexandrescu încheie, că „cele mai multe rele nu vin de pe-afară sau ni le aduc străinii. ci ni le fac mai toate, un pământean de-ai noştri, o rudă sau un frate".

In unele din fabulele sale atacă pe Ruşi, cum este în *Lebăda şi puii corbului* sau *Dreptatea leului*, pentru politica lor hrăpăreaţă şi demagogică.

Cu opera poetică a lui Alexandrescu, care se prezenta cu variate însuşiri superioare tuturor înaintaşilor şi multora din scriitorii contemporani, literatura română şi-a ridicat o colonadă puternică la templul marilor realizări.

In proză ne-a dat un *Memorial de călătorii*, cu impresiile culese din Oltenia, cu ocazia călătoriei făcute cu Ion Ghica.

Alexandru Sihleanu (1834—1857). — Născut dintr'o familie de boieri, care avea moşia Sihlea din judeţul Râmnicu Sărat. A învăţat la Bucureşti la Colegiul Sf. Sava şi la liceul Louis Le Grand din Paris, unde a urmat câtva timp şi dreptul la Universitate. Intors în ţară, scoase un ziar „Concordia". Muri însă tânăr — se spune — de dalac.

Poeziile lui Alexandru Sihleanu au veritabile calităţi artistice formale şi sunt isvorîte dintr'un fond sufletesc romantic şi accentuat pesimist. Apărute în volumul: *Armonii intime*, sunt dovada unui talent virtuos şi mult promiţător, deşi influenţat de romanticii Alfred de Musset şi Lord Byron, după cum se vede în bucăţile: *Logodnicii Morţii* şi *Strigoii*.

O poezie satirică, impregnată de aspecte realiste e „*Cişmigiul*", în care Sihleanu ironizează pe acei „cască gură" de pe alei, ca şi moravurile femeilor de atunci.

A DOUA JUMĂTATE A VEACULUI AL XIX-LEA

Către această a doua jumătate a veacului al XIX-lea, pe când Heliade şi Alexandrescu, în Muntenia, şi Asachi, în Moldova, la 1840, erau în plină desvoltare a activităţii lor, încep a se ivi în literatura română şi alte păreri cu privire la orientarea creaţiunilor literare, decât ceea ce susţinea Heliade în mod general: „nu e vremea de critică, copii; e vremea de scris şi scrieţi cât veţi putea şi cum veţi putea". Spirite noui formate deadreptul, din vremea studiilor, la izvoarele culturii apusene, voiau şi în literatura noastră o disciplină, de a gândi, de a activa, de a creea şi de a selecţiona. Această disciplină se închega în structura ei intimă pe foarte serioase temeiuri: ideile unui specific original şi naţional, în artă ca şi în ştiinţă, bazate pe norme de orientare şi pe tradiţiile şi comorile poporului român.

Curentul istoric popular (1840–1870)

Tinerii întorşi dela studii, din străinătate, erau purtători de credinţe noui. Veneau încărcaţi, nu numai de elanuri, cu care în istoria şi în starea de atunci a Ţărilor române, găseau un câmp atât de priel-

nic, să brăzdeze sămânța activității lor, ci aduceau, în convingerile lor fanatice, concepții solide de viață nouă și reforme noui.

Ei sunt creatorii a două curente: unul în politică, *mișcarea națională revoluționară*, și altul în literatură, *curentul istoric popular*.

Acesta din urmă era expresia unor forțe de viață și afirmare nouă, care, neputându-se adapta la cele care ființau, își croi un drum propriu de existență.

Semnalul a fost dat prin apariția revistei: *Dacia literară*, la Iași, în Martie 1840. In articolul program, Mihail Kogălniceanu spune că acum când avem o literatură românească, ce se numără cu mândrie între literaturile Europei, ea nu trebue să aibă decât un caracter național și unitar. Arată că publicațiile de atunci ale Românilor din cele trei provincii nu erau preocupate de acest fapt: „*Albina*“ este prea moldovenească, „*Curierul*“, cu dreptate poate nu ne prea bagă în seamă, „*Foaia pentru minte*“ (dela Brașov) din pricina unor greutăți deosebite, nu e în putință de a avea o împărtășire de înaintările intelectuale ce se fac în ambele Principaturi“. Apoi toate se ocupau de prea multă politică. Așadar, trebuia o revistă „care s'ar îndeletnici cu producțiile românești, fie din orice parte a Daciei, numai să fie bune“. Iată deci o direcție nouă, hrănită de concepțiile moderne și superioare ale lui Kogălniceanu. *Dacia literară*, anunța că va strânge în jurul ei pe: „Moldoveni, Munteni, Ardeleni, Bănățeni și Bucovi-

neni", pentru a păstra „ideile, limba şi chipul". Pentru acest lucru el propunea o literatură originală, în care să se poată oglindi specificul calităţilor noastre, ridicându-se hotărît împotriva literaturii de import: „Traducţiile nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom putea această manie ucigătoare a gustului original, însuşirea cea mai preţioasă a unei literaturi. Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre ţări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitoreşti şi de poetice, pentru ca să găsim la noi sujeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuinţă să ne împrumutăm dela alte naţii". Iată orizontul de activitate şi busola de orientare ale *Daciei literare* care, „va mai cuprinde reproduceri şi din alte jurnaluri româneşti", pentru a informa publicul, cât mai obiectiv, conştiincios şi mai pe larg.

In jurul acestor idei de directivă s'au ataşat, alături de Kogălniceanu şi Alecsandri, Costache Negruzzi, Alecu Russo, Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Costache Stamate. Ne putând apărea decât trei numere din *Dacia literară*, curentul acestor idei s'a continuat şi a înflorit prin alte periodice ale aceloraşi iniţiatori ca: „*Arhiva românească*", (1841), mai mult de istorie, dar mai cu seamă în „*Propăşirea*", (1844), care deşi cu titlul decapitat de cenzură, găsit subversiv (!) a apărut cu subtitlul: „*Foaie ştiinţifică şi literară*", desfăşurând o activitate din cele mai rodnice: poezii, studii, proză, articole critice etc. Grupul de colaboratori şi aderenţi se

lărgeşte şi se adaogă ; Gr. Alexandruscu, Costache Negri, Al. Donici, Iancu Văcărescu, Cezar Bolliac, Andrei Mureşanu, P. Balş, D. Bolintineanu, etc. După aproape un an de apariţie, *Propăşirea* încetă, suspendată din cauza unei poveşti *Toderică*, a lui Costache Negri. Câţiva din stegarii acestor idei mai colaborează o vreme la ziarul lui Aron Pumnul, *Bucovina*, din Cernăuţi (1848—1850), iar alţii în timpul exilului la Paris, la *Republica Română*, 1851 şi *România Viitoare*, 1851.

După trecerea revoluţiei dela 1848, în care, curentul politic naţionalist îşi dădea roade, paralel cu cel istoric popular, din literatură, promotorii dela Dacia literară şi Propăşirea întemeiară la Iaşi revista *România Literară*, apărută sub direcţia lui Vasile Alecsandri cu colaborarea lui: Kogălniceanu, Costache Negruzzi, Costache Negri, debutul lui Alexandru Odobescu, Alecu Russo, etc. In ziaristică, un organ al acestor cruciaţi e *Steaua Dunării*, în care se face mai puţină literatură.

Mihail Kogălniceanu (1817 — 1891).— Coborîtor dintr'o veche familie boierească, Mihail Kogălniceanu, fiul lui Ilie Kogălniceanu şi al Catincăi Stavilla, s'a născut la Iaşi, la 6 Septembre 1817. Primele lecţiuni le a avut dela un preot numit Gherman, din Ardeal, în casa Spătarului Vasile Alecsandri, tatăl poetului, învăţând împreună cu poetul. Trecu apoi la institutul francez al lui Cuénim, iar după câtva timp în alt pension francez, care era lângă Iaşi, la Miroslava, unde învăţă limba franceză şi alte variate studii. In 1834, Mi-

hail Kogălniceanu, împreună cu fii domnitorului Mihail Sturdza, a fost trimis de acesta, la Lunéville în Franța, iar de aici, în urma protestului consulului rus din Iași, care nu vedea cu ochi buni o educație cu idei liberale, a fiilor din țară, fu strămutat la Berlin, unde își desăvârși studiile, stând la aceleași gazde cu fiii Domnitorului, și unde s'a bucurat de un mediu ales. A făcut cunoștințe cu savanți și profesori, dintre cei mai vestiți ai acelor timpuri. Datorită savantului german Al. Humboldt, geograf și etnograf, Kogălniceanu publică la Berlin, în limba germană, un articol despre limba și literatura română, alte două despre țigani, în limba franceză. A cunoscut printre alții pe istoricul Ranke, profesor la Facultatea de Filosofie, pe juriștii Gans, von Savigny și Göschen, profesori la Facultatea de drept, pe romancierul german Wilibald Alexis, etc. La Berlin a trăit mai mult în mijlocul coloniei franceze. Potrivit unui plan, pe care și-l făurise încă înainte de a pleca din Moldova, dovadă documentele, cronicile lui Miron și Nicolae Costin și o colecție de cântece populare, luate cu el în străinătate, după cum mărturisește în scrisoarea din 20 Februarie 1837, către Mihail Sturdza, Kogălniceanu în timpul anilor dela Berlin scrie în limba franceză: *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens*, pe care o tipărește acolo, din dorința de a da, într'un studiu de sinteză, o istorie a Românilor, pentru cunoașterea noastră în lumea intelectuală apuseană. Pentru pregătirea intelectuală temeinică, însușită acolo,

Kogălniceanu, în anii de mai târziu, a mărturisit cu recunoştinţă că Universitatea din Berlin este a doua lui mamă.

Venind în Moldova, Kogălniceanu a fost numit ofiţer adjutant al domnitorului Mihail Sturdza, apoi făcu parte din direcţia Teatrului Naţional din Iaşi, alături de V. Alecsandri şi Costache Negruzzi. Mai redactează suplimentul literar al *„Albinei Româneşti"* a lui Asachi, numit: *„Alăuta Românească"*, 1838, în care, însă, nu-şi putea desvolta ideile sale, de aceea se retrase şi întemeie alte publicaţii.

Ca *spirit critic*, am văzut că Kogălniceanu este întemeietorul Curentului istoric popular, ajutat de Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi şi Alecu Russo, cu care a dat viaţă ideilor de directivă şi regenerare prin publicaţiile: *Dacia literară* (1840), *Propăşirea* (1844), *România literară* (1855), şi *Steaua Dunării* (1856). Iniţiat cu cea mai mare intimitate în tainele culturilor diferitelor popoare, Kogălniceanu dorea şi culturii româneşti, atunci în formaţie, un caracter aparte, un ansamblu de note specifice, în literatură şi artă, ca şi în alte domenii de viaţă intelectuală. De aceea îl vedem că se ridică şi combate producţiunile ce năvăleau de peste hotare şi erau la modă fiindcă — indiferent de calitatea lor, — proveneau din ţinuturi străine, cum deasemeni combate şi literatura care nu se putea înălţa deasupra mediocrităţii. El propune aprofundarea şi selecţia unor izvoare de inspiraţie, în care să se întrevadă un fond autohton, fie prin istorie, fie prin tradiţii populare, redate într'o

limbă care să oglindească materialul viu de expresie şi înţelegere. Pe aceste temeiuri să se dea viaţă unei arte şi literaturi de „adevăr" şi de „frumos", datoria unui înzestrat creator.

Ca *istoric*, Kogălniceanu, datorită inteligenţii, putem spune geniului şi memoriei sale, şi-a însuşit încă din primii ani de studiu, din tinereţe, şi în toată viaţa, o vastă şi temeinică pregătire de specialitate istorică, ştiinţifică şi obiectivă, cu care pune bazele istoriei române moderne. Bogata lui activitate, principiile hotărîte, scoaterea, traducerea şi publicarea celor mai numeroase colecţii de izvoare, cronici, letopiseţe, documente şi arhive, redate astfel la suprafaţa şi îndemâna cercetărilor noui, formează materialul din care s'a clădit istoriografia română. In afară de lucrarea tipărită la Berlin, întors în ţară, Kogălniceanu scoate *Arhiva Românească* (1841), publicaţie periodică — prima de acest fel în literatura română — în care adună şi tipăreşte colecţii de acte şi scrieri vechi cu privire la Istoria Românilor.

Numit profesor de istorie la Academia Mihăileană, 1843, Kogălniceanu îşi deschide lecţiile cu o prelegere rămasă celebră, prin ideile expuse şi duhul naţional, introducere la cursul său de Istoria Românilor. Conceput, cu privire la rolul istoriei, după oarecare influenţă a istoricului rus Nicolae Mihalovici Karamsin, Kogălniceanu se conduce după argumente proprii:

„Ce interes mare trebue să aibă istoria naţională pentru noi, îmi place a crede, că şi dvs. o înţelegeţi ca şi mine.

Ea ne arată întâmplările, faptele strămoşilor noştri, care prin moştenire sunt şi ale noastre. Inima mi-se bate, când aud rostind numele lui Alexandru cel Bun, lui Ştefan cel Mare, lui Mihai Viteazul; da, domnii mei! Şi nu mă ruşinez a vă zice, că aceşti bărbaţi pentru mine, sunt mai mult decât Alexandru cel Mare, decât Hanibal, decât Cezar; aceştia sunt eroii lumii, pe când cei dintâi sunt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia dela Războieni are mai mare interes decât lupta dela Termopile şi izbânzile dela Rahova şi Călugăreni îmi par mai strălucite decât cele dela Maraton şi Salamina, pentrucă sunt câştigate de către Români!..."

Continuând a pune în lumină opera trecutului istoric, Kogălniceanu publică cea mai importantă parte a activităţii sale: *Letopiseţile Ţării Moldovei*, în 3 volume (1845—1852). Cuprinde cronicile lui Gr. Ureche, Miron Costin, Ion Neculce şi alţii, dând la iveală pentru scriitorii, istorici şi filologi, izvoare de inspiraţie şi un valoros material de studiu. Ca istoric, Kogălniceanu are meritul de a fi dat acestor studii, cu conţinut naţional, caracterul ştiinţific şi obiectiv, ridicând istoria la prestigiul european.

Ca *prozator* scrie amintiri personale, din societatea Iaşului şi a Moldovei, impregnate cu mult humor şi ironie, alternate cu descrieri din natură. Au apărut în volum în 1841. In revista *„Propăşirea"*, mai publică o nuvelă istorică: *Trei zile din istoria Moldovei*, în care descrie răpirea Bucovinei la 1775 şi moartea lui Gr. Ghica.

A mai tradus şi prelucrat câteva comedii pentru Teatrul Naţional din Iaşi (1841).

Ca *om politic*, M. Kogălniceanu a fost cea mai înaltă culme a epocii sale. Pe ideile lui politice şi prin înfăptuirile lui, s'a clădit atunci temelia Statului român de azi. El a fost cel dintâi reformator, care a înţeles că desvoltarea şi viitorul unui popor, se clădesc pe ţărănime. De aceea el a fost cel mai aprig, cel mai sincer şi cel mai mare sprijinitor al ei.

Kogălniceanu, încă dela întoarcerea dela studii din străinătate, a fost exponentul mişcării politice naţionale, ce lua naştere în Moldova. La 1847, potrivit stărilor sociale, în care se afla Moldova, Kogălniceanu conştient şi documentat asupra nevoilor în care se sbătea poporul, îşi făcu programul manifest al luptelor politice, pe care trebuia să meargă mişcarea naţională. Kogălniceanu deci, concepe acest program cu un an înainte de „proclamaţia" dela Islaz. Principiile şi directivele politice ale lui Kogălniceanu erau rezumate în 36 de puncte, din care redăm:

„Autonomia ţării şi dreptul de a-şi da singură, legile ce le va crede de trebuinţă; egalitatea civilă şi politică a tuturor cetăţenilor; adunare compusă din reprezentanţi ai tuturor stărilor; domnul să poată fi ales de asemenea din toate clasele poporului; libertatea tiparului; publicitatea desbaterilor parlamentare şi judecătoreşti; garantarea libertăţii individuale şi a domiciliului; instrucţia egală şi gratuită tuturor cetăţenilor; juriul în pricini criminale şi de presă; desfiinţarea pedepsei cu moartea şi a bătăii (de-ar trăi azi Kogălniceanu, cum le-ar face la loc!); înfiinţarea unui ordin de avocaţi; libertatea cuvântului în apărare· neamestecul

domnului în ramura judecătorească; *secularizarea averilor mânăstireşti;* desfiinţarea dărilor asupra exportului; reforma codicilor (legilor); *înfrânarea corupţiei;* lepădarea aristocraţilor de privilegii, de scutirea de contribuţii, etc.; desfiinţarea muncii silite asupra ţăranilor (desfiinţând claca); unirea Moldovei cu Muntenia, la care se adaugă în ideile lui Kogălniceanu: *împroprietărirea ţăranilor*, etc."

Cu aceste principii şi altele care au survenit în 1848 se dă lupta politică şi se pregăteşte un început de revoluţie în Moldova.

Kogălniceanu în fruntea acestei mişcări cu totul radicale, era acum duşmanul domnitorului Mihail Sturdza, fostul său protector, care nu voia să înţeleagă mersul vremii. Dar revoluţia, surprinsă, neîndeajuns de pregătită, nu reuşeşte şi Kogălniceanu fuge în Bucovina, la Cernăuţi şi de acolo, la Paris. După căderea lui Sturdza, 1849, Kogălniceanu se întoarce în ţară şi luptă necontenit pentru Unire şi celelalte idei politice. Ajunge deputat unionist, 1857 în divanul ad-hoc, şi este unul din factorii principali ai realizării Unirii dela 1859, a Moldovei cu Muntenia. Este principalul sfetnic al lui Cuza-Vodă, cu care înfăptuieşte atâtea reforme: secularizarea averilor mânăstireşti, împroprietărirea ţăranilor, prin lovitura de stat, la 2 Mai 1864, învăţământul public obligator şi egal, etc., etc. După detronarea lui Cuza, activitatea politică a lui Kogălniceanu încă se continuă: ia parte ca delegat al ţării, împreună cu Ion Brătianu, la congresul de pace din Berlin, 1878, prin care

se declară independenţa, României, după războiul ruso-româno-turc, 1877—1878.

Kogălniceanu a fost una din cele mai idealiste şi mai practice conştiinţe politice româneşti, având o poziţie socială deosebită şi favoarea unei vieţi îndelungate, cu care şi-a realizat opera.

Ca *orator*, în atâtea mari evenimente, la care a luat parte, Kogălniceanu a pronunţat o serie de discursuri pline de idei şi sentimente, de-o importanţă istorică, în care cugetarea, sensibilitatea şi spontaneitatea ţâşneau prin elocvenţa rămasă memorabilă şi constituiau calităţile primordiale ale cuvântătorului. Din cele 16 asemenea discursuri amintim: *La alegerea lui Cuza* 1859, *Imbunătăţirea soartei ţăranilor* 1862, *Răpirea Bucovinei* 1870, *Congresul din Berlin* 1878, *Chestiunea Dunării* 1882, *Desrobirea ţiganilor*, etc.

A fost ales membru al Academiei Române 1868, iar la împlinirea a unui sfert de veac de existenţă a acestei instituţii 1891, Kogălniceanu şi-a citit *„Auto-biografia"*. Marea lui operă rămâne cea mai lapidară pildă generaţiilor de azi şi viitoare.

Costache Negruzzi (1808—1868). — Născut la Iaşi, primi primele lecţii în casa părintească, mai întâi în greceşte dela un dascăl cu renume pe atunci, apoi limba românească o învăţă singur, după o carte de istorie a lui Petru Maior, după cum mărturiseşte singur într'un articol: *Cum am învăţat româneşte*.

Venind în Moldova, 1821, revoluţia grecească, pornită din Sudul Rusiei, Costache Negruzzi, îm-

preună cu tatăl său se refugiază în Basarabia, la Chişinău, unde cunoaşte pe marele poet rus Puşchin, care îi trezi gustul de literatură. Acolo, dela un refugiat francez, învăţă limba franceză. Intorcându-se în ţară, a început a ocupa diferite funcţiuni. A fost copist la visterie, apoi deputat în obşteasca adunare, creeată de Regulamentul Organic, co-director al Teatrului Naţional din Iaşi. N'a făcut parte din mişcarea revoluţionară dela 1848. De aceea după schimbarea evenimentelor politice, a trăit un timp retras, până sub Cuza, când a ajuns director la finanţe.

Costache Negruzzi şi-a început activitatea literară *ca traducător*, tălmăcind din Puşchin: *Şalul cel negru*; din Victor Hugo: *Baladele*; din Antioh Cantemir, în colaborare cu Donici: *Satirele*, etc.

Ca *poet* a scris poemul *Aprodul Purice*, proiectat să formeze un fragment dintr'o epopee numită: *Ştefaniada*, cu acţiunea despre viaţa şi faptele lui Ştefan cel Mare.

In *Aprodul Purice*, se povesteşte o năvălire a Ungurilor, cu un general Hroiot, (probabil Hroiot pretendentul la tronul Moldovei), care pradă şi jefuieşte ţara, până se ciocneşte cu o mică armată a pârcălabului de Roman. Când oastea românească era aproape să fie învinsă, soseşte Ştefan cel Mare, care între timp fusese vestit, şi dă lupta cu duşmanii. In toiul bătăliei, calul lui Ştefan cade rănit. I s'aduce un altul, dar fiindcă voevodul era mic de statură nu putu încăleca. Sări aprodul Purice şi făcându-se muşuroiu, îl ajută să încalece. După biruinţă, Ştefan îl preschimbă pe Purice,

în „Movllă“, dăruindu-l cu moşii, făcându-l boier cu numele de „Movilă“, din care s'a tras neamul Movileştilor.

La publicarea lui, acest poem a fost deosebit de bine apreciat de contemporani.

Ca *prozator*, Negruzzi este creatorul speciei de nuvelă istorică, prin capodopera sa: *Alexandru Lăpuşneanu*. Nuvela este construită în patru capitole, având fiecare câte un motto, cu semnificaţia evenimentului principal din acel capitol.

Alungat din prima domnie de Despot Vodă, care şi el fu omorît de Tomşa-Vodă, Alexandru Lăpuşneanu se întorcea dela Constantinopol prin Moldova spre Iaşi, cu firman şi cu ajutor de oaste, pentru a doua domnie (1564—1568). Pe drum îi iese în cale o solie de boieri, trimisă de Tomşa, să-i spună că ţara nu-l vrea. „Dacă nu voi mă vreţi, eu vă vreau“, fu răspunsul lui Lăpuşneanu. Din soli, unul Moţoc, rămâne credincios lui Lăpuşneanu.

La Iaşi Tomşa fuge. Lăpuşneanu vine Domn. Se poartă foarte crud cu boierii, pe care îi ucide pentru nimic şi fără judecată. Soţia lui Lăpuşneanu, Doamna Ruxandra, îngrozită de atâtea crime, şi înduplecată de soţiile văduve ale boierilor căsăpiţi, caută să-l mai îmblânzească pe Lăpuşneann. Acesta îi promite un „leac de frică“.

Plănuieşte un măcel îngrozitor. Se duce la biserică, prefăcându-se că se pocăieşte şi că de acum vrea să se împace şi să se poarte blând. Dă un ospăţ de împăcare în cinstea boierilor. Aceştia vin toţi afară de doi, Stroici şi Spancioc, care presimţind viclenia, fug peste graniţă. Dar după ospăţ sunt măcelăriţi toţi, iar capetele lor sunt puse

stivă pe o masă. Afară poporul începe să murmure. Intrebat ce vrea, el strigă: „capul lui Moţoc vrem". Acesta este tăiat, iar capul lui aşezat în vârful celor 47 de capete; Doamna Ruxandra este chemată să vadă această scenă, oferindu-i-se astfel leacul de frică. In cele din urmă Lăpuşneanu, de frica celor doi boieri fugiţi, se retrage la Hotin. Aici se îmbolnăveşte de friguri. Văzând că i s'apropie sfârşitul, ceru să fie călugărit şi tuns. Dar se răsgândeşte şi văzându-se tuns începe a ameninţa cu moartea. Este însă otrăvit de Doamna Ruxandra din îndemnul boierilor pribegi: Stroici şi Spancioc, care tocmai veniră la Hotin şi din îndemnul Mitropolitului Teofan. Lăpuşneanu privindu-şi duşmanii lângă el, îşi dă sufletul în chinuri groaznice.

Cu o putere de naraţie foarte vie, într'un stil colorat, natural, sculptat în fraze de artă, dând limbii literare române de până atunci, un adevărat model, Costache Negruzzi, a făcut din această sguduire dramatică, reconstituită plastic şi energic, prototipul nuvelei istorice.

Alte nuvele istorice ale lui Negruzzi sunt: *Regele Poloniei şi Domnul Moldovei, Sobieschi şi Românii*, în care ne descrie înconjurarea Cetăţii Neamţului de către Ioan Sobieschi, regele Poloniei la întoarcerea dela asediul Vienei, şi lupta acestuia cu cei 19 plăeşi, care apărau cetatea.

Negruzzi a mai scris nuvele cu caracter romantic ca: *O alergare de cai, Zoe* şi o poveste, *Toderică.*

O altă latură în proza lui, o formează *Scrisorile* din volumul: *Negru pe alb,* 32 de bucăţi, dintre care amintim: *Daniil Scavinschi* (un poet puţin

cunoscut), *Calipso*, *Ochire retrospectivă*, etc. Sunt alcătuite din impresii, observații istorice și literare, informații, în care se dă o notă de ironie și un sănătos humor. Titlul general al scrierilor lui se numește: *Păcatele tinereților.*

Având o parte din activitate legată de teatru, Negruzzi a tradus piese din autori francezi și a scris câteva originale ca: *Muza dela Burdujeni* și *Cârlanii*, de mică însemnătate literară.

Nicolae Bălcescu. (1819 — 1852). — S'a născut dintr'o familie de boieri mai mici, în București, unde a învățat la Colegiul Sf. Sava. A intrat în armată ca ofițer. Descoperit că ar fi proiectat să facă o mișcare revoluționară, 1838, fu băgat la închisoare împreună cu prietenul lui, Câmpineanu.

Din temniță Bălcescu, care era puțin debil din fire, se alese cu o boală de piept, de care nu mai scăpă. A luat parte activă la mișcarea revoluției naționale, dela 1848, printre fruntașii Munteniei. După înăbușirea mișcării de către Turci, Bălcescu exilat, trece în Ardeal, unde revoluția era în plină desfășurare și unde se întâlni cu capii mișcării, printre care și cu Avram Iancu, în Munții Apuseni. Bălcescu era de părere să se ajungă la o înțelegere cu Ungurii, dar Ardelenii, care-și cunoșteau asupritorii, au fost de părere că Ungurii, nu vor acorda nimic, din drepturile Românilor. Așa a și fost. Din Ardeal, Bălcescu trece la Paris, iar de acolo grav bolnav de piept, la Palermo în Italia. Cu plămânii horcăind, sfâșiați de tuberculoză, stropind cu sânge foile manuscrisului, aici a

continuat să scrie o bună parte din marea lui operă: *Istoria Românilor sub Mihai-Vodă Viteazul* ajungând până la capitolul 33, coincidență cu vârsta vieții lui, când muri în cele mai triste lipsuri, departe de pământul țării lui scumpe, la 29 Noembrie 1852; a doua zi trupul i a fost aruncat într'o groapă comună cu alți morți, din marginea unui cimitir, unde l am pierdut pentru totdeauna. In zilele noastre, pe casa de acolo, în care a scris și a murit, i s'a pus o placă comemorativă.

Concepția istorică a lui Bălcescu este de a se da istoriei o îndrumare nouă. Să se studieze nu numai viața și luptele domnilor, ci și instituțiile trecutului, cu starea socială a poporului. Pentru acest lucru a dat o deosebită atenție *istoriografiei.*

Impreună cu August Treboniu Laurian a scos marea revistă periodică: *Magazin istoric pentru Dacia,* din care au apărut 5 volume, 1845—1847. Bălcescu debutase în *Propășirea* lui Kogălniceanu cu studiul: *Puterea armată și arta militară la Români,* în care cercetează această instituție dela întemeierea Principatelor și până la el. Activitatea lui continuă intens prin revista *Magazin istoric.* Aici se publică: documente, hrisoave, cronici și diferite studii și informații cu privire la istoria Românilor. Un studiu însemnat al lui Bălcescu, pornit dintr'o preocupare, pe care nimeni n'a avut-o până la el, este: *Despre starea socială a muncitorilor plugari, în Principatele române în diferite timpuri,* în care cercetează pe bază de documente soarta acestei pături sociale, care ar trebui să se bucure de mai multe drepturi și de mai puține biruri *„căci vai de*

acele nații unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și fericirea lor, pe robirea gloatelor. Ele pier !"

Marea operă a lui Bălcescu este: *Istoria Românilor sub Mihai-Vodă Viteazul,* rămasă neterminată, completată apoi și publica'ă de Alex. Odobescu, 1878, editată de Academia Română.

Planul lucrării a fost conceput în șase cărți, din care au fost scrise până la a cincea, rămasă neisprăvită, iar a șasea neîncepută. I. Libertatea națională, venirea la tron a lui Mihai Viteazul, tratatul de alianță cu Aron-Vodă și primele lupte. II. Luptele dela Călugăreni. III. Robirea țăranului: diferite războaie și așezăminte economice și sociale. IV. Unitatea Națională: luptele de peste munți, cucerirea Ardealului și a Moldovei, unirea pentru scurt timp a Țărilor române. V. Mirăslău: istoricul luptei, înfrângerea lui Mihai. VI. Trebuia să cuprindă: Goroslău, recâștigarea Ardealului și sfârșitul lui Mihai.

Din dragostea de țară și de Neamul românesc, Bălcescu se hotărî să dea, ca un imbold pentru vremurile noastre o monografie, asupra celui mai mare eveniment din trecutul nostru, istoria lui Mihai Viteazul și unirea Țărilor române sub el. A studiat și cercetat peste 500 de scrieri și izvoare străine și indigene, multe necunoscute de istoricii de până la el. Lucrarea lui Bălcescu, deși insuflată și străbătută de un cald patriotism, este totuși argumentată științific și nepărtinitor, povestind evenimentele așa cum s'au petrecut, cu calități și defecte. Limba lui Bălcescu se înfăți-

şează în construcţie şi vocabular, într'o formă literară de mare artă, colorată şi expresivă.

Alecu Russo, (1819 — 1859). — Născut în Basarabia, într'un sat de pe malul Bâcului, Russo trece cu familia sa în Moldova, pe la 1828. Şi-a făcut studiile liceale şi universitare în Elveţia. Intors în ţară, după ce stătu un timp pe lângă tatăl său, care avea moşie la Negrişoara, jud. Neamţ, intră judecător la Piatra Neamţ. Ca judecător pleca mai mult în cercetări la ţară, de unde aduna poezii populare. Jucându-i-se în 1846 o piesă: *Jicniferul Vadră* sau *Provincialul la Teatrul Naţional*, în care ataca pe ciocoi, Alecu Russo este exilat la mânăstirea Soveja din jud. Putna. A luat parte la mişcarea revoluţionară din Moldova, după care a fugit peste graniţă în Bucovina, de acolo la Viena, Budapesta şi la Blaj, unde împreună cu Vasile Alecsandri, Costache Negri, Gh. Sion, Alexandru Ioan Cuza şi alţii asistă la marea adunare a celor 40.000 de Români de pe Câmpul Libertăţii, la 3/15 Mai 1848. A fost închis de Unguri la Cluj, unde era aproape să fie omorît. Scăpat, pleacă la Paris, unde se întâlneşte şi activează cu ceilalţi revoluţionari exilaţi din Principate. Intors în ţară după plecarea lui Sturdza din domnia Moldovei, a ţinut moşii în arendă şi a fost avocat.

Opera lui Alecu Russo se compune din *Cugetări*, *Amintiri*, *Cântarea României*, o serie de articole şi studii despre: *Critica criticei*, *Studiu moldovean*, *Poetul Dăscălescu*, *Mihai Cuciureanu*, *Desrobirea Ţiganilor*, *Contra Ardelenilor*, *Despre Steaua Du-*

nării, *Holera*, *Ofițeri francezi în Moldova*, toate acestea au apărut în timpul vieții autorului și se află adunate în volumul intitulat: *Scrieri*, republicat cu un studiu introductiv, de Petre V. Haneș, București, 1934. Deosebite alte scrieri rămase dela el s'au publicat după moartea autorului.

In *Cugetări*, împărțite în două capitole, Russo arată schimbarea bruscă ce a intervenit între anii 1835—1855, adică în răstimp de 20 de ani, între cele două pături sociale: țărani și boieri. Regretă adânc tradițiile cu rădăcini încă din timpurile lui Ștefan Vodă, când boierii, păstrători de datini și credință, grăiau o limbă cuminte și înțeleasă de toți și de popor, nu ca cea de azi; „Eroule ilustru! trompeta gloriei tale penetră animele bravilor Romani de admirăciune grandioasă și neindefinisabilă pentru meritul neinvincibităciunii tale!"... Prezentul s'a stricat: „Nimica nu mai leagă Moldova de azi cu trecutul, și fără trecut, societățile sunt șchioape", cugetă mai departe Russo. Cu aceste idei, face incursiuni în moravurile viciate și în limba stâlcită ale contemporaneității, criticând, pe temeiuri bine alese și adânc judecate, relele acestea. „Cred că cea mai înțeleaptă limbă este limba care ajută pe om a-și tălmăci gândul într'un chip ca toți ascultătorii să-l poată înțelege". Atacă violent pe pedanți și scriitorași, care, din lipsă de calități și de talent, schimonosesc limba în traducțiunile lor. Și Russo scrie: „Ce este literatura, de nu chiar expresia vieții unei nații? Inrâurirea literaturilor, ca să fie dreaptă și legiuită, trebue să iasă din gradul civilizației, din aplecarea națională, din înrâu-

rirea stării morale, sociale şi politice; toate aceste elemente trebue să se înşire delaolaltă". Astfel şi în partea a doua a acestor Cugetări, Russo adânceşte problema limbii literare şi exagerările filologilor şi scriitorilor, care nu se conduc decât de teorii absurde. Toate argumentele acestor reflexii, de un ascuţit nerv al limbii, sunt luate din elementele practice, uzuale.

In *Amintiri*, Russo evocă impresii şi schiţe din vremea copilăriei lui şi din trecutul istoric al Moldovei, într'un stil poetic şi colorat.

Cântarea României, scrisă mai întâi în limba franceză, după care s'a tipărit o traducere a lui N. Bălcescu, a fost tradusă a doua oară de Russo şi publicată de acesta sub iniţialele sale în revista *România literară*, 1855. E un adevărat poem în proză în 65 de paragrafe. Este una din marile creaţii din literatura română, în care sentimentul naţional şi iubirea de patrie apar, înflorite din seva frumuseţilor naturii şi din slova şi suferinţele trecutului pământului românesc, pe culmile adevăratei arte:

„Nu eşti frumoasă, nu eşti înavuţită?... N'ai feciori mulţi care te iubesc? N'ai cartea de vitejie a trecutului şi viitorului înaintea ta?... Pentru ce îţi curg lacrămile tale?..." (7). „Deşteaptă-te, pământ român! Biruieţi durerea, e vremea să ieşi din amorţire, seminţie a domnilor lumii!... Aştepţi oare, spre a învia, ca strămoşii să se scoale din morminte?... Intr'adevăr, într'adevăr, ei s'au sculat şi tu nu i-ai văzut... Ei au grăit şi tu nu i-ai auzit... Cingeţi coapsa ta, caută şi ascultă... Ziua dreptăţii se apropie... Toate popoarele s'au mişcat... căci furtuna mântuirii a început!..." (62).

Cu privire la paternitatea acestei scrieri s'a ivit o serioasă divergenţă între câţiva istorici literari. Unii, ca Petre V. Vaneş susţin că autorul *Cântării României* este Russo, alţii, (ultimul Lucian Predescu, 1929) susţin că adevăratul autor ar fi N. Bălcescu. Chestiunea, extrem de interesantă, cere fie din o parte, fie din alta, precizări, cu argumente mai întemeiate.

Alexandru Donici (1806—1866). — Născut în Basarabia, a învăţat la şcoala militară din Petersburg, de unde deveni ofiţer. Intors în Basarabia în concediu, se hotărî să nu se mai întoarcă la Petersburg. Trecu în Moldova, unde a fost până la sfârşitul vieţii magistrat.

Donici şi-a început cariera literară, traducând din ruseşte poemele lui Puşkin: *Căruţa poştei*, şi *Ţiganii*, şi satire din Antioh Cantemir.

Opera originală e volumul de *Fabule*, publicat în 1840 Se resimte totuşi, după cum s'a dovedit de cercetători mai târziu, influenţa din fabuliştii ruşi: Krylov, Alexandru Efimovici, Izmailov şi I. I. Dimitriev, cum şi din fabulistul francez La Fontaine.

Nicolae Filimon (1819—1865). — Boem prin viaţa de petreceri ce o ducea, a fost mult timp prietenul lui Anton Pann. A trecut prin diferite slujbe: cântăreţ de biserică, corist la teatru, funcţionar la arhivele statului, etc. In timpul liber se ocupa serios cu literatura.

Ne-au rămas două romane: *Slujnicarii* şi *Ciocoii vechi şi noui*. Primul nu este realizat. Al doilea însă, prin conţinutul lui cu o acţiune vie şi

personagii bine conturate din punct de vedere al caracterelor, cu zugrăvirea atentă a societăţii dela sfârşitul domniilor fanariote, este primul roman de moravuri sociale din literatura română. *Ciocoii vechi şi noui* este o lucrare cu merite originale.

Dimitrie Bolintineanu (1819—1872). Macedonean de origine, s'a născut în Bolintinul din Vale, jud. Ilfov. Adus în Bucureşti de tatăl său, a învăţat întâi în casa unui boier, unde era întreţinut, apoi trecu într'o şcoală particulară, la Colţea iar de acolo la Colegiul Sf. Sava. A fost funcţionar la postelnicie un timp. Trimis de *„Asociaţia literară"* a fraţilor Alexandru şi Ştefan Golescu la studii la Paris, 1845, se întoarce în preajma anului 1848 şi ia parte la revoluţie. Exilat, călătoreşte mult în străinătate şi mai cu seamă în ţările Orientului. Sub Cuza Vodă ajunge ministru de externe şi instrucţie publică. Atunci, prin sprijinul lui, se înfiinţară cele dintâi şcoale româneşti în Macedonia. După abdicarea lui Cuza, Bolintineanu trăi restul vieţii retras.

Intrarea în literatură şi-a făcut-o prin „Curierul" lui Heliade cu o poezie: *O fată tânără pe patul morţii,* imitată după *La jeune captive,* a lui André Chénier; a scris o vastă operă poetică şi în proză. Celebritatea lui a fost creată de *Legendele istorice,* scene poetice inspirate din diferiţi cronicari, dar mai mult din Neculce. Alte cicluri de poezii sunt: *Florile Bosforului, Basmele, Macedonèle* şi *Reveriile.* A încercat o epopee: *Traianida,* scrisă în 7 cânturi.

Poeziile lui Bolintineanu sunt versificate simplu însă cu avânt patriotic.

„Viitor de aur ţara noastră are
Şi prevăd prin secoli a ei înălţare".

şi cu armonie şi corectitudine, afară de unele greşeli gramaticale: lipsa de acord între subiect şi predicat. Fondul lor, deşi duios şi evocator, e lipsit de concepţie şi răscolire sufletească mai adâncă.

Bolintineanu a mai scris piese de teatru, dar slabe: *Mihai condamnat la moarte*, *Lăpuşneanu*, etc. şi romane ca: *Manoil*, în formă de scrisori şi *Elena*, inspirat din romanele franceze la modă.

Peste orice consideraţii, poeziile lui Bolintineanu formează un scris serios şi vibrant aport literar pentru educaţia tineretului şi formarea gustului de lectură poetică în şcoli.

George Sion (1821—1892). — Moldovean prin naştere, a trăit mai toată viaţa în Muntenia. Poet şi ziarist activ, a luat parte la mişcările politice naţionale dela 1848. A tradus piese de teatru din Molière: *Mizantropul*, şi din Voltaire: *Zaira*, publicate fragmentar în „Curierul" lui Heliade şi prin periodice dela Iaşi.

George Sion e autorut cunoscutei poezii:

„Mult e dulce şi frumoasă
Limba ce-o vorbim,
Altă limbă-armonioasă
Ca ea nu găsim". etc.

Vasile Alecsandri (1821—1890). — Născut în Bacău. S'a spus şi s'a crezut până în anii din urmă, că Alecsandri ar fi de origine italiană. După un documentat studiu, publicat de Const. Radu în revista Freamătul, Focşani, Ian.—Febr. 1927, „reiese clar că bunicul poetului, **Mihalache Alexandru** nu era un om bogat şi nicidecum un om de viţă nobilă, cum ar fi pretins nepotul său; cu alte cuvinte, familia acestuia, *„nu era veche"* şi *n'avea cu siguranţă nicio legătură cu Veneţia,* iar averea şi rangul boieresc, pe care le avea fiul acestui Mihalache, tatăl poetului, erau „de sine câştigate". Tatăl lui Vasile Alecsandri a avut acelaşi nume, ca şi fiul său. Român deci, de origine, poetul V. Alecsandri a învăţat carte mai întâi cu călugărul Gherman în casa părintească, apoi la pensionul francez al lui G. Cuénim Toure, unde a fost coleg cu Kogălniceanu. Trimis în Franţa, la Paris, împreună cu Alex. Cuza, Vasile Alecsandri, după ce îşi trecu bacalaureatul în litere, încearcă a urma la Universitate medicina, apoi dreptul şi în cele din urmă matematicile, fără să ducă vreuna la capăt. Se întoarse la studiile literare şi se ocupă serios cu literatura franceză, în special cu cea veche şi clasică. Tot pe când se afla în Franţa scrie primele încercări literare în franţuzeşte.

Intors în ţară la 1839, Alecsandri ia parte cu Kogălniceanu la întemeierea revistei **Dacia literară,** 1840, în care publică nuvela lui romantică *Buchetiera din Florenţa,* intrând astfel în literatură.

Tot de acum începe activitatea sa poetică. Cele mai multe din poeziile sale lirice: barcarole, can-

țonete, romanțe, sunt închinate logodnicei sale Elena Negri sora bunului tovarăş de luptă Costache Negri. După o călătorie prin Orient, se duce în Italia oprindu-se în special pe coastele Adriaticei: Veneția, Lido, unde logodnica lui suferindă îşi căuta sănătatea. La întoarcere în țară, pe mare, în Mai 1847, îi moare pe vapor logodnica, pe care, sfâşiat de durere o înmormântează în Constantinopol. Tot în răstimpul dela 1840—1848, Alecsandri este unul din entuziaştii factori principali ai pregătirii mişcării politice naționale alături de Kogălniceanu şi Costache Negri. Luând parte la proiectata revoluție din primăvara anului 1848 din Moldova, fuge prin Bucovina, trece în Ardeal, unde tocmai se pregătea revoluția, asistă la marea adunare a Românilor de pe Câmpul Libertății, dela 3—15 Mai 1848, la Blaj, iar de-acolo pleacă la Paris, unde împreună cu alți patrioți români exilați ca: N. Bălcescu, Russo, etc. scoate ziarul *România viitoare*. Călătoreşte apoi prin Italia, Spania şi Maroc. Intorcându-se în țară este ales deputat unionist. Este unul din marii făuritori ai Unirii Principatelor Române, cu care ocazie scrie cunoscuta şi populara *Hora Unirii* şi vodevilurile: *Vivandiera*, *Păcală şi Tândală*, *Cinel-Cinel*. Sub Cuza-Vodă a fost trimis extraordinar al Domnitorului pe la Guvernele europene pentru a susține recunoaşterea Unirii. Sub Carol I, a fost mulți ani ministru plenipotențiar la Paris. Ocupația principală a vieții lui a fost literatura.

Ca *poet* Alecsandri are o culegere de *poezii populare* şi *opera originală*.

Culegerea numită: *Poezii populare ale Românilor*,

este cea mai prețioasă antologie a creațiilor populare din literatura română.

Ca și Alecu Russo, călătorind prin munții și satele țării noastre, Alecsandri adună din graiul poporului comorile, care de veacuri circulau din generație în generație, seara la clacă, la petreceri și în toate împrejurările vieții țăranului român, fără să fie puse până atunci în adevărata lor vaoare și lumină. A cules balade (cântece bătrânești) din care amintim: *Miorița*, *Soarele și luna*, *Stejarul și cornul*, *Dolca*, *Șalga*, *Mihu Copilul*, *Toma Alimoș*, *Mânăstirea Argeșului*, *Oprișanul*, *Constantin Brâncoveanu*, etc., doine: *Doina*, *Cântecul răzeșului*, *Plângerea țării*, *Fântâna cu brazi*, etc., hore, și altele. Aceste culegeri au apărut într'un volum pentru întâia dată, în 1862, cu o scrisoare a poetului, de închinare omagială, Doamnei Elena Cuza-Vodă. Ințelegând că poeziile populare n'ar prezenta o lectură cu adevărat fermecătoare, așa cum se aflau în gura oamenilor simpli, cu greșeli de limbă, cu unele versuri șchiopătate, cu unele elemente dubioase ori pornografice, Vasile Alecsandri a găsit de cuviință să le mai modifice pe ici, pe colo, să le șlefuiască asperitățile și să le dea o înfățișare *mai literară*, adăugând chiar, câteodată inspirație proprie. Unii critici l au acuzat că a modificat acele asperități; noi însă credem, că în măsura și cu talentul, în care se prezintă poeziile populare ale lui Alecsandri, contribuția de foarte mult bun simț a culegătorului este un merit.

Opera poetică originală, cuprinsă în volumul *Poe=*

zii, este împărţită, după natura fondului, în mai multe cicluri.

In *Doine* se cuprinde o serie de poezii, cele mai multe scrise sub influenţa doinelor populare, cu care şi subiectele lor se încrucişează ca *Doina*, *Baba-Cloanţa*, *Sora şi hoţul*, *Maghiara*, *Andrii-Popa*, *Ceasul rău*, *Strunga*, *Cântec haiducesc*, *Mândruliţă dela Munte*, *Mărioara Florioara*, etc., una cu subiect istoric: *Altarul Mânăstirii Putna* şi între ele se găseşte şi balada *Groza*, cu evocarea foarte vie a figurii vestitului haiduc, care ştia să fie aspru cu cei netrebnici şi darnic cu cei umili şi nenorociţi.

In *Lăcrămioare* Alecsandri şi a comprimat toată esenţa sentimentelor dureroase şi a regretelor sfâşietoare, provocată în plină tinereţă de pierderea logodnicei sale Elena Negri. Sunt florile cele mai sacre, ce le-a putut oferi geniul şi simţirea acestui poet, amintirii fiinţei lui scumpe: *Steluţa*, *Despărţirea*, *Aşteptarea*, *Barcarolă Veneţiană*, *O seară la Lido*, *Gondoleta*, *Adio*, *Ursita mea*, etc.

In *Suvenire* sunt cuprinse poezii cu fond de evocare cu diferite subiecte ca: *Pe malul mării*, *Maiorul Iancu Bran*, *Desrobirea Ţiganilor*, *Dridri*, *Bosforul*, şi alte bucăţi dedicate.

In *Mărgăritărele* inspiraţia poetului e deasemeni variată. Găsim poezii cu conţinut patriotic, filosofic, erotic, exotic, etc. Aflându-se printre fruntaşii mişcării naţionale, Alecsandri îşi pune talentul în slujba ideilor şi scrie, inspirat de *Marşul oştirii* al lui V. Cârlova, torenţialul strigăt: *Deşteptarea României*, 1848:

„Voi ce stați în adormire, voi ce stați în nemișcare,
N'auziți prin somnul vostru, acel glas triumfător,
Ce se'nalță pân'la ceruri din a lumii deșteptare,
Ca o lungă salutare,
Către-un falnic viitor?"

Alte bucăți patriotice și istorice mai sunt: *Sentinela română*, *Banul Mărăcine*, *Dragoș*, *Visul lui Petru Rareș*, *Moldova în 1857*, *Hora Unirii*, *La Palestro*, *La Magenta*. O poezie de meditație filosofică, într'un cadru de evocare, cu ocazia ruinilor de pe urma războiului Crimeei e *La Sevastopol*:

„Un șir de mari corăbii stau înnecate'n port.
Orașul Sevastopol ars, dărâmat și mort
Intinde pe o culme ruina s'a măreață,
Fantasmă învelită cu'n giulgiu, dalbă ceață!...
. . . .
Când va sosi, o! Doamne, un timp mai mângâlos,
In care să pătrundă cuvântul lui Christos:
Să piară dușmănia din trista omenire,
Să nu mai fie omul unealtă de pieire?"

Bucăți de mare inspirație mai sunt: *N. Bălcescu murind*, cu admirabile personificări de: „păsărică sburătoare", și „nouraș pătruns de soare" trimise de sufletul celui ce doarme la Palermo, izgonit din țara lui, să mângâie, în lipsa lui această țară și să facă să rodească 'n sânul ei, cu „Verzi lauri de mărire, floarea sufletului meu". *O noapte la Al-*

hambra, Lacul de Como, legenda: *Inşiră-te Mărgărite* şi altele.

In inspiraţia acestor poezii Alecsandri se arată cu o imaginaţie mai bogată în idei şi sentimente, pe care le exprimă într'o limbă firească şi în construcţii prozodice foarte variate.

In *Pasteluri* sunt zugrăvite cu deosebit spirit de observaţie, cu un colorit de imagini vii şi o îndemânare de artist, fragmente din natură şi din viaţa satelor noastre. Cu aceste tablouri în care elementele psihologice, subiective, adică ale artistului, sunt absorbite de elementele naturii, s'a conturat o specie de poezie, în tânăra noastră literatură spre o fiinţă proprie: *pastelul.*

Variaţia anotimpurilor, cu podoabele şi preocupările lor specifice şi momentele scânteietoare de o lumină aparte, se găsesc reflectate cu nerv şi vibraţie în ansamblul acestor poezii. Peisagii de iarnă: *Iarna, Gerul Viscolul, Sania, Miezul iernii, La gura sobei;* peisagii de primăvară: *Sfârşitul iernii, Oaspeţii primăverii, Cocoarele, Plugurile, Noaptea, Semănătorii, Dimineaţa, Floriile, Paştele,* etc.; peisagii de vară: *Fântâna, Secerişul, Cositul, Rodica;* peisagiul toamnă: *Sfârşit de toamnă.* Alte creaţii de adevărată artă ale acestui ciclu se adaugă: *Concertul în luncă, Bărăganul* şi *Malul Siretului.* Aceste pasteluri ale lui Alecsandri, nu sunt adâncite, trăite de el însuşi, ci sunt de departe realizate cu ochiul unui spectator, care vede ţăranul şi decorul lui în succesiunea naturii, numai la suprafaţă în *forme ideale nu reale.* De aceea respiră mult colorit romantic. Ele constituesc în literatura ro-

mână expresia poetică, idealizată, a peisagiului şi a aspectelor câmpeneşti, pe care în arta plastică le-a imortalizat pictorul Nicolae Grigorescu.

În *Varia* sunt adunate poezii cu teme deosebite după cum le indică şi titlul, descriptive, romanţe, dedicaţii, fabule, imnuri, printre care amintim: *Imn religios*, *Imn lui Ştefan cel Mare*, *Căderea Rinului*, *Scrânciobul*, *Moara de vânt* (fabulă), etc.

In *Legende* inspiraţia lui Alecsandri se desfăşoară în mare, în acţiuni epice. Subiectele luate din izvoarele istorice sau din basmele noastre populare, ori simple superstiţii sunt desvoltate cu măestrie, cu o imaginaţie bogată şi o gradaţie impresionată. Dintre cele inspirate din folclor amintim: *Legenda ciocârliei*, *Legenda rândunicii*, *Legenda lăcrămioarei*. Tot în acest ciclu se află şi capodopera *Pohod na Sybir*, inspirată după un tablou ce-l avea Alecsandri în casă. In această poezie ni se descrie o coloană de osândiţi politici trimisă pe drum în Siberia şi escortată de biciul cazacilor sălbatici, pe câmpii nemărginite de geruri şi zăpezi; condamnarea lor era nedreaptă, despotică:

„Dar unde merge-acest popor
Ce nu mai are'n lume
Nicio speranţă'n viitor,
Nici patrie, nici nume?...
Se duce şters dintre cei vii
Să moară prin pustii...

Ah, câţi martiri pentru'n cuvânt,
Un dor de libertate,

Cu zile mers-au la mormânt
Prin răzbunări turbate!
Câţi au format grozavul şir
Pohodul na Sybir!...

Cu venirea nopţii convoiul poposeşte, pe câmpul de zăpezi, şi condamnaţii adorm adânc de oboseală, visând unii soţiile şi copiii lor, alţii mamele lor plângând, dar peste noapte viscolul îi îngroapă şi-i îngheaţă sub troene, când dintre brazi vine urlând lupul flămând... O legendă istorică, în care sentimentul patriotic, spiritul de jertfă şi cadrul acţiunii sunt zugrăvite cu deosebită imaginaţie poetică, e *Dan Căpitan de plaiu*.

Singuraticul Dan aflând că Tătarii au năvălit iar în ţara Moldovei, cu jaf şi pârjol, coboară din munţi către văi şi împreună cu vechiul prieten de lupte şi biruinţi, Ursan, pleacă împotriva păgânilor. In vârtejul luptei, în care duşmanii cad grămezi de leşuri, Dan şi Ursan sunt şi ei loviţi şi cad răniţi. Pe Ursan îl smulge din mijlocul năvălitorilor fiica lui eroică, Fulga, iar Dan e dus prizonier la Han-Tătar peste Nistru. Acolo hanul îi spune lui Dan că-i lasă viaţa, dacă se leapădă de legea creştină. Dan răspunde cu demnitate hanului c'aşa viaţă nu vrea s'o trăiască ci doreşte doar să mai sărute odată pământul ţării lui. Mişcat hanul îi dăruieşte libertatea. Dan pleacă, sărută pământul şi respiră aerul Moldovei, după care se 'ntoarce înapoi la Tătari şi cade mort în cortul Hanului.

In Poemul *Dumbrava Roşie*, Alecsandri pleacă

dela o istorioară a lui Neculce, pe care o desvoltă în proporții mari și cu mult lux de amănunte.

Este vorba de dorința Craiului Albert, regele Poloniei, de a cuceri Moldova, unde domnea Ștefan cel Mare. Armata polonă intră în țară și pradă cumplit pe locuitori, care sunt nevoiți să fugă în bejănie. Intâlnindu-se cele două armate se dă o luptă crâncenă, în care Polonezii sunt bătuți. Cei luați prinși în bătălie sunt puși la jug de Moldoveni care ară cu ei un câmp pe care seamănă ghindă. Astfel a crescut Dumbrava-Roșie.

Poemul este slab, fiind întins și diluat cu prea multe elemente decorative, digresive, etc.

Alte poeme de fantezie: *Murad Gazi Sultanul* și *Becri Mustafa Garda Seraiului*, etc. aduc colorit și atmosferă exotică, iar *Grui-Sânger* scrisă pe temeiul unei credințe dintr'o veche poveste din popor, este împrospătarea expresivă a unei vâne tradiționaliste. O frumoasă sintetizare de admirație e *Cântecul gintei latine*, prinos în cupă de artă cu care Vasile Alecsandri ia premiul de poezie al Neamurilor latine, cu ocazia concursului ținut la Montpellier, 1878, în Franța, când au concurat printre poeți francezi, spanioli, catalani, italieni și marele poet provensal Frederic Mistral.

In ciclul numit *Altele* sunt mai mult bucăți patriotice și ode și dedicații. Astfel sunt: *10 Mai 1881*, *Incununarea steagului*, *Sfințirea Curții de Argeș*, *Adio* (la plecarea din Castelul Peleș) etc.

Venind războiul pentru independența țării, dela 1877, și cu toate că poetul se afla la o vârstă îna-

intată, găseşte totuşi o putere de inspiraţie şi de creaţie de mare artă. Energie, vibraţie tinerească şi foarte multă simţire sunt în fruntea celorlalte calităţi cu care se află realizate aceste poezii, numite de Alecsandri: *Ostaşii noştri*. Acest capitol al volumului se deschide cu o poetizare alegorică: *Balcanul şi Carpatul*. Urmează apoi duioasa şi eroica bucată, capodopera sentimentelor de vitejie ale Dorobanţilor români, la plevna: *Peneş Curcanul* şi elegia neuitată: *Sergentul*, în care acesta, întorcându-se rănit şi decorat din luptele dela Plevna, se întâlneşte în drumul lui din ţinutul Vasluiului cu un regiment rusesc ce tocmai mergea spre câmpul de bătălie. La vederea decoraţiei a marelui ordin rus Sf. Gheorghe, pe haina sdrenţuită, la pieptul ostaşului, Colonelul dă ordin şi regimentul purtând arma salută pentru onor, trecând pe lângă eroul român. Bucăţi cu acelaşi spirit patriotic sunt: *Fraţii Jderi*, *Căpitanul Romanov*, *Hora dela Plevna*, *Hora dela Griviţa*, *Marşul Călăraşilor*, *Oda ostaşilor români*, etc.

Caracterizarea poeziilor. Opera poetică a lui Alecsandri, consacrată unor atât de variate preocupări şi realizări de inspiraţie, este una din cele mai vaste şi mai calitative din literatura română. Caracteristica principală a poeziilor lui este *optimismul*. Se mai reliefează, în majoritatea bucăţilor, o strânsă legătură cu *tradiţia*, cu rădăcinile istorice şi populare ale sufletului românesc în continuitate. Lirica lui Alecsandri pulsează de note senine, sete şi dragoste de viaţă, de miragii exotice şi evocarea altor vremuri, de gesturi eroice şi patriotice, fără de care o naţie nu s'ar fi putut

conserva, şi de fantezie răscolitoare şi dătătoare de lumină. Sensibilitatea lui Alecsandri, e mai mult femenină, dacă se poate defini aşa, acea sensibilitate delicată puţin adâncă, dar capabilă să se mişte şi să vibreze la cele mai uşoare adieri. Eminescu l-a numit pe Alecsandri: „Rege al poeziei, veşnic tânăr şi ferice", nici nu se putea o caracterizare mai justă. In poeziile lui, după cum vom vedea şi în teatrul lui, atmosfera curentului romantic a găsit în el unul din marii creatori şi un demn reprezentant.

In *teatru* activitatea lui Alecsandri începe, încă de pe când se afla codirector, alături de Kogălniceanu şi C. Negruzzi, la Teatrul Naţional din Iaşi, 1840. Distingem în această direcţie două feluri de scrieri: *comedii, vodeviluri şi monologuri originale*, odată cu acestea şi multe traduceri, prelucrări şi localizări, *şi drame romantice* cu subiecte istorice. Alecsandri, iniţiat în valoarea teatrului, încă din timpul studiilor la Paris, ştia ce importanţă deosebită poate avea, în educaţia păturilor sociale şi în politică, desvoltarea teatrului. De aceea s'a pus pe lucru. In comediile, vodevilurile şi monologurile cu care el îşi începe activitatea teatrală, se urmăreşte ridiculizarea apucăturilor rele, pedantismul şi toată gama moravurilor societăţii culte şi de mahala, din anii vieţii autorului.

In *cântecele comice: Herşcu Boccegiul* se vede îndemânarea speculantă a evreului, ce se ocupă cu comerţul ambulant; în *Anghelușa*, cum se practică ştiinţa populară; în *Barbu Lăutaru*, farmecul

poeziei cântecelor de demult, la petreceri boiereşti; în *Surugiul*, căruţa poştei de altădată; în *Clevetici ultrademagogul* ne arată practica politicei demagogice liberale încă de atunci; în *Sandu Napoilă ultraretrogradul*, căpăţinosul care refuză civilizaţia, etc.

In *vodeviluri şi scenete*, Alecsandri scrie cu multă cunoaştere a lucrurilor, cu multă îndemânare şi situaţii comice: *Iorgu dela Sadagura*, în care îşi bate joc de femeile ce vroiau să fie la modă, vorbind o limbă românească amestecată cu un potop de franţuzisme, şi de tinerii care pretindeau că fac studii înalte, dar îşi părăseau tradiţiile şi-şi stâlceau limba; în acelaşi gen mai sunt: *Sfan Covrigarul*, *Vivandiera*, *Milo Director*, *Păcală şi Tândală*, *Piatra din casă*, *Chiriţa în Iaşi*, *Chiriţa în provincie*, *Cinel-Cinel*, *Florin şi Florica*, *Rusaliile*, *Nunta ţărănească*, *Rămăşagul*; tot în această categorie intră şi libretele de operete, cu muzica de Ciprian Porumbescu, scrise de Alecsandri: Harţă Răzeşul, Craiu-Nou, etc.

Dintre *comedii*: *Farmazonul din Hârlău*, *Creditorii*, *Iaşii în carnaval*, ies în relief. In *Boieri şi Ciocoi* se găsesc puse în conflict cele două tabere: boierii, deoparte, şi ciocoii de alta, cu toate moravurile societăţii româneşti, dela mijlocul veacului al nouăsprezecelea.

Stâlpeanu şi Hârzobeanu reprezintă boierimea cu calităţile şi defectele ei, iar Evghenides, hanul Vulpe, pitarul Slugărică, Lipicescu şi Neamuş aga, parveniţii ciocoilor; prin-

tre bonjurişti sunt Radu şi Elena, iar răzeşul Arbore e ţăranul român, cu tradiţia sănătoasă.

Ciocoii prin corupţie, linguşire, hoţii şi insinuare ajung să se urce la cârma ţării, pe care sunt gata s'o ducă de râpă prin biruri, jafuri şi căpătuirea intereselor personale, însă intervine reacţiunea poporului în frunte cu Arbore şi Radu şi răstoarnă pe ciocoi. Stâlpeanu ajunge prim ministru şi pedepseşte pe răufăcători.

Una din bunele piese ale lui Alecsandri, e *drama socială Lipitorile satelor*, în care se arată, cu o impresionantă desfăşurare dramatică, toată tragedia ţăranului român supt de „lipitorile" străine, evrei şi greci, care îl duc la disperare şi nimicire.

Caracterizarea comediilor. Numai din cele amintite sumar se poate vedea cât de variată a fost preocuparea lui Alecsandri în cercetarea materialului, din care şi-a luat acţiunile şi eroii. In comediile, vodevilurile şi monologurile lui, se oglindesc toate clasele sociale, cu diferenţele şi toate notele lor caracteristice: ţărănime, negustori, meseriaşi, politicieni, intelectuali cu pregătire sau numai pretinşi, boierime şi plăgi străine. In aceste producţiuni teatrale Alecsandri urmăreşte în primul rând, biciuirea viciilor de care suferă societatea. Loveşte în corupţia politică, vanitatea oamenilor, în actele abuzive ale conducătorilor, în faptele imorale ale celor ce se cred îndreptăţiţi a face morală altora, şi în străinii, evrei şi greci, care, pripăşiţi prin satele şi târgurile noastre, exploatează buna credinţă a băştinaşilor. Ca un echivalent al lui Russo în *Cugetări*, Alecsandri atacă

toate pornirile fie ale scriitorilor, fie ale saloanelor, de a stâlci limba strămoşească şi a înlocui obiceiurile noastre strămoşeşti, cu franţuzisme, latinisme, ori cu sluţenii de modă nouă. (Iorgu dela Sadagura).

Pentru graba cu care îşi scria piesele Alecsandri, caracterele diferitelor personagii sunt îndeajuns de conturate unele, chiar sunt înfăţişate în trăsăturri sobre, veridice şi distincte. (Lipitorile satelor). Altele sunt numai schiţate în câteva linii, după cum nici rolul lor nu le putea da o importanţă mai mare. (Vodeviluri).

Conflictul şi intriga acestor comedii nu aduc nimic din complexitatea unor piese comice în stil mare. Situaţiile desfăşurându-se mai restrâns, în acţiuni simple, intrigi savante n'aveau ce căuta. Se urmărea doar biciuirea moravurilor din culisele vieţii, aduse pe scenă şi ironizarea lor până la exagerare, ca să provoace cât mai mult râs, şi bizarerii comice.

In *Lipitorile satelor* şi în *Boieri şi ciocoi*, conflictele într'adevăr sunt serioase. Erau încleştări de lupte antagoniste, care nu-şi puteau desfăşura acţiunea în proporţii reduse, ca debitarea unui monolog. De aceea aceste lucrări, pentru conţinutul lor literar, prezintă şi azi, oarecare interes, faţă de celelalte, care nu numai că nu sunt de actualitate, dar valoarea lor în sine e de o importanţă foarte redusă. Toate au avut un rol imens, în vremea lor, mai ales prin *finalurile efice*, cu care autorul urmărea corijarea celor satirizate în faţa publicului.

Unele din vodeviluri, au fost prelucrate şi localizate după autori străini, mai cu seamă francezi.

In categoria a doua: *drame romantice*, cu subiecte istorice, intră: *Cetatea Neamţului*, *Despot-Vodă*, *Fântâna Blanduziei* şi *Ovidiu*.

Cetatea Neamţului (1857) este inspirată după nuvela istorică a lui C. Negruzzi, *Sobieschi şi Românii*, cu evenimentele poetizate din jurul asediului Cetăţii Neamţului de către Poloni, 1686. E lipsită de calităţi teatrale.

In *Despot Vodă* (1879), în versuri, Alecsandri, cu insuficiente izvoare istorice, dar cu solide trăsături de caracter, reconstituieşte viaţa viforoasă şi romantică a domnitorului Moldovei, Despot-Vodă (Iacob Heraclid, 1561—1563).

Pornit din Samos, din Grecia, un oarecare Vasiliscos, crescut de guvernatorul de acolo, după multe peripeţii şi războaie, în care luase parte ca mercenar în fruntea unei oştiri personale, plătite, ajunge la curtea lui Vodă Lăpuşneanu, pe vremea primei domnii, spunând că e o rudă de-a Doamnei Ruxandra. Văzându-l isteţ şi bănuind că ar vrea să-i ia locul, Lăpuşneanu vrea să-l omoare, prin otrăvire, dar nu reuşi. In ascuns Heraclid, prin făgăduinţi mari de bine, câştigă încrederea şi simpatia unui însemnat număr de boieri, cu scopul de a-l scoate din domnie pe Lăpuşneanu. Acesta prinde de veste şi-l aruncă pe Heraclid la închisoare. De aici, unde se aştepta să fie ucis, scapă şi fuge în Ardeal de unde se întoarce cu oaste şi ocupă tronul lui Lăpuşneanu, arătându-se la început pornit numai de intenţii bune pentru ţară şi boieri. Mărind tributul dela 30.000 ia 50,000 scuzi, plus alte daruri, obţinu recunoaşterea din partea Sultanului.

Dar cârmuirea lui Iacob Heraclid, care-şi adăugase acum la nume şi pe acela de Despot (după numele ce-l purtase fostul său protector în Samos), nu se dovedi pe calea cea bună. Mărise birul către Turci, nu ţinea socoteală de religia ţării, se învrăjbise cu Moţoc, pe care el îl făcuse vornic, se vorbeau lucruri urâte despre legăturile lui de dragoste, aşa că poporul şi boierii sub ascultarea boierului Tomşa, nemulţumiţi, îl răsturnară din domnie, aducând în locul lui pe Ciubăr-Vodă, (greşală, în realitate urmează Alex. Lăpuşneanu).

Aceasta e acţiunea. Unele personagii ca Moţoc, sunt fixate în trăsături hotărîte, altele slabe.

In *Fântâna Blanduziei* (1884), în versuri, eroul principal este poetul roman Horaţiu. Titlul acestei piese i-a fost sugerat lui Alecsandri de oda lui Horaţiu: *Fons Blandusiae.* Ca un contrast de nobleţă între sufletul unui poet şi vremea sclaviei, în care trăia acel poet, Alecsandri croieşte această dramă pe o temă idilică şi în cadru pastoral cu un desnodământ profund uman, transpunând poate reflexii, de situaţii personale, în evocări simbolice.

In epoca împăratului August, gloriosul şi bătrânul poet Horaţiu, autorul odelor, satirelor şi epodelor, trăieşte în mijlocul naturii, retras de patru luni, la ţară, la moşia lui. In cadrul poetic al decorurilor rustice, Horaţiu se simte îndrăgăstit de o sclavă a unui vecin, Scaur, anume de frumoasa Getta, pe care o răscumpără dela stăpânul ei, pentru a o lua la el. Horaţiu aprins de pasiunea iubirii, îi mărturiseşte dragostea lui Gettei, dar aceasta se văzu silită de conştiinţa ei să spună adevărul, că nu putea primi dragos-

tea lui, fiindcă ea iubea pe altcineva, tot un sclav anume Gallus. Ofensat în amorul lui, marele Horaţiu, se hotărî să-i omoare pe amândoi, dar în culmea dramei lui sufleteşti, judecând că pentru sine, distanţa de vârstă e mare faţă de tânăra fată, i se făcu milă şi le dărui celor doi sclavi Getta şi Gallus nu numai viaţa, dar şi libertatea, spre a fi uniţi şi fericiţi pe totdeauna.

Acţiunea este ticluită de Alecsandri. Unele personagii, pe lângă cele care au existat în realitate, sunt deasemeni inventate de Alecsandri. Iar momentul exilării poetului Ovidiu nu corespunde faptului istoric, fiindcă la acea dată, Horaţiu era mort. *Fântâna Blanduziei*, reprezentată pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, a obţinut un formidabil succes teatral. Pentru calităţile ei meritoase se joacă şi azi cu succes pe scenele teatrelor noastre.

Incurajat de buna primire a *Fântânii Blanduziei*, Alecsandri mai scrie o dramă *Ovidiu*, a cărui acţiune se petrece în jurul poetului roman cu acest nume, exilat la Tomis (Constanţa de azi). Aceasta n'a avut succesul celei precedente.

Caracterizarea dramelor. In plină desvoltare, teatrul românesc nu se putea alimenta numai cu traduceri şi localizări. Ii trebuiau creaţii originale, cu care să simţim că progresăm. Contribuţia lui Alecsandri este dintre cele mai de seamă, faţă de ceilalţi scriitori de teatru, contemporani. Dramele lui Alecsandri, prin exaltarea pasiunilor omeneşti şi a frământărilor sufleteşti ale eroilor, sunt specific romantice.

Personagiile principale ca Despot-Vodă, Horațiu, Mecena și chiar Ovidiu sunt cizelate în linii hotărîte, cu structura caracterelor întregi. Acțiunile sunt gradate și susținute de elemente interesante. Și scoatem în relief aceste calități generale, ținând negreșit seamă de epoca în care ele au fost scrise.

Ca *prozator* Alecsandri ne-a dat nuvela de parfum tineresc, exotic și romantic *Buchetiera din Florența,* cu care și-a făcut debutul în literatură, prin revista *„Dacia literară"*, 1840. Alte bucăți în proză mai sunt: nuvela *Dridri,* cu amintiri despre o suavă și neuitată artistă pariziană; *Istoria unui galbăn și a unei parale,* în care ironizează pe cei ce schimbau graiul românesc; *O plimbare în munți*; *Călătorie în Africa.*

Caracterizare generală. Rolul lui Vasile Alecsandri în literatura și cultura românească, a fost, timp de aproape 50 de ani, printre cele de pe primul plan. Inchipuiți-vă, dacă n'ar fi existat Alecsandri, ce gol imens, ar fi azi în scara valorilor literaturii noastre. Activitatea multilaterală și prodigioasă, în fiecare ramură, ni-l arată un spirit înzestrat cu multă energie și mari calități.

Alecsandri a împământenit în literatura cultă armonia limbii și frumusețile nebănuite ale poeziei populare. El a dat teatrului românesc în formație, cel mai bogat repertoriu, cu răsfrângerile societății contemporane cele mai variate și mai caracteristice. El, alături de Hasdeu, a pus temeiul dramei romantice la noi.

Dar opera poetică predomină pe toate celelalte,

Tradiţia pământului nostru, sentimentele de dragoste, evocarea faptelor istorice, pilde vii de jertfă, patriotism şi glorie, zugrăvirea aspectelor naturii şi ale vieţii rurale, cu decorurile înconjurătoare, miragiile exotice, aduse din depărtări pe aripi de reverie, evenimentele Unirii Principatelor române, eroismul ostaşilor români în războiul pentru independenţă, manifestările naţionale ca serbările dela Mânăstirea Putna, 1871, desvelirea statuei lui Ştefan cel Mare la Iaşi, 1883, toate au găsit în sufletul, talentul şi arta lui Vasile Alecsandri, cea mai înaltă expresie de înţelegere şi poetizare, la care niciunul din contemporani nu s'a putut ridica ca interpretare şi realizare egală.

Vasile Alecsandri e un capitol distinct în istoria noastră literară.

Ion Ghica (1816—1897). — S'a născut în Bucureşti; descendent dintr'o veche familie de boieri. A învăţat în casa părintească şi la Sf. Sava, cu Heliade. Trecând la Paris, urmează la facultatea de ştiinţe, de unde ia diploma de inginer de mine. Intors în ţară nu putu sta în Muntenia din cauza ideilor lui politice înaintate şi pleacă la Iaşi, unde devine profesor la Academia Mihăileană, alături de Kogălniceanu. Tot atunci ia parte la întemeierea „*Propăşirii*". Apropiindu-se evenimentele mişcării politice naţionale, Ion Ghica trece în Muntenia, şi organizează alături de ceilalţi fruntaşi: Heliade, Bălcescu, Tell, etc., revoluţia dela 1848. In Iunie la izbucnirea revoluţiei, el era trimis la Constantinopol, pentru a pregăti terenul şi a câştiga simpatii de partea revoluţionarilor. După re-

voluţie şi exilarea fruntaşilor ei, Ghica a fost numit, la stăruinţa ambasadorului englez, guvernator sau bey al insulei Samos, pentru stârpirea piraţilor din Arhipelag. Rămâne acolo, cinci ani, 1854—1859. Pentru chipul înţelept cum a administrat insula, locuitorii recunoscători i-au ridicat o statue. Venind în ţară, a fost ministru sub Cuza-Vodă, iar sub Carol I, ministru plenipotenţiar la Londra, timp de nouă ani.

Scrierile lui Ion Ghica sunt puţine, însă de deosebită valoare. Astfel avem *Convorbiri economice*, în două volume (1875—1876), în care, în formă de scrisori, în naraţiuni şi dialoguri, uneori glumeţe, autorul îşi tălmăceşte ideile sale de economie politică, vorbind despre muncă, împrumuturile statului, creditul public, proprietate, industrie, comerţ, finanţe, etc. El susţine valoarea şi onorabilitatea muncii şi îndeamnă pe Români să se ocupe cu comerţul, meseriile şi industria. Ion Ghica, dacă nu aduce decât puţine concepţii originale, izvorîte din necesităţile mediului, este însă un inspirat apostol de popularizare. Alte două lucrări din acelaşi sistem de idei sunt; *Omul fizic şi intelectual* şi *Pământul şi omul*.

Partea cea valoroasă în domeniul literaturii o constitue *Scrisori către V. Alecsandri*. Prieten vechiu cu poetul, Ghica, spre anii din urmă ai bătrâneţii, copleşit de amintiri, aşterne sub formă de scrisori, o bogăţie de evenimente cu privire la starea culturală, politică şi socială, la care fusese martor, cum şi date şi documente importante despre mulţi oameni ai epocii.

In acesse „Scrisori“ ne povesteşte sugestiv şi impresionant ciuma de pe vremea lui Caragea, cum se predau lecţiunile în şcoli, obiceiurile nunţilor pe acele vremuri, cum s'a petrecut revoluţia dela 1821; ne dă impresii, date biografice şi portrete despre Anton Pann, N. Filimon, Gr. Alexandrescu N. Bălcescu. Ne povesteşte peripeţiile unei „Călătorii dela Bucureşti la Iaşi, înainte de 1848“, întâmplări despre haiducii Jianu şi Tunsu. Tot în aceste scrisori se află un studiu cu privire la viaţa şi activitatea lui Ion Câmpineanu pe care l-a citit în discursul de recepţie la Academie. Un capitol autobiografic preţios, cu ocazia şederii lui Ghica în Samos, este *Căpitanul Laurent*...

Altă scriere a lui Ion Ghica este *Amintiri din Pribegia după 1848,* cu multe date preţioase privind istoria vremii.

In *Scrisori către V. Alecsandri,* talentul de povestitor al lui Ion Ghica ni se înfăţişează cu calităţi de desăvârşit prozator. Evenimentele, ce se succed cu caracter de memorial, sunt redate într'o limbă literară armonioasă, neîmpestriţată cu neologisme supărătoare, într'un stil vioi şi natural, cu o îndemânare de băsmuitor. In scrisul lui Ghica vibrează simţirea şi dragostea de neam şi dorinţa de progres pe căi practice.

Alexandru Odobescu (1834—1895). — S'a născut în Bucureşti. Era fiul generalului Ioan Odobescu. A învăţat mai întâi în casa părintească, apoi la Sf. Sava. A fost trimis la Paris unde şi-a trecut bacalaureatul şi a făcut facultatea de litere. A debutat la *România literară* a lui V. Alecsandri. Venind în patrie a ocupat diferite funcţiuni ca: pro-

curor la Curtea de Apel din Bucureşti, ministru al Instrucţiunii sub Cuza-Vodă, apoi profesor de arheologie la Universitatea din Bucureşti. A fost un timp prim secretar de afaceri al Legaţiei române din Paris, după care s'a întors iar la catedra universitară din Bucureşti.

Lucrările lui Odobescu sunt *ştiinţifice* şi *literare*.

In *opera ştiinţifică* avem câteva conţerinţe: *Moţii şi Curcanii*, cu caracter etnografic; şi mai multe studii ca: *Poeţii Văcăreşti*, *V. Cârlova*, *N. Bălcescu*, *V. Alecsandri*, *Cloşca cu pui*, şi monumentalele cercetări de specialitate: *Istoria Arheologiei*, cu care el întemeiază în cultura românească disciplina acestei ştiinţe, şi *Tezaurul dela Pietroasa*, scriere pe care o traduce şi în limba franceză, şi unde se ocupă cu descoperirea comorii istorice rămasă dela trecerea Vizigoţilor, atâtea veacuri ascunsă în munţii Buzăului.

In *opera literară* distingem mai multe nuvele istorice, *Mihnea-Vodă* şi *Doamna Chiajna*, lucrări ca: *Tigrul păcălit*, *Ioana d'Arc*, *Câteva ore la Snagov*, etc., şi originala scriere: *Pseudo-Kynegeticos*. Cititor atent al cronicilor istoriei Românilor şi stimulat de succesul şi frumuseţea nuvelei istorice a lui Costache Negruzzi: *Alexandru Lăpuşneanu*, Odobescu, înzestrat cu o pregătire aleasă şi deosebită imaginaţie, scrie şi el câteva lucrări meritoase.

Astfel sunt: *Mihnea-Vodă*, în care ni se povestesc faptele neomenoase ale acestui domnitor. Anumite scene din acţiunea acestei povestiri se

aseamănă cu unele din nuvela lui Negruzzi. Amândoi Domnii (Mihnea-Vodă și Lăpușneanu) sunt răi. Se poartă aspru cu boierii. Bănuindu-i primejdioși pe boieri, îi poftesc cu vicleșug la un ospăț, în care Mihnea le pune mărgăritare în pilaf, ca să le cadă toți dinții, spre deosebire de Lăpușneanu, care, după ospăț, îi ucide. Mai originală și impresionantă e nuvela *Doamna Chiajna.*

Fiica lui Petru-Rareș, Chiajna (după traducerea numelui grecesc Despina), murind soțul ei, Mircea Ciobanul, Domnul Munteniei, prin stăruința ei, în special pe lângă femeile influente din haremul Sultanului, aduce pe tronul țării pe fiul ei, Petru Șchiopul, cu toate că o parte din boieri era contra. Ba, pentru a-și susține interesele personale, căsătorește pe cele două fete ale sale, cu doi bărbați cu trecere la Constantinopol. Una din fete însă, cea mai mică, Ancuța, iubea pe boierul Radu Socol. Neîmpăcată cu situația căsătoriei împotriva dorințelor ei, fugi cu iubitul ei, nu mult după nuntă, la o moșie din Oltenia, unde trăiau izolați. Doamna Chiajna trimite însă oamenii ei, care îl ucid pe Radu Socol. Ancuța se călugărește. Intervenind strămutarea lui Petru Șchiopul ca Domn al Moldovei, în locul lui Ioan Vodă cel Cumplit și mergând să ocupe domnia, în luptele ce au loc între cele două tabere, Doamna Chiajna este omorîtă de buzduganul unui boier moldovean.

E o nuvelă puternică, impregnată de o poetică atmosferă romantică și cu personagii bine conturate.

Un prieten al lui Odobescu, C. Cornescu, scrisese un tratat de vânătoare: *„Manualul vânăto-*

rului" şi vroia să aibă dela Odobescu o „precuvântare". Voind să-i scrie o prefaţă, Alex. Odobescu, furat din inspiraţie în inspiraţie, prin lărgire de orizonturi şi asociaţie de idei, se pomeneşte că scrie o carte întreagă: *Pseudo-Kynegeticos*, nume grecesc ce înseamnă: *Fals tratat de vânătoare*.

Odobescu, după ce exprimă mulţumiri lui Cornescu pentru „Manualul Vânătorului", mărturiseşte că deşi in copilărie a trăit într'un sat, Tămădăienii, de pe Bărăgan, el nu se pricepe în ale vânătoarei. Şi porneşte pe un ton de bună dispoziţie să dea drumul fertilelor sale idei, amintiri, descrieri şi colindări în toate timpurile. Povesteşte cum din copilărie un colonel îl îndemna cu o puşcă să vâneze vrăbii. Plecând dela această specie de pasăre, Odobescu cercetează multe altele până ajunge la *Amărîtă turturea* a lui Ienăchiţă Văcărescu. Se ocupă apoi de legiuiri vânătoreşti, care ar trebui să permită vânatul numai în anumite anotimpuri. Intervine citatul unei pagini din Lucretius, în care se glorifică reîntinerirea naturii în fiecare primăvară ca o veşnică tinereţe. Luându-se să povestească ceva în legătură cu rasa câinilor de vânătoare, ajunge la faimoasa poveste „Vulpea bearcă", în care arată că vânătorii suferă de mania exagerărilor în istorisirile lor de multe ori închipuite.

Ne plimbăm apoi pe tărâmuri străine în literatură şi artă vorbindu-ne de autori vechi latini şi greci, care s'au ocupat şi ei cu vânătoarea; ne descrie opere de artă inspirate de vânătoare ca: „Diana din Versailles", „Diana din Poitiers", a lui Jean Goujon, „Sf. Hubert", al lui Albert Dürer şi de cele patru medalioane de pe arcul de triumf al lui Constantin cel Mare.

Vorbindu-se de „Wilhelm-Tell", maestrul din arta vânătoa-

rei, Odobescu trece pe nesimţite la figurile ieroglifelor din Babilon şi Ninive, la Asirieni şi Sasanizi când muzica însoţea vânătoarea în faptele ei. Ajungând la muzică, autorul aminteşte în Pseudo-Kynegeticos de compozitorii, care au scris opere muzicale inspirate de vânătoare: Rossini compune muzica pentru Wilhelm-Tell, Méhul, uvertură la opera: Junele Henric, Weber la Der Freischütz; nici pictorii cu subiecte de vânătoare nu sunt uitaţi: Rubens, Snyders, Horace Vernet, François Desportes, Wouwerman, Qudry, etc. Intre scriitori aminteşte pe Iancu Văcărescu, Niculae Gogol, Ivan Turghenief, etc.

Şi sfârşeşte cu o poveste, pe care i-a spus-o un bisocean despre un fecior de împărat „norocos la vânat".

Inspirat din „Lacoon" al lui Lessing, care prin acea operă determina marginile dintre poezie şi pictură, Odobescu se înfăţişează cu o putere de înlănţuire a diferitelor situaţii şi elemente, într'adevăr uimitoare. O formă elegantă, spirituală pe unele locuri, se mlădie într'o variaţie de stil şi de compoziţie, care arată vigoarea de creaţie, cum şi optimismul ce domină opera întreagă. Odobescu este un estetician al limbii, un făuritor de fraze, în care cuvântul plasat la locul cel mai nimerit vibrează cu sonorităţi de orgă.

Iar erudiţia din cuprinsul acestei opere, este, printr'un joc de transfigurare, transplantată din rigiditatea de specialitate în perspectiva luminoasă a intuiţiei literare.

Bogdan Petriceicu Hasdeu (1836—1907). — S'a născut la Cristineşti, jud, Hotin, dintr'o veche familie de boieri. Tatăl său se numea Alexandru Hasdeu. A învăţat la universitatea din Harcov

şi a fost un timp ofiţer în armata rusă, dar din cauza ideilor lui, a fost îndepărtat. După 1856, când Sudul Basarabiei trecu la Moldova, B. P. Hasdeu, veni în această parte, ca să nu mai fie supus rus, dacă ar fi continuat să stea în ţinutul lui la Hotin. A fost un timp magis'rat la Cahul, apoi veni profesor de istorie la Iaşi. Este chemat la Bucureşti de Odobescu, care era ministru şi, numit membru el comisiunii pentru examinarea documentelor mânăstirilor închinate. A fost partizan al politicii lui Kogălniceanu, când acesta a dat lovitura de stat la 2 Mai 1864. In 1878 a fost numit director general al Arhivelor statului. Pentru meritele sale a fost ales membru al Academiei.

Opera lui Hasdeu se compune din scrieri *istorice, filologice* şi *literare.*

Ca *istoric* Hasdeu scrie: studiul monografic: *Ion Vodă cel Cumplit*, o lucrare ştiinţifică şi însufleţită; adună documente şi izvoare indigene şi străine în patru mari volume numite: *Arhiva istorică a României*; şi îşi propune să dea o vastă operă: *Istoria critică a Românilor*, din care publică primul volum şi o fascicolă din al doilea. Ideile fundamentale pe care se sprijină această operă sunt: *întinderea teritorială, nomenclatura* şi *acţiunea naturii asupra omului.* La apariţie această carte a provocat o recunoaştere entuziastă a meritelor ei, iar parlamentul l-a premiat pe autor.

Ca *filolog*, Hasdeu ne-a dat două lucrări mari: *Cuvente den Bătrâni* în trei volume.

In vol. I publică documente, scrisori şi acte publice sau particulare cu privire la limba română între 1550—1600, în vol, II, publică „Cărţile poporane ale Românilor în sec. XVI"; se cuprinde transcrisă cu litere latine, colecţiunea de texte, cunoscute sub numele de „Codex Sturdzanus"; în vol. III, se găsesc chestiuni de linguistică, precum şi „*Reduplicarea şi triplicarea articolului definit*".

Consideraţiile ce însoţesc această scriere sunt savante şi bogate.

Etymologicum Magnum Romaniae, 1887—1898, este un monumental lexicon al limbii române, o adevărată muncă de uriaş al ştiinţei filologice. Forul Academiei, după rezultatele puţin satisfăcătoare la care ajunsese dicţionarul lui Laurian în colaborare cu Massim, prin chemarea Regelui Carol I, îl însărcină pe Hasdeu cu această misiune. Hasdeu s'a pus la lucru, dar a conceput un plan prea vast. Fiecare cuvânt ar fi voit să fie o monografie. El avea în vedere nu numai limba *literară* ci mai cu seamă limba *istorică* şi *poporană*, cu evoluţie, exemple, etc. Din cauza marii întinderi, Hasdeu n'a putut scrie decât patru volume, cu care abia ajunse până la litera *b* (bărbat), după care nu mai continuă, 1898.

Soarta acestui dicţionar oficial, al Academiei, avea de acum înainte de peregrinat. A trecut apoi însărcinarea asupra profesorului universitar Al. Philipphide dela Iaşi, fără rezultate, după care a venit rândul profesorului universitar şi distinsul filolog, Ovid Densuşianu dela Bucureşti, dar Academia nu şi-a putut însuşi în totul principiile

acestuia. Astfel lucrarea a trecut asupra profesorului universitar Sextil Puşcariu dela Cluj, unde, se spune că e în lucru.

Un dicţionar mai vechi, însă construit pe criterii greşite, e acela întocmit, după principiul etimologic, de Cihac, în două volume, (1870 şi 1879); Cihac sprijinit de „Convorbiri literare", a fost un adversar al lui Haşdeu, în chestiunile filologice.

Ca *poet*, activitatea lui Hasdeu e risipită, pe lângă preocupări înalte, şi în delectări mărunte. A scos reviste literare şi ziare ca: *„Din Moldova"*, Iaşi, 1862; *„Traian"*, 1869; *„Columna lui Traian"*, 1870—1877; a tipărit publicaţii umoristice: *„Aghiuţă"*, *„Satirul"*. In opera lui poetică găsim: satire, fabule, ode. Hasdeu e autorul celebrului acrostih, îndreptat împotriva celor dela „Convorbiri literare": *La noi e putred mărul...* semnat P. A. Calescu (Păcălescu), acrostih publicat de „Convorbiri", fără să bănuiască ce era şi dela cine venea.

Poeziile lui Hasdeu nu sunt realizate şi nici inspirate la înălţimea unei preocupări de ideal de artă.

Puternică însă şi vibrantă e drama în versuri: *Răzvan şi Vidra*, publicată la 1867, deci mai înaintea dramelor lui V. Alecsandri. Scrisă sub directa influenţă a lui Victor Hugo, exponentul dramei romantice şi al romantismului francez, alături de Lamartine, piesa lui B. P. Hasdeu, are totuşi viguroase calităţi personale. Subiectul e inspirat din istoria Moldovei.

Răzvan, un ţigan vioiu, cu ştiinţă de carte, fost rob, când la unul, când la altul, îşi recapătă libertatea. Fiind vremuri turburi in ţară, el se face cap de haiduci, în ascunzişurile codrilor. Intr'una din zile, într'un „crâng" din „codrul Orheiului din Basarabia" se întâlneşte cu Vidra, care era nepoata vornicului Moţoc. Văzând pe Răzvan inteligent, Vidra se îndrăgosteşte de el şi se hotărî să-l ajute în faptele lui, mai cu seamă că ea dorea să-l vadă cât mai sus şi mai glorios. Răzvan intră atunci în oastea polonă, unde ajunge hatman. Pentru meritele lui vitejeşti, chemat hatman şi în Moldova, reuşeşte să-l răstoarne pe Aron-Vodă şi să se urce pe scaunul ţării. Dar el moare din cauza unei răni, dintr'o luptă cu Polonii, care tocmai înconjuraseră capitala Moldovei.

Eroii acestei drame sunt bine reliefaţi, cu caractere distincte şi evoluţii sufleteşti hotărîtoare. Răzvan e energic, eroic, generos şi însufleţit. Vidra e stăpânită de ambiţie şi trufie şi dornică de parvenire.

Spiritul în care Hasdeu îşi creiază opera este naţionalist. Culoarea locală istorică e vie, stilul sprinten şi colorat, iar dialogul redat cu o îndemânare şi naturaleţă desăvârşită. *Răzvan şi Vidra* e un titlu de mare glorie al lui Hasdeu.

Alte lucrări în proză ale lui Hasdeu sunt: *Micuţa*, nuvelă, şi *Ursita*, roman, ambele de slabă valoare literară.

In urma morţii prea scumpei sale fiice, Iulia, un talent precoce şi de frumoase calităţi, Hasdeu, chinuit de problema morţii şi a existenţii sufletului dincolo de moarte, se retrase, ca un mag al cugetării, în castelul său dela Câmpina. Aici se ocupă

mai mult cu filosofia şi ştiinţele spiritiste, iar ca rod al acestor preocupări, scrie lucrarea *Sic cogito*.

Bogdan Petriceicu Hasdeu este una din figurile geniale de mare proeminenţă în spiritul culturii creatoare a Românilor. Intreaga lui operă este străbătută de un puternic duh naţional şi de un aer de românism izvorît dintr'o conştiinţă luminoasă şi evanghelică, ce-a ştiut să dăruiască pentru binele neamului, bogăţia comorilor sale.

CURENTUL CRITIC AL „JUNIMII"

Spiritul critic înainte de „Junimea". — Ideile generatoare ale Curentului istoric-popular, începute la 1840 îşi făcuseră efectul la 1865. Rolul principal de a determina o producţiune originală, de a stăvili năvala prea multor traduceri, de a exprima în literatură, istorie şi artă, creaţii cu legătura tradiţiilor, cu seva rădăcinilor trecutului, de a culege şi scoate în relief valoarea şi frumuseţea comorilor poeziilor populare, se vedea realizat în numeroase opere.

Dar în perioada de timp după 1848, în urma marilor schimbări întâmplate în Principate, se mai iviră forme noui de viaţă politică şi culturală, cu caracterul specific al civilizaţiei apusene. Terenul nostru era puţin pregătit, puţin evoluat pentru a fi prielnic şi a putea rodi în condiţii normale ceea ce se aducea din terenul de civilizaţie, cu lungă pregătire, al popoarelor din Apus. Ideile noui despre structura culturii, despre reformele de viaţă socială, despre normele de selecţie şi îndrumare contrastau izbitor cu realităţile locale, în care se transplantau. Promotorii Kogălniceanu, Alecsandri, erau absorbiţi de alte preocupări, Russo

murise, şi de aceea la aceste vremuri noui se ivesc oameni noui. Spiritul critic slăbise. O direcţie nouă, un curent critic era necesar.

Necesitatea şi înfiinţarea Junimii. Zorii acestor preocupări de directivă încep a se arata încă din 1863, când în Iaşi, unde încetase orice mişcare literară, câţiva tineri proaspăt întorşi dela studii din Germania, se adunau din când în când, pentru a-şi comunica impresii asupra cărţilor citite. Printre ei a fost chemat şi tânărul profesor Titu Maiorescu, iar în 1864, aceste reuniuni luară fiinţă, sub numele de societatea *„Junimea"*, dat de Teodor Rosetti, la care mai iau parte la înfiinţare Iacob Negruzzi, Petre Carp şi Vasile Pogor. La început membrii acestei societăţi (care nu se conducea după statute, etc., ci era o comunitate de idei, o înţelegere particulară), se întruneau pentru a citi şi discuta lucrări proprii ştiinţifice şi literare, mărginindu-se a se manifesta într'un cerc restrâns de persoane. Apoi şedinţele deveniră săptămânale, când se ţinea vreo conferinţă sau se citea vreo scriere originală, de către unul din membri. Simţindu-se nevoia manifestării, în afară de cercul „Junimii", membrii ei hotărîră scoaterea unei reviste.

„Convorbiri literare". Din lucrările aduse şi discutate în reuniunile Junimii se alcătuieşte materialul revistei „Convorbiri literare", întemeiată de membrii ei, şi care apare la 1 Martie 1867. Incepând cu această dată activitatea „Junimii" şi ideile ei trec în sfera publică. In primii ani de apariţie, revista se prezintă slab din punct de ve-

dere al poeziei. Ies în relief bucăţile de proză ale lui N. Gane, Leon şi Iacob Negruzzi, şi mai cu seamă se remarcă şi domină spiritul doctrinarului, care imprimă revistei şi literaturii române, direcţia nouă:

Titu (Liviu) Maiorescu (1840 — 1917). — Era fiul lui Ioan Maiorescu, venit din Ardeal. Titu Maiorescu s'a născut la Craiova. Când tatăl său, după revoluţia din Muntenia dela 1848, la care luase parte, fu exilat, trecând înapoi în Ardeal, el e dat la învăţătură la liceul din Braşov, 1850. E trimis însă curând la Viena pentru a-şi face studiile secundare şi universitare la Academia Thereziană, iar deacolo la Berlin, Paris şi Giessen. Luându-şi doctoratul în filosofie la Giessen şi licenţa în drept la Paris, Titu Maiorescu se întoarce în ţară la 1861, unde ocupă mai întâi funcţiunea de magistrat, apoi devine profesor de liceu şi, în 1862, profesor de filosofie la Universitatea din Iaşi. Prelegerile lui erau ascultate şi de alte persoane, din afară, pe lângă studenţii Universităţii. Ideile pe care le aducea, cum şi forma impecabilă în care le expunea, îi creiaseră lui Maiorescu o autoritate de primul ordin, în lumea intelectuală. A profesat în această calitate până la 1871, când din cauza unor intrigi, pe chestiuni particulare, e îndepărtat din şcoală. Tot atunci însă este ales deputat, ca membru al partidului conservator, partid înfiinţat de membrii „Junimii". La 1874, deci la vârsta de 34 ani, Titu Maiorescu e chemat ministru la Ministerul Instrucţiunii. In timpul opoziţiei s'a ocupat cu avocatura. A fost rechemat,

în 1883, la Universitatea din Bucureşti, la catedra de logică şi istoria filosofiei contemporane. A mai fost de câteva ori ministru la instrucţie, ex· externe, justiţie, iar în 1912, ajunge prim-ministru, în care calitate prezidează pacea dela Bucureşti, 1913, în urma războiului balcanic, 1912—1913. A fost membru dela întemeierea Academiei române, fiind foarte bine apreciat, deşi era cel mai tânăr, 26 de ani, din toţi nemuritorii.

Activitatea ideilor critice a lui Maiorescu înseamnă ideile de directivă ale Junimii, în orientarea literaturii române, începând cu acei ani.

Astfel se manifestă Maiorescu cu privire la *principiile ortografice* din acea vreme şi scrie o serie de articole, care apar apoi în volum intitulat: *Despre scrierea limbii române*, Iaşi, 1866, în care combate teoriile Ardelenilor şi susţine un sistem fonetic, foarte întemeiat, adoptat şi de Academia Română, mai târziu.

Luând apoi în cercetare diferitele genuri ale literaturii, se ocupă în special de poezie, din care îşi propune să alcătuiască o antologie. Pentru aceasta scrie: *O cercetare critică asupra poeziei române*, Iaşi, 1867, în care pentru prima dată el pune condiţiile teoretice ale artei poetice, în raport cu realizările acestui gen din literatura română. El fixează criteriile estetice, după care o creaţie, se poate călăuzi către idealul ei artistic. In acea colecţie antologică Maiorescu înmănunchează opere de poeţi, deplin consacraţi şi formaţi ca: Alecsandri, Alexandrescu, Donici, Bolintineanu, şi adaugă şi

din poeţii publicaţi de el în „Convorbiri literare".

O extindere critică asupra culturii româneşti contemporane o face Maiorescu în articolul judicios şi logic argumentat: *In contra direcţiei de azi în cultura română*, Iaşi, 1868. Răul care viciază în toate manifestările spiritului, societatea, este minciuna. Sub formele cele mai pretenţioase şi mai căutate se ascunde lipsa de fond. Cultura ca să-şi poată croi existenţa unui fond trebue să aibă o existenţă mai veche, o tradiţie. Cultura modernă adusă de tinerii ce-şi făceau studiile în Franţa şi Germania, nu putea aduce cu ea, decât expresiile evoluate, treptele cele mai înaintate, nu şi rădăcinile, nu şi tradiţia, din care au izvorît acele forme de civilizaţie. Cu alte cuvinte, Românii în străinătate cunoşteau mai mult efectele decât cauzele fundamentale. Ori transplantarea acestei culturi evoluate nu se putea clădi pe lipsa unei tradiţii de asemenea natură din societatea românească. Şi Maiorescu o vedea cu atât mai greşită această bruscă modernizare, cu cât lumea contemporană refuza credinţa că ar fi nevoie de baza vreunei culturi. De aici lipsa vădită de adevăr. Şi Maiorescu, înarmat cu exemple, atacă exagerările Curentului Latinist, în istorie, filologie şi literatură. In forme de spoială, sub steaguri patriotice, pretinse talente căutau să se impună în viaţa publică. Maiorescu se ridică violent şi temut în contra mediocrităţilor şi a formelor fără fond. Şi pentrucă ne lipseşte o tradiţie a culturii moderne, el propune să organizăm şi să pregătim societatea

românească, pe criterii sănătoase, de fond, ca să poată fi aptă de a înțelege cultura de „un grad prea înalt din viața din afară a statelor europene“.

Cu aceste constatări, Maiorescu putea trece la punerea în practică a ideilor călăuzitoare. După câțiva ani de activitate publicistică, revista „Convorbiri“, tribuna oficială de afirmare a noului curent îi oferea materialul necesar argumentării practice a doctrinei. In slujba ideilor sale, Maiorescu scrie interesantul studiu: *Direcția nouă în poezia și proza română*, 1872, prin care se canalizează pe lângă talentele mai vechi alăturate acestei mișcări, talentele noui, și în special se atrage atenția asupra tânărului, dar marelui Eminescu.

„O reacție a spiritului nostru literar se constată în producerile ultimilor patru ani. Noua direcție, spre deosebire de cea veche și căzută, se caracterizează prin simțământ natural, prin adevăr, prin înțelegerea ideilor ce omenirea întreagă le datorește civilizației apusene, și totodată prin păstrarea și chiar accentuarea elementului național. Ne pare timpul venit a atrage atenția publică asupră-i, și în paginile următoare ne încercăm a arunca o scurtă privire asupra câtorva reprezentanți ai acestui început, ai acestei nașteri sau renașteri literare“.

In partea întâia a studiului se ocupă de poezie și cercetează într'o ordine ierarhică de valori pe Vasile Alecsandri, cu ultima-i activitate: *Pastelurile*, ce erau publicate în „*Convorbiri literare*“, pe Mihail Eminescu, cu *Venere și Madonă*, *Epigo-*

nii şi *Mortua est*, pe care Maiorescu îl salută astfel:

„Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze exagerate, reflexiv peste marginile iertate, până acum aşa de puţin format, încât ne vine greu să-l citām îndată după Alecsandri, dar în fine poet, poet în toată puterea cuvântului, este d. Mihail Eminescu".

Se ocupă apoi despre poeziile lui Samson Bodnărescu, Matilda Cugler Poni, Teodor Şerbănescu, D. Petrino.

In partea a doua se ocupă de prozatorii ştiinţifici şi literari: Al. Odobescu, Strat (Economia politică, 1870), Slavici, Al. D. Xenopol, V. Burlă, Vârgolici, Iacob Negruzzi, Gh. Panu, Lambrior, P. P. Carp, Teodor Rosetti şi N. Gane.

Preocupat de chestiunea limbii, Maiorescu mai scrisese studiul: *Limba română în jurnalele din Austria*, 1868, în care ne vorbeşte despre: germanisme, psihologia idiotismelor, stil greoiu, expresii exagerate şi falsa originalitate.

In *Beţia de cuvinte, în „Revista Contemporană"*, 1873, Maiorescu analizează ca pe un fel de „patologie literară", obiceiul unor scriitori de a întrebuinţa cuvinte fără sens în lucrările lor, pleonasme, străinisme şi tot felul de grave abateri dela termenii elementari şi fireşti.

In *Contra neologismelor*, e de părere că numai atunci se poate împrumuta termeni străini, când împrumutăm şi ideea ce-o conţin acei termeni.

In articolul *Contra școalei Bărnuț*, judicios argumentat, Maiorescu atacă ideile învățatului ardelean cu privire la ortografie, la împărțirea egală a pământului între locuitori, și combate pornirea împotriva Domnului străin și înlocuirea acestuia cu o republică națională, idei pe care le susținea Bărnuțiu.

Cu aceste scrieri, Titu Maiorescu, doctrinarul Junimii, pune în aplicare principiile curentului critic din literatura română. Scriitorii, care se ivesc în această vreme, 1875—1905, se orientează după noua direcție, iar spiritul autocritic, idealul de artă și concepțiile originale stau la baza creațiilor. Se desvoltă scriitori de geniu ca Eminescu și Caragiale, talente viguroase ca Ion Creangă, Slavici, Brătescu-Voinești, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu, etc.

Activitatea lui Titu Maiorescu se desfășoară în două perioade distincte. In prima, cam până la 1882, el se ocupă de critica severă a *culturii generale* și îndrumarea desvoltării ei către *direcția nouă*, iar în a doua, se dedică cercetării și valorificării literaturii propriu zise, izvorîte în lumina ideilor propuse, adâncind rolul și poziția sa de olimpian și conștient *critic literar*.

In perioada a doua, Maiorescu atrage atenția cu autoritate asupra pieselor boicotate de unii, puțin pregătiți pentru o înțelegere superioară și scrie studiul: *Comediile d-lui I. L. Caragiale*, cu care relevă meritele incontestabile ale lucrărilor. Arată că literatura începe să devină cunoscută și peste hotare: *Literatura română și străinătatea*; este de părere că poeții să nu se ocupe și de critică: *Poeți*

şi critici; într'un studiu de analiză: *Eminescu şi poeziile lui,* se ocupă pe larg de creaţiile marelui poet; mai sunt apoi studiaţi: *I. Popovici=Bănăţeanu, In memoria lui V. Vlad.* O importanţă deosebită a activităţii critice şi de mare conştiinţă a acestei profesiuni, este relevarea şi prezentarea prin rapoarte speciale în forul Academiei Române, a unor scriitori, care pe atunci erau tineri, dar pe care el îi consacra talente mari: Brătescu-Voineşti, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu, premiaţi de Academie, la propunerile lui Maiorescu. A tradus din Schopenhauer: *Aforisme asupra înţelepciunii în viaţă,* cu un studiu introductiv despre filosoful german.

Dar Maiorescu a mai fost unul din cei mai mari oratori ai Românilor. Din această elocvenţă ne-au rămas 4 volume de *Discursuri parlamentare.* O altă operă a lui Maiorescu este: *Istoria critică a României.*

Caracterizare generală. Maiorescu este primul critic de specialitate, din literatura noastră. El şi-a făcut din practica acestei discipline, ocupaţia de predilecţie printre celelalte ocupaţii, şi a înălţat-o la prestigiul unei specii literare parte. Principiile estetice bazate pe adevăr, impersonalitatea artistului faţă de opera lui, caracterul independenţii faţă de timp şi spaţiu şi armonia către perfecţiune, între fond şi formă, sunt elementele primordiale, pe care se poate întemeia elaborarea unei creaţii de artă.

Plecând dela aceste criterii, Maiorescu tempereazǎ entuziasmul de paradă al scriitorilor fără talent, care,

la intrarea lui în arena literară, căutau a se impune la suprafaţa opiniei publice. Judecata temeinică a lui Maiorescu şi logica şi valoarea argumentelor aduse, sunt în măsură de a limpezi lipsa de orientare critică a vremii. De pana lui autoritară, atârnă consacrarea celor cu talent, punerea în relief şi atragerea atenţiei lumii intelectuale asupra operelor meritoase, cum tot de pana lui sunt demascate atâtea false valori, pretinse originalităţi. El susţine ideea centrală a artei pentru artă, a simţirii sincere şi adevărate, şi este în contra exagerărilor şi în contra tendinţelor intruse, care diminuiază calităţile esenţiale ale artei. Din orice sentiment, tragic sau vesel, de iubire sau patriotism, se poate inspira o operă de artă, numai să izvorească din adevăr şi în proporţii cuvenite. Maiorescu utilizează o logică impecabilă, o cugetare senină, olimpiană, o ironie tăioasă şi un stil energic şi mlădios.

Iacob Negruzzi (1842—1932). — Este fiul prozatorului Costache Negruzzi. Şi-a făcut studiile mai întâi la Iaşi, apoi la Berlin. A fost profesor universitar de drept la Iaşi şi Bucureşti. A luat parte la întemeierea „Junimii“ şi a revistei „Convorbiri Literare“, numită astfel de el şi la care a fost redactor şi colaborator timp de 28 de ani.

Opera lui I. Negruzzi a fost adunată şi publicată între 1894—1896, în şase volume.

In cel dintâi se află lucrările numite *Còpii după natură* şi cinci scrisori. Sunt compoziţii şi schiţe variate, dialoguri şi satire în versuri, critici literare ironice şi nuvele scurte satirice. In al doilea

volum se cuprinde *opera poetică originală*, cu poezii lirice, filosofice, balade şi poemul idilic pastoral: *Miron şi Florica*. Al treilea cuprinde romanul: *Mihai Vereanu* şi note de călătorie: *Plimbări prin munţi*. Celelalte trei volume sunt închinate *operei teatrale*, cu piese originale, şi traduceri din Schiller *(Hoţii, Don Carlos, Maria Stuart)*.

In anii către bătrâneţe, Iacob Negruzzi a publicat într'un volum: *Amintiri dela „Junimea"*, o scriere de o deosebită importanţă pentru istoria noastră literară. Martor ocular la atâtea evenimente, în acea perioadă de glorioase prefaceri şi realizări, el ne zugrăveşte în colori vii, oameni şi fapte, cu caracter documentar, extrem de preţioase.

Cu această scriere, I. Negruzzi e reţinut definitiv în literatură.

Mihail Eminescu (1850—1889). — Născut la Botoşani, fiu al căminarului Gheorghe Eminovici, Mihail Eminescu şi-a petrecut copilăria la Ipoteşti, la moşia părintească. Primele noţiuni de învăţătură le-a căpătat în familie, iar şcoala primară o face la Cernăuţi, unde mai urmează şi trei clase secundare, la liceul unde era profesor Aron Pumnul. Fuge dela şcoală şi este un timp funcţionar la Tribunal în Botoşani, după care, împreună cu o trupă de actori ambulanţi colindă provinciile româneşti. Timp de mai mulţi ani, Eminescu încearcă să-şi urmeze şcoala, când la Cernăuţi ca „privatist", adică în particular, când la Blaj, când la Sibiu. In timp ce se afla la Cernăuţi, în Ianuarie 1866, moare profesorul şi protectorul lui

Eminescu, Aron Pumnul. Cu ocazia acestei întâmplări, Eminescu profund mişcat, scrie poezia: *La moartea lui Aron Pumnul*, apărută într'o broşură cu alte poezii şi semnată: *M. Eminoviciu, privatist;* era prima bucată publicată. Tot atunci în Februarie 1866, tânărul Eminovici, trimite mai multe poezii într'un plic revistei „*Familia*" dela Oradea. Iosif Vulcan, directorul revistei, îi tipăreşte poeziile cu o notiţă favorabilă, dar îi schimbă terminaţia numelui de Eminovici în *Eminescu*, schimbare pe care poetul şi-o păstră pentru totdeauna. După îndemnul unui frate mai mare, părinţii îl trimiseră pe Eminescu pentru a-şi face o carieră, să studieze la Universitatea din Viena, 1869, unde deveni coleg cu I. Slavici. După doi ani e trimis la Berlin. In timpul acestor studii Eminescu şi-a format temelia pregătirii sale intelectuale. A cercetat şi a aprofundat cărţi de literatură şi filosofie. Printre autorii predilecţi erau: Confucius, Platon, Kant, Schopenhauer, Fichte, Spinoza, etc. Se familiarizase cu literaturile clasice ale antichităţii şi cu cea germană. Dela Viena, 1870, datează colaborarea lui Eminescu la „Convorbiri literare" cu poezia *Venere şi Madonă*. Fără să-şi treacă vreun examen la universităţile pe unde urmase, cum îl îndemnase şi Titu Maiorescu, Eminescu se întoarce în ţară fără niciun titlu, pentru a ocupa o funcţie mai însemnată. E numit director al Bibliotecii publice din Iaşi în 1874, dar peste puţin timp e înlocuit. Venind Maiorescu ministru, Eminescu e numit revizor şcolar, ocupând această situaţie până la 1876. A intrat apoi re-

dactor la *„Curierul de Iaşi"*, iar de acolo, în aceeaşi calitate, Eminescu trecu la ziarul conservator *„Timpul"* din Bucureşti, 1877.

După o muncă încordată timp de şase ani, ziua de obiceiu scriind articole şi redactând gazeta, noaptea până târziu stând aplecat asupra manuscriselor, făurindu-şi opera poetică, Eminescu, atins şi de o boală ereditară, se îmbolnăvi de alienaţie mintală, 1883. Creerul şi raţiunea cea mai lucidă deveniră o nebuloasă. După o îngrijire, într'un sanatoriu din Viena, şi o călătorie în Italia, sănătatea i se restabili, dar pentru scurtă vreme. In 1886, înnebuni a doua oară. Se îngriji în liniştea dela Mânăstirea Neamţului, mai apoi la Botoşani cu ajutorul bunei lui sore Henrietta. Vindecat iar, Eminescu veni în Bucureşti şi-şi reluă ocupaţiile. Dar a treia izbucnire a nebuniei îl doborî şi Eminescu muri, lovit cu piatra de un alt nebun, în spitalul doctorului Şuţu din Bucureşti, str. Plantelor, la 15 Iunie 1889.

Opera lui Eminescu se împarte în *proză politică*, *proză literară* şi *poezii*.

In *proza politică* se cuprinde activitatea lui Eminescu desfăşurată la ziarul *Timpul* din Bucureşti. Ideile politice ale lui Eminescu sunt *naţionale* şi *conservatoare*. Strâns legat de pământul românesc şi elementele naturii care îl înfrumuseţează, de tradiţiile istorice şi comorile literaturii populare, pe care le cunoştea şi le gusta cu adevărată pasiune, Eminescu a fost una din marile conştiinţe naţionale ale Neamului românesc. Plecând dela aceste temeinice sentimente, peste vasta lui cultură

filosofică, literară şi socială, însuşită prin peregrinări prin ţări străine, cu vânturi cosmopolite şi peste orice alte consideraţii, ideile politice ale lui Eminescu se cristalizau în structura lor intimă, numai ca expresie a naţiunii căreia el aparţinea. Preocupările lui erau concentrate pentru a apăra ortodoxismul de sectanţi, naţiunea română de plaga străinilor impilatori, tradiţia sănătoasă de modernismul de import, cinstea de corupţie şi adevărul de minciună.

Impotriva străinilor, una din marile probleme naţionale ale Românilor, fie a străinilor veniţi de curând, fie a celor cu o generaţie, două mai vechi, Eminescu se ridică şi prezintă chestiunea într'o formă nouă. Formula lui, cu privire la aceşti străini, a fost teoria *păturii superpuse*. Peste viaţa paşnică a Românilor au năvălit străinii, pe diferite căi: politice, fanariotice, comerciale, industriale, maşinării tehnice, etc., exploatând pe băstinaşi, în special pe meseriaşi şi clasa ţărănească.

Eminescu, care trăise atâţia ani şi călcase cu piciorul atâtea drumuri şi poteci, printre Românii din Bucovina şi Ardeal, este unul din apărătorii cei mai entuziaşti ai cauzelor lor în Principate.

Pentru desvoltarea progresului unui popor, Eminescu susţinea evoluţia normală, pe baza *conservării* bunurilor naţionale.

Proza literară a lui Eminescu se compune din povestea *Făt-Frumos din lacrimă*, în stil popular, *La Aniversare*, o zugrăvire de o gingăşie unică a iubirii nevinovate a doi copii, veri, nuvela romantică *Cezara*, de un patos culminant şi nuvela fan-

tastică, miraculoasă şi ingenioasă: *Sărmanul Dionis*, povestire cu consideraţii filosofice, metafizice.

Eroul principal din această nuvelă, Sărmanul Dionis, orfan de tată şi de mamă, trăieşte singuratic, într'o mizerie aspră, locuind într'o casă veche in fundul unei curţi cu bălării, fără niciun sprijin sau vreun rost oarecare, dar preocupat continuu de gânduri filosofice inalte şi de visuri ucigătoare. Pentru el, lumea din afară de el, timpul şi spaţiul, nu există ca realitate. Ceea ce numim timp şi spaţiu, trecut şi viitor, nu-s decât creaţii ale sufletului nostru. Să presupunem că am readuce lumea la mărimea unui bob de rouă, reducând totodată şi „timpul la o picătură de vreme; veacurile din istoria acestei lumi microscopice ar fi clipite şi în aceste clipite, oamenii reduşi la proporţiile cuvenite, ar cugeta tot atâta şi ar lucra tot atâta“ şi veacurile pentru ei ar fi tot atâta de lungi, cât sunt veacurile noastre pentru noi. Dacă timpul, cu trecutul şi viitorul este în noi, atunci timpul din noi nu-i decât o clipă, şi această clipă am putea-o transporta după dorinţa noastră în orice clipă din trecut sau viitor şi în orice punct în spaţiu. Dar lui Dionis ii lipsea ştiinţa minunată a necromanţiei şi astrologiei, pe care o posedau magii egipteni şi asirieni, ştiinţă care s'a pierdut.

Atunci Dionis, ca şi unul din eroii lui Edgar Allan Poë sau ca Faust al lui Goethe, se adânceşte in tainele unei cărţi de astrologie şi deodată se vede transpus, tocmai în epoca lui Alexandru cel Bun, transformându-se în călugărul Dan şi având în mâini aceeaşi carte. In realitate, Dionis adoarme citind această carte la lumina lunii. Ciudat insă, călugărul Dan era convins că realitatea e aceea, în care trăia el, cu rasă monahală, şi că numai dormind, intr'un vis, în viitor, se visase Dionis.

Călugărul Dan urma cursurile Academiei dela Socola unde avea dascăl de matematică şi filosofie pe maestrul Ruben; un evreu învăţat pribegit din Spania, prin Polonia, de unde fusese adus de Domnul Moldovei la Iaşi. Maestrul Ruben, văzându-l pe călugărul Dan, mai isteţ şi dornic de tainele ştiinţei, îl făcuse discipolul său particular. Prin experienţa cu visul în viitor, când devenise Dionis, călugărul Dan e convins de meşterul Ruben (care nu-i decât satana) că metempsihoza e adevărată, că un om trece prin nenumărate vieţi, după cum tot aşa de bine, la un moment dat, „poţi să te pui în viaţa tuturor inşilor care au pricinuit fiinţa ta, şi a tuturor, a căror fiinţă vei pricinui-o tu". De aceea meşterul Ruben îl asigură: „Sunt tot ei, cei ce renasc în strănepoţi... Şi asta-i deosebirea între Dumnezeu şi om. Omul are în el numai şir, fiinţa altor oameni viitori şi trecuţi; Dumnezeu le are deodată toate neamurile ce or veni şi ce au trecut: omul cuprinde un loc în vreme, Dumnezeu e vremea însăşi, cu tot ce se întâmplă în ea, adică vremea la un loc, asemenea unui izvor, ale cărei ape se întorc în el însuşi... Şi sufletul nostru are veşnicie în sine, dar numai bucată cu bucată".

Ca să poată fi in spaţiu în orice loc, potrivit unei legi a naturii: nu este spaţiu deşert, omul trebue să-şi lase unul din şirul nesfârşit de oameni din el, ca să-i ţină locul. Şi unde se găseşte acest nesfârşit şir de oameni trecători de cât în umbra veşnică, ce-o are fiecare lângă sine? Deci pentru a te transpune într'un punct dorit din spaţiu, trebue să-ţi schimbi firea şi să te desparţi de umbră. Să laşi în loc umbra căreia să-i dai fiinţa ta trecătoare şi să ai firea ei veşnică „şi ca o umbră înzestrată cu veşnicie, capeţi chiar o bucată din atotputernicia lui Dumnezeu, voinţele ţi se realizează, după gândirea ta..." Şi maestrul Ruben îi

arată lui Dan, în cartea astrologică, şi formula secretă cu cuvintele lui Dumnezeu, pe care trebue riguros să le păzească, cetind tot din a şaptea in a şaptea filă. Altfel nu înţelege nimic. E o taină neinţeleasă nici de meşterul Ruben şi nici el n'o să mai caute a o gândi şi a o deslega.

Prin metamorfoză călugărul Dan işi lasă chipul întrupat cu firea lui trecătoare şi deveni umbră. Prin acelaşi procedeu transformă pe iubita lui Maria, fiica spătarului Tudor Mesteacăn, pe care o luă cu el şi numai in timpul unei îmbrăţişări cu o lungă sărutare, ajunseseră amândoi în lună. Transformând şi pământul într'un mărgăritar, îl pune în salbă la gâtul iubitei. Luna este prezentată într'un raiu cu totul fantastic, feeric. Frumuseţi nebănuite, poduri de pânze de paianjen, de diamante, fiinţe eterice, suave, imagini şi perspective transparente fac din viaţa celor doi, Dan şi Maria, un poem sublim. Toate se mişcau după voia gândurilor lui Dan. Acolo se afla şi domnia lui Dumnezeu cu o poartă veşnic închisă, cu o inscripţie în litere albe, deasupra ei, care ardea ca jaraticul. Inscripţia de deasupra ochiului în formă de triunghiu, era un proverb tainic, pe care nici îngerii nu-l înţelegeau. Voind să afle această taină, când el vedea că toate se realizează după voinţa lui, Dan se gândi că oare fără să ştie, să nu fie el chiar Dumnezeu. Şi deodată, fulgerător, se prăbuşi, dând drumul mărgelei cu pământul dela gâtul iubitei lui, trezindu-se din vis cu cartea în mână.

Era cartea pe care o ţinea în mână Dionis, noaptea târziu când adormise citind in ea, la lumina lunii.

Peste drum de casa lui Dionis era palatul unei fecioare, Maria, care-i zâmbea fermecător şi pe care el o iubea foarte mult. Dionis ii scrie să-l dispreţuiască, fiindcă iubirea ei îl chinuie amar. Ea-i răspunde plină de iubire. El, de atâta bu-

curie, se îmbolnăveşte de friguri şi aiurează, amestecând realitatea cu personagiile din visul avut. Este îngrijit de tatăl Mariei şi chiar de dânsa. Tatăl Mariei descopere lui Dionis şi o moştenire însemnată. Dionis se căsătoreşte cu Maria ducând o viaţă din cele mai fericite.

Nuvela *Sărmanul Dionis* este împletită cu foarte poetice şi sugestive descrieri de natură. Acţiunea e mai mult un pretext, o urzeală pentru ţesătura ideilor filosofice. Fantezia cu care Eminescu îşi desvoltă reflexiile îndelungilor sale meditaţii, asupra problemelor vieţii sufleteşti, este foarte îndrăsneaţă şi activă. Personagiile, afară de Dionis-Dan, sunt slab conturate, mai mult figurante. Un stil vioiu, colorat şi nuanţat cu multe subtilităţi, cum şi limba naturală şi curgătoare fac din această nuvelă, cu multe speculaţii abstracte, o lectură plăcută şi pe înţeles. Este prima *nuvelă filosofică* din literatura noastră.

In cuprinsul nuvelei *Sărmanul Dionis* sunt utilizate mai multe pasagii dintr'o altă lucrare a lui Eminescu *Geniu pustiu,* un roman, pe care el îl scrisese cu câţiva ani mai înainte, dar la care renunţase de a-l mai publica. Totuşi romanul a apărut, printre alte lucrări postume, dar calităţile de începător — fusese scris la vârsta de 19 ani — nu pot susţine şi impune meritele acestei opere la înălţimea numelui şi a conştiinţei literare ale lui Mihail Eminescu.

Poeziile sunt însă cea mai înaltă expresie din opera lui Eminescu, cu care domină lirica românească şi cu care a intrat definitiv în literatura universală.

Inceputurile poetice ale lui Eminescu se manifestă sub influenţa lui Bolintineanu, Heliade şi Alecsandri, cu bucăţile scrise între 15 şi 18 ani ca: *De=aş avea, La moartea lui Aron Pumnul, Din străinătate, O călărie în zori, La Heliade, Speranţa, Misterele nopţii.*

Puterea de creaţie a lui Eminescu în armură viguroasă, proprie şi cu inspiraţie personală, cuceritoare, apare odată cu realizarea poeziilor *Venere şi Madonă, Epigonii* şi *Mortua est*, publicate în *Con=vorbiri literare*, în 1870. Dealungul întregii activităţi poetice, Eminescu este în aceeaşi vreme preocupat de orizonturi largi de idei şi sentimente: erotice, filosofice, sociale, satirice, din care se alcătuiesc poeziile sale.

In *lirica erotică*, în care variaţia de sentimente atât de diferenţiată, noutatea de atitudine şi simţirea atât de intensă, sguduirea de emoţii ne mai întâlnite până acum sunt elementele unui puternic aport original, Eminescu rămâne cel mai pasionat cântăreţ al iubirii.

Visul de iubire al lui Eminescu era chipul unei frumuseţi ideale. O fecioară sau o femeie blondă, cu graţii de înger, cu siluetă diafană, cu braţe molatice şi albe, cu ochi adânci ca marea sau ca seninul înfinit al cerului, să troneze ca o regină în inima şi viaţa lui cea pustiită de noroc. Urmărit de viziunea acestui:

„Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este.
Lume ce gândea în basme şi vorbea în poezii,
O! te văd, te-aud, te cuget, tânără şi dulce veste,
Dintr'un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alţi zei..."

Eminescu a luat din materia stearpă, lut, şi a creiat din el, forma idealului visat, tot aşa cum şi „Rafael, pierdut în visuri ca'ntr'o noapte înstelată" creiase pe Madona lui, dintr'o femeie oarecare:

„Astfel eu pierdut în noaptea unei vieţi de poezie
Te-am văzut femeie stearpă, fără suflet, fără foc,
Şi-am făcut din tine-un înger blând ca ziua de magie,
Când în viaţa-mi pustiită râde-o rază de noroc..."

Totuşi îngerul iubirii lui, desbrăcat de mantia poeziei, nu era decât o „palidă femeie", o bacantă cu „faţa pală de o bolnavă beţie, şi cu buza învineţită de-al corupţiei muşcat". In faţa acestei crude realităţi şi tragice acuzaţii, iubita izbucneşte în plâns. Un plâns, care îl coboară pe artist din sfera cugetării lui, la simţul formei pământeşti. Şi pentrucă şi artistul Eminescu e croit din substanţă pământească, se înduioşează, îi cade'n genunchi şi se aprinde din nou magia iubirii în el:

„Şterge-ţi ochii, nu mai plânge!... A fost crudă'nvinuirea,
A fost crudă şi nedreaptă, fără razim, fără fond.
Suflete! De-ai fi chiar demon, tu eşti sfântă prin iubire
Şi ador pe acest demon cu ochii mari şi părul blond".

La vârsta de 20 de ani, aceasta este prima etapă a iubirii lui Eminescu. Era o formă creiată de el, dar oricum, aproape de fericire. Cu totul altfel ne apare concepţia iubirii lui Eminescu, în alte bucăţi, până când, în *Luceafărul* (1883), se află pe un plan categoric diferit.

Purificând imaginea iubirii de tot ce este prozaic, trecător şi comun, Eminescu aduce în poeziile erotice, bogăţia unor sentimente de o delicateţe, de o discreţie şi suavitate unică. Melancolia profundă şi reflexivă, concentrarea simţirii în cuvinte de-o mare intensitate, precum şi decorurile naturii, în care se refugiază acţiunea sentimentelor formează notele generale caracteristice. Temele iubirii însă, se diferenţiază dela o bucată la alta. Fiecare conţine un tot organic, o inspiraţie de sine stătătoare. O rugăciune de adoraţie şi slăvire angelică palpită în: *Atât de fragedă;* o divinizare sublimă în: *Inger de pază;* adieri de miresme ameţitoare, de apariţie cu foşnet de paşi prin ierburi pe margini de lacuri vrăjite, în *Crăiasa din poveşti*; o plimbare mână'n mână cu iubita, cu o luntre cu lopeţi pe un lac din taina codrilor albaştri: *Lacul;* invitaţia la izolarea iubirii în codrul cu „izvorul care tremură pe prund": *Dorinţa;* sau dorinţa unei nopţi de iubire ca'n poveşti: *Lasă-ţi lumea ta uitată;* urmează apoi sfâşietoarea melancolie, cu evocarea unor astfel de iubiri trăite în singurătatea naturii şi Eminescu scrie fericirea unei întâlniri de altădată în: *Floare albastră;* amintirea unei iubite care nu se mai arată la fereşti ca în trecut, deşi luna şi pomii în floare „cu crengi peste zăplaz" şi el, poetul, au rămas aceiaşi: *Pe aceeaşi ulicioară;* amara deziluzie de a nu fi înţeles de iubită: *Nu mă înţelegi*; tragica renunţare la iubire: *Despărţire*:

„Când pe această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre şi umbra unui vis,

La ce de-acu'nainte tu grija mea s'o porţi?
La ce să numeri anii ce sboară peste morţi?"

personificarea iubirii care moare ca o pasăre, ce cade cu aripi ostenite, dintr'un cârd, şi se stinge pe sloiurile oceanului de ghiaţă; „Pe când a ei pereche'nainte s'a tot dus", în elegia: *De câte ori, iubito;* chemarea dureroasă din cavoul trecutului a iubirii moarte: *Din valurile vremii;* tristeţea fără margini a veşnicei despărţiri, când „aducerile-aminte pe suflet cad în picuri", când el „va fi bătrân şi singur şi ea va fi murit de mult": *Departe sunt de tine...;* duioasa desfrunzire a toamnei cu ploi şi vânturi afară, iar în casă să stai pe gânduri, să priveşti focul şi deodată să simţi pe aproape apariţia iubitei, în: *Afară-i toamnă;* regretul că fiinţa iubită nu simţise pasiunea poetului şi splendoarea sentimentelor lui, la vremea lor, căci, azi ea seamănă tuturor, iar el o priveşte „nepăsător cu'n ochiu rece de mort" în: *Pe lângă plopii fără soţ;* sau imnurile de îngropare ale moartei fericiri, din romanţele cu care se poate mândri lirica universală: *Adio, S'a dus amorul, Te duci, De or trece anii, Din noaptea veşnicei uitări, Ce e amorul.* Aceste sentimente de iubire, care prin calitatea creaţiei lor în forme poetice stau alături de acele ale unui Lamartine, Hugo, Musset sau Heine, aveau să continue cu aceeaşi suavă vibraţie şi după prima nebunie, nu cum afirmă unii că poetul n'a mai dat nimic în literatură. După al doilea atac al cataclismului său sufletesc, Eminescu se afla în toamna lui 1886 la Mânăstirea Neamţului. După

zile de groaznice prăbuşiri interioare, din ruinile fumegânde ale visurilor lui, Eminescu, într'o zi cu soare de toamnă mai galben şi mai aproape de orizont, se reculege şi se plimbă în halat, cu picioarele foşnind prin frunzele uscate, meditând. Acolo, în livada mânăstirii, privind nucii cum se scutură deasupra lui, şi lanurile pustii, Eminescu mai toarnă în bronz: *De ce nu=mi vii?*:

„Vezi, rândunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
Se-aşează bruma peste vii,
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

O! vino iar la al meu braţ,
Să te privesc cu mult nesaţ,
Să razim dulce capul meu
De sânul tău, de sânul tău!

Ţi-aduci aminte, cum pe-atunci.
Când ne plimbam prin văi şi lunci,
Te ridicam de subsuori,
De-atâtea ori, de-atâtea ori?“ etc.

Dela Mânăstirea Neamţului, Eminescu a trimis poezia la „Convorbiri literare“, unde s'a publicat, iar Veronica Micle a plâns le Iaşi, pe paginile revistei.

In *Poezia filosofică*, Eminescu adânceşte meditaţiile propriu zise, concentrează cugetări, reflexii dintr'un vast material de lectură şi personale disecări în câmpul filosofiei şi ne dă în poezii şi

poeme, într'o formă limpede de tălmăcire, consideraţii cu privire la diferite probleme şi enigme: univers, viaţă, moarte, fericire, etc.

Prima bucată de concepţie filosofică e *Mortua est*. In faţa sicriului unei fiinţe ideale, al unei fecioare cu tot ce poate întrupa mai frumos firea pământească, moartă înainte de orice rază de fericire, în adevăratul sens al vieţii, poetul îşi sparge harpa şi şi-o razimă de sicriu întrebându-se: Care-i rostul vieţii? Cum se poate ca un chip atât de candid, atât de tânăr şi frumos să moară şi să rămână veşmic lut? Dacă e aşa, atunci:

„Când sorii se stâng şi stelele pică,
Imi vine a crede că toate-s nimică".

Ingerul din raclă n'a fost decât lut? Să mai trăieşti? Să mai speri?

„A fi? Nebunie şi tristă şi goală;
Urechea te minte şi ochiul te'nşală;
Ce-un secol ne zice, ceilalţi o dezic.
Decât un vis sarbăd mai bine nimic.

Şi poetul conchide, că dacă în acestea e un *sens* cu adevărat, pe palida-i frunte nu mai poate fi scris Dumnezeu.

Privit sub acest unghiu de judicioasă raţiune, sensul vieţii, pesimismul lui Eminescu ne apare în această poezie negativ, până la distrugerea universală. El nu mai poate găsi elementele unei logice explicaţii, nici chiar în existenţa lui Dumnezeu.

In *Luceafărul,* *Eminescu* pune problema geniului nemuritor față de viața trecătoare. Subiectul acestui poem e inspirat din o veche legendă românească, pe care germanul Kunisch, a cules-o cu ocazia unei călătorii prin Țările române.

O fată de împărat, Cătălina, tot privind dela fereasta palatului, Luceafărul răsărind din mările de singurătăți, se îndrăgostește de el. Il cheamă la ea. Luceafărul se scufundă în ape și răsare la fereastra ei, în chip de tânăr voevod.

Cătălina îi cere Luceafărului să-și lase nimbul nemuririi și să trăiască împreună fericiți, pe pământ. Luceafărul din iubire, se'ncrede în existența unei astfel de fericiri, și mergând la Dumnezeu, tatăl lui, îi cere să-l prefacă în muritor. Dumnezeu se opune. In acest timp Cătălina pe pământ uitând dorul de părinți și visul de luceferi, fugise cu Cătălin, pajul din casă, și se mângâiau sub crengi de tei, în crânguri... Pe când Luceafărul se ruga de tatăl lui, acesta îi arată, sensul fericirii pământești, pe Cătălina cu iubitul ei. Luceafărul se întoarse la locul lui în cer, tremurând ca și altedăți pe „singurătăți de mișcătoare valuri", și se resemnează în a trăi în lumea lui „nemuritor și rece".

Poemul acesta este o concentrare de frumuseți geniale.

Imensități de spațiu, imensități de timp, oceane și mări cu perspective dincolo de zarea ochilor noștri de muritori, sunt cristalizate și reduse la proporții condensate, în termeni de cugetări cu sensuri adânci și redate înțelegerii noastre în substanțe esențiale. Infinite sugestii, prin asociații de idei și subtilități de rezonanță în sufletele noastre

măresc farmecul versurilor acestui poem. Concepţia filosofică a *Luceafărului*, se află rezumată chiar de Eminescu, pe marginoa unei foi de manuscris: „Inţelesul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaşte nici moarte şi numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă, pe pământ nu e capabil de a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n'are moarte, dar, n'are nici noroc".

In *Rugăciunea unui Dac*, potrivit unei credinţe budiste, Eminescu imploră pe Creator, ca să-i dea în această viaţă, cele mai groaznice chinuri, ca prin acestea să poată câştiga dincolo de moarte, fericirea.

Una din caracteristicele câtorva poezii şi poeme e contrastul, pe care îl cultivă şi-l adânceşte Eminescu între trecut şi prezent. Desgustat de meschinăriile vieţii în societate, de minciunile şi falsitatea politică şi socială a prezentului, Eminescu nu găsea un refugiu decât în trecut. Viaţa mai simplă, mai aproape de puritatea elementelor naturii, atunci când formele civilizaţiei nu ajunsese la un grad de desvoltare şi rafinare încât să pătrundă în organismul conştiinţei şi al vieţii materiale ale omenirii, cu vicii care să le carieze, acea viaţă mai simplă şi mai instinctuală, era mai aproape de demnitate, de cinste şi de adevăr, decât cea de azi. Pentru aceasta glorifică faptele măreţe ale trecutului şi prin antiteză, biciuieşte relele prezentului (*Epigonii*, *Scrisoarea I*, *Scrisoarea II-a*, *Scrisoarea III-a*, *Scrisoarea IV-a*, *Doina*).

In *Scrisori* sau *Satire*, Eminescu, printre deose-

bite considerații de ordin filosofic și moral, se arată un vehement critic al defectelor omenești.

Scrisoarea I cuprinde cugetările unui dascăl bătrân preocupat de existența lumii și concepția lui despre nașterea lumii din haos. La început a fost haos și domnea „eterna, pace". Dar deodată, dintr'un singur punct, ce s'a mișcat, devenind Tatăl, se naște lumea, care trăiește cât timp acest punct, soarele, luminează. După mii de veacuri însă, soarele se va închide ca o rană și se va stinge, și atunci și lumea se va pierde și se va reintoarce în noaptea neființei din „eterna pace".

Și pentru toate aceste cugetări și glorie, cu ce se va alege bătrânul dascăl? Cu nemurire, se va zice. Dar oamenii mărunți fără nicio calitate se vor agăța de această nemurire. Unul va veni cu vreun discurs funebru la înmormântare, când nu va fi cu gândul de a „slăvi" memoria și faptele nemuritorului dascăl, ci va căuta să se „lustruiască pe sine", alți pedanți, cu cercetări asupra vieții celui dispărut, îi vor căuta păcatele omenești, iar nu calitățile operelor sale.

In *Scrisoarea II-a* poetul, în forma unui răspuns dat unui prieten, se arată desgustat de a mai scrie versuri. N'are pentru cine. Lumea, în care trăiește este fără simț artistic, încântată doar de forme goale și de nimicuri cu pretenții. Pentru glorie să scrie? Nu simte niciun îndemn. Pentru dragoste, femeie, mai poate el încorda lira, când aceasta e o minciună, o școală de înjosire și spoială? Pierdut astfel în gânduri, Eminescu și-amintește cu duioșie de anii când era elev de școală, de ceasurile de lecții, care se scurgeau pe nesimțite în orele de astronomie sau de istorie, visând,

cu coatele rezemate pe bancă, iubiri nevinovate şi ochi albaştri de Clotildă, pe când profesorui explica pe Ramses... Când suna clopoţelul, Eminescu, trezit din reverie, ştia că „Ramses trebuia să fi murit". De aceea pentru lumea de azi, nu mai poate simţi nicio chemare, căci ar fi „ridicol".

Scrisoarea III-a, incepe cu visul unui Sultan, în care acesta se vede mângâiat de o fată, venită din lună. Tot în vis Sultanul, simte din inima lui, că răsare un copac uriaş a cărui umbră se întinde peste Asia, Europa şi Africa. Visul se adevereşte lui Baiazid, prin mărirea imperiului turcesc, care creşte an cu an, până ce ajuge peste Dunăre, în câmpia Ţării româneşti, unde domnea Mircea cel Mare. După o întâlnire explicativă între Mircea şi Baiazid, în care Mircea la ameninţările Sultanului, răspunde cu o demnitate desăvârşită, se porneşte lupta istorică, dela Rovine, unde puterea unei armate numeroase turceşti şi fala celui mai mare împărat sunt biruite de mica oştire românească, dar dârză, vitează, plină şi capabilă de fapte eroice, în frunte cu voevodul glorios, Mircea cel Mare.

De gloria românească, din acele vremuri apuse, s'au învrednicit doar cronicarii şi rapsozii. Prezentul cu patrioţii de azi, este altul. Tinerii, după ce şi-au cheltuit averea şi tinereţile în orgii la Paris „în lupanare de cinisme şi de lene", întorşi în ţară, aruncă doar vorbe mari şi „vânează câştigul fără muncă", făcând neamul nostru de ruşine şi ocară. Şi într'un final aprig, sentenţios, Eminescu cheamă pe Vlad-Ţepeş să-i adune în cete de smintiţi şi de mişei şi să le dea foc in temniţi şi la casa de nebuni.

In *Scrisoarea* IV-a, Eminescu descrie o iubire romantică, de o frumuseţe neîntrecută între un cavaler şi fiica unui

castelan, prin anul 1400. Intr'un decor de basm, în care castelul, lacul şi împrejurimile parcului sunt zugrăvite feeric, un cavaler vine cu chitara printre flori, la fereastra iubitei, în plină noapte cu lună, îi cântă şi ea apare şi-i aruncă un trandafir roş, inima ei înamorată. Apoi ea coboară şi in liniştea nopţii, amândoi iubiţii se plimbă cu barca pe lac, uitând să mai lopăteze, şoptindu-şi adoraţii de dragoste suavă şi îngemânări de visuri, mirându-se chiar codrii, izvoarele şi luceferii de dragostea lor. Aşa era iubirea în veacul de mult apus.

Azi nu mai poţi iubi. Toţi ai fetei te spionează, când nici nu gândeşti. Nu mai găseşti un loc de iubit. Căci iubita de azi nu se mai plimbă prin parcuri cu flori, şi cavaleri înamoraţi n'o mai interesează. E atrasă doar de baluri, de zornăit de pinteni şi se lasă înconjurată de „un roiu de pierde-vară". Şi atunci el s'o mai adore, să-şi piardă timpul după ea? E ridicol! Şi poetul renunţă s'o mai caute.

Pe lângă dureroase constatări de ordin filosofic şi moral, Eminescu a mai fost preocupat şi de biciuirea stării sociale prezente, în care nedreptăţile sunt violent atacate. Poezii cu caracter *filosofic-social* sunt: *Epigonii* şi *Împărat şi proletar*.

In *Epigonii*, Eminescu aduce puternice sentimente de admiraţie scriitorilor poeţi şi prozatori dinaintea lui, pentru operele şi idealurile lor mari, şi arată un aspru dispreţ, faţă de contemporani, care nu sunt însufleţiţi de niciun ideal şi nu se dovedesc capabili de nimic.

„Dumnezeul nostru: umbră: patria noastră: o frază,
In noi totul e spoială, tot e lustru fără bază;
Voi credeţi în scrisul vostru, *noi nu credem în nimic*"

Prin sufletele contemporanilor băteau vânturi decepţioniste şi pesimiste. Aşa era părerea lui Eminescu atunci.

In *Impărat şi proletar*, Eminescu pune îndrăsneţ şi violent, o problemă socială brodată pe reflexii filosofice. Intr'o tavernă mohorîtă, in faţa plebei înfometate, adunată în cete, pe una din bănci se ridică un proletar, care prin glasul şi cugetarea lui inspirată, poetul revoluţionar, vorbeşte mulţimii despre principiile, pe care se întemeiază societatea burgheză. *Dreptatea*, e pentru cei tari, care se îngrădiră cu averea şi mărirea in cercul lor de legi, cu care subjugă munca şi viaţa celor săraci şi slabi. *Virtute* pentru ei nu există. „*Religia*? — o frază de dânşii inventată", ca să-i amăgească cu speranţe, pe acei ce „poartă osânda ca vita dela plug". Toată *ordinea* clasei burgheze nu-i decât minciună, şi *Statul* inventat şi condus de această clasă, nu-i decât o armă de sclavie pentru exploatarea milioanelor de nefericiţi, şi desfătarea in trândăvie a puţinilor conducători. Şi glasul proletarului strigă nedreptăţile şi îndeamnă mulţimea să sdrobească „orânduiala cea crudă şi nedreaptă".

Ca ecou al acestor stări de lucruri, Eminescu ne arată figura unui Cezar, care „trece pe malurile Senei în faeton de gală" şi acest împărat salută mulţimea sdrenţuită ce-o întâlneşte in cale, fiindcă e conştient, că mărirea şi puterea lui atârnă de această turmă de oameni mizeri.

Dar revoluţia s'aprinde şi „Parisul arde în flăcări", se dau lupte pe baricade „şi clopote de-aramă sună răguşit". Insă nici după crâncena revoluţie idealul armoniei sociale nu se realizează, iar omenirea, părînd a urma o lege a naturii, după concepţia lui Eminescu, rămâne aceeaşi. Când, in

veci aceleaşi doruri mascate cu alte haine, sau în fond, totul se reduce la: *„Un vis al morţii eterne, e viaţa lumii întregi“.*

Printre creaţiile de lungă inspiraţie ale lui Eminescu se află şi *poemele epice Călin* şi *Strigoii.* *Călin* este o poveste cu bogate digresiuni lirice, creiată de Eminescu dintr'un izvor popular.

O copilă de împărat cu un chip zugrăvit de poet în culorile cele mai diafane, de o frumuseţe şi o gingăşie cu adevărat din basme, se îndrăgosteşte de un voinic Călin, „Sburător cu negre plete“, cu care naşte un copil. Impăratul află, şi ea e izgonită cu copil cu tot, să-şi ispăşească păcatul în lume. După şapte ani, pe când ea trăia in singurătatea codrilor, şi micul puiu de prinţ păştea bobocii, o află iubitul ei Călin, cu care se căsătoreşte şi face nunta în codru. Alături de nunta împărătească se mai întâmplă să mai fie şi o nuntă a unui mire flutur, cu un alaiu superb de insecte de tot felul.

Strigoii e un poem epic romantic.

In el e vorba de Arald, regele Avarilor, care năvălind în Dacia, se înamoră de fata unui rege dunărean. Dar murindu-i logodnica, Arald se duce la un mag, care îl preschimbă în strigoi şi numai astfel in fiecare noapte se întâlneşte cu iubita lui.

Dăltuitor înamorat de forme alese în poezie, Eminescu ne-a dat printre creaţiile sale şi câteva *sonete,* în care cugetarea şi simţirea artistului, pre-

cum şi materialul de exprimare, au fost conturate elegant şi sculptural. Fiecare sonet închide în tiparul fix al celor paisprezece versuri, vigoarea şi măsura unei inspiraţii de esenţă concentrată. In *Afară-i toamnă*, cu o oră de rezumat asupra vieţii, e parcă un prolog de roman. Emulat de lectura unei poezii, a scriitorului german Cerri, Eminescu ne dă evocarea plastică şi stranie a reginei mărilor de altă dată, într'un tablou de noapte tăcută şi pustie: *S'a strâns viaţa falnicei Veneţii*. Durerea chemării unei iubiri defuncte în: *Sunt ani la mijloc* şi în *Când însuşi glasul...* O rugăciune de caldă invocare a Sfintei Fecioare, care să-i redea sufletului său ruinat, tinereţea şi credinţa e: *Răsai asupra mea*. Melancolia unui ceas de iubire, într'o seară cu lumină de lună, în: *Stau în cerdacul tău...* Dorinţa unei adoraţii nemărturisite: *Iubind în taină*.

Cunoscător adânc al limbii româneşti populare şi al comorilor populare: tradiţii şi poezii, din lungii ani de pribegie, pe care i-a trăit pe drumurile vieţii, prin Bucovina, Ardeal, Moldova şi Muntenia, Eminescu era un îndrăgostit de basmele şi lirica populară.

Ca o îngemânare desăvârşită între el şi sufletul poporului, Eminescu scrie în formă populară câteva capodopere: *Ce te legeni, Codrule*, în care natura cu glas uman, sfâşiată de pustiirea toamnei îşi tânguie jalea poetului frate cu codrul; *Revedere* cu veşnica măreţie şi resemnare a codrului; *Doină*, cu chemarea lui Ştefan cel Mare din somnul dela Putna, ca să ne scape ţara de străini, scrisă cu

intenţia de a fi cetită la desvelirea statuiei lui Ştefan cel Mare la Iaşi, 1883; *Ce stă vântul, La mijloc de codru des...*

Caracterizare generală. Varietatea de inspiraţie şi marea bogăţie de idei din opera poetică a lui Eminescu se datoreşte spiritului său avid, înzestrat cu facultăţi superioare de asimilare şi reproducere şi hrănit cu o foarte vastă cultură. Din această adâncire a studiilor şi cercetărilor sale, mai cu seamă filosofice şi literare, el şi-a stimulat şi lărgit propriile orizonturi şi înclinaţiuni psihologice. De asemeni facultatea exteriorizării, puterea geniului de a exprima prin cuvinte şi noţiuni reci, convenţionale, toate acele clocotitoare avalanşe de simţiri, toate nuanţele cugetărilor cu atât de subtile sinuozităţi, dovedesc la Eminescu substanţa unui spirit de adevărat creator. Multe din ideile şi cosideraţiile filosofice din opera lui Eminescu îşi au originea în materialul lecturilor din diferiţi autori, în special, *Kant, Schopenhauer, Spinoza, Eduard Hartmann, Platon,* etc. Interpretarea însă ca şi motivările şi formele în care acele idei sunt prezentate de Eminescu, formează notele caracteristice personale şi o ţinută cu totul originală. Crescut în plină adolescenţă la izvoarele directe ale romantismului german, în timpul studiilor dela Viena şi Berlin, Eminescu se adăpase din plin cu straniile şi halucinantele răzvrătiri spirituale ale romanticilor germani. Din vremea acestei tinereţi, Eminescu îşi conturează în poezie şi gândire *structura idealului său de artă,* pe care, încă dela publicarea celor trei poezii, trimise la

„Convorbiri Literare“, începe a-l realiza şi a-l urmări cu fiecare creaţie în scurta lui viaţă.

Forma metrică a poeziilor este foarte variată şi inovatoare. Ritmurile versurilor ca şi rimele la bucăţile din prima etapă a activităţii literare, sunt cu unele greşeli şi cu multe asonanţe. Către anii maturităţii, Eminescu atinge perfecţiunea.

Limba literară e de o varietate de vocabular neîntrecută. Termeni plastici expresivi şi neuzaţi alături de unele cuvinte scoase din cronici, întrebuinţate cu un rar simt artistic, formează haina de gală, în care, prin cuvinte improprii, Eminescu reuşeşte să plasticizeze ideea urmărită în chipul cel mai poetic cu comparaţii ca:

„Dintre dealuri iese luna *ca o vatră de jăratic*,
Luminând străvechii codri şi castelul singuratic...“

sau metafore cu care luna ia gesturi de fiinţă umană:

„Părea că printre nouri s'a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă *regina nopţii moartă...*“

sunt calităţi de mare imaginaţie şi largă îmbogăţire a expresiei.

Armonia poeziilor lui Eminescu, provoacă ecouri muzicale aparte, în sufletul lectorului. Putem spune că una din particularităţile geniale în poezia lui Eminescu este această vibrantă sonoritate muzicală, cu plânsete de coarde şi acorduri de orgă ca acompaniament, la conţinutul sufletesc, elegiac şi sfâşietor, pe care îl revarsă majoritatea versurilor lui.

Din lupta îndârjită cu viaţa de mizerii pe care a adus-o, rămânem uimiţi cum a putut să-şi degaje spiritul din atâtea frământări şi să dea literaturii noastre atâtea unice creaţii, cu care poporul român, prin sufletul lui Eminescu, să se afirme ca valoare intelectuală, între valorile celorlalte popoare ale lumii...

Ion Creangă (1837—1889). — Născut în Humuleşti, jud. Neamţ, unde şi-a petrecut copilăria, Ion Creangă e fiu de ţărani. A învăţat mai întâi cu un dascăl în satul natal, apoi la o şcoală din Broşteni, de unde a trecut o vreme la Tg.-Neamţ şi la Fălticeni. Mama lui ţinea cu mare stăruinţă să-şi vadă feciorul învăţat şi să-l facă popă. Mergând cam greu la carte, este totuşi trimis să urmeze la Seminarul dela Socola de lângă Iaşi. Terminând seminarul, se însură şi deveni diacon la biserica Patruzeci de Sfinţi din Iaşi. Mai urmă şi Şcoala Normală Vasile Lupu din Iaşi, unde avu ca profesor pe Titu Maiorescu şi Creangă ajunse şi institutor. Dar, din cauza unor conflicte cu superiorii săi bisericeşti, Ion Creangă fu răspopit şi îndepărtat din rândul slujitorilor bisericii, ba încă şi din învăţământ. Cu venirea lui Titu Maiorescu la Ministerul Instrucţiunii, a fost reprimit ca institutor, în care calitate a funcţionat până la moarte. Ca institutor el a fost un foarte bun pedagog şi a tipărit mai multe manuale şcolare, care au fost mulţi ani printre cele mai bune, potrivit cu programa analitică a şcoalelor de atunci.

Opera lui Ion Creangă e alcătuită din *Poveşti* şi *Amintiri din copilărie*.

Născut, crescut şi trăit în mijlocul vieţii ţărăneşti,

şi în toate aspectele naturii, în care se desfăşoară, având şi o structură sufletească anume legată de rosturile acestei vieţi, Ion Creangă, deşi trecut prin şcoli şi cu slujbă şi ocupaţii la oraş, rămâne cel mai autentic reprezentant al specificului nostru rural. Atât în poveştile sale, cât şi în amintiri din copilărie, el utilizează numai materialul îndeletnicirilor din viaţa satului, cu toate stările sufleteşti în asemenea cadru. Poveştile au în plus elementele supranaturale.

Poveşti cu un caracter pronunţat moral, cu subiecte din viaţa animalelor sunt: *Capra cu trei iezi* şi *Punguţa cu doi bani*; cu subiecte din lumea noastră sunt: *Dănilă Prepeleag* şi *Stan Păţitul*, în care eroul în prima şi în a doua, e un tip sucit, poznaş ce seamănă foarte mult în acţiunile lui cu vestitul Păcală din literatura populară; altele mai sunt: *Moş Nichifor Coţcarul*, *Ivan Turbincă*, *Fata babei şi a moşneagului*. La acestea se mai adaugă două istorisiri: *Cinci pâini* şi *Moş Ion Roată şi Unirea*. Cea mai puternică din poveştile sale e *Harap-Alb*.

Verde Impărat având numai fete şi niciun moştenitor de parte bărbătească, ceru fratelui său, Roşu-Impărat, care avea numai băieţi să-i dea unul din ei, căruia să-i lase moştenire împărăţia. Acesta puse la încercare pe feciori şi dintre ei, cel mai mic, mezinul, se arătă mai vrednic. La plecare, feciorul de împărat fu povăţuit că în drumul lui să se ferească de om spân şi de om roşu. Trecând printr'un codru şi neştiind încotro s'apuce, îi ieşi în cale un om spân, care se rugă de feciorul de împărat să-l primească

să-i fie slugă. Feciorul de împărat îl luă, dar pe drum căzu într'o cursă vicleană a spânului și fu nevoit să jure că-l va asculta cu numele schimbat în Harap-Alb, ca slugă, pe spân, care de acum înainte el va avea rolul și misiunea fiului de Impărat. In astfel de situație ajung amândoi la curtea lui Verde-Impărat. Aici spânul voia să se scape de Harap-Alb. De aceea, ca să-l ucidă, fu trimis, pentru diferite pretexte, să îndeplinească fapte vitejești. Așa Harap-Alb aduce sălățile din grădina ursului și capul strălucitor, bătut cu pietre scumpe al cerbului din codru. Trimis apoi să aducă pe fata lui Roșu-Impărat, Harap-Alb se întâlnește pe drum cu fantasticile personagii, Gerilă, Setilă, Flămânzilă și Pasări-Lăți-Lungilă, care la însărcinările lui Roșu-Impărat date lui Harap-Alb, pentru a îndeplini alte isprăvi și mai minunate, îl ajută să biruiască. Câștigând astfel pe fata lui Roșu-Impărat, Harap-Alb se întoarce și povestește unchiului său, lui Verde-Impărat șiretenia spânului, care apoi e omorit. Harap-Alb ia de nevastă pe fata lui Roșu-Impărat.

Ion Creangă a utilizat, fără îndoială anumite elemente populare în poveștile sale, mai ales că el era unul din aceia, care cunoșteau atâtea din comorile epice cu Smei, Feți-Frumoși și Ilene Cosânzene. Dar puterea de creație a autorului constă în imaginația, cu care plăsmuiește firul acțiunii întregi, în spiritul care însuflețește la fiecare pas desfășurarea povestirii, cum și în limba vie, curgătoare, extrem de bogată în expresii și proverbe, care dau scrisului marelui prozator, o structură cu totul originală, fermecătoare. Toate povestirile și poveștile lui Creangă inspiră un aer autohton, atât țăranii și elementele vieții naturale, cât chiar și forțele supranaturale ca Gerilă, Setilă, etc., că

parcă trăiesc de mii de veacuri prin munţii şi codrii Moldovei, având în acţiunea din Harap-Alb, însuşiri morale, profund umane, simpatice, nimic din groaza unor personagii hidoase.

Creangă este prozatorul care a creiat basme populare.

In *Amintiri din copilărie* Creangă rămâne neîntrecut.

Ne descrie cum a început el şcoala în Humuleşti, cu dascălul Vasile şi diferitele pozne şi peripeţii prin care trece cu viaţa lui de şcolar. In capitolul I, vedem prinderea muştelor între filele ceaslovului, luarea la armată a dascălului Vasile recrutat cu arcanul, uratul de sărbătorile Crăciunnlui, şterpelitul colacilor de pe masa de colive, dela biserică, trecerea dela şcoala din Broşteni, şederea în gazdă la baba Irinuca, caprele pline de râie ale babei, dela care bietul Creangă şi ceilalţi colegi de gazdă s'au umplut de râie, rostogolirea bolovanului din deal peste căsuţa babei şi dărâmarea, cu omorîrea caprelor.

In cap. II. Discuţiile dintre părinţii lui, cu privire la băieţi şi creşterea lor, smântânitul oalelor pe furiş, furtul de cireşe, fugile de acasă la scăldat în Ozana şi prinderea pupăzei, a cărei dispariţie neliniştise satul.

In cap. III. Intâmplările din viaţa de şcolar la Tg. Neamţului şi apoi la Fălticeni, ghiduşiile şi petrecerile lui Creangă cu colegii la gazdă, punerea de „poşte", la câte un coleg nesăţios, printre care şi cărbunele aprins, pe pieptul unuia ce dormea, care fiind ars de jăratic trânti cu picioarele în sobă şi o dărâmă.

In cap. IV. Plecarea din Humuleşti la Seminarul din Socola.

In *Amintiri din copilărie*, Ion Creangă este cel mai tipic reprezentat al optimismului robust, al vieții țărănești. Umorul natural, ce străbate aducerea aminte a acestor întâmplări şi, în special, farmecul cu care sunt povestite, îi rămân caracteristice autorului lor.

In opera lui în întregime, Creangă a întrebuințat o limbă stilizată direct din limba poporului român din Moldova, purtând sigiliile atâtor provincialisme ale regiunii. Prin marele talent de a construi fraza, prin darul de a da fiecărui cuvânt, înțelesul cel mai expresiv, limba populară din scrierile lui Creangă a contribuit foarte mult la îmbogățirea limbii literare culte.

Petre Ispirescu (1830—1887). — Născut la Bucureşti din părinți modeşti, Petre Ispirescu fu destinat după dorința părinților să se facă preot. Dar dela vârsta de 14 ani intră ucenic la o tipografie, şi după mulți ani de conştiincioasă muncă, ajunge director al unei tipografii proprii.

Tot timpul liber din viața lui, l-a consacrat culegerii şi scrierii de basme, snoave, pilde, ghicitori, apărute în mai multe volume. Cele mai însemnate sunt: *Legendele sau basmele Românilor*, culese din popor, dar şlefuite, adăugite şi stilizate într'o formă literară de el. Cu o fantezie de poet şi o limbă destul de vie şi curgătoare, Ispirescu, deşi lipsit de originalitatea creatoare, are totuşi meritul de a fi un bun povestitor.

Intr'un chip deosebit se prezintă volumul: *Poveştile Unchiaşului sfătos*, cu o prefață de Alex. Odobescu, în care Ispirescu se inspiră din mito-

logia greacă şi scrie o serie de poveşti numite *păgâne;* un alt mănunchiu inspirat din trecutul istoric al Românilor, de pildă: *Isprăvile şi viaţa lui Mihai Viteazul*, este alcătuit din *poveşti istorice.*

Fără a avea calităţile lui Ion Creangă, Ispirescu este totuşi cel mai vrednic culegător şi scriitor de poveşti din Muntenia.

Nicolae Gane (1835—1919). — S'a născut la Fălticeni. A fost avocat şi a avut o carieră politică însemnată. A fost primar al Iaşilor, prefect, deputat, senator, preşedinte al Curţii de Apel, ministru de Domenii, membru şi preşedinte al Academiei Române.

El a scris poezii şi proză. Poeziile au fost adunate într'un volum şi publicate în 1873. Sunt de o mică importanţă literară. Nicolae Gane este însemnat prin proza lui, publicată în trei volume, Bucureşti, 1886. Inspirat din istoria Românilor a scris nuvelele istorice: *Domniţa Ruxandra, Petru Rareş, Stejarul din Borzeşti;* din tradiţiile populare: *Comoara de pe Rarău, Piatra lui Osman, Duduia Bălaşa*; din amintirile din viaţa sa; *Două zile la Slănic, Câinele Bălan, In vacanţă;* din haiducia populară: *Şanta, Aliuţă;* alte lucrări cu întâmplări vânătoreşti sunt: *Petrea Dascălul, Vânătoarea.* Printre anecdote ne-a dat: *Astronomul şi doctorul, Dac'a vrea Dumnezeu,* etc. Către anii din urmă ai vieţii, Gane a mai scris amintiri, cu note de călătorie şi însemnări critice: *Zile trăite, Păcate mărturisite, Pagini răzlețe.* A tradus Infernul lui Dante, în versuri, în alt metru decât în original, dar cu unele calităţi.

Nicolae Gane este un scriitor senin, sentimental, care tratează în scrierile sale, de obiceiu, cu subiecte din viaţa ţărănească şi a familiilor boiereşti, o atmosferă de reverie, de conflicte uşoare şi plăcute, într'o formă literară vie şi atrăgătoare.

Ion Luca Caragiale (1853—1912). — Fiu al unei familii de actori, Ion Luca Caragiale s'a născut la Mărgineni, jud. Prahova. Viaţa lui e plină de contraste ciudate. Face patru clase secundare la liceul din Ploeşti, după care devine ziarist, corector; bogat prin moştenire, cheltuind fără socoteală, ajunge iar sărac, mic funcţionar la o arhivă oarecare, sufleur, artist de teatru, director general al teatrelor, cârciumar, profesor la un liceu din Bucureşti, director de reviste literare, („*Moftul român*“, cu ajutorul lui Anton Bacalbaşa). In ultimii ani ai vieţii a trăit retras la Berlin, unde a şi murit.

Caragiale şi-a făcut intrarea în literatură prin publicarea *comediilor* sale în *Convorbiri literare*. Acestea sunt: *O noapte furtunoasă*, 1879, *Conul Leonida faţă cu reacţiunea, O scrisoare pierdută*, 1884, şi *De-ale Carnavalului*, 1885.

Inzestrat cu un spirit genial de observaţie şi de a contura caractere de personagii, în forme distincte şi vii, Caragiale a dat literaturii române, în expresie de artă teatrală desăvârşită, piese în care se oglindeşte un specific etern omenesc. Eroii pieselor lui Caragiale sunt luaţi dela periferiile oraşelor, din lumea pestriţă şi încrucişată între ignoranţă şi cultură, dar cu pretenţii de cultură, şi civilizaţie. Atmosfera şi moravurile autentice ale

mentalităţii de mahala sunt prinse şi înfăţişate de Caragiale cu un ochiu critic, neîndurat de ironic şi biciuitor, cu îndemânarea unui mare şi unic artist. In comediile lui Caragiale, se evidenţiază până la maximum de desvăluire a defectelor, a slăbiciunilor şi a prostiei omeneşti, *ridiculul.* Cu exploatarea acestui filon esenţial, urmăreşte şi provoacă izbucnirea *comicului..*

O scrisoare pierdută. Intr'un oraş de munte, în timpul alegerilor parlamentare, Caţavencu, candidatul partidului din opoziţie prinde o scrisoare de dragoste, adresată de prefectul Tipătescu, doamnei Zoe Trahanache, soţia şefului său politic Trahanache. Inarmat cu acea scrisoare, Caţavencu prin intervenţia doamnei Zoe, vrea să se aleagă deputat. Zoe constrânsă, stăruie pe lângă prefectul Tipătescu şi acesta îi promite sprijinul său în favoarea lui Caţavencu. Tocmai atunci lui Trahanache îi cade în mână o poliţă cu o semnătură falşificată de Caţavencu. Iar acesta printr'o întâmplare, pierde scrisoarea ce-o avea, şi care intră în posesia Zoei. In alegeri guvernul îşi alege candidatul favorit, Dandanache. Constrâns acum de împrejurări Caţavencu şi cu partizanii săi, aduc elogii deputatului ales, cum şi prefectului dela putere.

Această comedie are o acţiune vertiginoasă, bine construită, şi cu o intrigă condusă spre situaţii neaşteptate, sub bagheta regizorului autor.

Spiritul lui Caragiale se arată în comediile lui, ca un procuror general al societăţii româneşti din vremea de atunci, al claselor mijlocii: în special cu oamenii politici şi orăşeni de ai mahalalelor.

Dorinţele de modernizare ale femeilor şi greşita lor însuşire a câtorva elemente de educaţie culturală, rezumându-se la o spoială, tendinţele de parvenire cu orice preţ spre o clasă mai înaltă şi ranguri sociale publice, ale unor oameni lipsiţi de orice pregătire şi fond necesar au găsit în Caragiale bisturiul disecţiei şi analiza studiului riguros. Apucăturile imorale, demagogia, prostia şi fanfaronada cu care se manifestă în existenţa lor de toate zilele, oameni ca Trahanache, Pristanda, Farfuridi, Caţavencu, femei ca Zoe, pensionari cum e conul Leonida, studenţi şi gazetari ca Rică Venturianu, au fost loviţi de biciul satiric al lui Caragiale, fără niciun pic de rezervă sau indulgenţă. De remarcat că în comediile lui, Caragiale se ocupă numai de defectele omeneşti şi nicidecum şi de părţile bune.

Caragiale are şi o dramă, *Năpasta*, cu subiectul din viaţa ţărănească. La reprezentarea ei pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti 1899, s'au născut violente polemici între unii, cari detestau calităţile piesei şi alţii ca Maiorescu şi D. Nădejde, la „*Convorbiri literare*“, care susţineau valoarea lucrării.

Un cârciumar, Dragomir, ucide pe Dumitru pentru a-i lua soţia, Anca, in căsătorie. Anca bănuia că soţul ei fusese ucis de Dragomir şi voind să afle acest lucru se mărită cu el. Ca autor al crimei este insă acuzat pădurarul Ion, care e condamnat la muncă silnică pe viaţă, şi bătut de forţele justiţiei represive până il innebuneşte. Trec opt ani de căsnicie şi Anca nu putuse afla din gura lui Dragomir taina omorului. In acest timp Ion pădurarul, evadează dela ocnă

şi vine nebun şi halucinat de foame, în casa lui Dragomir. Apariţia lui Ion aduce mustrări de conştiinţă lui Dragomir. Intr'un acces de nebunie Ion se sinucide cu un cuţit. Anca văzându-l pe Ion însângerat, crede că Dragomir l-a ucis. Dar Dragomir îşi mărturiseşte adevărata crimă şi fiind luat de jandarmi, înnebuneşte.

Năpasta este o dramă psihologică. Răscolirea profundelor frământări sufleteşti, urmărirea evoluţiei lor şi deslegările finale sunt calităţile de mâna întâia ale lui Caragiale.

Ca *prozator*, ne-a lăsat mai multe scrieri; din care au fost alcătuite mai târziu volumele: *Nuvele*, povestiri, Bucureşti, 1908; *Momente, schite, amintiri*, Bucureşti 1908, şi *Schite nouă*, Bucureşti, 1910.

Dintre nuvele, *Făclia de Paşti*, este una din cele mai puternice şi mai pline de calităţi originale, din literatura română.

Leiba Zibal, hangiul din Podeni, avusese in slujba lui pe un argat, Gheorghe, care, din cauza purtării rele, fusese dat afară. Gheorghe insă nemulţumit că jupânul nu-l mai ţine, in slujbă, il ameninţă cu moartea, şi pentrucă nu putea să se răzbune atunci, din cauza muşteriilor, care tocmai intrau în prăvălie, îi făgădui că-l va călca în noaptea Paştelui...

A venit sâmbăta Paştelui şi Leiba Zibal, bolnav de friguri este foarte neliniştit. Fricos, Zibal închide cârciuma devreme şi trimite pe ai casei, Sura şi pe Strul, să se culce. El rămâne cutremurat de friguri şi de gânduri să-l aştepte pe hoţ. Intr'adevăr în toiul nopţii, Gheorghe cu alţi tovarăşi, vine să-l prade şi să-l ucidă. Pe când hoţul cu un sfredel şi

un fierestrău găuria şi tăia poarta, în forma unui pătrat prin care să bage mâna să deschidă, Leiba Zibal, care pândea, vedea totul. Atunci, un plan îi veni în minte: să-i prindă mâna hoţului. In timp ce hoţii işi continuau găurirea, Leiba Zibal aduse frânghii şi pregăti un laţ ingenios. Când Gheorghe băgă mâna să deschidă, Zibal i-o prinse şi o priponi, legată de un butuc. Apoi la flacăra lămpii, adusă din dugheană, îi arse mâna hoţului, până ce muri in văicăreli. In zori de zi când poporenii coborau dela biserica din deal, cu făcliile aprinse, venind dela Inviere, Leiba Zibal, în urma atâtor emoţii, şi momente de groază, innebuneşte, ia o făclie a unui credincios şi porneşte pe câmp s'o ducă lui Christos.

Făclia de Paşti este o nuvelă de mare analiză psihologică. Pentru profunzimea cu care sunt minuţios redate toate stările sufleteşti, prin care trece eroul principal, cum şi pentru limba ei literară, această bucată e o capodoperă.

Alte nuvele ale lui Caragiale sunt: *La hanul lui Mânjoală*, *Păcat*, *In vreme de războiu*, *Kir Ianulea* şi *Calul Dracului*.

Dintre *schiţe*, cele mai caracteristice sunt: *C.F.R.* *Telegrame*, *Ţal*, *Proces-verbal*, *Pastramă trufanda*, etc.

Caragiale a mai scris *fabule*, publicate în revista „*Convorbiri critice*" 1907—1910, a lui Mihail Dragomirescu, sub pseudonimul *Un mare anonim*.

Lucrări cu preocupări diferite datorite lui Caragiale, mai sunt câteva articole ca: *In Nirvana*, cu amintiri despre Eminescu, *Literatura şi artele române în a doua jumătate a sec. XIX*, *Politică şi cultură*, sau păreri critice cu privire la talent şi stil: *Câteva păreri*. In revistele „*Moftul român*" şi „*Vatra*"

mai sunt poezii satirice, umoristice, şi deosebite articole.

Caragiale este autorul cel mai original; la el nicio urmă de influenţă străină nu se poate găsi. El este un puternic reprezentant al spiritului critic, care, cu o rară intuiţie de disecţie şi obiectivitate, reliefează din mediul social, personagii tipice, cu mentalităţi falsificate şi caractere diformate de importul de civilizaţie neasimilat. Despre lucrările lui Caragiale, Maiorescu scrie: „Comediile sale pun pe scenă câteva tipuri din viaţa noastră socială de astăzi şi le desvoltă cu semnele lor caracteristice, cu deprinderile lor, cu expresiile lor, cu tot aparatul înfăţişării lor în situaţiile anume alese de autor".

Opera lui Caragiale este până acum de o valoare nedepăşită de vreo altă manifestare similară în literatura română.

Ion Slavici (1848—1925). — S'a născut la Şiria, jud. Arad. Studiile secundare le-a urmat la liceul din Arad, Timişoara şi Sătmar, cele superioare la Universităţile din Pesta şi Viena, unde se împrieteni cu Eminescu. A fost un timp profesor în Bucureşti, 1874—1884, când trece în Ardeal, având un rol deosebit în politica Românilor de acolo, prin ziarul cotidian „*Tribuna*" din Sibiu, la care era director. Trimis la închisoare de regimul maghiar, pentru un articol al său, Slavici după ispăşire se întoarce în România, unde este iarăşi profesor, la 1890, un timp la Institutul Oteteleşeanu din Turnu-Măgurele, apoi la Bucureşti. Trecând din nou în Ardeal, Slavici, pentru activitatea

politică filo-germană din anii din urmă, este atacat violent de naţionaliştii de acolo în frunte cu Octavian Goga şi Octavian Tăzlăuanu, care afirmau că Slavici omul politic, nu mai interesează naţiunea română, ci doar scriitorul.

Intr'adevăr şi în timpul războiului pentru întregirea Neamului, Slavici a continuat aceeaşi atitudine filo-germană şi a fost de partea Puterilor Centrale, colaborând chiar la ziarul german de sub ocupaţie, din Bucureşti. A murit în 1925 la Panciu (Putna) şi a fost înmormântat la cimitirul „Brazi" de acolo.

Ioan Slavici este un prozator nuvelist cu calităţi de creator şi mai puţin romancier.

Scrierile literare principale sunt: *Nuvele din Popor*, Bucureşti, 1881; *Nuvele*, în două volume: primul, Bucureşti, 1892, al doilea, Bucureşti, 1896. *Din bătrâni*, *Manea*, naraţiune istorică, Bucureşti, 1906; *Mara*, roman, Budapesta, 1906; *Poveşti*, Bucureşti, 1907; scrieri politice sunt: *Soll und Haben*; *Chestiunea Dacilor din România*, Bucureşti, 1878; *Românii din regatul ungar şi politica maghiară*, Bucureşti, 1892; *Ardealul*, Bucureşti, 1893.

Slavici este cel dintâi scriitor care aduce în literatură, viaţa satelor ardelene, cu peisagiile caracteristice, cu îndeletnicirile sociale, cu moravurile şi frământările regiunii de peste munţi. Cu nuvelele şi povestirile lui Slavici, ţăranul ardelean capătă expresie în conture realiste şi trece în preocuparea izvoarelor de inspiraţie a scriitorilor ce se ivesc în acea vreme, fie la cei din Ardeal, fie la alţii din celelalte provincii româneşti. Intâmplă-

rile şi scenele din traiul rural, cu oameni simpli, cu năzuinţi modeste şi paşnice, la un viitor mai bun, cu dureri adânci dar resemnate, cu bucurii puţine însă mulţumitoare, cu unele trăsături de umor senin, cu un optimism general, sănătos şi răzbătător, formează fondul majorităţii operelor sale. Pe baza acestor elemente primordiale la lărgirea orizonturilor literare, se desvoltă în Ardeal: George Coşbuc, Popovici Bănăţeanu, Victor Vlad dela Marina, Şt. O. Iosif, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu; iar în Muntenia: Barbu Delavrancea, C. Sandu-Aldea; în Moldova: M. Sadoveanu, Emil Gârleanu, etc.

Dintre nuvelele care sintetizează calităţi esenţiale literare şi un fond caracteristic amintim: *Popa Tanda, Budulea Taichii* şi *Scormon*.

Popa Tanda e părintele Trandafir, numit astfel după o poreclă dată de poporenii lui. Mutat în Sărăeeni, un sat cu adevărat sărac şi totodată cu oameni de o lene ne mai pomenită, părintele Trandafir se hotărăşte să-i îndrepte prin puterea cuvântului. Le făcea morală prin predici, la biserică, la orice ocazie, pe drum, ori unde ii intâlnia. Dar lenea era aceeaşi şi oamenii nici nu se sinchiseau. Văzându-şi vorbele duse în pustiu, părintele Trandafir, Popa Tanda, cum îi spuneau în batjocură enoriaşii, se puse el singur pe muncă. Işi repară casa parohială, făcu garduri împrejurul grădinii, împrejurul curţii, cultivă grădina cu pricepere şi dragoste şi culese roade bune. Sătenii se iau după faptele popii şi se pun pe muncă, ajungând astfel şi Sărăcenii un sat bogat.

In *Budulea Taichii* este vorba de Huţu, feciorul unui cimpoieş, Budulea. Huţu e dat la învăţătură mai întâi la dascălul Clăiţă, la şcoala din sat. Apoi Budulea, după stăruinţa dascălului, îşi trimite pe Huţu să înveţe mai departe la liceu. Aici băiatul — poreclit de colegi „Budulea Taichii" — fiind silitor, este ajutat de unul din profesorii lui şi termină liceul. Urmează teologia, călătoreşte prin ţări străine şi devine, după terminarea studiilor, preot. In cele din urmă pentru meritele sale ajunge protopop.

Scormon e un câine. Stăpânul lui, Pascu, cioban la o stână, e plecat de aproape trei ani la cătănie. Sanda, fiica Martei, urzeşte pânza în parii gardului dinspre drum. Scormon, rămas fără stăpân, se duce la fată, pe care o cunoştea decând Pascu îi arătase semne de dragoste. Câinele văzând fata schelălăieşte şi se vaită. Sanda ne mal ştiind nimic despre cel plecat la cătănie, îl crede că o fi mort. Intr'o zi câinele, care a fost deatunci luat în ograda Sandei, fuge. Trecu un timp şi Pascu, eliberat, întors la ocupaţia lui de cioban, vede într'o zi că se apropie de turma lui pe Sanda, în faţa căreia Scormon îi sare şi se gudură cu bucurie. După această revedere, Pascu şi Sanda se căsătoresc. Iar după un an Scormon stă culcat, privind într'o albie un copilaş, jucându-se sub umbra unui teiu.

Ioan Slavici a încercat să scrie şi *romane isto=rice ca: Mara, din Bătrâni* şi *Manea* în care vrea să redea viaţa sbuciumată a Românilor din vremea năvălirilor barbare. Sunt lucrări slabe, lipsite de consistenţă şi cu caractere palide. Cu oarecare calităţi, e romanul: *Cel din urmă armaş*. Ca un fel de apărare la activitatea politică, Slavici

şi-a scris: *Inchisorile mele*. Interesante şi valoroase sunt amintirile din viaţa de scriitor, cu deosebire impresii şi portrete despre: Eminescu, Creangă, Caragiale, Coşbuc şi Maiorescu, în vol. *Amintiri*, ed. „Cultura Naţională", Bucureşti, 1923.

Limba lui Slavici e desbrăcată de exagerările latiniste şi are calitatea unei prospeţimi de graiu popular.

Alexandru Vlahuţă (1858—1919).—Fiu de răzeşi, Vlahuţă s'a născut la Pleşeşti, jud. Tutova. După cum singur mărturiseşte a avut o copilărie tristă, fiind mai mult bolnav. Dela vârsta de nouă ani începe şcoala primară. A urmat apoi studiile la Bârlad, Iaşi şi Bucureşti. A fost o vreme avocat şi profesor la Târgovişte, şi apoi mulţi ani profesor particular în Bucureşti. A intrat funcţionar la Casa Şcoalelor, unde a rămas până la moarte.

Debutează la „*Convorbiri Literare*", cu poezii. In anii aceia (1885—1895) arborele uriaş al geniului lui Eminescu, cu ramurile atâtor bogate inspiraţii lirice, stăpânea şi umbrea tot câmpul manifestărilor poetice al tinerilor începători şi al unora chiar formaţi. Excepţii făceau doar Coşbuc şi Alexandru Macedonschi. Influenţa covârşitoare a poeziei eminesciene se infiltrase în sufletele tuturor. Pesimismul şi desgustarea de viaţă, nimicnicia rosturilor pământeşti, zădărnicia oricăror idealuri, tragedia iubirilor închipuite, tânguirea disperată şi prohodirea pe drumurile locurilor de veci a unor sentimente moarte înainte de a se naşte, în sfârşit toate atitudinile şi flora liricei lui Eminescu, erau teme de inspiraţie, de poezie şi

reverie de imitaţie servilă şi caricaturală, ale unei generaţii întregi care se ridica.

Revistele şi volumaşele apărute prin acei ani conţin în majoritatea cazurilor producţiuni, care ilustrează elocvent fascinaţia orbitoare a influenţei eminesciene. In această stare de spirit, pe care puţin mai târziu avea s'o critice aspru în bucata *Unde ne sunt visătorii*, apare *ca poet* Alexandru Vlahuţă, cu volumul de poezii publicat în 1887. Primit cu admiraţie de unii, printre care şi criticul C. Dobrogeanu-Gherea, care vedea în el un continuator al poeziei lui Eminescu, este criticat cu totul pătimaş, de scriitorii grupaţi în jurul lui Macedonschi, la *„Literatorul"*.

La început *Vlahuţă* e influenţat şi el de Eminescu, pentru care a manifestat toată viaţa cea mai mare afecţiune şi admiraţie. Dar cu timpul inspiraţia sa se eliberează şi îşi găseşte drumul personalităţii sale.

In *poeziile de dragoste* Vlahuţă e un pasionat al sentimentelor dorite, viitoare şi al celor fericite, trecute şi regretate. El slăveşte iubirea cu sens optimist, ca ţintă de fericire în viaţă, deosebindu-se de Eminescu, care o considera doar instrumentul inconştient, al unei forţe străine, instinctul de perpetuare a speciei (Scrisoarea IV). Vlahuţă divinizează amorul ca pe o supremă năzuinţă:

„Iubire, sete de viaţă,
Tu eşti puterea creatoare
Sub care inimele noastre
Renasc ca florile în soare.

Şi îmbătate de-al tău farmec
Ce peste lume se aşterne,
In tremurarea lor de-o clipă,
Visează fericiri eterne..."

Dragostea poetului este manifestată puternic prin sentimente transfigurate de emoții suave, prin adorație idolatră, mângâieri și sărutări reale, la care iubita arată o caldă înțelegere. Pe lângă sentimentele personale, pe lângă extazul propriilor răscoliri ale inimii, Vlahuță transformă în poezii, teme cu scene și acțiuni din lumea din afară de el *(In mânăstire, Eternul cântec,* etc.).

Fiind adânc impresionat de viața și opera marelui Eminescu, Vlahuță își cristalizează cultul lui în una din cele mai frumoase ode din câte sau scris pentru memoria genialului poet:

„Dar ți-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi reci și strâmte,
Și tu să'nduri toată durerea,
Pe care lumea n'o mai simte:

Să plângi tu plânsul tuturora..
Din sbuciumul eternei lupte,
Să smulgi fulgerătoare versuri,
Bucăți din inima ta rupte..."

Vlahuță este un *poet psiholog.* Atât în poeziile sale erotice, cât și în cele cu caracter filosofic, el este un reflexiv, care disecă toate elementele unei stări sufletești, le analizează, se pătrunde de emoția și vibrația lor și le toarnă în versuri, în compoziții poetice, mânuite cu meșteșug, încât sugerează toate ecourile artei. Două note distincte predomină în ambianța acestor realizări: *lirismul* bogat și natural, cu *eticul* calculat și urmărit rațio-

nal. Inzestrat cu un temperament aplecat spre melancolie, meditaţie şi singurătate, Vlahuţă, în o bună parte din opera sa poetică se vede inspirat din cugetările, cu care petrecea în ceasuri de izolare... Sensul, în care el îşi pune anumite probleme despre viaţă, ni-l arată inspirat câteodată de alţi poeţi de pildă: în *Dormi în pace*, din *Mortua est* a lui Eminescu. Totuşi Vlahuţă, în *poeziile lui cu caracter filosofic*, nu cugetă asupra ordinei lumilor externe, nu se afundă în orizonturi generale în timp şi spaţiu, ci se rezumă la stările sufleteşti subiective, ale unei anumite situaţii, cu caracter restrâns.

In poezia *Din prag* îşi pune la un moment de disperare, problema despre rostul vieţii.

In faţa atâtor greutăţi, deziluzii şi zădărnicii în viaţă, poetul e gata să se sinucidă. Dar în preajma săvârşirii acestui act, se întreabă şi după moarte ce-l aşteaptă? Şi îşi răspunde singur: veşnicia cu nefiinţa ei. In faţa veşniciei se cutremură şi când priveşte în juru-i şi vede frumuseţile naturii, dorinţa de viaţă îl biruie, şi renunţă la moarte.

„Ah, fugiţi, gânduri nebune, soli ai negrului mormânt!
Nu mă'ndur, — Pe cer sunt stele — flori şi pasări pe
[pământ!“

Tot cu caracter psihologic, Vlahuţă îşi pune problema îndrăsneaţă a *credinţei în Dumnezeu*. Spirit prin excelenţă cu predispoziţii mistice, religioase, el trece prin momente de mari îndoeli, adânceşte acest sentiment şi îl rezolvă prin convingeri şi mai temeinice, în sensul existenţii puterii divine.

Dacă ţinem seamă că în familia poetului părinţii către bătrâneţe s'au călugărit, de asemeni un frate şi o soră de a poetului s'au retras în mânăstiri, primul la Mânăstirea Neamţului, a doua la Agapia, ceva atavic îl mâna pe poet pe drumul cucerniciei spirituale.

In bucata „*La Icoană*", Vlahuţă arată durerea unei mame ce-şi priveşte copilul sfârşindu-se de boală, pe braţele ei. Suprema nădejde de scăpare nu-i decât Dumnezeu şi icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului. De aceea ea pleacă la biserică şi se roagă fierbinte în faţa icoanei, să-i vină în ajutor bunătatea cerească. Dar copilu-i moare în timpul rugăciunii. Atunci mama disperată şi înnebunită de durere aruncă asupra lui Dumnezeu grele învinuiri. Dar acestea veneau acum din partea unei minţi întunecate.

In „*Dormi în pace*", poetul se găseşte chinuit de durere in faţa mormântului iubitei lui. Stăpânit de gânduri negre se revoltă înaintea lui Dumnezeu de nedreptatea făcută cu el, prin răpirea din viaţă a celei mai scumpe fiinţe. Dar văzând splendoarea naturii şi câtă armonie există în univers, revolta se pierde şi poetul se pleacă pocăit în faţa Dumnezeirii.

O latură a inspiraţiei lui Vlahuţă e cea *socială* cu care el se face atent la mersul vremii şi ordinea lucrurilor printre care vieţuieşte. O satiră literară asupra inflaţiei de poeţi improvizaţi, cântând „dureri închipuite" şi răspândind îndoială şi decepţie fără însă a fi intrat şi să fi dat piept cu viaţa, tineri, ce ar fi dorit glorii în felul aceleia

a lui Eminescu, pe care îl imitau, Vlahuţă scrie; *Unde ne sunt visătorii?* Biciuieşte *minciuna* şi linguşirea celor care sunt chemaţi la destinele conducerii unui popor, fără alte calităţi, izgonind adevărul: *„Minciuna stă cu Regele la masă“*. Strigă povara nedreptăţii ce apasă pe umerii ţăranului, rob al pământului: *Dreptate*. Prin puterea cuvântului, Vlahuţă arată că se poate schimba soarta unei lumi plină de suferinţă şi nenorociri, în o stare mai bună. De aceea purtătorii cuvântului să-l pregătească pentru bine: *Cuvântul*. In poezia *Linişte* arată falsele pretenţii de cultură. Critică societatea în: *Delendum*.

Ca *prozator* Vlahuţă a scris nuvele în mai multe volume şi un roman.

Lumea nuvelelor e plină de sbuciumări, de amare suferinţi şi de nedreptăţi crude. Eroii în jurul cărora se deapănă atâtea scene şi acţiuni sunt variaţi, dar sunt luaţi din păturile umile de de ţărani şi funcţionari. Suflet înclinat spre cercetare şi aprofundare sufletească, Vlahuţă se opreşte atent la acei care de obiceiu sunt porniţi la rele. Ca moralist, jignit de atitudini şi fapte necinstite, de oameni făţarnici şi imorali, Vlahuţă îi reţine ca tipuri, care împilează pe cei din jurul lor, provoacă dureri şi nenorociri, de care puţin le pasă. In genere, spiritul melancolic şi gânditor al lui Vlahuţă era izbit şi frământat mai mult de aspectele dureroase, chiar tragice ale vieţii.

In nuvela *„Oh! clopotele, clopotele“* ne zugrăveşte în chip impresionant scene sguduitoare. Mişcătoare până la lacrimi e descrierea situaţiei de

cumplită mizerie sufletească și materială a două surori prostituate, care practică viciul pentru a susține întreaga familie de ființe nenorocite, în *Anul Nou*. Psiholog răscolitor de momente culminante sufletești, fără a cădea în ceea ce se numește „vânătoare de senzațional", Vlahuță ne surprinde în unele nuvele cu scene de aspră brutalitate omenească. Ne dă o încordare de nervi emoționantă în *La arie*, *Socoteală*, *In străini* din volumul *Icoane șterse*, sau în bucata *File rupte* din volumul *In vâltoare*.

Aceste povestiri luate din durerile lumii, cum își intitulează autorul unul din volume, sunt aproape în întreaga proză a lui Vlahuță împletite în jurul unor desmoșteniți ai soartei, ființe pe care fatalitatea le mână pe căi nedorite. Crimele și sinuciderile, faptele perverse și drojdia răutății omenești, sunt redate și prezentate cu ochiu critic de analist și cu dorința de a reliefa în orice ocazie prin contrast geniul binelui.

Activitatea lui Vlahuță nu s'a restrâns numai la poezii și nuvele. El ne-a mai dat *România pitorească*, București, 1901, în care ne descrie într'un stil poetic, foarte expresiv și colorat, o *geografie lirică*, descriptivă a unor peisagii și localități străbătute în drumurile unei călătorii anume făcute în cuprinsul României vechiului regat.

Vlahuță își începe călătoria cu vaporul pe Dunăre, dela porțile de fier, descriind localitățile de pe malul stâng. Ajungând la Marea Neagră, se oprește la Insula Șerpilor. De acolo pleacă în nordul Moldovei și colindă Munții Neam-

ţului, cu mânăstirile istorice. Dela Vatra-Dornei vine cu pluta pe Bistriţa până la Piatra-Neamţ. De acolo se duce pe valea Prutului, apoi se întoarce la Bucureşti.

Lucrarea este presărată cu multe evocări istorice şi se desfăşoară citind-o, ca un adevărat film al frumuseţilor naturii din ţara noastră. Ar fi de dorit să avem azi o *Românie pitorească* a tuturor provinciilor, din hotarele întregite.

In stilul lucrărilor de popularizare scrie: *Din trecutul nostru*, Bucureşti, 1908, cu evenimente din istoria Românilor, redate într'o formă accesibilă unei înţelegeri uşoare, începând din vechile timpuri şi până la domnia regelui Carol I.

O altă scriere importantă este: *Pictorul N. Grigorescu*, viaţa şi opera lui, Bucureşti, 1910. Fără a fi un critic de artă plastică din cei de carieră, care mai totdeauna sunt teoreticieni de formule savante şi scolastice, departe însă în a intui şi esenţa de artă, Vlahuţă ne-a dat cu intuiţia lui rară de a pătrunde tainele picturii, o monografie fidelă şi de subtilă înţelegere a creaţiunilor marelui pictor. E un adevărat omagiu adus prietenului său.

Dela Vlahuţă ne-a rămas şi un roman, „*Dan*", Bucureşti, 1894, cu o construcţie psihologică dozată cu mult lirism.

Este vorba de un tânăr profesor şi scriitor, Dan, care leagă o dragoste cu o elevă dela pensionul unde profesa. Deşi Ana Racliş era de familie nobilă, avere nu prea avea. Siluită de un cumnat al ei, imoral şi vicios, pleacă la Paris,

Dan o ajunge şi o iubeşte cu multă pasiune. Se căsătoresc acolo şi se întorc în ţară, unde el intră în magistratură. Traiul la început pare fericit, dar se ivesc brusc şi hotărît nepotrivirile de caracter, ea fiind uşuratecă şi plictisită de aşa viaţă într'un colţ uitat de provincie. Dan suferă, se poartă totuşi cu bunătate, dar certurile în casă devin violente. In cele din urmă Dan este scos din postul de judecător şi înnebunind îl obsedează chinuitor un vers dintr'o poezie a lui:

„Duceţi cântecele mele în păduri de palisandru..."

E unul din romanele bune ale literaturii noastre.

Vlahuţă a întemeiat revistele *„Viaţa"* împreună cu Dr. Urechia, Bucureşti, 1893—1896, şi împreună cu George Coşbuc a pus bazele unui curent nou, cu apariţia periodicei *„Sămănătorul"*, 1901, întemeiat pe idei naţionale, cu specială privire asupra vieţii rurale.

A publicat amintiri despre: Caragiale, Eminescu, Delavrancea, etc.

Scrierile lui Vlahuţă sunt două volume de poezii: unul cu titlul *Poezii* şi al doilea *Iubire*; nouă volume de nuvele, schiţe şi impresii: *Nuvele*, Buc., 1886; *Din goana vieţii*, Buc., 1892; *Icoane şterse*, Buc., 1895; *In vâltoare*, Tg.-Jiu, 1896; *Clipe de linişte*, Buc., 1899; *Din durerile lumii*, Buc. 1908; *File rupte*, Buc., 1909; *La gura sobei*, Buc., 1911; *Dreptate* Buc., 1914. Un alt volum cu ultimele scrieri din timpul războiului şi până la moartea sa se numeşte: *Amurg şi zori.*

Alexandru Vlahuţă este un scriitor moralist şi un conştient şi cinstit îndrumător literar.

Duiliu Zamfirescu (1858—1922). — Fiu al unei familii de boieri, Duiliu Zamfirescu s'a născut la Focşani. A studiat în ţară şi a fost un timp magistrat. A trecut în diplomaţie şi a stat 15 ani secretar de legaţie la Roma. De acolo a fost numit ministru plenipotenţiar la Bruxelles. In ţară a făcut parte ca membru din Comisiunea Europeană a Dunării şi un timp ministru de externe. Primit membru al Academiei Române în 1908, la recepţie a pronunţat un discurs despre: *Poporanismul în literatură*, cu consideraţii ostile acestui fel de literatură şi chiar oricărei producţiuni venite din popor, ceea ce a provocat multe discuţii. In răspuns Titu Maiorescu îl combate în plenul adunării. A murit subit şi a fost înmormântat la Focşani.

Duiliu Zamfirescu a scris poezii, nuvele şi romane.

Ca *poet* a început a publica versuri de prin 1880. Dar încearcă să se afirme cu un roman: *In faţa vieţii*, slab şi sever primit de critică, în special de Dobrogeanu-Gherea cu şarja: *Pesimismul dela Soleni*. După un timp de tăcere se relevă cu poezii, în volumele apărute în decurs de mai mulţi ani. *Alte orizonturi*, Buc., 1894, *Imnuri păgâne*, Buc., 1897, *Poezii nouă*, Buc., 1899, *Mirită* poem eroic, Buc., 1910, şi *Pe Marea Neagră*, Buc., 1918. Poeziile lui Duiliu Zamfirescu sunt izvorîte dintr'un lirism aristocratic şi senin şi vibrează de sentimente delicate, într'o atitudine de melancolie visătoare. Artist al formei sculpturale, al purităţii estetice, poetul se înfăţişează cu o limbă

şi o construcţie armonioasă în versurile lui, încât aduce serioase atribute personale. Nu are noutatea unei originalităţi de talia lui Eminescu şi nici puternica expresie de suflu nou a lui Coşbuc, dar din conţinutul poeziilor lui se desprinde o notă aparte, cu elemente de inspiraţie, evocatoare a lumii antice în ţinuta clasică, romantică.

Ca *prozator*, a început cu nuvele, care, apărute în câteva volume ca: *Nuvele*, Buc., 1888, *Nuvele romane*, *Lydda*, *Scrisori romane* şi *Furfanto*, nu aduc o contribuţie, care să se poată ridica la o valoare literară.

O însemnătate deosebită prezintă romanele lui Duiliu Zamfirescu. Concepute ca o frească a societăţii româneşti din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, aceste romane se continuă în serie, prin acţiunile unor eroi, care se nasc şi se desvoltă în continuitate, cu pivotul central în jurul familiei Comăneşteanu. In felul lui Emil Zola, care scrie o serie de romane în 20 de volume, numite în general: *Les Rougon-Macquart*, cu istoria naturală a unei familii din al doilea imperiu, sau în felul lui Romain Rolland, cu 11 volume, în *Jean Christoff*, Duiliu Zamfirescu, cu deosebită putere de creaţie zugrăveşte o lume de tipuri foarte variate. In ordinea apariţiei, romanele lui Zamfirescu sunt: *Viaţa la ţară*, *Tănase Scatiu*, *In războiu*, *Indreptări* şi *Ana, sau ceea ce nu se poate*. După o mărturisire a lui Zamfirescu, mai era proectat şi un al şaselea volum cu evenimente din preajma războiului pentru întregirea naţională. Dar nu l-a mai scris.

Trăit şi îndrăgostit de viaţa dela ţară, mai ales că avea moşie şi vie în jud. Putna, Duiliu Zamfirescu cunoştea în deaproape aspectele vieţii, dela salonul boieresc, în care era născut şi până la târla ciobanului, pe la care îşi plimbase de atâtea ori paşii copilăriei şi ai adolescenţei. De aceea alături de eroi dintr'o clasă socială de frunte, se întâlnesc în scrisul său şi oameni mai simpli, ţărani şi târgoveţi, cu obiceiurile lor de traiu rustic. Ca o semnificaţie de cangrenă socială, în descompunerea clasei boiereşti, prin parvenirea necinstită a ciocoilor de provenienţă străină de sângele acestui popor, Zamfirescu stăruie în cuprinsul acestor romane, mai cu seamă în Tănase Scatiu, asupra luptei dintre aceste două lumi de o parte: boierii de viţă, cinstiţi şi drepţi, păstrători de tradiţii, şi de milă şi dragoste faţă de ţărani şi de cei nenorociţi, şi de alta: ciocoii venetici, linguşitori şi insinuanţi, murdari, josnici şi corupţi, care sugeau vlaga ţăranilor şi furau averile stăpânilor. Figurile eroilor apar pline de viaţă, caracterele sunt reliefate cu tot ce poate să le determine mai precis, iar cadrele desfăşurării acţiunilor sunt bogate şi în deajuns de largi în perspective. Intrigile se succed bine conduse şi o atmosferă patriarhală, romantică învăluieşte tainele acelor vremuri cu colorile locale istorice. Faţă de alte producţiuni literare din acelaşi gen, romanele lui Zamfirescu pot constitui în biblioteca oricărui intelectual un refugiu de lectură onestă şi plăcută.

In *critică*, prin discursul de recepţie, Zamfirescu s'a arătat un adversar al literaturii „poporaniste“,

ceea ce l-a determinat pe Maiorescu, în răspuns, să-i spună că ar fi mai bine ca el *să scrie*, iar nu *să judece*.

A scris şi piese de teatru: *Poezia depărtării*, *Voichiţa*, dar nu prezintă vreo însemnătate literară.

Duiliu Zamfirescu rămâne un suav poet şi un demn romancier.

Barbu Ştefănescu-Delavrancea (1858—1918). — Născut în Bucureşti dintr'o familie modestă, Barbu Ştefănescu, care şi-a alăturat mai târziu pseudonimul Delavrancea, a învăţat la Sf. Sava, apoi a studiat dreptul la Bucureşti şi la Paris. Intors în ţară s'a ocupat cu ziaristica, avocatura, literatura şi politica. A fost deputat, primar al oraşului Bucureşti şi ministru la Lucrări publice. Ca orator a fost o fire impetuoasă, şi de o vervă spontană impunătoare, încât marele Titu Maiorescu îl numeşte „cel mai strălucit orator al României contemporane". Prin cuvântul lui inspirat, de sentimente patriotice înălţătoare, Delavrancea a însufleţit mulţimile, în mari adunări populare între 1914—1916, pentru intrarea în acţiune în războiul de întregirea neamului românesc.

In activitatea literară, Delavrancea este prozator şi dramaturg.

Ca *prozator* începe cu volumul de nuvele: *Sultănica*, Bucureşti, 1885, în care ne zugrăveşte tipuri şi întâmplări din viaţa satelor şi a mahalalelor bucureştene. Ne dă apoi volumele: *Trubadurul*, Bucureşti, 1887, *Paraziţii*, Bucureşti, 1893, *Intre vis şi viaţă*, Bucureşti, 1893, *Hagi-Tudose*, Bucureşti, 1903 şi *Linişte*.

In aceste scrieri ne înfăţişează o lume foarte variată. Toate aspectele societăţii, dela funcţionarii mărunţi, sbătându-se cu nevoile de toate zilele (Iancu-Moroiu) dela studenţii romanţioşi şi împovăraţi de lipsuri (Trubadurul) şi până la demnitari cu cele mai înalte poziţii în stat (Paraziţii). O puternică şi realistă creaţie de caracter e nuvela Hagi-Tudose, în care sgârcenia e zugrăvită în culori impresionante. Tot realist, până la adâncirea unor momente culminante de groază şi cruzime, e bucata *Răsmiriţa* din volumul *Sultănica*.

Pe vremea când năvăleau Turcii, viaţa şi avutul bieţilor Români era schingiuire şi pârjol. Pe când ţăranii îşi vedeau paşnici de muncile lor pe câmpuri, dinspre Soare-răsare cerul arde în flăcări de vijelia năvălirii străine. Adunaţi în spaimă, de pretutindeni, în biserică, sătenii din Măgura, cu preotul lângă ei şi haiducul Potop în frunte părăsesc totul şi i-au calea codrului. Rătăcit în urmă, de când, Miu şi soţia lui Cobila de curând căsătoriţi, fugari, în căruţa lor cu cai, sunt ajunşi din urmă de căpcăunii Arnăuţi călări. Cobila ascunsă în fânul din căruţă tace, cu gând de a scăpa de primejdie. Miu este bătut cu muchea iataganelor. Apoi Turcii se întorc la căruţă şi străpung cu iataganele fânul să vadă dacă se află ceva şi pleacă dându-i foc. In urmă, Miu smulge corpul tinerei lui soţii moarte, iar el se sinucide, băgându-şi pe beregată coada biciului După trecerea bejăniei, la o săptămână, caii înhămaţi la căruţă, au fost găsiţi păscând în apropierea cadavrelor.

Delavrancea a creat o proză cu teme foarte variate. Bucăţi de o structură romantică, de bună

şi caldă atmosferă, transfigurări sufleteşti, poetice, duioase şi diafane (*Intre vis şi viaţă*, *Linişte*) alături de altele de un realism sguduitor, din lumea suferinţilor celor mici şi nedreptăţiţi, arată puterea talentului lui, cu vaste resurse şi o mare imaginaţie. Nota realistă din nuvelele sale, îl situiază pe Delavrancea ca un precursor al realismului istoric social, care avea să ia o deosebită desvoltare în evoluţia literară, cu producţiunile romanului după războiul pentru unitatea naţională.

Ca *dramaturg*, Delavrancea creiază faimoasa trilogie cu subiecte din istoria Moldovei, dramele istorice: *Apus de soare*, *Viforul* şi *Luceafărul*. In *Apus de soare* ni se redă ultimele evenimente dela sfârşitul vieţii lui Ştefan cel Mare şi moartea acestuia, care, după 47 de ani de domnie, cu atâtea grele războaie şi atâta dragoste faţă de pământul Moldovei, apune glorios, ca un soare. In *Viforul* e reînviată neastâmpărata şi cruda domnie a lui Ştefăniţă Vodă, care a trecut ca o urgie, ca un vifor, iar în *Luceafărul* e pusă în lumină domnia eroică şi vizionară a lui Petru-Rareş, strălucitor pe cerul istoriei noastre ca un luceafăr.

Cu o energie de creaţie nesecată, cu o putere de imaginaţie uimitoare, cu un nerv de reconstituire istorică foarte pătrunzător, Delavrancea a întrupat în piesele lui un suflu de viaţă autentică. Stăpân pe o compoziţie echilibrată, dând fiecărui element de artă proporţia cuvenită, evocând în cadrul desfăşurării acţiunii, colorile locale, specifice acelor vremuri, ştergând colbul de pe documentele istorice, şi extrăgând din materialul amorf, ştiin-

ţific, pasta maleabilă visului său de alchimist, Delavrancea a insuflat eroilor şi creaţiilor lui, un duh de artă genial. Caracterele personagiilor sunt cele mai bine definite. Figura şi spiritul lui Ştefan cel Mare nu puteau găsi un alt interpret de evocare, de proecţie uriaşă a personalităţii lui, decât în spiritul lui Delavrancea. Intrigile simple, dar fireşti, naturale, neinventate.

Un farmec cu totul original exprimă limba în care sunt scrise nuvelele, dar mai cu seamă piesele de teatru. Indrăgostit de tâlcul faptelor din cronici şi hrisoave, în care se oglindeau aidoma izvoarele evocărilor lui, Delavrancea aduce în limba şi în stilul operei sale o vigoare altoită cu multe cuvinte neaoşe româneşti, cu o prospeţime de aer arhaic, patriarhal.

A încercat şi comedii ca *Irinel* şi a transpus în teatru nuvela *Hagi-Tudose*.

Expresie a unui temperament activ şi impetuos, Barbu Ştefănescu-Delavrancea, cu calităţi de dramaturg, prozator, orator şi gazetar, stă printre fruntaşii literaturii noastre.

George Coşbuc (1866—1918). — S'a născut ca fiu de preot în satul Hordou, lângă Bistriţa Năsăud. A urmat liceul la Bistriţa-Năsăud şi a făcut doi ani la Universitatea din Cluj. A început a scrie, din timpul când urma cursurile secundare, 1883, versificând poveşti. Debutul şi l face la ziarul *Tribuna* din Sibiu, la care I. Slavici îl primi cu multă bunăvoinţă. Intre anii 1884—1890, Coşbuc publică poezii originale şi basme versificate în foiletonul ziarului Tribuna. Trecând din Ardeal

în România, unde se stabili, după îndemnul lui Titu Maiorescu, în 1890, la Bucureşti, Coşbuc devine colaborator cu poeziile sale la *„Convorbiri Literare*. Ia parte la întemeierea revistei *„Viața"*, 1894, împreună cu Caragiale şi Slavici; în colaborare cu Vlahuță face să apară *„Sămănătorul"*, 1901, apoi împreună cu Gorun, *„Viața Literară"*, 1906. In timpul din urmă a fost funcționar la Casa Şcoalelor, ca revizor. A fost membru al Academiei Române.

Opera lui Coşbuc se compune din poezii şi proză.

Ca *poet* ne-a dat patru volume de poezii toate apărute la Bucureşti: *Balade şi idile*, 1893; *Fire de tort*, 1896; *Ziarul unui pierde-vară*, 1902; *Cântece de vitejie*, 1904.

Poezia lui Coşbuc se prezintă din toate punctele de vedere, ca realizarea *unui nou ideal de artă*, ne mai întâlnit până acum, dela Eminescu, în aşa substanță şi valoare, la niciun alt poet. Coşbuc este cel dintâi poet mare modern al Ardealului. In ispirația lui Coşbuc, palpită cu totul o lume nouă de sentimente, de aspirații, de cadru, de atitudine şi concepție, de viață şi realizare, toate izvorîte din aspectele psihologice şi decorative ale familiei şi mediului țărănesc. Un interpret de cea mai subtilă pătrundere se arată Coşbuc în motivele, ce le transfigurează în versurile sale. In *Balade şi idile* ca şi în *Fire de tort*, e concentrată cea mai substanțială forță creatoare a cântărețului ardelean.

In *poezia erotică*, în *Idile*, sufletul poetului este un

magic caleidoscop, în care se reflectează şi se întretaie în mii de culori şi nuanţe, toate curcubeele iubirilor din sat. Svâcniri de tinereţe, cu primii paşi spre tainele iubirii, tresar în inima codanei, când, singură, în lipsa mamei ei de acasă, se joacă nevinovat de-a găteala în faţa oglinzii, cu uşa închisă, dela tindă: *La oglindă*. Preocuparea gingaşă şi cu accente de regret a unei fete pentru iubitul ei: *Pocnind din bici pe lângă boi*. Un început de dragoste: *Calul Dracului*. Pretexte nevinovate şi glumeţe pentru a-şi da ocazii de dragoste: *La pârâu, Spinul, Rea de plată*, sau neplăceri şi chinuri de gânduri sucite: *Dragoste învrăjbită*.

Poezia idilică a lui Coşbuc aduce o dragoste robustă, plină de viaţă şi de forţe creatoare. E iubirea, care, idiferent de împrejurările vieţii sociale, şi mai presus de toate necazurile inerente, transformă sensul existenţei, într'o formă de afirmare optimistă şi înfloreşte o lume de fericiri mărunte, dar necesare şi mulţumitoare. In lirica erotică a lui Coşbuc, natura binevoitoare apare din când în când, cu decoruri de înfrăţire.

In *poezia epică, baladele* lui Coşbuc formează un capitol aparte, de mare artă. După natura temelor cuprinse în ele, se pot urmări în mai multe caracteristice.

Cu caracter *erotic* este *Crăiasa Zânelor*, în care se preamăreşte dragostea pământească, singura, ce poate fi trăită în realitate, faţă de un ideal mai presus de fire, care rămâne veşnic neatins.

Cu caracter *filosofic*, cu care rezolvă problema justă a vieţii, Coşbuc scrie poemul *Moartea lui*

Fulger. Concepţia vieţii ne apare inspirată de una din ideile dogmei creştine: „Crede şi nu cerceta". Rolul social al naşterii şi al morţii este tălmăcit în sensul acelei idei. Moartea celui mai viteaz şi mai falnic dintre crai, jelit de mama lui care înnebuneşte de durere, la groapa lui, este un prilej pentru bătrânul sfetnic s'o linişteascā din sbuciumul disperat şi să-i amintească:

„De ce să'ntrebi viaţa ce-i?
Aşa se'ntreabă cei mişei.
Cei buni n'au vreme de gândit
La moarte şi la tânguit,
Căci plânsu-i de nebuni scornit
Şi de femei!

Nu cerceta aceste legi
Căci eşti nebun când le'nţelegi!
Din codru rupi o rămurea,
Ce-i pasă codrului de ea?
Ce-i pasă unei lumi întregi
De moartea mea!"

Cu caracterul unui fragment de *basm naţional* ne apare nunta unor fii de împăraţi, care se petrece cu portul şi obiceiurile noastre ţărăneşti: *Nunta Zamfirei*.

Cu caracter *istoric* sunt baladele inspirate din trecutul nostru naţional ca: *Voichiţa lui Ştefan*, *Paşa Hassan*, *Ghiaura*, *Ştefăniţă Vodă*, etc.

Cu caracter *exotic* avem: *El-Zorab*, *Regina Ostrogoţilor* şi *Balada albaneză*.

Un caracter *comic-satiric* au poemele: *Cetatea Neamțului*, în care marele Rigă al Poloniei, Sobieschi, înfometat, era foarte bucuros de mămăliga plăeșilor; *Lordul John*, etc.

Un puternic caracter *social* străbate fiecare cuvânt și fiecare gest, din imperativul dreptului la viață al țăranului român, în capodopera: *Noi vrem pământ*.

Alte balade puternice mai sunt: *Trei, Doamne, și toți trei*, inspirată după un poet german, dar turnată în formă nouă, originală și cu suflet românesc, *Rugămintea din urmă*, *Doina*, etc. Mișcătoare profund e elegia *Mama*.

In volumul *Ziarul unui pierde-vară* pe lângă câteva balade (Ghiaura, amintită mai sus și altele), și câteva poezii patriotice: *Pe drumul Plevnei*, *Zece Maiu*, etc. cele mai multe sunt *pasteluri*. Coșbuc este un pastelist de mare artă. Zugrăvirea peisagiilor, cu toate colorile anotimpurilor și nuanțele luminii dela o zi la alta, seară, noapte, lună, dimineață, etc., este completată cu aspecte din viața țăranului român. Imaginile cu care înfățișează această zugrăvire sunt foarte plastice și foarte expresive. In unele privințe pastelurile lui Coșbuc întrec pe acele ale lui Alecsandri. Coșbuc este mai realist, mai fidel realității peisagiste și vieții rurale, este cu alte cuvinte un element integrant din această trăire.

In legătură cu războiul nostru pentru independență, sufletul lui Coșbuc găsește în el, elemente de inspirație și preamărire, din faptele și jertfele celor ce-au căzut pentru patrie și scrie: *Cântece*

de vitejie, poezii apărute în volum în 1904, cu mult mai târziu, de când fusese scrise. Tot în legătură cu războiul dela 1877, mai scrie două volume de proză: *Povestea unei coroane de oțel* și *Războiul nostru pentru neatârnare*, ambele apărute în 1899.

Printre elementele prime, cu care geniul lui Coșbuc a dat viață creațiilor sale sunt: *limba* și *forma* poeziilor. Limba lui e argintul care șerpuiește strălucitor și curgător în fiecare vers, iar forma metrică a versurilor, construcția lor, e pecetia originalității de maestru.

Pentru caracterul fondului său profund legat și inspirat din viața și sufletul poporului, cu toate credințele, sentimentele și aspirațiile lui, criticul C. Dobrogeanu-Gherea l-a numit pe Coșbuc, în cuprinsul unui studiu special: *Poetul țărănimii*, și cu drept cuvânt.

In afară de opera originală, Coșbuc mai are și traduceri. Om cu o cultură și o memorie extraordinare, după cum îl aprecia Vlahuță, cunoscător adânc al multor limbi străine, învățate mai mult singur, Coșbuc a lucrat intens, cu energie, și ne-a dat traduceri ca: *Eneida* și *Georgicele* lui Virgilius, din latină; *Valuri alinate* de Carmen Sylva, din germană; *Sacontala* de Calidassa, din sanscrită; o *Antologie sanscrită*; *Divina Comedie* de Dante, din italiană (în întregime); poemul *Mazzepa* de Byron; *Don Carlos* de Schiller; *Odiseea* de Homer, etc.

George Coșbuc întrupează în poezia română cea mai înaltă culme de artă a vieții și a armo-

niei rustice românești, cu care deschide drum Curentului sămănătorist.

Ioan Popovici-Bănățeanu (1868—1893). — Fiu de meseriaș din Lugoj, a făcut studii teologice. A fost relevat de Maiorescu și mai în urmă susținut de Mihail Dragomirescu. A murit tânăr.

A lăsat un volum de nuvele cu subiecte din viața meseriașilor: *In lume*, Buc., 1895. Se caracterizează prin căldura cu care sunt redate firi sfioase, modeste, și suferința ce o ascunde conștiința lor trează, dar lipsită de voință.

Ion Alexandru Brătescu-Voinești (n. 1868). — Coborîtor dintr'o familie boierească veche, Ion Al. Brătescu-Voinești s'a născut la Târgoviște. A urmat liceul la Sf. Sava și a studiat dreptul la Universitatea din București. S'a ocupat un timp cu avocatura la Târgoviște, și tot aci a fost ales deputat, în 1907. E membru al Academiei Române, la care a fost și vice-președinte. Pentru meritele sale mari a mai fost distins cu Premiul național de proză pe anul 1926. In prezent e director al cancelariei Camerei deputaților.

Opera lui Brătescu-Voinești e alcătuită din cinci volume de nuvele și schițe: *In lumea dreptății, Intuneric și lumină, Rătăciri, Fire de tort* și *Cu un ditai*.

Debutul și l-a făcut la „Convorbiri literare", în care și-a publicat aproape toate scrierile, și unde a fost judicios relevat de pana critică a lui Titu Maiorescu.

Nuvelele lui Brătescu-Voinești conțin o lume aparte. Cei mai mulți din eroi sunt luați din pă-

turile orășenești, din clasa boierească, dintre funcționarii culți, iar restul dintre oamenii mai simpli, fie dela oraș, fie dela țară. Trăsături de caractere cu totul individuale, figuri distincte și neforțate, domină preocupările prozatorului. În multe bucăți, acțiunile nuvelelor se desfășoară privite și urmărite de autor sub două contraste în luptă: spiritul binelui, conduita morală și cinstea, care în cele mai multe cazuri sunt cultivate de oameni puțini și izolați, față de mediul înconjurător, și spiritul răului, plin de corupție, minciună și distrugere. (Andrei Rizescu în nuvela „*Lumea drepților*").

Pasiunile și aspectele vieții în scrisul lui Brătescu-Voinești nu au nimic dur, vertiginos sau căutat. O evoluție și o scurgere calmă a evenimentelor sufletești concretizează la unii eroi în chip lent, conștient și cu resemnare, durerile în granit (Pana Trăsnea Sfântul) fără cea mai mică amenințare de revoltă. Suferințele cât de crude sunt primite la unii din eroi, cu atitudini de așteptări, ca pe întâmplări predestinate.

Mai găsim în opera acestui prozator, descrise cu un suflet și o îndemânare de mare poet, obiceiuri de familie, cu atmosferă de armonie intimă, cu bucurie de copii ce-și asimilează educația și cu părinți ce știu să desăvârșească tradiții și idealuri de viață, practice.

Înzestrat cu o putere de analiză deosebită, Brătescu-Voinești zugrăvește foarte viu sufletele omenești și diferitele situații prin care se perindă. O simpatie caldă arată celor nedreptățiți de soartă și umiliți, și le împrumută ceva din propriul suflet,

o înţelegere contopită într'o suferinţă comună. In special apusul clasei boiereşti îmbracă tot specificul melancoliei autorului (*Neamul Udreştilor*).

Nuvele cu amintiri din copilărie ca *Moartea lui Castor*, sfâşietoare prin transfigurarea suferinţei acestui câine, cu atribute vibrante de durere umană, sau *Sâmbăta*, cu aerul purificator familiar de parabolă evanghelică, sunt printre capodoperele maestrului, alături de *Puiul*, *Bietul Tric* sau *Privighetoarea*.

Momente de duioşie redate cu o gradaţie crescândă şi pe unele locuri învârstate cu un umor sănătos sunt în deosebi demne de reţinut în: *Conu Alecu*, *Călătorului îi şade bine cu drumul*, *Un reghiment*, *Vârcolacul*, o notă elegiacă desăvârşită în *Două surori*.

Evenimentele povestite au în general proporţiile şi colorile unei realităţi foarte expresive, în care parcă autorul şi-a plimbat gândurile, paşii şi un ascuţit spirit de observaţie, odată cu eroii săi.

Departe de orice speculaţie artistică sau artificiu în căutare de efecte, proza lui Brătescu-Voineşti se înfăţişează cu un fond simplu, dar adevărat şi într'o formă fără împodobiri arhitectonice, dar luminoasă şi curgătoare.

Descrieri sugestive de natură, tablouri cu linişte pipăibilă se întretaie cu evenimentele narative şi se întregesc într'un tot organic. Caracterele eroilor au siluete portretistice profund distincte. Nimic nu se încrucişează dela unul la altul, cum se întâmplă la unii autori producători în serie de nuvele ori romane. Poate această preocupare mi-

nuțioasă de creație l-a reținut la dimensiunea nuvelei, și nu i-a îngăduit lui Brătescu-Voinești, concentrarea talentului său de a scrie vreun roman, care într'adevăr cere eforturi pentru a fi realizat, în condițiuni durabile.

O condensare de fond etern omenesc e întipărită în spiritul fiecărei nuvele sau schițe.

Limba lui Brătescu-Voinești e lipsită de aportul noutății lexicale. Uimește chiar prin structura modestă a ținutei. Totuși un stil ponderat, străin de orice vulgarisme, ca și de orice asperități, care l-ar păta, conduce frază cu frază fiecare povestire. Se vede clar în stilul lui Brătescu-Voinești o preocupare încordată, o muncă de șlefuire armonioasă, ca a unui artist, care ciopleşte cu dalta din greu, dar superb.

Brătescu-Voinești a mai scris: *In slujba păcii*, o serie de scrisori, în care își exprimă părerile sale pacifiste, *Sorana*, dramă, și ne-a mai dat o traducere: *Guèrin Notarul* de Emile Augier.

UN ROMANȚIOS

Traian Demetrescu (1866—1896). Născut și crescut la Craiova, unde a învățat școala primară și a absolvit patru clase secundare. A fost un timp funcționar în Craiova. Simpatizant al grupului lui Alex. Macedonschi, Traian Demetrescu se stabilește în București și devine colaborator la revista *„Literatorul"*.

Mai publică poezii și proză și la alte periodice din Capitală. Dar în cele din urmă se reîntoarce la Craiova, unde

face să apară *„Revista Olteană“*, şi unde moare de tuberculoză la vârsta de 30 de ani.

Suflet de o elegiacă sensibilitate, Traian Demetrescu a lăsat un mănunchi de poezii numit: *Sensitive*, cu un conţinut lipsit de note personale. Totuşi forma armonioasă a multora din bucăţile lui, ca şi sentimentele etern omeneşti din cuprinsul romanţelor lui, l-au făcut gustat şi cunoscut pe diferite arii muzicale. A scris şi două romane de dimensiuni restrânse, cu unele calităţi de zugrăvire în caractere: *Iubita* şi *Cum iubim*, lucrări mai mult lirice, decât epice. A mai publicat şi un volum de nuvele: *Privelişti din viaţă*.

INCEPUTUL VEACULUI AL XX-LEA

LITERATURA NOUĂ

1900—1937

Perioada de tranziţie (pregătitoare) 1890 — 1900.

O stare generală aparte caracterizează spiritul culturii româneşti în această perioadă. Influenţa pesimistă a poeziei lui Eminescu asupra generaţiei care se ridica, nu se mai prezenta decât în cazuri izolate, cum e normal, în firea unora, cu predispoziţii înnăscute unei astfel de stări sufleteşti. Apariţia lui Alexandru Vlahuţă şi în special, vigoarea, noutatea şi seva creaţiilor lui George Coşbuc, anunţau perspectiva unui nou orizont literar. Manifestările acestora începură a preocupa spiritul contemporaneităţii, fie prin lectura operelor, fie prin cercetările critice ale unora din exponenţii din acea vreme. Se mai întâmplă că propaganda şi desvoltarea curentului politic socialist să nu găsească în România un teren prielnic de activitate, ţara noastră fiind lipsită de cartiere urbane industriale, cu muncitori sindicalizaţi, cu fabrici şi

uzine, etc., şi atunci fruntaşii acestei mişcări îşi îndreptară privirile către lumea ţărănească, lumea agricolă a satelor. Căutând dar să pătrundă şi să atragă ţărănimea în sfera ideilor socialiste, conducătorii mişcării, în activitatea lor începură a *organiza* „cluburi muncitoreşti" prin sate, începură a ţine conferinţe de luminarea masselor, şi e firesc, să-i vedem că se interesau nu numai de viaţa materială ci şi de cea intelectuală. Şi apoi promotorii socialismului V. G. Morţun, I. Nădăjde şi mai cu seamă forţa lui spirituală, C. Dobrogeanu-Gherea, erau foarte culţi şi foarte activi. Atât în revista *„Contemporanul"* dela Iaşi, apărută încă din 1881, cât şi în *„Lumea Nouă"*, apărută la Bucureşti, 1895, activitatea socialistă se manifesta mai mult ideologic, teoretic, decât pe teren, potrivit cu realităţile înconjurătoare. In această intensă activitate ideologică nu se putea ca teoreticianul mişcării, şi un eminent critic literar, C. Dobrogeanu-Gherea, să rămână străin faţă de producţiunile literare, care izvorau din viaţa socială şi sufletul ţăranului român. Astfel C. Dobrogeanu-Gherea publică în 1897, despre opera poetică a lui Coşbuc, un vast şi serios studiu critic, de peste 150 pag. de volum, în care analizează minuţios toată structura originalităţii şi pune în valoare „lumea nouă" din suflul acestor creaţii, numindu-l pe autor: *„Poetul ţărănimii"*.

O astfel de manifestare, care a contribuit la geneza acestui curent nou, literar, a fost şi apariţia revistei *„Vatra"* întemeiată la 1894, de Ioan Slavici, I. L. Caragiale şi George Coşbuc, care ară-

tau în articolul program că e necesară literatura cu *caracter național*, înțelegând prin aceasta notele particulare ale vieții poporului nostru, transpuse în artă.

O notă pregătitoare, care trebue reținută, o constituie și proza cu vână rurală a nuvelelor lui Slavici, trezind interesul pentru acea mare categorie de oameni, capabilă și bogată în izvoare de sentimente, pasiuni și frumuseți, neexplorate încă de căutătorii și creatorii de comori.

Odată cu această orientare a desvoltării literare, către lumea și peisagiul rural, se naște în acea perioadă de tranziție un alt curent cu tendințe de modă franceză, spre o literatură situată numai pe planuri intelectuale, opusă celuilalt curent. In fruntea acestei manifestări se afirmă poetul Alexandru Macedonschi, secundat de un grup de admiratori și scriitori, în jurul revistei „*Literatorul*", întemeiată la 1880, dar care apare neregulat, cu întreruperi de ani, până la 1899, și apoi pentru scurt timp în 1905. Producțiunile scriitorilor dela „*Literatorul*" nu se dovedesc în practică la înălțimea realizării unor idealuri propuse teoretic. Nici chiar Macedonschi nu e unitar, în poeziile sale și nici în directivele, ce vrea să le impună ca o nouă școală literară. Totuși către anii 1895—1900, talentul și cunoștința literară ale lui Macedonschi se maturizează. El devine acum stăpân pe mijloacele de energie artistică și cu manifestările stimulate de el se pun bazele *Curentului simbolist* din literatura română.

Vedem astfel că dela Eminescu evoluția litera-

turii române, în special poezia, se ramifică distinct sub două aspecte generale. Unul e un curent de cultivare şi adâncire a vieţii ţăranului şi a naturii înconjurătoare, cu caractere specific româneşti, sub steagul unei noui spiritualităţi de orientare, al doilea, ca o transplantare a simbolismului francez, e un curent de intelectualizare a simţirii, de căutarea de expresie nouă, muzicală, a formei, de împletitură magică a motivelor de inspiraţie, brodate pe un fond subtil, de miragii exotice, de vis şi de solitudini transcendentale.

Potrivit primului fel de preocupare literară se formulează crezul şi ideile conducătoare, începând cu apariţia revistei săptămânale *„Sămănătorul"*, întemeiată la Bucureşti, de cei mai autentici reprezentanţi ai acestei mişcări: moldoveanul Alexandru Vlahuţă şi ardeleanul George Coşbuc.

CURENTUL SĂMĂNĂTORIST.

Revista *„Sămănătorul"* a apărut la 2 Decembrie, 1901, fiind susţinută de contribuţia lui Spiru Haret, pe atunci ministru al Instrucţiunii.

Ideile conducătoare ale „Sămănătorului", nu erau atât de noui, cum s'ar fi părut. In cuvântul programatic al revistei, ca şi din manifestările de mai târziu, se propunea în atmosfera de lâncezeală de de atunci „un stindard de înseninare", sub care să se adune „sufletele româneşti", cu avântul de odinioară. Se ridică împotriva acelora care s'au în-

străinat de viața, suferințile și aspirațiile poporului și fondatorii revistei constată cu durere nepăsarea din partea tuturor, de a se mai interesa de rosturile neamului nostru. Nici în școală, unde educația ar trebui întemeiată pe simțirea de neam, nici scriitorii, care ar trebui să cultive o cunoaștere mai apropiată a specificului național, nimeni nu mai tresare la un sentiment al iubirii de patrie.

O amorțeală bolnăvicioasă pusese stăpânire pe prezent.

In această situație se simțea nevoie de răscoliri de energii noui și de a determina sentimente și preocupări „cu adâncă evlavie pentru trecutul glorios“ și cu „iubire entuziastă pentru țară“.

Deci o literatură, în care să se reflecteze atributele particulare ale colectivității țărănești, cea mai nealterată pătură a rasei noastre, adevărat izvor de forțe generatoare.

Astfel de idei de directivă, pornind dela tradiție și țăr:n, au fost integrate și în programul lui Kogălniceanu din „Dacia literară“ și în „România literară“. Ceea ce aduce nou acțiunea dela „Sămănătorul“ *este adâncirea și exploatarea celor mai subtile elemente ale vieții sociale reale*, cum și ridicarea la valori de artă universală a specificului național prin opere nepieritoare.

La un an dela apariție „Sămănătorul“ trece sub direcția unui comitet, având printre alții și pe N. Iorga, care în curând, 1905, devine singur directorul revistei, și care avea să continue și să lărgească sfera de idei călăuzitoare, a fondatorilor Vlahuță și Coșbuc, retrași între timp dela conducere.

Programul propus se aduce la îndeplinire. Se grupează în jurul revistei o falangă de scriitori talentați și tineri, deci cu viitor rezervat surprizelor. Printre colaboratori cu poezii, proză și articole critice se remarcă în deosebi: Șt. O. Iosif, M. Sadoveanu, Ovid Densușianu, I. Scurtu, D. Anghel, P. Cerna, Natalia Iosif, Zaharia Bârsan, Ion Gorun, I. A. Bassarabescu, Ion Agârbiceanu, C. Sandu-Aldea, Emil Gârleanu, Corneliu Moldovanu, Dimitrie Nanu, Artur Stavri, I. U. Soricu, Constanța Hodoș, G. Vâlsan, Ion Adam, Ecaterina Pitiș, Ilarie Chendi, G. Rotică, Izabela Sadoveanu și firește, încă din primul an, revista se sprijină pe contribuția literară a maeștrilor Coșbuc cu poezii originale și traduceri din *Odiseea* lui Homer și din *Infernul* lui Dante, și Vlahuță cu bucăți originale și traduceri din Ada Negri.

După un timp se retrage și N. Iorga (1907) preocupat de evenimentele politice de atunci, venind director Aurel C. Popovici, un mare naționalist și cugetător politic. In anul 1910, „Sămănătorul" își încetează apariția.

După manifestarea de regenerare pornită la București, alți scriitori noui din alte centre pornesc manifestări literare și culturale creatoare, animați aproape de aceleași idei călăuzitoare.

In 1902, din inițiativa unui grup de studenți, tineri scriitori ardeleni, apare la Budapesta revista „*Luceafărul*", propunându-și realizarea unei literaturi și orientări naționale. Printre întemeietorii și colaboratorii de frunte se disting: Alexandru Ciura,

Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Aurel P. Bănuţ, Octavian C. Tăzlăuanu, Maria Cunţan, George Murnu. „Luceafărul" este o serioasă tribună de afirmare a sufletului românesc din Ardeal. In această privinţă continuă să ducă mai departe steagul inaugurat de revista „Familia" a lui Iosif Vulcan. După puţin timp, apărută la Budapesta, revista se strămută la Sibiu, având redactori pe Octavian Tăzlăuanu şi Octavian Goga, unde desfăşoară o activitate foarte roditoare, până la 15 August 1914, când din cauza războiului mondial îşi întrerupe apariţia. După războiu, „Luceafărul" reapare la Bucureşti, dela 1 Ianuarie 1919 până în Maiu 1920, când încetează. In cultura românească din Ardeal, „Luceafărul" promovează din toate punctele de vedere o eră nouă, un îndreptar de asimilare a civilizaţiei celei mai înaintate. Istoricul literar Sextil Puşcariu scrie că „Luceafărul" „a regenerat literatura cu totul decăzută din Ardeal şi a întărit legăturile culturale cu România".

In 1904, la Cernăuţi este întemeiată de Ion Nistor, profesor universitar, revista *„Junimea Literară"*, a cărei activitate se desfăşoară potrivit unui program de literatură şi cultură naţională. Alături de directorul revistei, istoricul I. Nistor, se afirmă printre colaboratori un grup de meritoşi scriitori ai Bucovinei ca: Constantin Berariu, George Tofan, Ion Grămadă, G. Rotică, Liviu Marian, Victor Morariu, Leca Morariu, la care se adaugă câţiva mai dinainte formaţi, ca: V. Bumbac şi T. V. Ştefaneli. După o întrerupere în tot timpul războiului de întregire, „Junimea Literară" continuă

să apară şi în prezent sub aceeaşi direcţie şi tot la Cernăuţi.

În acelaşi an, 1904, la Bârlad ia naştere publicaţia „*Făt-Frumos*" sub conducerea unui comitet. Revista e susţinută de Emil Gârleanu şi G. Tutoveanu şi însufleţită de scrisul unor colaboratori ca Ştefan Petică, Ion Adam, Corneliu Moldovanu etc., aceştia din urmă colaboratori şi la „Sămănătorul".

În 1905, la Craiova, apare sub direcţia lui C. Şaban Făgeţel revista „*Ramuri*", contopită mai târziu cu revista „*Drum drept*", şi trecută sub conducerea lui N. Iorga. Revista apare şi azi redactată de un comitet, N. Iorga retrăgându-se în 1929.

O activitate importantă începe revista „*Viaţa românească*", apărută în Martie 1906, la Iaşi, sub conducerea bicefală a Const. Stere şi P. Bujor, profesori universitari. Conducătorii revistei fiind partizani fanatici ai ideilor socialiste, îşi îndreaptă preocupările ideologice ale revistei către *popor*, către ţărănime, al cărei valoare socială o doreau ridicată în organizaţia şi viaţa statului, proporţional cu valoarea sa numerică. Numai când poporul va fi pătruns de civilizaţie, numai atunci se poate da naştere unei noui culturi naţionale. Era speculaţia sub o formă puţin diferită a aceleiaşi idei dela „Sămănătorul". Din aceste teoretizări ale „Vieţii româneşti" se creiază o mişcare literară numită „poporanistă", însă în fond se rezumă la o literatură „sămănătoristă", interpretată din anumite consideraţii doctrinare, socialiste, cu eticheta de mai sus. În decursul activităţii, revista „Viaţa românească" pu-

blică în paginile ei scrieri de toate nuanțele: sămănătoriste, poporaniste, simboliste etc. Astfel printre colaboratori întâlnim pe: Vlahuță, Coșbuc, Matilda Poni, Artur Stavri, O. Carp, Gh. din Moldova, St. O. Iosif, D. Anghel, Haralamb Lecca, Octavian Goga, Maria Cunțan, D. Nanu, A. Nour, Delavrancea, Caragiale, N. Gane, C. Sandu-Aldea, Mihai Codreanu, Victor Eftimiu, Oreste, Sofia Nădejde, Mihail Sadoveanu, D. D. Pătrășcanu, C. Hogaș, Ion Minulescu, Ion Agârbiceanu, Gala Galaction și alții. Critica e susținută de C. Stere cu pseudonimul Const. Șercăleanu, G. Ibrăileanu, Gh. Bogdan-Duică și Izabela Sadoveanu. „Viața românească" apare și azi sub altă conducere.

O mențiune în acest curent general al „Sămănătorului" trebue făcută revistei *„Convorbiri critice"* întemeiată la București, 1907, de criticul Mihail Dragomirescu, profesor universitar, revistă care publică literatură din ambele curente (sămănătorist și simbolist), dar mai mult din primul. Printre colaboratori se remarcă: Cincinat Pavelescu, Corneliu Moldovanu, D. Nanu, Panait Cerna, Ion Minulescu, Emil Gârleanu, A. Mândru, N. N. Beldiceanu, M. Săulescu, Mihai Codreanu, Alex. Teodor Stamatiad, Liviu Rebreanu, Ion Dragoslav, Mihail Sorbul, N. Davidescu, Eugen Lovinescu, Victor Eftimiu, etc., unii din aceștia fiind debutanți și încurajați de director. „Convorbiri critice" se caracterizează însă prin preocupările active ale conducătorului Mihail Dragomirescu, de a formula condiții noui de estetică literară, pe baza *adevăru-*

lui şi a *frumosului în artă*, principii trasate de altfel de Titu Maiorescu.

*

Personalitatea, care a contribuit cel mai mult la propăşirea Curentului sămănătorist, şi care a desăvârşit în practică şi a stimulat energii creatoare, a fost N. Iorga. Tot el a lărgit sfera ideilor călăuzitoare nu numai în literatură, ci şi în politică.

Niculae Iorga (n. 1871). — Fiu de avocat, dintr'o familie de boieri, N. Iorga s'a născut la Botoşani la 6 Iunie 1871. Primele învăţături le capătă dela unchiul său postelnicul şi istoricul Manolache Drăghici. A urmat liceul la Botoşani şi la Iaşi unde, după strălucite studii universitare, îşi ia licenţa în litere la vârsta de 19 ani. Urmă apoi studii în străinătate la Paris, Berlin şi Lipsca, unde îşi luă doctoratul în istorie. Intors în ţară, după ce este pentru scurt timp profesor secundar la liceul din Ploeşti, devine profesor universitar la Bucureşti, la vârsa de 23 de ani. A fost în nenumărate rânduri deputat; e senator de drept. A ocupat timp de un an şi două luni calitatea de prim-ministru, Aprilie 1931 — Iunie 1932. E membru al Academiei Române şi doctor „Honoris causa" al multor universităţi din Europa. E considerat ca unul din cei mai mari învăţaţi ai neamului românesc.

Activitatea lui N. Iorga e uriaşă. Dotat cu o memorie extraordinară, cu un spirit de pătrundere şi de sintetizare genial, N. Iorga şi-a însuşit de timpuriu o cultură enciclopedică. Potrivit acestei culturi a desfăşurat o activitate roditoare în domenii foarte variate.

Poliglot adânc cunoscător, a publicat diferite

cărţi de istorie şi alte studii în limbile străine: germană, franceză, italiană, spaniolă, engleză, suedeză, etc.

O bibliografie recentă datorită lui Barbu Teodorescu, apărută în două volume, primul în 1934, al doilea în 1936, a scrierilor lui N. Iorga, ne arată că este intelectualul român, care a scris cel mai mult şi mai multilateral.

Ca *istoric*, N. Iorga a publicat cercetări şi documente cu privire la istoria Românilor în zeci şi sute de volume şi broşuri. Dintre aceste amintim câteva: *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe*, *Documente româneşti din arhivele Bistriţei*, *Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul românesc*, *Documente privitoare la Constantin Vodă Brâncoveanu*, *Istoria domnilor Ţării Româneşti*, *Istoria lui Ştefan cel Mare pentru popor*, *Istoria Românilor în chipuri şi icoane*, în două volume, etc. Cu privire la diferite instituţii: biserică, armată sau ramuri de activitate omenească, din trecutul ţărilor române ca: industrie, comerţ, meşteşug, portul naţional, tradiţii populare etc., N. Iorga publică cercetări şi studii foarte temeinice, dintre care cele mai întinse sunt: *Relaţiile comerciale ale ţărilor noastre cu Lembergul*, *Documente şi cercetări asupra istoriei financiare şi economice*, *Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul ca întemeetori ai bisericii româneşti din Ardeal*, *Inscripţii şi însemnări din bisericile Iaşului*. *Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc*, *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a Românilor*, *Istoria armatei româneşti* (până la 1599), *Portul popular românesc*, etc. Cu privire la istoria universală a scris

Istoria universală sau istoria lumii după căderea imperiului roman de Apus, 476—1648, Istoria imperiului otoman, etc.

Ca *istoric literar* N. Iorga a dat la iveală o serie de lucrări, care cuprind cercetări foarte serioase mai cu seamă asupra literaturii vechi, în care aduce date noui, identifică autori de cronici, rămaşi necunoscuţi, şi utilizează izvoare cu totul noui, indigene şi străine. Pe lângă scrierea: *Istoria literaturii religioase a Românilor până la 1668,* opera capitală este: *Istoria literaturii româneşti,* în trei volume mari, apărute în diferite răstimpuri. La acestea se mai adaugă şi o lucrare asupra literaturii contemporane în două volume, în care se urmăreşte un sens evolutiv, prin „creiarea fondului" şi „creiarea formei".

A mai scris o operă în trei volume despre *Istoria literaturilor romanice.*

Ca *îndrumător şi critic literar,* N. Iorga a condus „Sămănătorul", în care a publicat foarte multe articole critice şi însemnări cu privire la scriitori, opere şi manifestările intelectuale ale vremii. Spirit de polemist, caustic, N. Iorga a dus lupte literare, cu cei cari atacau literatura sămănătoristă şi a şarjat de atâtea ori biruitor. In lunga lui activitate, cu acelaşi spirit a însufletit şi condus şi alte periodice ca *Floarea Darurilor, Neamul Românesc literar, Drum drept, Ramuri* şi *Universul literar.* Dela 15 Iulie 1936, a făcut să apară revista „Cugat clar" (Noul Sămănător), cu care duce lupta de purificare, împotriva literaturii moderniste, de dubioasă şi imorală calitate.

Ca *dramaturg* a scris mai multe piese cu subiecte

istorice și cu caracter social. Astfel sunt: *Cantemir bătrânul, Mihai Viteazul, Ștefan Vodă, Tudor Vladimirescu, Un domn pribeag, Doamna lui Ieremia, Sărbătoarea populară, Fiul cel pierdut*.

A scris și poezii originale și traduceri, adunate într'un volum.

Ca *ziarist* este unul dintre cei mai mari și mai activi ai presei de azi, în special în activitatea politică.

In *politică* N. Iorga a fost un naționalist fervent și un misionar cu atribute de evanghelist. Dar după 1912 își schimbă conduita și ideile spre democrație țărănească. Înzestrat cu un temperament impetuos, cu un verb înaripat și cu atitudine de tribun, N. Iorga este una din figurile politice oratorice cele mai populare în Parlament, și un apreciat vorbitor în popor.

Ștefan Octavian Iosif (1875—1913) s'a născut la Brașov, dintr'o familie originară din Macedonia. A învățat la Brașov, Sibiu și București. Venit de tânăr la București a desfășurat o activitate literară intensă. A fost redactor la „Sămănătorul" și bibliotecar la Fundația universitară Regele Carol I. A călătorit prin Franța, Germania, Italia, Austria și Elveția. Din cauza unei boale interne și a unei căsnicii nefericite, moare nebun la spitalul Colțea din București.

Șt. O. Iosif este un poet de puternică inspirație *lirică*. Primul volum numit *Versuri*, 1897, e fără importanță. Urmează însă *Patriarhale*, București 1901, cu care autorul își croiește o bună reputație în lumea scriitoricească. Alte volume de poezii sunt: *Poezii*, 1902, *Credințe*, 1905, și *Cântece*, 1912.

Iosif este un artist de o sentimentalitate distinsă, aproape discretă. Simţirea lui îmbracă, în genere, colorile gingaşe ale unei atitudini visătoare, melancolice. El este un admirator al trecutului, un însufleţit evocator al vremurilor de glorie străbună. In poeziile lui se răsfrânge în parte, atmosfera curată a vieţii şi a peisagiului rural. Prin această calitate are afinităţi cu Coşbuc. Dorinţele lui Iosif sunt nostalgice. Privirea lui rămâne atrasă de relicve, de icoane vechi şi de traiul liniştit, senin, al unei vieţi patriarhale. Ca ecouri din aceste visuri de artă, e faptul că în viaţa lui particulară a încercat, alături de fosta lui soţie, să ducă o existenţă în mijlocul vieţii rustice, pe dealul încărcat de vii, în com. Buciumeni, în podgoria Nicoreşti. A fost însă lipsit de noroc. A rămas doar cu comoara visurilor de artă. In unele din poeziile lui se găsesc imagini din copilărie : *Revedere, Nucul,* în altele evocă întâmplări, ca prin graiul bătrânilor sfătoşi : *E mult de-atunci, Fusul* şi *Bunica.*

O poezie de o plasticitate şi o vibraţie sugestivă e *Seceta.*

In poeziile *erotice* Iosif este un părăsit, un glas sfâşietor, fierbinte după dragostea pierdută şi covârşit de o melancolie vibrantă. In aceste poezii inspiraţia lui se ridică la o intensitate, care îl apropie de Eminescu.

„Căci dacă viaţa mea e stânsă
Şi tu mă dai uitării mâne,
In cântecele mele însă,
Iubirea-mi trainică rămâne ;

Şi-oricât te-ai apăra'mpotriva
Iubirii ce-o' ngropai în ele,
Fantoma tristă răsări-va
Mereu din cântecele mele!"

Sdrobit de sfâşieri sufleteşti, el scrie acele cunoscute elegii din volumul *Cântece,* printre care amintim: *Te duci, O, zboară iar..., Când mă gândesc...* etc.

Stăpânit de dragostea lui pentru trecutul național al neamului nostru, Şt. O. Iosif a scris *balade* şi a cântat sentimente patriotice de mare artă. Sub constelația motivelor literaturii populare ca: haiduci, boieri din alte vremuri, şi diferite fapte vitejeşti, Iosif creează: *Pintea, Novăceştii, Gruia, Frumoasa Irină, Stau la Bălgrad trei fârtați,* etc.

O culme a sentimentelor lui patriotice este marşul național: *La arme,* scris în 1913, cu ocazia intrării României în războiul balcanic, şi a cărui muzică e datorită compozitorului Castaldi.

Indrăgostit de frumusețile naturii, Iosif ne-a dat *pasteluri* din cele mai izbutite din literatura noastră poetică, alături de acele ale lui Eminescu, Alecsandri şi Coşbuc.

Insărcinat de oficialitate, Şt. O. Iosif călătoreşte în Bucovina, pe locurile istorice dela Suceava, Mânăstirea Putnei, mormântul lui Ştefan cel Mare şi, cu ocazia comemorării a 400 de ani dela moartea marelui voevod moldovean, scrie poemul: *Din zile mari.* Este o încercare de epopee, cu diferite fapte din viața lui Ştefan, evocate cu mult lirism şi însuflețire. Poemul e lipsit însă de nervul epic, necesar unei scrieri de asemenea dimensiune.

In teatru, Iosif ne-a dat o dramă, *Zorile*, în care este vorba de un episod din luptele revoluţionare ale Românilor ardeleni, dela 1848, în frunte cu Avram Iancu.

Ca *traducător* de poezii din literaturi străine, Şt. O. Iosif este fără îndoială, cel mai desăvârşit, pe care l-am avut până acum. Volumul *Tălmăciri*, Bucureşti 1909, e o adevărată antologie de poeţi străini de frunte. Din Goethe: *Izbăvire, Ucenicul vrăjitor*; din Schiller: *Copila din străini, Mănuşa*, etc.; din Carducci, din Heine: *Grenadirii, Don Ramiro, Cavalerul*, etc.; din Lenau, Uhland, Hölderlin, Gottfried Keller, Carmen Silva, Petöfi, Shelley, etc,. etc. Traducerile lui Iosif sunt foarte strânse de original, până în cele mai subtile nuanţe de înţeles şi armonie de versificaţie.

In colaborare cu poetul D. Anghel, Iosif a scris opere originale şi ne-a dat şi câteva traduceri.

Din colaborarea lui Iosif cu Anghel au rezultat: *Carmen saeculare*, un poem alegoric în care apar personificate Dunărea şi Doina, povestind istoria Românilor, *Legenda Funigeilor*, o poveste versificată cu un desnodământ dramatic: moartea eroinei Runa, *Cometa*, o comedie în trei acte, cu mult spirit şi galanterii mondene, fără conflict însă şi relief de caractere. Piesa aceasta cu accente romanţioase ne sugerează pe Cyrano de Bergerac al lui Edmond Rostand, de care autorii nu erau străini. O altă scriere din colaborarea lui Iosif cu Anghel e volumul de schiţe: *Cireşul lui Lucullus*. Cea mai meritoasă e însă: *Caleïdoscopul lui A. Mirea*, apărut în două volume, poezii, în care

întâlnim calități de o rară fantezie și un umor satiric inepuizabil și savuros. Scăderi ale unor indivizi din societatea noastră sunt biciuite cu o vervă și un spirit de observație neegalate până acum, decât de Gh. Topârceanu, în ale sale *Balade vesele*. In volumul *Portrete*, cei doi colaboratori au schițat impresii și caracterizări despre câteva figuri de scriitori dispăruți ca: N. N. Beldiceanu, Gruber, Gheorghe din Moldova, etc.

Din această vastă activitate, opera personală a lui Iosif, îl situiază ca poet de subtilă artă, a durerii și a simțirii delicate, cu mlădieri de limbă și figurație de expresie bogată și plastică, între marii poeți lirici români.

Octavian Goga (n. 1881). — S'a născut în Rășinari, jud. Sibiu, tatăl său fiind preot. Și-a făcut studiile liceale la Sibiu și Brașov, cele universitare la Budapesta și Berlin. A intrat în presă ca ziarist la „Tribuna" din Sibiu, care era pe atunci organul cel mai autoritar de luptă și de apărare a drepturilor politice și naționale ale Românilor din Ardeal. Condamnat pentru articolele sale, de instanțele de judecată unguresti, Octavian Goga a stat închis în temnița dela Seghedin, unde mai înainte fuseseră închiși și alți luptători români în urma procesului Memorandului. In anul 1902, pe când se afla student la Budapesta, Octavian Goga, împreună cu alți zece buni români, studenți și tineri scriitori, întemeiază revista „Luceafărul", care a însemnat un adevărat curent de creație și regenerare în literatura din Ardeal. După războiul întregirii naționale, Octavian Goga a fost ministru

al Cultelor şi Artelor, în guvernul Averescu din 1920, şi ministru de Interne al aceluiaşi guvern în 1926. In 1922 a fost ales membru al Academiei Române, iar în 1925 a fost laureat cu premiul naţional de poezie. A fost în mai multe rânduri şi se află şi în prezent deputat. Alături de profesorul A. C. Cuza, este preşedintele Partidului Naţional-Creştin. A fost chemat profesor la universitatea din Cluj.

Ca *poet*, Octavian Goga înseamnă o treaptă distinctă de evoluţie în literatura română.

Opera poetică a lui Goga a fost realizată în mai multe volume. Cel mai însemnat e primul volum: „*Poezii*", Bucureşti, 1905. In această înmănunchiere de poezii e pecetia personalităţii lui Goga. Temele acestor bucăţi, sensibilitatea obiectivă a poetului la aspectele vieţii sociale, înconjurătoare, cum şi transfigurarea psihologică şi ridicarea la simboluri a eroilor săi simpli, dar îndrăgostiţi de frumos, de-un ideal de libertate românească pe plaiuri româneşti, şi mai pretutindeni, suflul de duioşie adâncă, impregnată alături de năzuinţi de mai bine şi de o încordare de revoltă gemută, formează notele generale ale acestui volum.

In aceste teme poetice întâlnim elementele locale specifice vieţii şi configuraţiei geografice ardelene. La Coşbuc viaţa Românilor din Ardeal era înfăţişată în colori de idealizare, de robusteţe trupească şi sufletească, şi de idilică existenţă (cu singura excepţie, poezia socială: *Noi vrem pământ*). In poeziile lui Goga apar realităţile sociale, crude şi nedrepte. Durerea că Românii se simt înstrăinaţi

în casa lor, pe pământul lor și în sufletul lor îl face pe poet să vadă în el:

„Viforul, în care urlă
Și gem robiile de veacuri"...
(Rugăciune).

Stăpânirea maghiară, dominația și exploatarea unei nații străine era preocuparea, ce se răsfrângea cu umbre de doliu, peste inimi, peste țarini, peste codri și câmpuri. Chiar soarele parcă e străin la durerea Românilor, când:

„Pe boltă sus e mai aprins
La noi bătrânul soare,
De când pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare..."
(Noi).

Poetul plecat la învățătură, printre străini, la oraș, se simte în plină tinerețe, un desrădăcinat, și un dezamagit. Intors în satul natal găsește motive de autentică inspirație în lucrurile și ființele, care își urmau soarta lor în vreme. In „Casa noastră" părăsită și pustie, la care „Cucuta crește prin ogradă și pălămidei leagă snopii", poetul își evocă într'un emoționant rezumat, viața lui naivă și visătoare de până mai ieri, legată de această casă, și sfârșește prin „a săruta pereții străbuni, pe varul lor scobit de ploaie..." In bucata *Oltul*, minunata personificare și îngemânare între Românul ardelean și natură, Goga vede un drumeț ce poartă în unde și în curcubeie, o comoară de lacrimi, ducând „Cel mai scump nisip", în vadul

„Dunării albastre" şi toată „durerea unui neam ce aşteaptă de mult, o dreaptă sărbătoare"! Şi dacă în aşteptarea acestei sărbători, Românii vor pieri cu toţii, atunci bătrânul Olt să le scurme din morminte ţărâna trupurilor lor, să-şi adune apoi apele toate şi...

„Să ne mutăm în altă ţară..."

Continuând cu figurile reprezentative ale satului, Octavian Goga ne descrie în *Apostolul*, pe bătrânul preot „moşneag albit de zile negre", din al cărui cuvânt profetic „va răsări norocul acestui neam sfârşit de jale". In *Dascălul* şi în *Dăscăliţa* Goga vede pe păstrătorii unor tradiţii curate. In *„Lăutarul"* şi în *La groapa lui Laie*, cântăreţul cel din patru strune, ne apare un interpret al durerilor şi al năzuinţilor Românilor ardeleni; în *Cântece* cu crâşmarul Niculae şi Aniţa, crâşmăriţa, e toată robusteţea sufletului românesc. Una din cele mai puternice elegii din literatura noastră e bucata *Ruga mamei*, în formă populară, în care vibraţia de simţire şi duioşia ating culmile *„Mioriţei"*. Alte imagini care întregesc această monografie poetică a satului sunt: *La stână, Copiilor, Părăsiţi, In codru, Dimineaţa, Pe înserate, Noaptea.*

Cu caracter social, în bucata *Clăcaşii*, vedem în tablouri de muncă pe ţarină robii nedreptăţii seculare, Românii ardeleni, moşnegi, bărbaţi, femei, copii, schilavi, cu feţe supte şi umeri gârboviţi, făcând zilele de clacă, în arşiţa de vară la seceriş, pe holdele grofului, care îşi inspecta gloatele, cu bucu-

rie, de roadele îmbelşugate. Pe când cetele de oameni munceau, mai la o parte, în iarbă, poetul află un copil dormind, înfăşat în scutece sărace şi o mamă, care vine să-i dea să sugă din sânul ei istovit de trudă şi nevoi. In acest prunc, Octavian Goga vede pe liberatorul zilelor de mâine.

Contopindu-şi idealul poetic cu aceste elemente de viaţă socială şi specific românească, desfăşurându-se în geografia satului, Goga dispreţuieşte oraşul cu aspectele lui fără cântece, fără fluturi, fără livezi şi dumbrăvi, şi fără izvoare de munte, cum se arată în poezia *Cântăreţilor dela oraş*.

Adâncind nota socială în volumul *Ne cheamă pământul*, Octavian Goga arată suferinţile şi zădărnicia muncii celor nedreptăţiţi de soartă: *Graiul pâinii*, *Cosaşul*, *Cantorul Cimpoi*, etc.

Cu un caracter diferit se prezintă volumul: *Din umbra zidurilor*, Bucureşti 1913, a cărui lirică e de natură subiectivă şi în mare parte erotică şi passtelistă. In poeziile de dragoste din acest volum, Goga e foarte mult înfluenţat de lirica lui Eminescu, atât în fond cât şi în atitudinea de expresie şi vocabular. Sunt totuşi unele bucăţi cu aspecte urbane, prinse de un ochiu de artist, de exemplu *Parisul* sugestiv redat. O nostalgie după peisajul rural se întâlneşte cu accente de personală evocare.

In volumul *Cântece fără ţară*, Goga îşi adună poeziile publicate în timpul neutralităţii. In aceste versuri patriotice poetul ne îndeamnă la luptă pentru desrobirea Ardealului.

Ca *ziarist*, Octavian Goga este unul din cei mai

mari ai ţării noastre. Şi-a făcut începuturile la *Tribuna* din Sibiu, iar apoi a întemeiat la Cluj revista *Ţara noastră*, care apare şi azi transformată în ziar cotidian, la Bucureşti. O parte din diferite articole a fost adunată în volumul intitulat: *Mustul care fierbe*, cu foarte întemeiate idei de politică şi cultură naţională.

Ca *dramaturg*, Goga a scris *Domnul Notar*, o piesă puternică şi cu subiect din luptele politice ale Românilor ardeleni cu Ungurii.

O altă piesă e *Meşterul Manole*, simbolizând geniul unui artist, sculptor din zilele noastre.

Opera poetică a lui Octavian Goga a fost adunată şi retipărită într'un singur volum intitulat *Poezii*, apărut în Editura Cultura Naţională, Bucureşti.

Octavian Goga consideră pe artistul creator, un luptător activ, iar opera un câmp fertil de propagare de idei, sentimente şi pasiuni. Activitatea sa e într'adevăr o elocventă pildă a acestei credinţi.

Mihail Sadoveanu (n. 1880). — Născut la Paşcani, e fiul unui avocat. Şi-a făcut studiile secundare la Gimnazul „N. Gane" din Fălticeni şi la liceul Naţional din Iaşi. Încă şcolar fiind, a început a scrie şi a publica sub pseudonimul M. S. Cobuz. A colaborat la mai toate periodicele mari din ultimii treizeci de ani. Este membru al Academiei Române. A fost deputat, senator şi preşedinte al Senatului. A fost laureat cu premiul naţional de proză.

Opera lui M. Sadoveanu e alcătuită din proză, schițe și nuvele și mai cu seamă romane. Numărul acestor scrieri e foarte mare, peste 50 de volume.

Motivele operei sale sunt luate din mai toate straturile sociale: țărani, târgoveți, lume de mahala, intelectuali dela oraș, ca și cei dela sate, muncitori de toate categoriile. O predilecție printre eroii și eroinele sale o formează tot țărănimea, viața rurală românească și decorurile ei câmpenești, care se întâlnesc în cea mai mare măsură în operele sale.

Proza lui Sadoveanu este impregnată cu mult lirism. In special descrierea naturii este redată în colori vii, amănunțite, căutând a reliefa mai totdeauna atributele poetice ale peisagiilor zugrăvite.

Printre volumele de nuvele, cele mai însemnate sunt:

Povestiri, din care bucățile: *Răzbunarea*, *Ivanciu Leul* și *Cosma Răcoare*, ies în relief prin nota lor romantică, întretăiată de un realism crud.

Dureri înnăbușite, cu nuvelele *Dușmanii* și *Ion Ursu*, e un volum cu foarte pronunțate elemente realiste de viață mixtă și patimi încarnate. In special cea din urmă, cu toate descrierile luncii Siretului, lungi și monotone, până la inutilitate, e o nuvelă bine conturată.

In *Povestiri din războiu* sunt scene redate cu imaginație și îndemânare, în care faptele par a fi adevărate.

In volumul *Mormântul unui copil*, cele mai bune

bucăţi sunt: prima, care dă şi titlul volumului, *Păcat boieresc* şi *Plopul*.

Alte volume de nuvele şi schiţe mai sunt: *La noi în Viişoară, Amintirile căprarului Gheorghiţă, Însemnările lui Nicolae Manea, O istorie de demult, Duduia Margareta, Oameni şi locuri, Povestiri de seară, Strada Lăpuşneanu, Dumbrava minunată, Ţara de dincolo de negură*, cu povestiri de vânătoare.

Unul din cele mai puternice şi mai caracteristice volume de nuvele ale lui M. Sadoveanu e *Hanu-Ancuţei*. E o monografie specific românească, atât în fond, cât şi în expresie, care posedă luminişuri de frumuseţe fară pereche în literatura noastră. Eroii acestui volum sunt: un comis răzeş, un călugăr, un zodier, un negustor, un fântânar, un orb etc, care adunaţi întâmplător, cum îi adună încrucişarea drumur'lor, cam către seară, prelungindu-se apoi până noaptea târziu, în ograda bunului han ca o cetate, *Hanu-Ancuţei*, din Ţara de Sus, îndemnaţi de voe bună şi de vinul nemişcat din ulcele de lut, prind a istorisi fiecare câte o întâmplare adevărată din viaţă, luându-se după puterea la întrecere. Şi astfel aşezaţi, unii tolăniţi, alţii pe butuci de lemn, ori pe proţap, roată în jurul focului şi rumeni la faţă, drumeţii lui Sadoveanu, ca să le mai treacă urîtul şi să se cunoască mai deaproape, îşi desnoadă sacii cu amintiri. Istoria comisului Ioniţă: *Iapa lui Vodă* are un desnodământ surprinzător de hazliu. Părintele Gherman spune întâmplarea cu *Haralambie*, tatăl lui, devenit haiduc, din boieri dela curtea domnească de pe vremea lui Ipsilante. Ur-

mează: *Balaurul, Fântână dintre plopi, Cealaltă Ancuţă, Judeţ al sărmanilor, Negustor lipscan, Orb sărac* şi *Istorisirea Zahariei Fântânarul,* toate cu parfum de evocare a altor vremuri.

Ca *romancier,* Mihail Sadoveanu a scris un mare număr de romane istorice şi câteva cu caracter social. Astfel sunt:

Şoimii, cu subiectul din istoria Moldovei, din vremea domniei lui Ioan-Vodă cel Cumplit, cu intrigile şi luptele boierilor pentru domnie.

Floare ofilită, Vremuri de bejenie, Apa morţilor sunt romane, în care desfăşurarea epică este copleşită de largi digresiuni lirice. O operă mai consistentă e *Neamul Şoimăreştilor,* roman cu subiect tot din istoria Moldovei, şi anume din timpul domniei lui Tomşa-Vodă.

Cel mai bun roman al lui Sadoveanu este *Venea o moară pe Siret,* o adevărată frescă de caractere, de psihologie şi de viaţă socială, cu realităţile locale ale prefacerii şi decadenţei clasei boiereşti, dela sfârşitul secolului al XIX-lea din Moldova.

In ultimii ani Mihail Sadoveanu a continuat a publica romane istorice ca: *Zodia cancerului, Nunta Domniţei Ruxandra, Fraţii Jderi,* realizând şi alte scrieri cu subiecte din tradiţii populare: *Baltagul, Măria Sa Puiul Pădurii,* sau cu subiect de viaţă de toate zilele: *Uvar.*

Mihail Sadoveanu a scris mult şi s'a repetat foarte mult; în descrieri, caracterizări, personagii, şi în acţiuni epice. Se observă mai uşor acest lucru cetind opera prozatorului volum după volum.

Nu mai amintim că unele scene şi fapte sunt deadreptul banalităţi.

Ceea ce aparţine lui Sadoveanu este vraja cuvântului, stilul cu care poleieşte scrierile sale, plin de naturaleţe şi de un vocabular sfătos, popular, aproape specific moldovenesc.

De obiceiu oamenii lui Sadoveanu sunt simpli. O mare predilecţie simte Sadoveanu pentru evocarea trecutului istoric, pentru faptele eroice ale oamenilor de atunci, şi pentru coloritul şi pasiunile romantice ale acelor vremuri, mai puţin stăpânite de civilizaţie.

In colaborare cu D. D. Pătrăşcanu, a mai scris: *Din vieţile Sfinţilor — Spre Emaus*, o prezentare literară a unor capitole din Cazanii.

Calistrat Hogaş, (1847—1916). — Originar din judeţul Tecuci, fiu de preot, îşi face studiile la Universitatea din Iaşi, devenind profesor secundar. In această calitate a funcţionat în mai multe oraşe ca: Iaşi, Alexandria, Roman şi Piatra-Neamţ, unde se află înmormântat. Tot la Piatra-Neamţ, în faţa liceului Petru-Rareş, i s'a ridicat un bust, în 1925.

Colindând prin Munţii Neamţului, Calistrat Hogaş începe a publica diferite descrieri de călătorii şi alte impresii, culese pe la mânăstirile şi satele, vizitate.

Operele lui Hogaş au fost adunate în două volume şi publicate după moarte, numite în general: *Pe drumuri de munte*, primul, *Amintiri dintr'o călătorie*, şi al doilea, *In Munţii Neamţului*.

In cel dintâi sunt zugrăvite impresiile culese cu un ochiu de artist, dela Piatra pân' la Dorna-

Vatra, vorbindu-se de viaţa şi obiceiurile din satele şi mânăstirile vizitate ca: Pipirig, Şestina, Văratec, Secu, Agapia.

In cel de al doilea sunt câteva nuvele de preţioase calităţi literare: *Coana Marieta* e tipul unei femei cu slăbiciuni, care sintetizează o caracteristică: dela o anumită vârstă femeile se vor mai tinere de cum sunt. *Florica* e o fostă simpatie, acum soţia unui prieten, la care autorul poposeşte în drum, către o excursie în munţi. Revederea provoacă bucurie în inimile tuturor şi Florica, în înţelegere cu câteva prietene, hotărăşte după masă o excursie, care din cauza ploii nu mai are loc. *Părintele Ghermănuţă* e un călugăr pe care povestitorul îl întâlneşte în cale prin munţi, cam pe la amiază, tocmai când foamea îi era mai mare şi nu avea unde să găsească ceva de mâncare. Călugărul care avea în traistă bureţi, îi frige şi-i oferă drumeţului, împreună cu pâine şi rachiu; apoi povestitorul este invitat la schit, unde găzduieşte până a doua zi, când îşi urmează mai departe călătoria în munţi.

Hogaş este un poet îndrăgostit de natură şi un magician al cuvântului scris.

Nuvelele şi schiţele sale respiră un aer proaspăt de munte şi o ironie robustă, la situaţiile surprinse în slăbiciuni omeneşti. Fenomenele naturii: dimineaţă, seară, ploaie şi furtună, cu ansamblul de elemente înconjurătoare sunt redate în paginile sale cu o virtuozitate de maestru.

Emil Gârleanu, (1878 — 1914). — Fiu de colonel, născut la Iaşi, după ce face studii militare devine

şi el ofiţer. Dar după un timp demisionă din armată, ocupându-se cu literatura. A colaborat la revistele Convorbiri literare, Convorbiri critice, Sămănătorul, Neamul Românesc şi a întemeiat la Bârlad publicaţia Făt-Frumos, 1904, având printre colaboratori pe; G. Tutoveanu, Ştefan Petică şi alţii.

Emil Gârleanu e însemnat prin nuvelele şi schiţele sale, publicate în mai multe volume.

In *Bătrânii* sunt cuprinse schiţe cu evocări din viaţa patriarhală a boierilor moldoveni. Aceleaşi note caracterizează şi volumele: *Cea dintâi durere* şi *Odată*.

Mult mai puternice sunt nuvelele din volumele: *Intr'o noapte de Maiu*, *Nucul lui Odobac* şi *Din lumea celor ce nu cuvântă*. Viaţa este redată în colori mai reale, subiectele sunt luate din aspectele înconjurătoare şi din frământările sufleteşti intime.

Limba lui Gârleanu e ponderată, stilul vioi iar eroii şi fiinţele sale au ceva poetic în manifestările şi aspiraţiile lor.

Deşi Gârleanu nu prezintă sbuciumări adânci în sufletele eroilor săi, şi nici o artă prea personală, el totuşi se citeşte.

Constantin Sandu-Aldea (1874 — 1927). — Originar din jud. Ialomiţa, a învăţat în ţară şi în străinătate, după care a ajuns profesorul şi directorul Academiei superioare de agricultură dela Herăstrău.

Scrierile lui C. Sandu-Aldea sunt compuse din nuvele, schiţe şi un roman. In nuvelele şi schiţele sale eroii şi scenele descrise sunt luate din lumea

satelor, în special din Bărăgan, printre care autorul a crescut şi a trăit. In volumele: *Drum şi popas, In urma plugului* şi *Pe drumul Bărăganului*, C. Sandu-Aldea ne descrie crâmpeie de fapte, oameni şi moravuri cu gesturile şi instinctele lor brutale, cu necazurile şi lipsurile celor mici şi cu nedreptăţi de venetici, ciocoi, logofeţi depe moşii, sau arendaşi gata de a lua cu hapca munca şi dreptul celor băştinaşi.

Acest conflict între ciocoi venetici şi Români este subiectul romanului: *Două neamuri*, în care autorul scoate în relief calităţile ţăranului român, harnic, păzitor al gliei şi al obiceiurilor curate, în contrast cu străinii hrăpăreţi, arendaşi, care veniau să jupoaie şi să adune averi nemuncite.

In volumele *Ape mari* şi *Călugărenii*, C. Sandu-Aldea dă o serie de nuvele cu aceleaşi preocupări din viaţa socială. Singura bucată *Călugărenii*, care dă şi titlul volumului, e istorică. In ea este redată lupta lui Mihaiu cu Turcii.

Scrierile lui C. Sandu-Aldea aduc în literatura română specificul vieţii de pe Bărăgan, iar în Curentul sămănătorist o contribuţie cu vădite calităţi personale.

Ion Agârbiceanu (n. 1882). — Născut în satul Agârbici, nu departe de Copşa-Mică, Ardeal, e astăzi preot la Cluj. A fost laureat cu premiul naţional pentru proză.

Opera lui se compune din nuvele şi romane.

In continuare dela Ion Slavici, lumea satelor ardelene cu toate caracteristicele ei găseşte în Ion Agârbiceanu un tipic reprezentant. Cele mai bune

schiţe şi nuvele, autorul le-a înmănunchiat în volumele: *Dela ţară, Două iubiri*, în care bucata *Fefeleaga*, cu văduva sărmană şi bolnavă ce-şi vinde unica-i avuţie, un căluţ, ca să şi poată duce la groapă ultimul copil, e de un realism crud şi tragic până la lacrimi. Alte volume de schiţe şi nuvele mai sunt: *In întuneric, Desamăgire şi Singurătate.*

Romanele lui Agârbiceanu sunt: *Arhanghelii*, publicat mai întâi în revista *Luceafărul*, 1906, revăzut şi publicat în anii din urmă la Bucureşti, *Iubirea Iubirilor — Carnetul unei logodnice* şi *Legea trupului.*

Limba lui Agârbiceanu este simplă, cursivă, împestriţată câteodată cu provincialisme ardeleneşti.

Ion Adam (1875—1911). — Născut din părinţi ţărani a fost mai întâi învăţător. Şi-a făcut apoi studiile liceale, după care urmează dreptul în străinătate. Intors în ţară întră în magistratură.

Ne-a lăsat câteva volume de nuvele şi schiţe, ca *Flori de câmp, Aripi tăiate, Năzuinţi*, cu scene şi fapte din viaţa dela sate.

Altă scriere remarcabilă e *Constanţa pitorească*, o monografie ilustrată a portului nostru dela mare.

In genul epic, Ion Adam a scris două romane *Sybaris* şi *Rătăcire* din care primul prezintă oarecare calităţi de compoziţie.

Panait Cerna (1881—1913) — Fiu de ţărani din satul Cerna, lângă Măcin, jud. Tulcea, Panait Stanciof, acesta era numele de familie, urmă liceul

la Brăila şi studiile superioare de filosofie la Universitatea din Bucureşti, unde îşi luă licenţa, şi în Germania, la Leipzig, unde-şi luă doctoratul din îndemnul şi cu sprijinul lui Titu Maiorescu. Dar după câteva luni moare de tuberculoză.

Poeziile lui Cerna (acesta e pseudonimul ales de poet) au în majoritatea lor un lirism cald şi optimist, iar în unele un suflu de nelinişte adâncă, un flux şi reflux de întrebări chinuitoare despre viaţă ori despre moarte.

In poeziile lirice, Cerna îşi cântă cu accente personale dragostea, cu toate elementele ei fireşti: suferinţi şi bucurii: *Chemare*, *Despărţire*, *Noapte*, *Torquato către Leonora*, etc. Cu *caracter naţional* şi *social* sunt poeziile: *Zece Maiu*, *Spre Bucovina*; sonete din ciclul: *Poporul*, *Zile de durere*, *Către pace*, etc.

Printre bucăţile cu atitudine şi idei filosofice trebue amintite: *Lui Leo Tolstoi*, *Floare şi genune* şi mai cu seamă expresiva poezie: *Iisus*, care rămâne una din cele mai originale şi mai puternice creaţii ale lui:

„Al nostru eşti! Ce ochiu văzu vreodată
Că te-ai suit la cer purtat de nori?
Ce gând nebun svârli această pată
Pe cel mai mare dintre visători?

Putut-a oare sufletu-ţi să fugă
La cei senini şi fericiţi la cer,
Când jos, prin murmure de chin şi rugă,
Atâtea braţe tremură şi-l cer?“

Pentru puţinii ani de viaţă şi de activitate literară, Panait Cerna a realizat o poezie cu vădite merite personale.

Ilarie Chendi (1872—1913). — Originar din jud. Târnava-Mare, a învăţat la liceul german Teutsch din Sighişoara, a trecut apoi la Braşov şi de-acolo la Bucureşti. A colaborat la *Sămănătorul* şi alte periodice şi a întemeiat împreună cu Ion Gorun şi Alex. Vlahuţă revista *Viaţa literară*.

A fost un critic incisiv şi necruţător cu unii, ceea ce i-a atras duşmănii crâncene. Activitatea lui, risipită în mare parte în recenzii publicate prin diferite reviste ori foiletoane de ziare, se află adunată în câteva volume: *Preludii, Foiletoane, Fragmente, Impresii,* şi *Schiţe de critică literară.* Primele două volume au fost retipărite de Editura Cartea Românească, Bucureşti.

Critica lui Ilarie Chendi este strâns legată de evenimentele literare ale vremii din acei ani, 1900 — 1912, fără a cerceta problemele mai mari de literatură. Un spirit de fin observator, o ironie de multe ori tăioasă şi un stil precis şi vioi, dau viaţă cronicilor sale.

Garabet Ibrăileanu (1870—1936). — S'a născut la Roman şi a murit la 11 Martie 1936 la Bucureşti, fiind incinerat, după dorinţa sa, la Crematoriul Cenuşa, din Bucureşti. A fost profesor la Universitatea din Iaşi şi a luat parte activă la întemeierea şi conducerea revistei *Viaţa românească.* A fost distins cu premiul naţional de literatură.

Activitatea critică a lui G. Ibrăileanu s'a desfăşurat la *Viaţa românească,* în coloanele căreia,

fondatorii ei, profesorii de atunci, dela războiu încoace au fost îndepărtaţi din Universitate, Const. Stere şi P. Bujor, voiau să facă o diversiune de curent literar, faţă de puternica manifestare a Sămănătorului, diversiune pe care au numit-o „poporanism".

Cum „poporanismul" n'a creiat o literatură care să-i justifice teoria, activitatea lui Ibrăileanu despre scriitori, care erau într'adevăr sămănătorişti, ca Mihail Sadoveanu, ne face să-l considerăm pe eruditul critic în acest curent literar.

Scrierile lui G. Ibrăileanu sunt: *Spiritul critic în cultura românească, Scriitori şi curente, Ioan Brătescu-Voineşti, Scriitori români şi străini, Studii literare.*

Spirit de ascuţită pătrundere în operele cercetate, înzestrat cu o cultură de vaste proporţii, analist până în cele mai intime resorturi ale creaţiei de artă, Ibrăileanu a fost dela Maiorescu încoace, singurul critic activ şi de înaltă misiune, obiectiv şi relevator de valori literare.

A publicat ediţia definitivă a poeziilor lui Eminescu.

Printre alte lucrări a mai scris volumul de cugetări: *Privind viata,* din care o parte fusese publicată în revistele ieşene sub pseudonimul: C. Vraja. Romanul *Adela* s'a bucurat de un meritat succes, fiind o operă de o subtilă analiză psihologică.

ALȚI SCRIITORI SĂMĂNĂTORIȘTI

A. C. Cuza. Născut la Iași la 1857. A studiat în țară și străinătate. Profesor de drept la Universitatea din Iași. A făcut parte din societatea „Junimea" din Iași. E unul din cei mai clari-văzători doctrinari de economie politică și de ideologie naționalistă. E președintele suprem al Partidului Național-Creștin. Membru al Academiei Române.

Din lucrările științifice ale lui A. C. Cuza s'au impus ca opere de inalte cugetări și argumentate concepții personale: *Naționalitatea în artă*, București, 1908, și *Despre poporație*, Iași, 1899.

Poet cu veritabile calități clasice, A. C. Cuza a scris apreciate romanțe sentimentale. In literatura română are un loc aparte prin epigramele sale, neegalate decât doar de Cincinat Pavelescu. Spirit tăios, cu nerv caustic, A. C. Cuza a biciuit vicii și defecte, in versuri și sentințe lapidare.

A publicat la Iași, in 1914, una din cele mai bune ediții: *Opere complete* de Mihail Emlnescu.

Ion Gorun (1866—1929) născut în Ardeal, cu numele de familie Alexandru Hodoș. Distins cu premiul național de proză pe anul 1927. Spirit când duios și evocator, când satiric și tăios, a scris poezii, nuvele și schițe. Volumele mai răspândite sunt: *Taina a șasea, Lume necăjită, Nu te supăra, Obraze și măști, Robinson în Țara românească*, și altele.

Ion Ciocârlan (n. 1874) institutor, azi pensionar in Focșani, a publicat volume de nuvele și schițe cu scene din viața țărănească: *Pe plaiu, Traiul nostru, Inimă de mamă, Fără noroc, La vatră, Flămânzii* și romanul *Du-te dor*.

G. Tutoveanu (n. 1872), institutor, fost prefect, azi pensionar în Bârlad, a dat la lumină volumele de poezii: *Albastru, La arme, Balade, Tinereţe, Patria, Poezii alese.*

Caton Theodorian (n. 1872) la Craiova, a publicat proză şi piese de teatru: *Sângele Solovenilor*, roman, *Calea sufletului, La masa calicului, Povestea unei odăi*, nuvele, *Bujoreştii*, comedie, *Cum plânge Zinica, Ziua cea din urmă*, drame, *Nevestele Domnului Pleşu*, comedie, *Stăpâna,* dramă, *Greşala lui Dumnezeu, Jucării sfărâmate*, comedii. E un autor care a fost preţuit în deosebi pentru meritele sale teatrale.

George Murnu (n. 1868) dintr'o familie de Macedoneni, frate cu pictorul Ary Murnu, e profesor de arheologie la Universitatea din Bucureşti şi membru al Academiei Române. A colaborat la întemeierea multor reviste literare şi a publicat versuri originale cu sentimente sincere şi duioase în volumele: *Gânduri şi vise, Alme Sol,* şi traduceri din Homer: *Iliada* şi *Odiseia.*

Ion Dragoslav, născut la Fălticeni, a murit în 1.28, tot acolo. Considerat de Mihail Dragomirescu un virtuos urmaş al lui Ion Creangă, Ion Dragoslav a adus în schiţele, nuvelele sale, mai cu seamă în povestirile în gen popular, un humor sănătos şi o limbă sfătoasă, curgătoare, deşi împestriţată cu provincialisme. Cele mai cunoscute scrieri sunt: *Facerea lumii, Poveştile Florilor, La han la trei ulcele, Povestea copilăriei*, şi altele.

Alexandru Cazaban (n. 1876) a publicat nuvele şi schiţe, cu real spirit de observaţie şi ironie biciuitoare, în volumele: *Incurcă lume, Chipuri şi suflete, Băiatul lui Moş Turcu, Oameni cumsecade, Tovarăşul de drum, Rozica, Păcatul*

sfinției sale, *De sufletul Nemților*, *Dama dela Crucea-Roșie*, *Intre frac și cojoc*, *Un om supărător*, și altele.

Mihail Lungianu, fost inspector administrativ al Casei Școalelor. Povestitor cu mare imaginație, a publicat în manieră populară numeroase scrieri ca: *Icoane din popor*, *Din umbra satelor*, *Zile senine*, *Postelnicul Cumpănă*, *Gura iadului*, *Clacă și robot*, *Mucenicii neamului*, *In Sărbători*, *Insăilări*, *Povestiri*, *In țara lui Albu-Impărat*, etc.

I. C. Vissarion (n. 1883) învățător în jud. Ilfov. E un povestitor inspirat din popor și din viața realistă dela țară, cu calități remarcabile în lucrările; *Fără pâine*, *Nevestele lui Moș Dorogan*, *Mârlanii*, *Privegheloarea neagră*, *Florica*, *Ber-Căciulă*, *Moș Neagu*, *Maria dealtădată*, *Vrăjitoarea*, *Sub călcâiu*, *Petre Pârcălabul*, roman.

Vasile Savel a publicat nuvele în volumele: *Intre rețele*, *Intr'un sat de contrabandiști*, și romane: *Vadul hoților*, *Grindea* și *Cuza-Vodă* și un volum de amintiri literare: *Contemporanii*.

M. Săulescu (1888—1916) poet și dramaturg cu bune calități, a murit de tânăr pe frontul dela Predeal. Au rămas: *Departe*, poezii, 1914, *Viața*, poezii, 1916, și *Săptămâna luminată*, piesă.

Alexandru Mateevici (1888—1917) născut în satul Căinar, pe Botna, în județul Tighina, în Basarabia. A făcut seminarul la Chișinău și Academia Teologică la Chiev. A fost scurt timp profesor, apoi preot militar în Galiția, 1915, de unde trece în Moldova și luptă în armata română pe frontul Mărășești în vara iui 1917, după care moare curând de tifos

exantematic. A publicat poezii cu multă esenţă lirică şi dragoste de pământ, care mai târziu au fost adunate şi tipărite în volum, cu o prefaţă de Petre V. Haneş, în editura „Casei Şcoalelor", 1926. E considerată ca o viguroasă creaţie bucata: „Limba noastră".

N. N. Beldiceanu a scris nuvele în volumele: *Chipuri de mahala*, *La un han odată...*, *Fântâna Balaurului*, *Ospăţul*.

G. Rotică, poet bucovinean, a tipărit volumele de versuri: *Poezii*, *Cântarea suferinţei*, *Paharul blestemat*.

Maria Cunţan (1862—1935) duioasă poetă cu veritabile calităţi, a cântat viaţa rustică şi suferinţile din Ardeal în *Din caierul vremii*, două volume, şi e autoarea versurilor şi a muzicei cunoscutei bucăţi: „Pe sub fereastră curge-un râu"...

CURENTUL SIMBOLIST

După anul 1885, în Franţa apare în literatură un curent nou, care se manifestă mai puternic în poezie, numit *Simbolismul*.

Rafinamentul artei cu un conţinut şi cu o formă atât de turburătoare a lui Charles Baudelaire, cu ale sale poezii *„Les Fleurs du mal"*, provocă în spiritul creaţiei poetice influenţe şi emulaţii. Poeţii imediat următori: Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Stéphan Mallarmé şi Leconte de Lisle sunt premergătorii simbolismului francez, cu care tinerii inspiraţi ai noilor credinţe literare, ca: Jules Laforque, Henri de Régnier, Emil Verhaeren, Mau-

rice Maeterlinck şi alţii mai puţin cunoscuţi, au deslănţuit o vie reacţiune pentru împrospătarea şi lărgirea orizonturilor literare.

Judecat azi, în lumina istoriei literare şi în măsura valorilor realizate cu atribute estetice, Simbolismul ne apare ca o adâncire a unor fenomene vii, erupte din sfera lumii romantice.

Simbolismul se caracterizează prin perfecţionarea expresiei a unor anumite elemente de sensibilitate, cu ajutorul educaţiei intelectuale, ca o condiţie sine qua non, urmărind în finalul elaborării creatoare, comunicarea unor emoţii pure, susţinute, ca acompaniament, şi de sugestia unei muzici mistice, degajată din orchestraţia cu vintelor şi venită parcă dintr'o lume transcendentală.

Potrivit cu expansiunea acestei mişcări, care se văzu cultivată şi în alte literaturi europene: engleză, germană, italiană, rusă, norvegiană, portugheză, spaniolă, etc., în România, poetul *Alexandru Macedonschi* fu cel dintâiu adept care îmbrăţişă cu entuziasm nouile elanuri de artă. El însă nu se dovedi în deajuns la înălţimea unui dirijor cu autoritate, generator de opere personale şi capabil de propagarea unei discipline de artă, cu putinţa unor realizări literare, demne de a justifica în practică ceea ce propunea în teorie. Totuşi, prin revista săptămânală *Literatorul*, întemeiată la 1880 la Bucureşti, în primii ani cu colaboratori ca: T. M. Stoenescu, Carol Scrob, N. Pruncu, Scarlat Moscu, C. C. Bacalbaşa, după cinci ani, în 1885, când revista îşi încetează apariţia şi reapare la 1890—1899, cu forţe tinere, noui ca: P. Dulfu,

Duiliu Zamfirescu, Cincinat Pavelescu, Ştefan Petică, N. Davidescu şi alţii, Macedonschi desfăşură activitatea pentru începuturile Simbolismului în poezia română.

Curentul simbolist, însă, avea să fie lămurit, împământenit şi înflorit ca o nouă şcoală literară ceva mai târziu, după 1905, odată cu apariţia revistei „*Viaţa nouă*" a lui Ovid Densuşianu, adevăratul teoretician şi purtător de flamură, secundat de D. Caracostea, un serios apologet al curentului intelectualist şi de N. Davidescu, poet şi critic literar de merite incontestabile.

Alexandru Macedonschi (1854—1920). S'a născut la Craiova, tatăl său fiind general, care luase parte la revoluţia lui Tudor Vladimirescu. Şi-a făcut studiile la Craiova şi cele superioare la Viena. Intors în ţară s'a ocupat cu literatura.

Fire extrem de vanitoasă şi pătimaşă, a invidiat gloria şi geniul lui Eminescu, pe care nu-l putea suferi. La izbucnirea primei nebunii a marelui poet, Macedonschi îl atacă printr'o epigramă intitulată : *Un X... pretins poet*, care stârni indignarea şi dispreţul tuturor contemporanilor împotriva sa.

După 1885 a stat timp de mai mulţi ani la Paris, unde scrie poezii în limba franceză pe care le publică în unele reviste de acolo, adunate mai apoi în volumul *Bronzes*.

Macedonschi, mai puţin om practic, a dus o viaţă plină de contraste: belşug de nabab, când avea bani, şi privaţiuni crude, când banii se terminau.

Din activitatea publicistică a lui Alexandru Macedonschi, formată din poezii, articole critice,

polemici, epigrame, nuvele şi schiţe, singur poeziile îi stabilesc un rol de merite personale în evoluţia poeziei noastre.

Volumele de poezii sunt: *Prima verba, Poezii, Excelsior, Flori sacre şi Cartea nestimatelor.*

Poeziile lui Macedonschi sunt în mare parte de o valoare inegală. Bucăţi cu strălucite calităţi de creaţie se întâlnesc alături de unele lipsite de orice merit. Totuşi, în anii de maturitate, controlul autocritic pare să fi fost mai atent. Temele de inspiraţie sunt foarte variate. Lirica lui Macedonschi e bogată în acorduri şi preţioase virtuozităţi. Având preocupări de sugestii muzicale, potrivit cu natura Simbolismului, Macedonschi îşi toarnă unele poezii într'o limbă armonioasă, figurată, cu o tehnică ireproşabilă.

Cele mai puternice creaţii ale sale se găsesc în ciclul *Rondelurilor* şi al *Nopţilor,* din care amintim cele două capodopere ale lui, *Noapte de Maiu,* cu acea invocare dionisiacă de superbă calitate:

„Veniţi, privighetoarea cântă şi liliacul a 'nflorit,
Vestalelor, numai o noapte de fericire vă mai cer..."

şi *Noapte de Decembrie,* genială realizare de simboluri, decoruri, tehnică, limbă cu mlădieri de argint viu şi cu miragii exotice:

„...Bagdadul! Bagdadul! şi el e emirul...
Prin aer petale de roze plutesc...
Mătasea pe paturi mărită cu firul
Nuanţe ce 'n umbră încet veştejesc...
Havuzele cântă... Voci limpezi şoptesc...
Bagdadul! Bagdadul! şi el e emirul."

Cu toată lipsa de omogenitate a operii sale poetice, Alexandru Macedonschi rămâne un artist şi un luptător.

Ştefan Petică (1877—1904). S'a născut la Buceşti, jud. Tecuci, din părinţi răzeşi. A urmat cursurile secundare la gimnaziul din Tecuci, cum era atunci, şi la liceul real din Brăila. In anul 1896 îşi trece bacalaureatul la Bucureşti, unde, după ce îşi face stagiul militar, se înscrie la Universitate, fără a putea urma regulat cursurile. Moare la vârsta de 27 de ani, lăsând mai multe scrieri. Din acestea se relevă piesele de teatru *Solii păcii*, tragedie cu atmosferă ibseniană şi *Fraţii*, dramă, ambele în versuri.

Valoarea lui Ştefan Petică e însemnată prin poeziile sale adunate în volumul *Poeme*, care cuprinde cinci cicluri: *Fecioara în alb*, *Când vioarele tăcură*, *Moartea visurilor*, *Cântecul toamnei* şi *Serenade demonice*.

Simbolismul lui Petică are puternice filoane romantice. Sentimentele şi inspiraţiile acestui poet sunt de o gingăşie diafană, pulsând de accente intime, subiective. In forme muzicale de lapidară artă, poeziile lui Petică sunt în mare parte romanţe aristocrate, pline de reverie şi mister, de doruri tăinuite şi chinuitoare.

Ovid Densuşianu (n. 1873). A studiat în ţară şi străinătate. Diplomat al Şcoalei de *Hautes études* din Paris. A fost scurt timp profesor de limba română la liceul „Unirea" din Focşani, după care trece mai întâiu profesor suplinitor la catedra de Istoria limbii şi literaturii române, apoi titular la

Filologia romanică la Universitatea din Bucureşti. Membru al Academiei Române. Intemeind revista „Vieaţa nouă", 1905, la Bucureşti, timp de 20 de ani, până la 1925, când această publicaţie îşi încetează apariţia, Ovid Densuşianu este promotorul Simbolismului român. Printre colaboratorii cu calităţi veritabile se desvoltă poeţii: I. M. Raşcu, Eug. Speranţia, Mia Frollo, etc. şi criticul D. Caracostea. Sub pseudonimul **Ervin**, Ovid Densuşianu publică în acea revistă poeziile sale impregnate de un fond intelectualist, cu variaţii de acorduri muzicale interioare, şi cu o reflexivitate dominantă în procesul de creaţie, în dauna emoţiei spontane. Majoritatea operei poetice e realizată în forme libere în versuri albe. Lipsite de emotivitate, poeziile lui Ovid Densuşianu sunt totuşi pline de plasticitate şi încărcate de reverii magice şi de imagini poetice metaforice.

Volumele de poezii sunt: *Limanuri albe*, (Tip. Protot, Mâcon) Paris, 1912, *Heroica*, 1918, *Sub stânca Vremei*, 1919, *Salba clipelor*, 1921, *Raze peste lespezi*, (Tip Protot, Mâcon) Paris, 1924.

Ca *istoric şi critic literar*, Ovid Densuşianu a scris un impunător număr de lucrări serioase şi documentate cercetări de specialitate, care au însemnat valoroase contribuţii la propăşirea culturii noastre. Din acestea amintim: *Un essai de réssurection littéraire*, Paris, 1899, *Şcoala latinistă în limba şi literatura română*, 1900, *Poezia nouă*, în volumul Conferenţele „Vieţii nouă", seria I, 1910, *Istoria literară în învăţământul universitar*, 1911, *Barbu Delavrancea*, discurs de recepţie la Acade-

mia Română, 1919, *Literatura română modernă*, trei volume, *Dante și latinitatea*, 1921, *Sufletul latin și literatura nouă*, 1922, *Evoluția estetică a limbii române*.

Ca *filólog și folclorist* a dat monumentala operă: *Histoire de la Langue roumaine*, vol. I, Paris, 1901, vol. II, Paris, 1914. *Păstoritul la popoarele romanice*, 1913, *Graiul din țara Hațegului*, 1915, *Flori alese din cântecele poporului*, 1920, și altele.

Ion Minulescu (n. 1881). A învățat liceul la Pitești și la București. A călătorit la Paris. Este director general al artelor în Ministerul Artelor și Cultelor. A fost laureat cu premiul național de poezie.

Arta lui Minulescu apare cu toate caracteristicile ei, din primul volum de poezii: *Romanțe pentru mai târziu*, București 1908, în care Simbolismul se manifestă cu valoroase atribute de creație și într'un verbalism sonor până la retorism. Minulescu acordă totuși sensuri poetice și muzicale versurilor sale, în care, ca fond de inspirație, întâlnim predominant elemente macabre: schelete, cavouri, sicrie, morți, elemente de numiri exotice: Sfinx, Coran, Muezinii, Poluri, Equator, Egee, Atlantic, Antile, Xeres, Alicante, elemente mitologice: Nimfe, Fauni, Sylvani, și o mulțime de alte numiri proprii, cu care ilustrează decorurile unor ținuturi de țări străine către care poetul își îndreaptă privirile sau dorințile. Un rol deosebit îl ocupă porturile, corăbiile și plecările acestora în largul mărilor. Evocator și chinuit de miragii necunoscute, cu unele note de răsvrătire elegiacă și unele atitudini bizare,

căutate, din dorința de a fi original, Minulescu a realizat poezii cu sensibilități grațioase, svâcnind de nerv: *Romanța zilelor de ieri*, *Romanța mortului*, *Romanța pelerinului*, *Pelerinii morții*, *Romanța celor trei corăbii*, *Celei care minte*, *Celei care pleacă*, sunt câteva din cuprinsul volumului *Romanțe pentru mai târziu*.

Alte volume de poezii ale lui Ion Minulescu sunt: *De vorbă cu mine însumi*, *Spovedanii*, *Strofe pentru toată lumea*, *Eu nu sunt ce par a fi*.

Versificația lui Minulescu deși rupe versul în mai multe bucăți, și s'ar părea că se abate dela anumite reguli ale prozodiei, este totuși de-o perfecțiune exemplară. Versurile frânte ale acestor poezii:

„In parcul presărat cu statui
De Nimfe,
Fauni,
Şi Sylvani,
De-alungui celor trei alee
De plopi,
De tei
Şi de castani..."

pot fi reconstituite în forme netrunchiate, astfel:

„In parcul presărat cu statui de Nimfe, Fauni şi Sylvani,
De-alungul celor trei alee de plopi, de tei şi de castani..."

Ion Minulescu a mai scris piese de teatru: *A-manful anonim*, *Allegro ma non troppo*, și *Omul care*

trebue să moară. Căutător de efecte teatrale, Minulescu e influenţat în unele din aceste piese (Manechinul sentimental) de dramaturgul italian contemporan Luigi Pirandello.

In proză Minulescu a dat câteva romane: *Roş, galben şi albastru, Corigent la limba română, Bărbierul Regelui Midas* şi *3 şi cu Rezeda 4.* A publicat şi nuvele: *Casa cu geamuri portocalii, Măşti de bronz şi lampioane de porţelan, Cititi-le noaptea.*

Minulescu e un poet şi un prozator fecund, care se menţine pe aceeaşi linie caracteristică artei sale.

Dimitrie Anghel (1872—1914). Fiu de boier, s'a născut la Corneşti, jud. Iaşi. A învăţat liceul la Iaşi. A trăit mulţi ani la Paris, a călătorit prin Franţa şi Italia, după care se întoarce în ţară. Imprietenindu-se cu Şt. O. Iosif, colaborează cu acesta dând o serie de lucrări, despre care am vorbit cu ocazia lui Iosif şi pe care le amintim: *Legenda Funigeilor, Cometa,* volumul de ironie şi satire: *Caleidoscopul lui A. Mirea* (A. Mirea era pseudonimul amândurora, ales anume pentru această scriere), *Cireşul lui Lucullus,* etc. Căsătorindu-se cu soţia lui Iosif, Dimitrie Anghel este şi el nefericit în căsnicie şi în vara lui 1914 se sinucide la via din Buciumeni, de lângă Nicoreşti, Tecuci.

Poeziile lui D. Anghel sunt cuprinse în două volume: *In grădină* şi *Fantazii.*

Ceea ce ne face să-l situăm pe acest poet în rândul simboliştilor este rafinamentul artei lui.

O preocupare de subtilităţi cu sensuri feminine, o atenţie deosebită către obiecte neînsufleţite, dar

în care el personifică o întreagă gamă de simţiri, un cult pentru gingăşia florilor şi mireasma lor proaspătă, formează notele caracteristice ale inspiraţiei sale. Calităţile de virtuos al poeziei, cuprinse în volumul *In grădină*, îl consacră într'adevăr ca poet al florilor.

Cu aceleaşi sentimente eterate şi muzicale, însă desfăşurate într'o lume de reverie, adesea abstractă şi exotică, Anghel continuă a-şi realiza poeziile cuprinse în *Fantazii*.

Sub pseudonimul *Ola Canta* a publicat, în anul 1912, o serie de schiţe şi o poezie în revista *Flacăra*.

Proza lui Anghel e cuprinsă în volumele de schiţe *Fantome* şi *Oglinda fermecată*. Primul e de o manieră evocatoare, iar al doilea cu note bizare de fecundă imaginaţie.

Dimitrie Caracostea. (n. 1879). Descendent al unei familii de origine macedoneană, D. Caracostea s'a născut în Slatina-Olt. A făcut liceul la St. Sava, şi Facultatea de litere din Bucureşti. Doctor în litere al Universităţii din Viena. Profesor de Istoria literaturii române moderne la Universitatea din Bucureşti.

Spirit de înaltă ţinută intelectuală, D. Caracostea a fost un cald intuiţionist al esteticii simboliste, difuzată de grupul revistei „Viaţa nouă", în frunte cu Ovid Densuşianu.

A publicat studii critice, esseuri şi numeroase cercetări de istorie literară. S'a remarcat cu studiul *Morala lui Schopenhauer*, apărut în „Viaţa nouă", No. 12 şi 13, 1907. A urmat apoi o luminoasă

prezentare: *Poezia română de azi*, în vol. „Conferenţele „Vieţii nouă", Bucureşti, 1910, în care D. Caracostea pune în relief, autoritar şi cu simţ de reală pătrundere, disciplina evoluată a nouilor condiţii de afirmare a poeziei, de până atunci. Pomeneşte printre alţii şi de autori ca Ştefan Petică sau Iuliu Cezar Săvescu, despre care se vorbea foarte puţin în acea vreme.

Alte opere datorite lui Caracostea sunt: *Poetul Brătescu-Voineşti*, Bucureşti, 1921, *Aspectul psihologic al războiului*, Bucureşti, 1922, *Isvoarele poemei Luceafărul*, Bucureşti, 1926, *Două basme necunoscute în isvoarele lui Eminescu*, Bucureşti, 1926, *Personalitatea lui Eminescu*, Bucureşti, 1926, *Un mare critic modernist român: Domnul Eugeniu Lovinescu*, Bucureşti, 1927, (în acest studiu argumentat cu o logică de oţel, D. Caracostea arată inconsecvenţa revizuirilor contradictorii ale exponentului modernist) *Isvoarele lui Gheorghe Asachi*, Bucureşti, 1928, *Cum plăsmuia Eminescu*, 1925.

Cu preocupări de folclor, D. Caracostea a mai publicat articole documentate, cu privire la fenomenele şi estetica literaturii populare, ca acelea despre: *Mioriţa în Moldova*, în „Convorbiri literare", 1915, *Cum privim frumuseţea poeziei poporane*, în rev. „Drum drept", 1916.

Nicolae Davidescu (n. 1888). A scris încă de timpuriu şi a publicat alături de Alex. Macedonschi în revistele acestuia. Volumele de poezii sunt: *La fântâna Castaliei*, *Inscripţii*, *Leagăn de cântece*, *Helada*, *Roma*. N. Davidescu este un poet de senzaţii intelectualizate şi un îndrăgostit de cultul

formei. Poeziile sale au conturări armonioase şi muzicale cu asemănări baudelaireiane.

Critic substanţial, obiectiv, a scris două volume de *Aspecte şi direcţii literare*. Ca romancier a dat la iveală: *Conservator et C=ia* şi *Fântâna cu chipuri*, în care zugrăveşte personagii şi moravuri din societatea de după războiu.

ALŢI SCRIITORI SIMBOLIŞTI

D. Iacobescu (1893—1913). Poet de rafinament şi subtilităţi cu acorduri personale, a fost colaborator la „Flacăra" şi a lăsat un mănunchiu de poezii: *Quasi*, tipărit de Perpessicius, la „Cultura Naţională", 1928.

Al. T. Stamatiad (n. 1885), profesor în Bucureşti. A fost remarcat de Alex. Macedonschi, în „Literatorul", 1905. A publicat poezii: *Din trâmbiţe de aur*, 1910, *Mărgăritare negre*, 1920, *Cetatea cu porţile închise*, 1921, *Pe drumul Damascului*, 1923, *Poemele în proză ale lui Baudelaire*, 1912, *Poemele în proză ale lui Oscar Wilde*, 1919, *Doi dispăruţi*, însemnări critice, 1915, *Câţiva scriitori*, note critice, *Peisagii sentimentale*, versuri.

I. M. Raşcu (n. 1890). Născut la Iaşi, după mamă din străbuni francezi, veniţi din Pierrefond (Oise). A studiat în ţară şi străinătate. Profesor la liceul „Gh. Şincai" din Bucureşti. A colaborat la „Viaţa nouă" a lui Ovid Densuşianu şi a întemeiat revistele „Versuri", 1911, transformată în „Versuri şi proză", şi „Indreptar" 1930. Poet cu sensibilităţi lirice eterate în reverii muzicale, a publicat: *Sub cupole de vis*,

Iaşi, 1913, *Oraşele dezamăgite*, Iaşi, 1914, *Nelinişti*, Bucureşti, 1927. A mai publicat: *La Lisieux cu Sfânta Tereza*, 1934, *Vibrări*, 1935, precum şi interesante cercetări critice şi de istorie literară în volumele: *Eminescu şi catolicismul*, 1935, *Eminescu şi Alecsandri*, Bucureşti, 1936, *Convingeri literare*, Bucureşti, 1937.

Eugen Speranţia (n. 1888). Profesor la Academia de Drept din Oradea. A scris lucrări de specialitate şi volumul de poezii: *Svonuri din necunoscut*, 1921, şi romanul *Casa cu nalbă*.

LITERATURA CONTEMPORANA

TRADIŢIONALISMUL

In continuitate, Curentul sămănătorit a evoluat către o sferă mai largă de inspiraţie şi orizonturi literare, dând naştere *Tradiţionalismului*.

După încetarea apariţiei revistei „Sămănătorul", 1910, o parte din scriitorii cunoscuţi din paginile acestei publicaţii, cum şi alţi noui, în formaţie, şi-au continuat activitatea prin coloanele altor reviste ce-au luat fiinţă în acea vreme.

Pe lângă revista „Falanga", apărută după încetarea „Convorbirilor critice", 1910, ambele ale criticului Mihail Dragomirescu, şi pe lângă „Ramuri — Drum drept" dela Craiova, animată de N. Iorga şi C. Şaban-Făgeţel, cea mai puternică şi mai răspândită revistă a fost „Flacăra", întemeiată de C. Banu la 1911, în Bucureşti. Apărând la început din o subscripţie publică pe ţară, şi fiind scrisă de oameni pricepuţi, însufleţiţi şi talentaţi, „Flacăra" a ajuns la o răspândire atât de mare prin anii 1914 — 1916, încât se tipărea în tiraj de aproape 30.000 de exemplare. Ceea ce însemna un unic record pentru revistele literare şi mai cu seamă în graniţele României de atunci.

Printre cei mai activi colaboratori ai „Flacării" erau poeţii: Ştefan O. Iosif, Dimitrie Anghel, care semnează şi cu pseudonimul Ota Canta o poezie: „Vezuviul", şi mai multe bucăţi de proză, Victor Eftimiu, Mircea Dem. Rădulescu, George Coşbuc, Duiliu Zamfirescu, Oreste, Zaharia Bârsan, Elena Farago, Barbu Nemţeanu, Corneliu Moldovanu, Vasile Militaru, Dimitrie Nanu, N. Davidescu, G. Bacovia, George Gregorian, George Cair, D. Iacobescu, Haralamb Lecca, Ion Minulescu, Natalia Iosif (devenită Negru), Cincinat Pavelescu, Gh. Rotică, Ion Pillat, G. Murnu, Caton Theodorian, Al. Teodor Stamatiad, Horia Furtună; prozatorii; I. A. Basarabescu, C. Sandu-Aldea, N. Pora, N. N. Beldiceanu, Liviu Rebreaunu, Ion Gorun, Alexandru Cazaban, George Diamandy, Mihail Lungianu; criticii: Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu, şi mai cu seamă permanentul C. Sp. Hasnaş, care se făcuse cunoscut din „Sămănătorul" din anii din urmă, şi Petre Locusteanu un spirit polemic caustic, care prin mai multe articole a combătut, fără temeinicie, pe Alex. Davilla, negându-i paternitatea operei dramatice „Vlaicu-Vodă".

In opoziţie cu literatura simbolistă ce se publica în „Viaţa nouă" a lui Ovid Densuşianu, literatură intelectualizată şi brodată pe teme exotice, evadată din realităţile vieţii înconjurătoare, „Flacăra" se manifesta cu opere şi un spirit critic mai aproape de structura concretă a firelor tradiţionale.

Intervenind războiul în 1916, „Flacăra" şi-a întrerupt apariţia. După războiu a mai reapărut în anii 1920—1922, afirmând în coloanele ei şi unele elemente moderniste, alături de unii colaboratori mai vechi şi bine cunoscuţi.

După războiu, *Tradiţionalismul* a fost susţinut cu autoritate de atitudine şi cu reale valori literare de revista „Luceafărul" din Ardeal, reapărută la Bucureşti, la 1 Ianuarie 1919, având ca redactori pe Octavian C. Tăzlăuanu şi Octavian Goga, iar colaboratori pe : Ion Alex. Brătescu-Voineşti, Nichifor Crainic, Artur Enăşescu, Marcel Romanescu, Gala Galaction, V. Demetrius, George Gregorian, I. C. Vissarion, D. Nanu, Victor Ion Popa, Al. Al. Busuioceanu, Ion Sân-Giorgiu, V. Savel, Emanoil Bucuţa, Ion Agârbiceanu, Ion Pillat, Ştefan I. Neniţescu, Horia Furtună, Mihail Dragomirescu, Lucian Blaga şi alţii. Bine definită în preocupările sale, revista „Luceafărul" a atins în această vreme o perioadă de apogeu. Odată însă cu numirea ca miniştri a celor doi redactori-fondatori, Octavian Goga şi Octavian Tăslăuanu, în guvernul Averescu, din Martie 1920, două luni mai târziu, în Maiu 1920, „Luceafărul" îşi încetează apariţia.

Un an după acest fapt, din iniţiativa tânărului prozator Cezar Petrescu, apare la Cluj revista „Gândirea", în 1921. Mutată la Bucureşti, după scurtă vreme, această revistă a adunat în jurul ei talente formate şi în formaţie din cele mai valoroase ale literaturii contemporane. Printre colaboratorii ei s'au remarcat: nuvelistul şi marele ro-

mancier de mai târziu Cezar Petrescu, care mai semna articole şi cronici cu pseudonimul Ion Darie, vigurosul poet Nichifor Crainic, devenit apoi conducătorul revistei, precum şi alţi scriitori, ca: Demostene Botez, Mihail Sadoveanu, Aron Cotruş, Ion Buzdugan, V. Voiculescu, Adrian Maniu, V. Ciocâlteu, Ion Pillat, Perpessicius, Ion Minulescu şi alţii. Tot în paginile revistei „Gândirea" a mai publicat Lucian Blaga poezii mistice, cu sensuri cerebrale confuze şi reci, care nu mai aveau calitatea imaginilor proaspete metaforice şi a stărilor sufleteşti reflexive din volumele „Poemele luminii", Sibiu 1919, şi „Pietre pentru templul meu", Bucureşti 1920. Deasemeni Tudor Arghezi a colaborat cu diferite poezii de manieră modernistă, goală de orice substanţă creatoare, ceea ce dovedea că „Gândirea" nu era orientată cu obiective precise ale unor idealuri de artă tradiţionalistă.

Dintre cei în formaţie, „Gândirea" a publicat în coloanele ei pe D. Ciurezu, Al. Bădăuţă, N. Crevedia, Mircea Eliade, Toma Vlădescu.

Alte reviste tradiţionaliste, care s'au manifestat după războiu, au fost printre cele mai fruntaşe următoarele, la care menţionăm pe susţinători şi unii din colaboratori: „Năzuinţa" a apărut la Craiova în 1923—1926, cu C. D. Fortunescu, Ion Dongorozi, Elena Farago, Eugen Constant; „Flamura" la Craiova în 1924—1929, cu Marcel Romanescu, Radu Gyr, N. I. Herescu, T. Păunescu Ulmu; „Ramuri" la Craiova, întemeiată la 1905, contopită cu „Drum Drept" sub direcţia lui

N. Iorga, până la 1929 şi după o întrerupere de câţiva ani, apare şi azi, sub direcţia întemeietorului ei, C. Şaban-Făgeţel, cu Al. Lascarov-Moldovanu, T. Păunescu-Ulmu, Petre Drăgoescu, Dem. Bassarabeanu, Ştefan Bălceşti, Al. Al. Leontescu, D. Tomescu, D. Iov; „Gândul nostru" la Iaşi, 1924—1928, cu Sandu Teleajen, Adrian Pascu, Al. Al. Leontescu, Const. Argeşanu, Ştefan George; „Ritmul vremii", la Bucureşti, 1925 — 1930 cu George Dumitrescu, N. I. Rusu, Raul Teodorescu, Mihail Dragomirescu, G. Talaz; „Falanga", la Bucureşti, 1927—1929 (serie nouă) cu N. I. Rusu, Radu Gyr, Mihail Dragomirescu; „Făt-Frumos", 1926 — apare şi azi, în primii anii la Suceava, apoi la Cernăuţi, cu Leca Morariu, Victor Morariu, George Voevidca, Preot Const. Morariu; „Junimea literară", la Cernăuţi, 1904 — apare şi azi, cu I. Nistor, Dragoş Vitencu, N. Tcauciuc-Albu, George Voevidca; „Freamătul", întâiu la Piatra-Neamţ, apoi la Focşani, 1925 — 1927, cu Gabriel Drăgan, Pimen Constantinescu, Const. Radu, Panait Drăgan; „Cosânzeana" la Cluj, (întemeiată la Orăştie 1912) reapărută la Cluj după războiu, 1920—1928, cu Sebastian Bornemisa, Ion Agârbiceanu, Teodor Mureşanu, Aron Cotruş; „Datina" la Turnu-Severin, 1923 — 1927, cu M. Guşiţă, Al. Dima, Emil Giurgiuca, I. Gherghinescu-Vania, Const. D. Ionescu, Al. Lascarov-Moldovanu; „Floarea Soarelui", la Bucureşti, 1927 — 1929, cu I. E. Torouţiu, C. Berariu, G. Rotică, Paul I. Papadopol, Leca Morariu, Nuşi Tulliu, Panait Drăgan, Gabriel Drăgan; „Cele

trei Crişuri", la Oradea, 1919 — apare şi azi, cu George Bacaloglu, George A. Petre, Const. Doboş, Radu Cosmin, George Bota, I. A. Bassarabescu, Octavian Goga; „Familia" la Oradea, 1927 — apare şi azi, cu M. G. Samarineanu, Tiberiu Moşoiu, George A. Petre.

Prin paginile acestor publicaţii au circulat multe nume de scriitori consacraţi, dar în chip deosebit s'au format viguroase talente noui, poeţi, prozatori, critici, istorici literari, care au adus valoroase contribuţii literaturii române contemporane.

In sfera curentului tradiţionalist, prin pana unor scriitori meritoşi, s'a manifestat o literatură spontană sănătoasă, în care fenomenele autohtone, cu toate aspectele vieţii trecute şi prezente, istorice şi sociale, rurale şi urbane, şi-au găsit transfigurări de artă. Atât în literatură : poezie, proză, piese de teatru, cât şi în artele plastice: pictură, sculptură şi arhitectură, structura de creaţie n'a fost o speculaţie de utopii, ci realizări viabile de continuitate şi de desăvârşire estetică renovatoare.

Tradiţionalismul exprimă opere de bun simţ, ce pot fi gustate, înţelese şi apreciate, pe consideraţii întemeiate, în opoziţie cu *Modernismul,* care, prin majoritatea reprezentanţilor săi, gonind după originalitate cu orice preţ şi din lipsă de forţe creatoare, a dat naştere la exhibiţii şi aberaţii odioase, străine cu totul de orice suflu al artei, dar cu pretenţii de revoluţie purificatoare...

Cincinat Pavelescu (1872—1934). — S'a născut în Bucureşti, şi a studiat în ţară şi străinătate, devenind magistrat. A murit la Braşov, fiind consilier la Curtea de Apel de acolo.

Deşi a colaborat la revistele scriitorilor grupaţi în jurul lui Macedonschi, ca şi la revistele: Convorbiri critice, ori Falanga (seria 1910) ale lui Mihail Dragomirescu, şi deşi socotit de unii printre simbolişti, opera lui însă îl situiază printre tradiţionalişti.

Poeziile lui Pavelescu, apărute în volum, 1910, sunt izvorîte dintr'un sentimentalism cald, comunicativ, exuberant. O atmosferă romantică se degajă din baladele şi romanţele sale. In elegii vibrează o simţire adâncă şi delicată. Formele poeziilor lui Pavelescu sunt lapidare.

Spirit optimist şi ironic, scăpărând de spontaneitate, Cincinat Pavelescu, cu un neîntrecut talent de improvizaţie, s'a dovedit cel mai mare epigramist român.

Dumitru D. Pătrăşcanu (n. 1872). — Originar din satul Tomeşti, jud. Iaşi, D. D. Pătrăşcanu a publicat mai multe volume de schiţe şi nuvele. Astfel sunt: *Schiţe şi amintiri, Timofeiu Mucenicul, Candidat fără noroc, Domnu' Nae, Trei comedii,* şi *Un prânz de gală.* In colaborare cu Mihail Sadoveanu a scris: *Din vieţile sfinţilor — Spre Emaus.*

Pătrăşcanu descrie tipuri şi scene din toate straturile sociale. Se întâlnesc în scrisul său o putere de observaţie ascuţită şi o ironie incisivă, cu care biciuieşte fără milă apucăturile şi slăbiciunile omeneşti. Bucăţi ca: *O excursie de plăcere, Candidat*

fără noroc, sau acelea din masivul volum: *Un prânz de gală*, sunt caracteristice personalității sale.

Cu o bogăție de limbă și o tăietură de frază de mare artist, D. D. Pătrășcanu e un continuator al lui Ion Luca Caragiale.

Mihail Codreanu (n. 1876). — Trăiește la Iași, unde a fost și directorul Teatrului Național. E unul din laureații cu premiul național de poezie.

E cunoscut ca un desăvârșit sonetist prin volumele: *Statui*, *Cântecul deșertăciunii* și *Turnul de fildeș*. Conțin sentimente și pasiuni izbucnite dintr'un suflet izolat și reflexiv și turnate în tipare poetice de-o măestrie revelatoare.

Mihail Codreanu a tradus cu multă îndemânare în versuri piesa romanțioasă a lui Edmond Rostand: *Cyrano de Bergerac*.

Jean Bart (Eugeniu P. Botez, 1874—1935).— S'a născut la Burdujeni și a fost ofițer de marină și inspector la Asistența socială.

A scris minunate note de călătorii, publicate în două volume: *Peste ocean* și *Jurnal de bord*, descriind peripeții, moravuri și locuri exotice, cu o fină observație și un stil alegru, concis.

In volumele de nuvele: *Datorii uitate* și *Prințesa Bibița*, se găsesc scene și personagii luate din actualitatea societății românești.

Alexandru Davilla (1862—1929). — E fiul doctorului Carol Davilla. A studiat în țară și la Paris, după care a intrat pentru scurt timp în diplomație. Intors în țară a fost directorul Teatrului Național din București. In urma unei încercări de asasinat,

împotriva sa, a rămas paralizat. A fost distins cu premiul național de poezie.

Activitatea lui Davilla ca scriitor e restrânsă. A publicat poezii și diferite articole fără însemnătate.

Opera lui principală e drama istorică în versuri: *Vlaicu-Vodă*, care a fost reprezentată pentru întâiași dată la 1902, pe scena Teatrului Național din București.

In această piesă, Davilla evocă evenimentele din anii domniei lui Vlaicu-Vodă sau Vladislav Basarab, care a fost pe tronul Munteniei între anii 1364—1372. Vlaicu-Vodă se arată un domnitor cu puțină destoinicie în conducerea treburilor din țară. E dominat de influența mamei sale Doamna Clara, care simpatizează cu catolicismul, căutând chiar a-l sprijini efectiv în răspândirea lui. Boierii crezând că Vodă încurajează și el introducerea catolicismului și de aceea ține la curte pe baronul ungur Kaliany, se hotărăsc să-l detroneze, îndemnați fiind și de Doamna Clara. Dar văzând între timp că cel vinovat nu e Vlaicu-Vodă, ci Doamna Clara, ei prind pe aceasta și o trimit la mânăstire, iar pe baronul Kaliany îl izgonesc din țară.

Personagiile din această dramă sunt măiestrit zugrăvite, cu caracterele lor distincte: Doamna Clara, ambițioasă, meschină și egoistă; Vlaicu-Vodă, ponderat, blând, apărător al spiritului ortodox și al tradiției moștenite.

O limbă înflorită cu unii termeni arhaici dă un aer de prospețime cronicărească acestei drame istorice.

Dimitrie Nanu (n. 1873). Bibliotecar în Ministerul de Industrie — A scris volumele de poezii: *Nocturne*, *Ispitirea de pe munte*, și *Poezii*, acesta cu activitatea anilor din urmă. Se caracterizează prin o predilecție către sentimente mistice, religioase. A tradus în versuri *Andromaca* de Racine.

Elena Farago (n. 1878). — Născută la Bârlad, Elena Farago trăiește în Craiova, unde este directoarea Muzeului Aman, distinsă cu premiul național pe 1936. Poetă cu timbru de inspirație personală lirică, elegiacă, a scris volumele: *Versuri*, *Șoapte din umbră*, *Șoaptele amurgului*, *Din taina vechilor răspântii*...

Ion A. Bassarabescu (n. 1870). — Născut în Giurgiu, e profesor la liceul de băieți din Ploești. I s'a acordat premiul național pentru literatură. E membru corespondent al Academiei Române. Prozator cu viguroase calități epice și stilistice, înzestrat cu un tăios spirit de observație, I. A. Bassarabescu a creiat tipuri și caractere vii, cu toate gamele de sentimente și slăbiciuni omenești, cu care se perindă în viața de toate zilele. Nuvelele și schițele lui I. A. Bassarabescu sunt brodate din două elemente generale în contrast: unele de o ironie caustică, pline de situații comice, naturale, altele de o pronunțată duioșie, cu sbuciumări de dorinți neîmplinite, cu nostalgii după idealuri apuse.

Volumele care l-au făcut cunoscut și apreciat sunt: *Nuvele*, în care bucata „Pe drezină" e magistrală, *Vulturii*, *Un dor împlinit*, *Un om în toată firea*, *Ovidiu Șicană* (o farsă localizată).

I. A. Bassarabescu poate fi considerat ca un emul al lui D. D. Pătrăşcanu.

Gala Galaction (n. 1879). — Se trage dintr'o familie din comuna Dideşti, unde s'a născut, în judeţul Teleorman. Numele de naştere e Grigore Pişculeşcu. A urmat cursurile secundare la Colegiul Sf. Sava, fiind coleg cu D. Caracostea. Licenţiat în teologie al Facultăţii de teologie din Bucureşti, apoi doctor în aceeaşi specialitate al Universităţii din Cernăuţi. La vârsta maturităţii s'a hirotonosit preot. Din 1926 a fost numit profesor la Facultatea de Teologie, atunci înfiinţată la Chişinău.

Gala Galaction e nuvelist şi romancier. A început a publica de timpuriu. Cea dintâiu înmănunchiere de nuvele e *Bisericuţa din răzoare*. In acest volum sunt zugrăvite, cu real talent de povestitor şi de caracterizare, chipuri simple, dar adâncite în pasiuni şi stări sufleteşti ieşite din comun. Fiinţele nuvelelor lui Gala Galaction au în esenţă rezonanţe lirice, însă desfăşurate în acţiuni epice, pe planuri de viaţă realistă. Teolog şi apologet al misionarismului creştin, Gala Galaction se face un cald interpret al spiritului binelui pe care îl urmăreşte în majoritatea cazurilor povestirilor sale, în luptă cu spiritul răului. Bucăţile: *Drumul spre păcat*, *Copca Rădvanului*, *Dela noi la Cladova* sau dramatica: *Gloria Constantini*, sunt conflicte sufleteşti bine conturate şi impresionant redate.

In volumul: *Clopotele din Mânăstirea Neamţu*, autorul aduce un aer patriarhal, în care peisagiul

și narațiunile îmbracă luminoase colori de evocare. *Lângă apa Vodislavei* și *Andrei hoful* sunt demne de remarcat.

Alte volume de nuvele datorite lui Galaction mai sunt : *Răboj pe bradul verde, O lume nouă* și *Toamne de odinioară,* în care se află pe aceeași linie a talentului și a preocupărilor morale.

Ca romancier, Gala Galaction a căutat să-și impună o perspectivă mai largă la orizont, mărind unghiurile de vedere ale acțiunilor și conflictelor sufletești pe teren social. *Roxana* e un roman, în care autorul a vrut să idealizeze o concepție și o voință de afirmare a eroului principal, în luptă cu mediul social înconjurător.

Un preot, Abel Pavel, iluminat de misiunea cu care se simte învrednicit de la Dumnezeu, îndură tot felul de piedici din partea oamenilor răutăcioși, în dorința de a zidi o biserică monumentală. Dar când, după sbuciumări îndelungi, se credea aproape de realizarea visului său, îi moare ocrotitorul care se oferise să-l sprijine cu bani și astfel eroul nu-și poate ajunge scopul.

Această concepție a romanului Roxana este foarte asemănătoare cu concepția aceluiași ideal de a zidi o biserică pe-un vârf de munte a eroului Brand, pastor protestant, din drama lui Ibsen, cu același nume.

Alte romane ale lui Galaction sunt : *Papucii lui Mahmud, Doctorul Taifun* și *La răspântie de veacuri.* A mai scris o biografie : *Viața lui Eminescu* și a tradus *Noul Testament.*

Ion Dongorozi (n. 1894). — Născut în județul Tecuci și-a făcut studiile universitare la București.

S'a stabilit la Craiova, unde e profesor la liceul „Carol I". Prozator cu un rar dar al povestirii şi cu un vibrant simţ al evocării, Ion Dongorozi a realizat nuvele şi schiţe de autentică valoare. Figuri familiare din trecut, întâmplări şi scene din realităţile vremurilor noastre, eroi şi eroine, cu defecte şi calităţi în eterne contraste, în lupta vieţii, moravuri şi caractere ciudate sau nobile, toate se întretaie în fragmente de adevărată frescă socială în volumele acestui scriitor. Operele sale sunt: *Cum s'o despărţit Tanti Veronica, La hotarul dobrogean, Insăilări, Filimon Hâncu, Surpriză, Povestirile lui Conu Costachi Stupcan, Signor Berthelotty, Socoteli greşite, Examen de bacalaureat, Ancheta, Ţucu, Reprezentaţie de adio, Belfer îndrăgostit, Monumentul Eroilor,* etc.

Ion Buzdugan (n. 1889). — Născut în Brânzenii-Vechi, judeţul Bălţi, dintr'o familie de răzeşi. A studiat în Mogilău ştiinţele agricole. A făcut Seminarul Pedagogic din Cameniţa şi Universitatea liberă de litere şi drept din Moscova. E licenţiat în drept al Universităţii din Iaşi. Luptător naţionalist al Basarabiei, a fost ales secretar al Sfatului Ţării, în 1917. Dela unirea Basarabiei cu Patria-Mamă, deputat de Bălţi ales în opt legislaturi, Ion Buzdugan, în 1932, a fost ministru — subsecretar de stat.

E cel mai viguros poet al Basarabiei în literatura contemporană. A publicat volumele: *Cântece din Basarabia,* poezii populare, Iaşi 1921, *Miresme de stepă,* poezii, Ed. Casei Şcoalelor, 1922, şi *Păstori de timpuri,* Ed. Casei Şcoalelor, 1937.

O inspirație cu elemente și aspecte noui de viață și peisagii autohtone, cu imagini plastice, expresive, într'o limbă cu împrospătări neaoșe, firești, caracterizează versurile acestui poet.

Mihail Sorbul (n. 1886). — Originar din Botoșani, unde s'a născut, trăiește în București. Numele de naștere e Mihail Smolski, iar Sorbul e pseudonimul său.

Mihail Sorbul e unul din cei mai mari scriitori dramatici ai literaturii române. A creiat drame și tragi-comedii cu eroi și scene sguduitoare. Operele sale sunt: *Letopiseți*, dramă în cinci acte, cu subiect istoric din vremea lui Ion Vodă cel Cumplit. Se evocă intrigile dintre boierii țării și Domnul Moldovei, dela venirea pe tron și până la căderea lui (1572—1574), intrigi pornite din patimă și ură, reușind, prin trădare, să-l facă pe Ion Vodă cel Cumplit să capituleze în fața armatei Turcilor, la Rășcani, lângă Cahul. Prin conturarea caracterelor vii și prin conflictul acțiunii vibrante, această dramă istorică e cu adevărat impunătoare. Alte lucrări sunt: *Patima roșie*, tragi-comedie în trei acte, piesă de moravuri și caractere; *Praznicul calicilor*, tablou tragi-comic, *Dezertorul*, comedie în trei acte, *Prăpastia*. dramă, *A doua tinerețe* tragi-comedie *Don Quijotte dela Mancha*, adaptare teatrală după romanul lui Cervantes, *Mângâierele Penterei*, roman, și *Mă iubești?* roman.

V. Voiculescu (n. 1884). — Născut la Pârscov, județul Buzău, a făcut liceul la Buzău și medicina la Universitatea din București. Medic în București. A publicat: *Poezii*, București 1916, *Din țara*

zimbrului, Bârlad, 1918, *Pârgă*, Bucureşti, 1921, *Poeme cu îngeri*, Bucureşti 1927, *Destin*, versuri.

Poeziile lui V. Voiculescu au o puternică structură autohtonă, atât în temele de inspiraţie, cât şi în mijloacele de expresie. Volumele *Pârgă* şi *Poeme cu îngeri*, conţin cele mai caracteristice şi mai valoroase bucăţi ale acestui cântăreţ liric.

Gib I. Mihăescu (1894—1936). — Originar din Drăgăşani, prozator cu puternice calităţi a scris nuvele în volumele: *La Grandiflora*, *Vedenia* şi romanele: *Rusoaica*, *Zilele şi nopţile unui student întârziat*, *Nopţi albe*.

Constantin Kiriţescu (n. 1876). — Profesor universitar, secretar general al Ministerului Educaţiei Naţionale. Naturalist, istoric şi literat, Constantin Kiriţescu, pe lângă manuale didactice, a scris monumentala operă a *Istoriei războiului pentru întregirea României*, în trei mari volume, ediţia II Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1925—1927, în care cu o documentare ştiiţifică de savant, a prezentat toate împrejurările istorice şi evenimentele războiului pentru unitatea naţională. A fost premiată de Academia Română.

A mai publicat volumele: *Printre Apostoli*, Bucureşti, 1929, nuvele cu scene şi amintiri din lumea şcolară, operă cu virtuoase calităţi, *Flori din grădina copilăriei*, Bucureşti, 1932, *Porunca a zecea*, *In slujba unei credinţe*, *Povestea sfântului nostru război*, 1930, şi *Privelişti pitoreşti din România Nouă*, 1936, note de drum dintr'o călătorie în partea de răsărit a Ardealului.

Nichifor Crainic (n. 1889). — Numele din naştere este Ion Dobre. E originar din Vlaşca din părinţi ţărani. A învăţat la Seminarul Central şi la Universitatea din Bucureşti. A fost secretar general la Ministerul Cultelor, sub guvernul Averescu, în 1926, a fost ales deputat de naţional-ţărănişti, în 1929, şi laureat cu premiul naţional de poezie. E azi profesor universitar la Facultatea de Teologie din Bucureşti.

Poeziile lui Nichifor Crainic aduc o puternică originalitate de inspiraţie, atât din punct de vedere al conţinutului, cât şi al formei. Elementele vieţii rurale, cu decorurile specifice pământului românesc, cu luminişuri patriarhale şi cu relicve şi fiinţe, înveşmântate în simplitate şi robusteţe, sunt poetizate cu vituozităţi de mare talent în volumele: *Darurile Pământului* şi *Ţara de peste veac.* Un misticism primitiv, o contopire cu natura şi tainele ei, şi un suflu creştin formează notele esenţiale.

Alte volume de schiţe şi nuvele sunt: *Icoanele vremii*, cu note din timpul războiului, *Privelişti fugare*, cu impresii de călătorie din Basarabia, *Puncte cardinale în haos* cu esseuri despre problemele politice şi spirituale ale vremii.

George Topârceanu (1890—1937). — A scris trei volume de versuri: *Balade vesele şi triste*, *Parodii originale* şi *Migdale amare*.

Poet cu preocupări de note vesele, umoristice, cu accente de sentimentalism romantic, Topârceanu creiază în primul volum câteva bucăţi care rămân caracteristice: *Balada popii din Rudeni*, *Balada chiriaşului grăbit* şi *Noapte de Maiu*. In cel de-al doilea

volum parodiază câțiva din poeții și prozatorii români ca: O. Goga, Mircea Rădulescu, Cincinat Pavelescu, Th. D. Speranția, Bolintineanu, Mihail Sadoveanu, D. D. Pătrășcanu, I. Minulescu, A. Mirea, M. Săulescu, C. Hogaș, Tudor Arghezi, Otilia Cazimir, Demostene Botez, Alex. Depărățeanu, etc. Topârceanu imitându-i și întrebuințând un material ca fond și formă caracteristic celor vizați, le exagerează calitățile sau defectele. In cel din urmă volum se întâlnește un umor fin, intelectualist și fantezist.

Ca prozator a scris: *In ghiara lor*, amintiri din lagărele de prizonieri din timpul războiului, *Scrisori fără adresă* și *Pirin Planina*.

Liviu Rebreanu (n. 1885). — Fiu de învățător, originar dintr'un sat din jud. Someș, și-a făcut studiile la Budapesta și Viena. A fost un timp ofițer în armata austriacă. A fost președinte al Societății Scriitorilor Români. A obținut premiul național de proză.

Liviu Rebreanu e unul din cei mai puternici romancieri contemporani. A început a scrie nuvele și schițe dând volumele: *Frământări*, *Răfuiala*, *Calvarul*, *Catastrofa*. După războiu a trecut la epica romanului, dându-ne: *Ion*, cu frământările și aspectele vieții țărănești din Ardeal; *Pădurea Spânzuraților*, cu episoade din războiul trecut;

E vorba de Apostol Bologa, feciorul unui avocat român, care ajunge ofițer în armata austro-ungară. Caracter sobru, extrem de conștiincios în atribuțiile sale, spirit plin de avânt, locotenentul Apostol Bologa se remarcă și e decorat

în urma luptelor la care a luat parte pe frontul din Galiția și cel din Nordul Italiei. E trimis apoi ca judecător la Curtea marțială, în care calitate judecă și condamnă la moarte pe un ofițer ceh, din armata austro-ungară, acuzat pentru dezertare. Cu acest prilej, Apostol Bologa cunoscu pe un alt ofițer ceh Klapka, cu care se împrieteni și care îi trezi sentimente naționale românești. Intervenind România în războiu cu Austro-Ungaria, Apostol Bologa e trimis să lupte pe frontul românesc în Carpați, deși el stăruise să fie trimis în altă parte și nu tocmai împotriva fraților lui. Ajuns pe front Apostol Bologa încercă să treacă la Ruși, dar nu isbuti fiind surprins și rănit. Scăpat de vreo acuzare, Apostol Bologa, trebuind să judece niște soldați români, încearcă iar să treacă noaptea la Ruși, dar fiind prins este arestat și condamnat la moarte prin spânzurătoare. Cu o noapte înainte de execuție i se oferă lui Apostol Bologa posibilitatea de a fugi din închisoare și a trece dincolo la Ruși și a scăpa deci cu viață. El însă refuză cu încăpățânare și-și așteaptă moartea. Această fază a denodământului procesului psihologic pare lipsită de verosimilitate.

Romanul *Pădurea spânzuraților* e poate cea mai bună operă a lui Liviu Rebreanu. E o consistentă și emoționantă prezentare epică și cu disecări psihologice, ale unor eroi de puternică individualitate. Apostol Bologa și iubita lui Ilonca, fata unui gropar ungur, sunt figuri reprezentative.

Alte romane ale lui Rebreanu sunt:
Adam și Eva, cu teoria metempsihozei; *Ciuleandra*, cu un caz de nebunie patologică; *Crăișorul*, cu viața romanțată și revoluția Românilor ardeleni

dela 1784; *Răscoala*, cu fresca frământărilor sociale dela 1907 din România, şi *Jar*.

Pe lângă acestea Rebreanu a mai scris impresii de călătorie prin marile capitale ale Europei: *Metropole*; piesele de teatru: *Plicul*, *Apostolii* şi *Cadrilul*, şi o lucrare de popularizare: *Horia, Cloşca şi Crişan*.

Liviu Rebreanu e un prozator cu meşteşugite calităţi de compoziţie. Realismul său e mişcător, dar eroii săi, în mare parte, sunt prea stăpâniţi de instincte brutale, hidoase, care coboară specia umană.

Ion Pillat (n. 1891). — A scris la început poezii cu predilecţii simboliste, volumele: *Visări păgâne*, *Eternităţi de-o clipă*, *Amăgiri* şi *Grădina între ziduri*, după care trece la inspiraţia autohtonă, dându-ne viguroase poeme în cărţile: *Pe Argeş în sus*, *Satul meu*, *Biserica de altădată*, *Limpezimi*, *Caetul verde*, *Pasărea de lut*, *Poeme într'un vers*, *Ţărm pierdut*.

A mai publicat un volum de documentate şi pătrunzătoare studii literare: *Portrete lirice*, despre: Cervantes, Hugo, Baudelaire, Goethe, Francis Jammes, Rainer Maria Rilke, Paul Valery, etc.

Corneliu Moldovanu (n. 1883). — Bârlădean prin naştere, a fost director al Teatrului Naţional din Bucureşti şi preşedinte al Societăţii Scriitorilor români. A scris volumele de poezii: *Flacări* şi *Cetatea Soarelui*. A tălmăcit şi poetizat din biblie: *Cântarea Cântărilor*.

E autorul pieselor de teatru: *Fluturi* (comedie) şi *Pe aicea nu se trece*, episod din războiul trecut, aceasta în colaborare cu Mircea Rădulescu,

In epică a dat *Purgatorul*, roman în două volume.

Cezar Petrescu (n. 1890). — Fiu de podgoreni, dela Cotnari, jud. Iaşi, e unul din cei mai fecunzi prozatori de azi. A scris foarte mult, mai cu seamă în ultimii ani. Este un creator de eroi cu viaţă autentică şi caractere distincte, un răscolitor de suflete şi un magician al desfăşurării situaţiilor epice. In opera lui Cezar Petrescu apar ca într'o mare şi bizară frescă multicoloră, toate aspectele societăţii contemporane.

A început cu nuvelele: *Scrisorile unui răzeş*, *Drumul cu plopi*, *Omul din vis* şi *Carnet de vară*, la care mai adăugăm şi volumul de mai târziu: *Aranca, ştima lacurilor*.

Volumul *Omul din vis*, tradus şi în Italia şi în Cehoslovacia, unde a repurtat un deosebit succes, se compune din trei nuvele, în care întâlnim cea mai expresivă şi mai originală artă a lui Cezar Petrescu.

In nuvela *Omul din vis*, care dă şi titlul cărţii, autorul povesteşte o stranie desfăşurare psihologică a unui caz de obsesie. Ca să evadeze din viaţa de petreceri şi de jocuri de cărţi la club, eroul principal primeşte invitaţia unui cunoscut moşier Ordeanu, de a locui şi a se odihni câtva timp la ţară. La moşie însă observă că Ordeanu nu-i altul decât *omul din vis*, un om însoţit totdeauna de un câine, pe care îl visa mereu şi îl obseda. Se întoarse în Capitală, unde nu după mult timp se întâlni cu moşierul Ordeanu. Joacă amândoi cărţi,şi Ordeanu, definitiv ruinat, se sinucide. Dar umbra lui Ordeanu, *omul din vis* cu câinele, îl urmăreşte chinuitor cu halucinaţii bizare.

In a doua nuvelă, *Păianjenul negru*, e vorba de ultima

noapte a unui actor, Hario Ditarca. După o viaţă de pribegie şi de năzuinţi înfrânte în căutarea gloriei, fostul elev de şcoală Haralamb Tărcuş, fugit cu anii adolescenţii în lume, se întoarse acum în oraşul provincial cu o trupă pentru reprezentaţii teatrale, cu numele schimbat în Hario Ditarca. După un spectacol de cabotini, Hario Ditarca, în cuprinsul orelor de noapte scurse în restaurant şi camera hotelului, unde el se culcă şi nu poate adormi, îşi deapănă gânduri, ca într'un rezumat, scene şi amintiri din viaţa lui, cum şi fragmente din roluri ce le jucase cândva. Pe plafonul camerei de hotel un păianjen îi aminti de poezia *Păianjenul negru*, pe care o recitase, în anii lui de şcolar şi care, cu succesul aplauzelor de copil, îl determină să se facă actor.

„Păianjenul negru o pradă pândeşte
Dar aripa nu e, dar aripa nu e..."

Chinuit de gânduri şi nimicnicie Hario Ditarca se spânzură în zori de zi.

A treia nuvelă, *Poveste de iarnă*, e drama unui fiu de săteni care, ajuns la o înaltă poziţie socială, uitase de biata lui mamă.

Nuvela *Păianjenul negru* e cea mai puternică realizare a acestei specii din literatura română, alături de *Făclia de Paşte* a lui Caragiale. Nicăieri, în nicio altă operă, marele prozator Cezar Petrescu nu se oglindeşte mai substanţial şi mai caracteristic cu toate calităţile lui, ca în paginile acestei nuvele. A fost publicată într'o primă formă în revista „Gândirea" în 1921, apoi refăcută defi-

nitiv, publicată a doua oară în „Ramuri", Noembrie 1924, după care a apărut în volum.

Temele nuvelelor lui Cezar Petrescu din cele trei volume: *Scrisorile unui răzeș*, *Drumul cu plopi*, și *Omul din vis* sunt profund diferențiate în structura lor și cu evidente colori originale de viață. Un spirit de observație ingenios, patriarhal și urban totodată, cu înclinațiuni către probleme interioare și conflicte tragice, impresionante, și cu atmosferă de sumbru și macabru, pe unele locuri, ne-a indicat în persoana lui pe cel mai autentic creator al romanului românesc. Stăpân pe mijloace de expresie de un mare echilibru artistic, Cezar Petrescu, după 1925, trecu dela nuvelă la epica de mari proporții.

Urmează apoi romanele: *Intunecare* (2 volume), *Calea Victoriei*, *Simfonia fantastică*, *Comoara Regelui Dromichet*, *Plecat fără adresă*, *Oraș patriarhal*, *Apostol*, *Baletul mecanic*, *Duminica orbului*, *Cheia visurilor* și viața romanțată a lui Eminescu în trei volume: *Luceafărul*, *Nirvana*, *Carmen Saeculare*, și *1907*, în trei volume anunțate, din care a apărut primul, *Mane, Techel... Fares*.

Simfonia fantastică e un roman cu adânci pătrunderi psihologice.

Grigore Stolnicu, profesor de filologie la Universitate, mai apoi, în urma publicării unor importante lucrări de specialitate, membru al Academiei și filolog celebru, după doisprezece ani de căsnicie cu Amelia lui gingașă și duioasă, e tatăl unui copil, fruct cam târziu. Deși foarte echilibrat în toate actele vieții sale de mai înainte, începe acum să

aibă impulsiuni sufleteşti ciudate, care nu-s decât prologul dramei lui. In sala Ateneului, la un concert, pe când se cânta „Simfonia fantastică" a lui Berlioz, un simptom neaşteptat îi atrage atenţia asupra cheliei spectatorului din faţa lui, pe luciul căreia luneca tacticos o muscă. Privind acea muscă pe chelie, lui Grigore Stolnicu îi vine să întindă mâna încet, apoi deodată, fulgerător, cu palma, să facă „plisc" şi s'o omoare. Dar se scoală şi părăseşte spectacolul. Devenind de-o gelozie stupidă, îşi acuză soţia, că fetiţa ar fi din legăturile ei de dragoste cu asistentul lui dela Universitate, Nerone Creţianu. In realitate, Amelia lui Grigore Stolnicu e o soţie ideală, care niciodată n'ar fi fost capabilă de asemenea fapte. Bolnavă, nevinovată şi torturată diabolic ea moare de ftizie. Grigore Stolnicu înnebuneşte lângă catafalcul moartei, cu convingerea deplină că ea l-a înşelat, ţinând în mână nişte scrisori găsite într'un scrin, scrisori naive din anii ei de şcolăriţă, pe care, fără să observe data lor, le luă drept dovezi compromiţătoare.

Gradaţia procesului psihologic, cu amănuntele acţiunii bine echilibrate şi cu nimic încărcate, absurdităţile bănuitoare cu aparenţe verosimile, atribuite de Grigore Stolnicu soţiei sale şi mai cu seamă noaptea nebuniei lângă catafalc, sunt prezentate de Cezar Petrescu cu o artă de maestru.

Alte scrieri mai sunt: *Kremlin, Greta Garbo, Nepoata Hatmanului Toma,* mai puţin consistente şi într'o formă de reportaj de gazetă, şi *Fram, ursul polar,* povestiri pentru copii.

Victor Eftimiu (n. 1886). Născut în Macedonia, a venit în ţară de copil. E însemnat ca poet, dra-

maturg şi romancier. Volumele de poezii sunt: *Candele stinse, Lebedele sacre, Poemele singurătăţii*. Piesele de teatru s'au jucat cu mult succes la Bucureşti şi în turnee prin ţară. *Inşiră-te Mărgărite* e un basm frumos versificat. *Cocoşul negru* e o dramă fantastică, bine închegată, în versuri lapidare şi pline de rezonanţă, dar concepută sub puternica influenţă a lui Goethe. Alte piese datorite lui Eftimiu mai sunt: *Ringala, Meşterul Manole* şi *Strămoşii*, drame istorice. Cu subiecte din antichitate a scris: *Prometeu* şi *Thebaida*. Dintre romane amintim: *Tragedia unui comedian, Dragomirna* şi *Principesa Moruzoff*.

E un dramaturg merituos, şi mai puţin poet şi romancier.

Alexandru Lascarov-Moldovanu, născut la Tecuci, la 4 Aprilie 1885, e un prozator din cei mai valoroşi ai literaturii tradiţionaliste. O lume de seninătate şi de viaţă patriarhală şi o contopire armonioasă cu poezia naturii se oglindesc în linii generale în opera sa. A scris nuvele, schiţe şi romane, cuprinse în următoarele volume: *Povestirile lui Spulber, Hotare şi Singurătăţi, In grădina lui Naş Muşat, Domnul Preşedinte, Pe drumuri de ţară, Cohortele Morţii, Inseninare* (scrisori), *Un tăciune şi-un cărbune, Biserica năruită* (roman), *Mamina* (roman), *Romanul furnicii, Fabule* (versuri), *Intoarcerea lui Andreiu Pătraşcu*, roman, *De vorbă cu sătenii*, (conferinţe la radio).

Ionel Teodoreanu (n. 1897). Fiu de avocat, s'a născut la Iaşi, unde şi-a făcut studiile secundare şi universitare şi unde a fost director al Teatrului

Național. E azi avocat și printre cei mai apreciați. A început a scrie de timpuriu. A debutat cu un volum de nuvele, *Ulița copilăriei*, după care a urmat romanul: *La Medeleni*, în trei volume, cu subtitlurile *Hotarul nestatornic*, *Drumuri* și *Intre vânturi*. In aceste lucrări, Ionel Teodoreanu a ridicat la valori de artă anumite stări sufletești ale unor eroi copii și adolescenți, puțin reprezentate cu asemenea talent până la el, în literatura română. Psihologia copilăriei, pe care o plimbă cu atâtea nuanțe de poezie caracteristică în cadrul naturii e o oglindă cu reflexe vii de viață. *Ulița copilăriei* și întâiul volum din ciclul Medelenilor: *Hotarul nestatornic* sunt mărturia unor profunde identificări și trăiri cu eroii săi. Ionel Teodoreanu posedă cheia creației, meșteșugul rar și înnăscut de a altoi fondul pe un decor formal corespunzător. Eroii principali din trilogia *Medelenilor*: Olguța, Dănuț și Monica, au în ei o structură neoromantică, o împletitură de exaltări idealiste cu un realism ponderat.

In întâiul volum, *Hotarul nestatornic*, e zugrăvită viața din vacanța de vară la moșia Medeleni, cu centrul de gravitate în jurul Olguței. Monica, o colegă de vârsta ei rămasă orfană, e luată spre a fi crescută și educată de părinții Olguței. Dănuț se arată un tăcut și un timid, față de sora lui Olguța, guralivă și pornită către o precoce manifestare de voință autoritară. Naivități de-o naturaleță răpitoare, provocate de Olguța, ca și afecțiunea de înger față de bătrânul Moș Gheorghe, vizitiul curții boierești, se între-

taie în colori pitoreşti şi cu accente savuroase pe paginile cărţii.

In volumul al doilea, *Drumuri*, acţiunea romanului are ca erou principal pe Dănuţ, cu viaţa acestuia de adolescent, elev în clasa VII-a a liceului „Lazăr" din Bucureşti. Dănuţ evoluase. Totodată manifesta şi probele unui talent literar. Indrăgostit cu pasiune, era curtezanul unei femei Adina, care cu gingăşii şi farmecul epidermei parfumate ştia să-i câştige sentimentele lui Dănuţ. Olguţa dela Iaşi, geloasă că fratele ei îşi înstrăinează dragostea faţă de Monica, se duce la Bucureşti pentru a cerceta personal cursul evenimentelor. La Bucureşti se îndrăgosteşte de Olguţa Mircea Balmuş, colegul de clasă al lui Dănuţ, băiatul gazdei, familia Balmuş, la care locuia. Venind vacanţa mare, adolescenţii se strâng cu toţii la Medeleni, unde petrec zile de dragoste şi isbucniri tinereşti.

in volumul al treilea, *Intre vânturi*, acţiunea aduce pe primul plan pe Olguţa. Trecuse războiul.

Olguţa cu prietena ei Monica, însoţite de pictorul Alexandru Pallă, se întorc dela studii dela Paris, pe mare pe bordul unui vapor. Pe vas, în noaptea încadrată de senin, Olguţa reconstituind amintiri şi chinuită de gândul sinuciderii in urma boalei ce se arătase, hotărăşte să se arunce în mare, când deodată aude o melodie din Boris Gudunov, fluerată în singurătatea valurilor, venind de jos de pe coverta clasei I-a, a vaporului. Era Vania, care plecase în războiu, fără să mai dea veşti şi pe care il credea mort. Olguţa iubea pe Vania în ascuns, din visurile ei fragede care făceau punte între copilărie şi adolescenţă şi acum îi mărturisea iubirea ei. Intorşi în ţară, în vacanţă se retrag cu toţii la Medeleni. Dănuţ Deleanu tipărise un volum şi începuse să-şi creeze reputaţie. Pregăteşte un altul. Printr'un

prieten intrase în cercul unei reviste „Viața contemporană", al cărei redactor e un profesor distins și un critic de temut. Dănuț face avocatură. .

Dela Medeleni, după oarecare timp de sbucium sufletesc și de iubire, transfigurată și netrăită decât în vis, frumos redată în amănuntele ei psihologice, Olguța se duce după Vania la Bălți, dela care în cele din urmă primise știri. Aicise întâlnesc și petrec o jumătate de zi împreună, hotărînd totodată să plece în America.

Intoarsă la Medeleni, Olguța observă pe piept boala de care mai fusese operată pe când se afla în Franța, cancerul, care își făcea acum din nou apariția. Cei din familie nu știu nimic. Dănuț se logodește cu Monica, proiectând după nuntă o călătorie de studii in străinătate.

Torturată de boală, Olguța e încolțită de gândul sinuciderii, care nu întârzie, căci cu două zile înainte de data fixată întâlnirii cu Vania, pe malul mării la far la Constanța, ca să plece spre America, Olguța își descătușă sufletul de humă, împușcându-se.

După moartea Olguței se așterne tristețea în familia Deleanu. Moșia Medeleni, leagănul copilăriei și al atâtor vise, se vinde din cauza datoriilor care nu mai pot fi acoperite. Dănuț insă luându-și ultimele lucruri și amintiri din casa copilăriei lui, alături de Monica, viața lui, simte că Medelenii nu vor muri, ci vor trăi cu Olguța, în romanul cu același titlu pe care-l va scrie.

In umbra eroilor principali defilează siluetele mai multor eroi secundcri: Vania Dumșa, „care fuge de nimic și după nimic". Acest Vania se proiectează ca o figură mistică, impresionantă, cu ceva din nestatornicia lui Jean-Jacques-Rousseau,

cu vaste clişee de nostalgii exotice, cinematografice şi cu un fel de chemări spre depărtări cu aspecte de viaţă intercontinentală asemănătoare vagabondului incorigibil Jack London. Apare apoi figura redactorului „Vieţii contemporane", profesorul nocturn, cu pălărie cu boruri largi, ca a unui artist din şcoala flamandă. Bine conturaţi şi: Mircea Balmuş, Adina Stephano, pictorul Pallă.

Printre scăderile compoziţiei romanului, întâlnim digresiunile lungi, plicticoase, de proporţii neobişnuite, cu însemnări descriptive inutile. Amintim numai procesul moşierului incestuos, de aproape treizeci de pagini, sau descrierea trenului Iaşi-Bălţi, de peste douăsprezece pagini.

Deasupra acestor scăderi, calităţile de ansamblu promovează opera cu puternice realizări originale.

In decursul ultimilor zece ani, Ionel Teodoreanu a mai dat romanele; *Turnul Milenii, Bal mascat, Fata din Zlataust, Golia, Crăciunul dela Silivestri* şi *Lorelei.*

Ionel Teodoreanu rămâne un neîntrecut psiholog al copilăriei şi al adolescenţei. Eroii săi sunt în majoritate din lumea cultă şi din clasa de mijloc. Aspectele vieţii şi mediul social, deşi sunt isvorîte din realism expresiv şi colorat, au totuşi nuanţări de poezie şi note romantice vibrante. Un stil cu totul personal e încărcat de podoabe arhitecturale, imagiste, până la impropriu, mai ales în primele scrieri.

Panait Istrati (1884—1935). Născut la Baldovineşti, jud. Brăila, de unde încă de copilandru

a pornit în vagabondaj cu vaporul spre țările Orientului, Turcia, Grecia, Palestina, Egipt, etc. Intors în mai multe rânduri în țară, porni din nou spre alte țări ca: Italia, Africa de Nord, Franța, Elveția, Alger, trăind mulți ani o viață bogată în sbuciumări și sărăcie, culegând doar experiențe furtunoase și un vast material pe care geniul lui avea să-l evoce și să-l transfigureze în opere de artă nemuritoare. Cunoștea mai multe limbi străine, orientale și apusene. Și-a făcut instrucția intelectuală ca autodidact. A trăit mulți ani prin orașele din Elveția și Franța, mai cu seamă la Paris și în Sud ca fotograf ambulant și alte ocupații. A făcut politică socialistă în primii ani de tinerețe în România, a fost un timp comunist temut internațional, dar după ce văzu la fața locului practica doctrinei comuniste, în realitățile atroce din Rusia sovietică, se întoarse în România, la dragostea și drepturile naționale ale pământului străbun. Moare la București la 14 Aprilie 1935 și e înmormântat la Bellu.

Relevat de Romain Rolland, Panait Istrati devine scriitor francez, prin paginile revistei *Europe*, August 1923, cu un capitol din *Kyra-Kyralina*. Publică apoi o serie de volume, care îl consacră definitiv, în total 19 opere în limba franceză, din care o parte au fost traduse în românește. Cele mai cunoscute sunt: *Kyra-Kyralina*, *Moș-Anghel*, *Trecut și Viitor*, *Haiducii*, *Țața Minca*, *Casa Turinger*, *Birou de plasare*, *Nerantsula*, *Codin*, *Spovedania unui învins*, *Mediterana* în două vol. I = *Răsăritul soarelui*, II = *Apusul soarelui;* intenționa în anii

din urmă să-şi publice în tălmăcire proprie toate scrierile în româneşte.

Panait Istrati este un scriitor cu un extraordinar dar al povestirii. Evocările, fantasticul şi irealul se întretaie cu realităţile cele mai crude. In mare parte, în opera lui este vorba de oamenii, priveliştele şi obiceiurile ţării noastre. Tradus în douăzeci şi şase de limbi ale globului pământesc, Panait Istrati e scriitorul român cu cea mai mare circulaţie în literatura universală.

Victor Papilian, profesor la Facultatea de medicină din Cluj, la început a scris sub pseudonimul Sylvius Rolando. A colaborat la diferite periodice ca: „Universul literar", „Darul Vremii", „Gândirea" şi a luat parte la întemeierea revistei „Reacţiunea literară" din Bucureşti, 1933, alături de Sandu Teleajen, Romulus Demetrescu, Eugen Constant, Gabriel Drăgan, etc.

Victor Papilian e un prozator de mari resurse epice şi psihologice, ajutat de-o limpede conştiinţă literară. A publicat: *Ne leagă pământul*, lucrare premiată de Academia Română, *Sufletul lui Faust* (nuvele) şi un roman cu puternice note sociale, realiste şi mistice: *In credinţa celor şapte sfeşnice...* (în două volume). In romanul *Fără limită*, Bucureşti, 1936, Victor Papilian ne dă o colorată frescă a unui oraş de provincie, cu eroi şi eroine de toate nuanţele sociale şi cu interesante rostogoliri sufleteşti.

George Gregorian (n. 1886). A fost relevat în deosebi de Mihail Dragomirescu. Tradiţionalist cu înclinaţii metafizice, a publicat volumul: *Poezii*,

iar acum în urmă a dat la lumină cartea de poeme: *Săracă țară bogată...* cu realiste și tragice accente național sociale.

Sandu Teleajen, născut la Homorâciu, jud. Prahova, a făcut liceul la Ploești și Facultatea de Filosofie și litere la Iași, unde s'a stabilit definitiv. Numele adevărat e Alexandru Morcovescu. Artist societar al Teatrului Național din Iași.

A scris poezii, nuvele, schițe, piese de teatru și romane. O sevă lirică deosebită, o atmosferă patriarhală de evocare și o limbă cu multă vigoare caracterizează opera sa. A publicat: *Au înflorit Castanii* (poezii), *Poveștile lui Hinu Ion* (schițe), *Casa cu mușcate albe* (nuvele și schițe). *Moșnenii* (dramă), *Cuiburi sfărâmate* și *Craiul Vânt* (acestea două în colaborare cu Adrian Pascu), și romanele: *Porunca inimii, Drumul dragostei* și *Turnuri în apă.*

Vasile Militaru (n. 1886), e însemnat prin volumul de *Fabule,* care aduce ecouri sociale, tratate cu îndemânare și imaginație, în versuri corecte. Un alt volum de poezii: *Ben-Hamar cântă,* are remarcabile calități de inspirație.

G. M. Vlădescu e un prozatar cu reale calități epice și stilistice. In nuvelele sale e un duios pastelist al vieții de familie provinciale, în volumul *Tăcere.* Realist, răscolitor de procese sufletești și sentimente umane, mișcător și expresiv e în romanele: *Menuetul, Moartea fratelui meu, Republica disperaților* și *Gol.*

Mihail Dragomirescu (n. 1868). — A studiat în țară și străinătate. Profesor la Universitatea din

Bucureşti. La început discipol al lui Titu Maiorescu, mai târziu cu atitudine independentă, Mihail Dragomirescu a scos reviste literare şi a încercat întemeierea unui curent nou în literatură, pe principiul esteticii, ca singura condiţie de existenţă a artei. De altfel, acest principiu fusese formulat de Titu Maiorescu. Dar sfera ideilor critice preconizate de Mihail Dragomirescu nu putea depăşi sfera de orizonturi a Sămănătorismului şi nici aceea a Simbolismului.In revistele conduse de acest teoretician, „Convorbiri critice", 1907—1910, şi „Falanga" 1910, s'au manifestat colaboratori din ambele curente, dela „sămănătorişti": Emil Gârleanu, Panait Cerna şi alţii, dela „simbolişti": Ion Minulescu, Al. T. Stamatiad, etc. De asemeni criticul releva calităţile de prozator ale lui M. Sadoveanu. Nici sistemul de filosofie al esteticii, numit „Ştiinţa literaturii", din care în anii 1927 — 1929 au apărut trei volume, traduse în limba fraceză, la Paris, nu s'a putut impune ca o doctrină de urmat în concepţia procesului de creaţie, şi nici ca principii critice de selecţionare şi erarhii de valori. Unele din ideile lui Mihail Dragomirescu au pornit din cugetări şi intuiţii bine întemeiate. Dar exagerările şi sensurile funcţiunii lor le-au denaturat şi devalorizat.

Cel mai mare rol al criticului Mihail Dragomirescu a fost sprijinul efectiv, material şi moral, cu care a susţinut şi a promovat din generaţie în generaţie, pe mulţi scriitori, din care unii au ajuns valori de frunte ale literaturii române.

A publicat: *Critica ştiinţifică şi Eminescu*, *Teoria*

poeziei, Critică dramatică, Dela misticism la raţionalism, Ştiinţa literaturii, Copilul cu trei degete de aur epopee, roman, (trei volume din optsprezece anunţate).

In ultimii douăzeci de ani, Mihail Dragomirescu, prin numeroase articole critice, a apărat literatura tradiţionalistă de invazia modernismului înnăbuşitor, care era practicat, în mare majoritate, de tineri şi oameni fără niciun talent.

Gheorghe Bogdan-Duică (1865—1934).—Originar din Braşov, a fost profesor la Universitatea din Cluj. Istoric literar cu cercetări de amănunt şi bune contribuţii şi critic tradiţionalist, Gh. Bogdan-Duică a publicat: *Istoria literaturii române, Infâii poeţi munteni*, şi diferite alte studii asupra lui Eminescu, Alecsandri, Petru Maior, Gh. Lazăr, Simion Bărnuţiu şi a altora.

Romulus Demetrescu, profesor la Seminarul Pedagogic Universitar din Cluj, e un spirit critic cu ascuţită intuiţie şi cu o minuţioasă activitate de cercetare şi orientare a producţiunilor literare din ultimii zece ani. Cronicile şi articolele tipărite în revistele: „România literară“, Aiud 1929—1930, „Gând românesc“, Cluj şi „Pagini literare“, Turda îi dau un loc meritos în publicistica de azi.

ALŢI SCRIITORI TRADIŢIONALIŞTI

Zaharia Bârsan (n. 1879) fost director al Teatrului Naţional din Cluj. Artist dramatic. A scris piese de teatru, poezii şi nuvele. S'a remarcat în deosebi cu piesele; *Se face ziuă*

şi *Trandafirii roşii.* Alte opere sunt: *Visuri cu noroc,* versuri, *Poezii, Sirena, Jurământul.*

Ludovic Dauş a scris poezii, nuvele, romane şi piese de teatru: *In zări de foc,* versuri, *Spre moarte, Satana,* nuvele, *Străbunii, Drăceasca schimbare de piele, Asfinţit de oameni,* romane, *Blestemul,* tragedie, *Valea albă,* dramă. Un roman de speculaţie modernistă dubioasă e: *Un om şi jumătate,* Bucureşti, 1937.

V. Demetrius (n. 1878). Poet şi prozator realist. Volume: Versuri. *Versuri, Trepte rupte, Sonete, Canarul mizantropului, Fecioarele,* poezii, *Puterea farmecelor, Cântăreaţa, Motanut ucigaş, Dragoste neîmpărtăşită, Nuvele alese,* nuvele, *Tinereţea Casandrei, Oraşul bucuriei, Păcatul rabinului, Domnul Colonel, Matei Dumbărău, Unchiul Năstase şi nepotul său Petre Nicodim, Monahul Damian,* romane şi altele.

Carol Ardeleanu, prozator de răscoliri şi observaţii realiste a publicat: *Pe străzile Iaşului, Rusia revoluţionară, Rochia albă, In regatul nopţii,* nuvele, *Domnul Tudor, Diplomatul, tăbăcarul şi actriţa, Casa cu fete, Pescarii, Viermii pământului, Viaţă de câine,* romane.

Ion Foti, originar din Macedonia, a publicat volumul de de poezii *Spre necunoscut* Bucureşti, 1924, şi studiul *Concepţia eroică a rasei,* Bucureşti, 1936.

Alfred Moşoiu, (1890—1932), născut la Galaţi, a făcut liceul la Sf. Sava, la Bucureşti, studiile universitare la Paris. A scris poezii, nuvele şi schiţe. Volume: *Sonete, O toamnă,*

Sufletul grădinii, poezii, *Toader nebunul*, nuvele, *O noapte la Mirceşti*, comedie în colaborare cu Mircea Rădulescu, *Striana*, piesă in versuri.

Ion Săn-Giorgiu, conferenţiar la Universitatea din Bucureşti, a dat la lumină poezii în volumele: *Freamăt*, *Ruguri*, *Rodul sufletului*.

Mircea Dem. Rădulescu, (n. 1889). Născut în Giurgiu, a publicat viguroase poezii patriotice şi piese de teatru jucate cu mult succes. Opere: *Leii de piatră*, *Poeme eroice*, *Suflet si uzină*, *Sufletul patriei*, (retipărire integrală) *Poeme pentru Galateea*, poezii, *Romanţioşii*, piesă, tradusă din Edmond Rostand, *Pe aici nu se trece*, poem eroic, (în colaborare cu Corneliu Moldovanu), *Serenada din trecut*, comedie istorică, *Bizantz*, dramă istorică.

Nicolae M. Condiescu (n. 1880). General in Bucureşti. Preşeşedinte al Societăţii Scriitorilor Români. A publicat; *Peste mări şi ţări*, note de călătorie cu variate cunoştinţe şi un larg spirit de înregistrare, *Conu Enake*, cea mai bună creaţie a acestui scriitor, un roman cu personagii vii, moravuri realiste şi observaţii satirice; altă operă e *Insemnările lui Serafim*, roman.

Emanoil Bucuţă (n. 1887). Născut in Bolintinul din Deal, jud. Ilfov, dintr'o familie originară din Târnava-Mare, Ardeal. E directorul „Culturii Poporului" din Ministerul Cultelor şi Artelor. Poet şi prozator cu veritabile calităţi artistice a publicat: *Florile inimii*, poezii, Bucureşti, 1921, *Românii dintre Vidin şi Timoc*, Bucureşti, 1923, *Legătura roşie*, Bucureşti,

1925, *Crescătorul de şoimi*, esseuri, *Fuga lui Şefchi*, *Maica Domnului dela Mare*, roman.

Marcel Romanescu (n. 1897). Născut la Liège în Belgia, fiul lui Nicolae Romanescu din Craiova. Şi-a făcut studiile in ţară. Licenţiat în filosofie şi drept. Membru în corpul diplomatic al României. Poet cu puternice isvoare de inspiraţie, cu strălucite expresii figurate şi plăsmuitor de forme statuare cu adânci rezonanţe muzicale, Marcel Romanescu a publicat volumele de poezii: *Isvoare limpezi*, Craiova, 1923, *Cântarea Cântărilor*, Bucureşti, 1925, *Cuiburi în soare*, Craiova, 1927, *Hermanosa din Corint*, Bucureşti, 1927, *Grădina lui Teocrit*, Bucureşti, 1927. A tradus din norvegiană: *Balconul* de Gunnar Heiberg.

Aron Cotruş (n. 1891). Născut la Haşag, lângă Sibiu, judeţul Târnava-Mare. A făcut liceul la Blaj şi Braşov. Azi ataşat de legaţie la Varşovia. A publicat poezii în volumele: *Sărbătoarea morţii*, 1915, *Neguri albe*, 1920, *Mâine*, *Printre oameni în mers*, *Horia*, *Ţară*.

Teodor Mureşanu (n. 1891), profesor la liceul din Turda, poet cu vibraţii lirice personale. Volume: *Poezii*, Turda, 1920, *Lumini suflate în vânt*, Arad.

Otilia Cazimir a publicat: *Lumini şi umbre*, poezii, 1923, *Fluturi de noapte*, poezii, 1927, *Cântec de comoară*. Calităţi de imagini, un lirism cald şi acorduri în game minore formează notele esenţiale ale poeziilor.

Mateiu Ion Caragiale (1885—1936). Fiul cel mai mare al lui Ion Luca Caragiale. A studiat în ţară şi străinătate. Spe-

cialist în heraldică. Volume: *Remember*, Bucureşti, 1924, *Craii de Curtea Veche*, Bucureşti, 1928. Scriitor cu rezonanţe sufleteşti în largi interioruri.

Dragoş Protopopescu (n. 1888). Născut la Călăraşi, a făcut liceul şi studiile universitare în ţară. Doctoratul în limba şi literatura engleză la Paris. E profesor la Universitatea din Cernăuţi. Poet şi prozator cu însuşiri reale şi ziarist cu viguros temperament. Volume: *Stilul lui Dimitrie Cantemir*, 1915, *Poemele restriştei*, 1920, *Svon de pretutindeni*, poezii, 1921, *Fortul 13*, roman.

Artur Enăşescu (n. 1888). Născut la Botoşani. A făcut studii universitare, fără să le fi terminat, la Bucureşti şi Paris. A publicat *Pe gânduri*, poezii, Bucureşti, 1920. Un suflu vibrant de inspiraţie, o atitudine meditativă, uneori filosofică şi o fantezie bogată se întâlnesc armonios contopite în poeziile acestui nefericit cântăreţ, pe care convenţionala şi meschina societate umană l-a lăsat pradă de zece ani distrugerii unei boli nemiloase, ca să-şi târâie de viu cadavrul în zdrenţe pe străzile Bucureştiului.

Victor Ion Popa (n. 1895), pictor şi literat de talent a scris: *Păpuşa cu piciorul rupt*, *Pufuşor şi mustăcioară*, *Muşcata din Fereastră*, *Ciuta*, piese de teatru, jucate cu mult succes, *Floare de oţel* şi *Velerim şi Veler Doamne*, romane.

Ovidiu Hulea (n. 1892). Născut in Galda de Jos, sat lângă Alba-Iulia, fiu de preot. Poet cu profunde rezonanţe lirice şi accente naţionale. A publicat volumele: *Blestemul codrului*, poezii, Arad, 1920, *Jerbe matinale*, poezii, ediţie integrală, Cluj, 1929, *Invierea*, poem dramatic, Cluj, 1929.

George A. Petre (n. 1900). Născut în Măgureni, județul Teleorman. Poet și publicist în Oradea, unde este și directorul „Gazetei de Vest". Poet cu remarcabile calități de aspecte peisagiste autohtone a publicat versuri în revistele: „Cele trei Crișuri", „Țara noastră" și „Familia". A tradus virtuos și a tipărit un volum de versuri din poetul ungur Endre Ady.

Radu Gyr (n. 1905). Născut la Câmpulung-Muscel. A urmat liceul la Craiova și Facultatea de Filosofie și litere la București. Asistent universitar. A publicat volumele: *Liniști de schituri*, 1924, *Plânge Strâmbă-Lemne*, 1927, *Cerbul de lumină*, 1928. Poet de bogată fantezie și variate transfigurări de imagini, adesea prea improprii și ocolitoare față de stările sufletești, cu evocări calde și delicate, cristalizate în poeziile sale.

D. Ciurezu (n. 1900). Născut în Plenița, jud. Dolj, a urmat cursurile secundare la Craiova și Râmnicu-Vâlcea. Și-a făcut studiile universitare la București.

A publicat vol. de poezii, *Răsărit*, Craiova, 1927, cu o inspirație robustă și un aer proaspăt de aspecte rustice și cu o limbă armonioasă. Printre temele acestui poet se întâlnesc predilecte influențe și tradiții folcloristice, fericit realizate.

N. Crevedia (n. 1904). Fiu de săteni din Crevedia-Mare, jud. Vlașca. Licențiat al Universității din București. Literat și ziarist.

A început a publica schițe și epigrame în coloanele revistei „Viața literară". A dat la iveală: *Epigrame*, 1930, *Bacalaureatul lui Puiu*, 1933, *Bulgări și stele*, versuri, 1933, *Dragoste cu termen redus*, roman 1934, *Antologia epigramei românești*, 1933, și *Burueni de dragoste*, roman, 1936,

Poet cu unele tendinţe moderniste, dar prozator cu valoroase calităţi de stil şi cu ascuţit spirit de observaţie, N. Crevedia se află pe drumul maturităţii.

Petru I. Teodorescu, profesor la liceul „I. Meşotă", Braşov. Critic de substanţială cultură, intuiţie pătrunzătoare şi atitudine obiectivă în cercetarea şi judecarea operei de artă, a redactat împreună cu Cincinat Pavelescu revista „Braşovul literar" 1932—1934, şi a publicat un volum de judicioase studii critice: *Cronici literare*, Braşov, 1935.

MODERNISMUL

Sub eticheta de împrumut a Curentului simbolist, s'au manifestat în România diferite producţiuni de literatură — la început în poezie, mai apoi în proză, în artele plastice şi în arhitectură — care nu erau decât speculaţii şi capricii cu pretenţii de originalitate, ale unor oameni în mare majoritate fără niciun pic de talent. Din aceste voite şi căutate atitudini tendenţioase, de natură cu totul subiectivă şi fără tangente cu sfera vreunui viabil ideal de artă, a luat naştere *Modernismul.*

Transplantat de aiurea în literatura română contemporană, începând cam din 1914, dar mai cu seamă după războiu, dela 1920 încoace, acest curent nou, vicios, hibrid şi molipsitor s'a eliberat integral de sub tutela Curentului simbolist, sub auspiciile căruia se iniţiase şi a degenerat în pure exhibiţii patologice, provocând repercusiunile ca-

racteristice dezorientării spirituale din ultimele două decenii.

Originile modernismului

După cum am spus mai sus, originile Modernismului trebue căutate aiurea. Şi anume le găsim în Franţa, Italia şi Elveţia, de unde, pe căile influenţei uşor transmise, prin mijloace de presă şi uşor receptate de atâţia indivizi dornici de senzaţional, au pătruns în mai toate literaturile popoarelor europene şi mai puternic la noi.

Din maniera simboliştilor de mare suprafaţă, Laforgue, Paul Claudel şi Henri de Régnier, a apărut mai accentuat după anul 1900 în Franţa o tendinţă nouă în poezie, o încercare de a da un coeficient de artă poetică unor visiuni şi aspecte de viaţă prozaică, din realităţile imediat înconjurătoare, care tendinţă a fost numită *poezie fantezistă*.

In cafenelele literare din cartierele Parisului, şi mai ales în Montmartre, continuând o viaţă de boemie cu mizerii şi iluzii, trasată cu pitoresc şi cu profunde elemente umane de Henri Murger, poeţii fantezişti s'au manifestat cu febrilitate în jurul steagului lor literar. S'au remarcat în deosebi : Paul-Jean Toulet, Guillaume Apollinaire, Francis Carco, Max Jacob, André Salmon. In versurile acestor poeţi, pe lângă unele imagini frumoase şi evocări exotice nuanţate şi vibrante, se întâlneau

decoruri urbane banale, hidoase, sau vulgarități de gesturi și vocabular. Descriind un păun, Guillaume Apollinaire se încântă când „pasărea își arată dosul“ :

„En faisant la roue, cet oiseau,
Dont le pennage train à terre
Apparaît encore plus beau,
Mais se découvre le derrière...“

După 1910, poezia fantezistă în Franța se transformă prin unii din inițiatorii ei, ca André Salmon, Jules Supervielle, într'un modernism din ce în ce mai confuz. Modernismul, oferind câmpul unor afirmări repezi, unde se putea intra și cuceri un nume în literatură, fără talent, fără eforturi intelectuale și fără disciplina unor idealuri definite, a recrutat mulți adepți, mai cu seamă în generația imediat următoare. Astfel, în urma războiului mondial 1914—1919, modernismul francez calcă în picioare opinia publică, în care, prin farsă și îndrăzneală vrea să-și impună pretinsele valori. Nume noui se pun sub tutela acestui curent și printre cele mai des întâlnite și perseverente sunt poeții și prozatorii: Philippe Soupault, Marcel Arland, Georges Gabory, Francis Gerard, Ivan Goll, Pierre Drieu La Rochelle, Henri de Montherlant, etc. In practica acestor din urmă scriitori, modernismul francez s'a situat, prin tendința ideilor și prin virusul dezagregării morale, în sfera acțiunii comuniste. La fel de dubioase s'au infil-

trat elementele moderniste în celelalte arte: muzică, pictură, arhitectură, decorație, teatru, etc.

Ca o emulație și paralel cu Modernismul francez, apare în Italia „Manifestul futurist“, lansat ca o nouă concepție de artă, în poezie, muzică și pictură de Marinetti, în anul 1912.

In esență, teoria lui Marinetti propunea desființarea funcțiunii sensurilor noțiunilor în realizarea poeziei, precum și înlocuirea instrumentelor muzicale cu mijloace noui de sgomote și sunete, scoase prin lovirea oricărui metal. Era negarea evidentă și absurdă a elementelor fundamentale de expresie ale acestor arte. O astfel de concepție și timpul nemilos a dovedit-o ca pe-o aberație de tristă memorie. Totuși „futurismul“ italian a găsit destui corifei, care să agite aproape două decenii flamura bizarelor răsvrătiri.

La câțiva ani după Marinetti, în 1916, s'a ivit și în Elveția, la Zürich, din inițiativa unui grup de Evrei aventurieri, cu nume schimbate, un nou fel de literatură numită „dadaistă“. Autorul moral, un oarecare S. Rosenstein, originar din Moinești, România, devenit acolo între Alpii gigantici cu nume wagnerian, Tristan Tzara, sfidând toate legile de artă și creație de până atunci, propune un nou fel de poezie, realizată cu adevărate procedee de bâlciu. Cuvintele pot fi luate din cele patru colțuri ale lumii. Nimic nu trebue să le lege între ele. Nici gândirea, nici gramatica, nici sensul lor. Iată scamatoria „marelui talent“:

„Puneți toate cuvintele într'o pălărie, amestecați-le bine, apoi trageți-le afară, iată un poem da-

daist". (Anthologie de la nouvelle poésie française, Editions du Sagittaire, Simon Kra, Paris, 1924).

In paginile antologiei de mai sus, sunt prezentate producţiunile acestui farseur, din care redăm câteva rânduri semnificative ca şi toate culegerile moderniştilor paranoici:

„forestier aérostatique tout ce qui existe chevauche en
galop de clarté la vie
l'ange a des hanches parapluie virilité
neige lèche le chemin et le lys vérifie vierge
$\frac{3}{25}$ d'altitude un méridien nouveau passe par ici"

Când asemenea idioţenii au apărut în sute şi mii de volume, cu publicitate uluitoare, când au putut să umple zeci de pagini, în antologiile marilor edituri pariziene şi să prostească bunacredinţa unui public fără busolă critică de orientare, era firesc ca să vedem şi în literatura română sateliţii inovatori ai acestei teorii la modă.

Ce este modernismul

Inarmaţi cu formule şi etichete manieriste, derivate străine împrumutate, după Marinetti „futuriste", după Marcel Proust, „proustiane", după Sigmund Freud „freudiane", cu multe subdiviziuni: „cubiste", „impresioniste", „expresioniste", etc.,

s'au găsit şi în România, mai ales după 1920, destui impostori, dornici de nume şi de a-şi creia o platformă prin literatură, care să militeze cu impertinenţă şi emfază jongleriile moderniste. Unii, puţini or fi fost oameni de talent, dar intraţi într'un asemenea teren de cultură şi-au deformat caracterul primar al calităţilor şi s'au pierdut. Cei mai mulţi însă nu erau decât intelectuali improvizaţi şi lipsiţi de orice aptitudini înnăscute. Căutând a imprima producţiunilor lor cu orice preţ originalitatea, unii modernişti au evoluat în adevărate degenerări mintale. Alţii, sub pretextul explorării inconştientului, prin psihanaliză, au urmărit să stârnească senzaţionalul, cu înşirarea scenelor de pornografie în cuprinsul romanelor zise de „moravuri" şi cu apologia instinctelor josnice şi brutale, din tot ce are mai vicios specia umană. Astfel Modernismul s'a întins ca o plagă, cu mijloace de presă editoriale şi ziaristice, în spiritul marelui public lector şi mai cu seamă la generaţiile tinere.

Publicaţiile cele mai cunoscute ale curentului modernist au fost: „Sburătorul" 1920—1922, reapărut în serie nouă, 1926—1928, sub conducerea lui Eugen Lovinescu, teoreticianul pontif şi susţinătorul scriitorilor modernişti, „Contemporanul" 1922—1927, şi multe altele cu apariţii sporadice ca: „75 H. P.", „Integral", „Unu". O revistă, cu înclinare pronunţată spre modernism este şi „Viaţa literară" întemeiată în 1926, apare neregulat şi azi, condusă de I. Valerian.

In esenţă, Modernismul e negaţia tradiţiei. Nea-

gă trecutul cu toate comorile lui, neagă pe Dumnezeu, neagă armonia legilor firii, neagă temeliile societăţii umane, neagă morala şi toate valorile de artă şi creaţie ale străduinţelor de veacuri. In substraturi Modernismul este insuflat şi dirijat de tendinţele oculte iudeo-comuniste, care vor pe această cale o pregătire a terenului, pentru răsturnarea ordinei sociale şi morale a concepţiei de de viaţă tradiţională.

Modernismul e un curent de abstracţiuni, de bizarerii cerebrale voite, cu unele procedee tehnice căutate cu orice preţ, pentru a aduce ceva nou, şi cu libertăţi sintaxice şi lexice mergând până la absurd, la cei mai mulţi din corifei. Producţiunile literare moderniste, cu puţine excepţii, sunt cu totul lipsite de suflul inspiraţiei şi de cugetarea călăuzitoare a frumosului ca ideal de artă. Din elemente prozaice, respingătoare şi apoetice, în forme fără ritmuri şi şlefuiri armonioase muzicale, moderniştii au născocit versuri sterpe şi ridicule, cu care au devalorizat şi au prostituat în gustul publicului lector, cea mai sublimă dintre arte, poezia. Din scene triviale, din sensualism obsedant şi din stări sufleteşti banale şi voit obscure au produs romane cu exhibiţii sexuale şi cu pretenţii inovatoare. La fel în toate celelalte manifestări. In proză, în critică, în muzică, în pictură, în sculptură şi în arhitectură, moderniştii, ca o prelungire a simbolismului în degenerare, şi-au ridicat cuiburi de fortăreţe, cu piraţi pângăritori ai frumosului şi ai adevăratelor creaţii de artă.

In literatura română contemporană, Moderni-

smul numără mulţi sateliţi, dar valoarea lor o socotim de prea mică importanţă, pentru cadrul acestui manual, şi nu ne putem opri, decât asupra câtorva din ei.

Tudor Arghezi (n. 1880). Fost călugăr la Mânăstirea Cernica, numele său de naştere e Ion N. Theodorescu. Autor al volumelor de poezii: *Cuvinte potrivite, Flori de mucigai* şi *Cărticică de seară*, Tudor Arghezi n'a adus decât un verbalism sec de orice substanţă emotivă şi muzicală şi o eflorescenţă de termeni şi atitudini deadreptul vulgare. Cităm câteva „petale" din pălămida cultivată, nouăzeci la sută, în poeziile lui:

„... Şi strugurii viei storşi cu muşcătură
Să lase în gură coptură...
Pe tine cadavru spoit cu unsoare
Te blestem să te'mpuţi pe picioare.
Iar ţie, jivină gingaş gânditoare
Să-ţi fie şezutul cuprins în zăvoare,
Ficatul un cui să-ţi frământe
Urechea să ţipe şi nasul să-ţi cânte.
Să-ţi crape măselele în gură
Şi dinţii cu detunătură.
Să-ţi pută sărutul, oftatul să-ţi pută,
Mormânt cu mocirlă stătută..."

(Din „Blesteme", vol. *Cuvinte potrivite*).

In proză a scris volumele: *Icoane de lemn, Poarta Neagră, Tara de Kuty, Ochii Maicii Domnului* şi *Cimitirul Buna-Vestire*, anoste şi prolixe.

G. Bacovia (n. 1881). Născut la Bacău, numele său adevărat e George Vasiliu. Poeziile sale sunt înmănunchiate în volumaşele : *Plumb* şi *Scântei galbene*, reunite mai târziu sub titlul *Poezii*.

Poet de izolare şi tristeţe provincială, cu ploi de toamnă, ierni troienite, feţe palide, convoiuri funebre, colori violete de primăvară, picurând prin parcuri şi havuze, şi cu desnădejdi strigate în pustiu, Bacovia a imprimat poeziilor sale o atmosferă originală şi sinceră. Deşi tiparele artei sale sunt extrem de simple şi reduse, conţinutul lor radiază un suflu emotiv obsedant şi durabil. (Bucăţile : Plumb, Lacustră, Marş funebru, etc.).

Lucian Blaga, (n. 1895). — Originar din satul Lancrăm, jud. Alba, e doctor în filosofie şi ataşat de presă, Membru al Academiei Române.

Şi-a început cariera publicând două volume de poeme libere imagiste şi cugetări : *Poemele luminii* şi *Pietre pentru templul meu*. Au urmat apoi volumele : *Paşii Profetului*, *In marea trecere* şi *Lauda somnului* (poezii).

Poeziile lui Blaga se caracterizează prin reflexivitate şi imagism. Sunt brodate pe un fond rece, mistic, chiar de neînţeles uneori, ceea ce nu-i o calitate.

Alte lucrări datorite lui Lucian Blaga sunt : *Fapta* (joc dramatic), *Daria* (dramă), *Fețele unui veac* (esseuri), *Ferestre colorate* (însemnări), *Filosofia stilului*, *Eonul dogmatic*, *Cenzura transcendentală*, *Spaţiul mioritic*, (scrieri cu caracter filosofic).

Demostene Botez (n. 1893). — A dat poezii de caldă inspiraţie şi personale expresii figurate :

Intelectualist rafinat, ajutat de un talent remarcabil şi un temperament înnăscut, Demostene Botez a adoptat din elementele modernismului numai ceea ce se potrivea concepţiei sale de artă.

Opera poetică se compune din volumele : *Munţii*, *Floarea pământului*, *Povestea omului*, *Zilele vieţii* şi *Cuvinte de dincolo*.

A mai scris un roman : *Ghiocul* şi o carte cu impresii de călătorii : *In căutarea mea*.

Perpessicius (D. Panaitescu). Născut la Brăila în Octombrie 1891. A făcut liceul la Brăila şi studiile superioare la Universitatea din Bucureşti. Combatant în războiul pentru unitatea naţională, a fost mutilat pe frontul dobrogean, pierzându-şi mâna dreaptă. Profesor de limba română, în Bucureşti.

Poet cu temperament şi calităţi de artist născute, dar realizate cu material de expresie şi factură moderniste, Perpessicius a publicat volumul : *Scut şi targă*, Bucureşti 1926.

Critic cu o ascuţită intuiţie şi o vastă orientare asupra literaturii contemporane, Perpessicius a susţinut în cercetările şi articolele sale, pe lângă opere cu reale merite, şi o sumedenie de alte producţiuni, în poezie şi proză, ale unor autori modernişti, literatori cu nume deghizate, ca şi lipsa lor de talent, deghizată cu teorii machiavelice. A publicat *Repertoriu critic*, Arad, 1925, *Antologia poeţilor români de azi*, două volume : I—1925, II—1928, în colaborare cu Ion Pillat, un amestec bizar de poezii cugetate, de adevărată artă, cu aberaţii de casă de nebuni ca acestea :

„La râpa Uvedenrode,
Ce multe gasteropode,
Supra sexuale
Supra muzicale.
Gasteropozi,
O, limpezi rapsozi!
Moduri de ode;
Ceruri-eşarfă;
Antene în harfă;
— Uvedenrode,
Peste mode şi timp
Olimp..."

(Ion Barbu, vol. I.)

„... Avesalon a sfârşit fugar cu părul
în vânt
călăria spre codrii, cu umerii albi
şi gleznele in sandale
asvârlise ca pe-o manta câmpia
dar a aprins un incendiu somptuos
cu pletele încâlcite pe ghiare
de ramuri uscate
fruntea i s'a întins de moarte,
şi a avut cearcăne de oţel, ca o fată"
. . . .

(Ion Vinea, vol. II.)

Perpessicius a mai publicat trei volume de *Menţiuni critice*.

Eugen Lovinescu (n. 1881). Născut la Fălticeni, a studiat în ţară şi la Paris, unde a fost încurajat

de Emil Faguet. Profesor secundar în București. Fost colaborator la „Convorbiri critice“ 1907—1910, revista lui Mihail Dragomirescu, de care se despărți și pe care avea să-l atace mereu, pe chestiunea principiilor critice și estetice.

E. Lovinescu a publicat valoroase cercetări de istorie literară în cele trei monografii: *Grigore Alexandrescu*, *C. Negruzzi* și *Gh. Asachi*. Inceputurile activității critice le face cu *Pași pe nisip*, două volume. A mai publicat nouă volume de *Critice*, trei volume de *Istoria civilizației române moderne*, și cinci volume cu *Istoria literaturii române contemporane*, trei volume de *Memorii* și mai multe romane ca: *Biju*, *Firu'n patru*, apoi, cu privire la viața sentimentală a lui Eminescu, alte trei romane ca: *Mite*, *Bălăuca*, *Diana*, scrieri în care Lovinescu descrie slăbiciuni omenești și romanțează scene cu totul vulgare și nepotrivite cu prestigiul marelui poet.

Eugen Lovinescu a fost cel mai activ critic al Modernismului din literatura contemporană.

Ideile lui călăuzitoare însă, n'au dus la rezultate favorabile, care să fi însemnat determinarea și relevarea unor opere viabile în mersul literaturii noastre.

ALȚI SCRIITORI MODERNIȘTI

Camil Petrescu (n. 1894). Născut în București, a făcut liceul la Sf. Sava și Facultatea de litere din București. A luptat in războiul pentru întregirea națională. Rănit pe front. Poet, romancier și dramaturg. A publicat volumele: *Ver-*

suri, 1923 şi *Transcendentalia*, 1929, cu poezii moderniste din notaţii, imagini şi reflexii, reci, cerebrale, fără nerv de emotivitate; romanele: *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de războiu*, două volume, *Patul lui Procust*, două volume, *Rapid-Constantinopol-Bioram*, note de călătorie, *Suflete tari*, *Mitică Popescu*, şi *Danton*, piese de teatru.

Al. Al. Philippide (n. 1900). Născut la Iaşi, şi-a făcut studiile în ţară, în Germania şi în Franţa. A publicat: *Aur sterp*, 1922, poezii cu descripţii de peisagii, în imagini colorate, dar fără viaţă.

I. Valerian (n. 1896). Născut la Iveşti, judeţul Tecuci. Şi-a făcut studiile universitare la Bucureşti, la Facultatea de litere şi filosofie. A tipărit: *Caravanele tăcerii* şi *Stampe*, poezii, care în primul volum aduc câteva fericite viziuni poetice şi atmosferă exotică, iar în al doilea volum simple notaţii pasteliste. A mai publicat romanul *Cara-su*, o carte cu bune calităţi şi observaţii psihologice.

Petre Strihan (n. 1899). Născut la Mizil. Doctor în drept, avocat, asistent universitar, profesor la Şcoala de războiu. A publicat volumul: *Penumbre*, 1929, poezii, din care unele au evidente calităţi de frumosă inspiraţie.

Dată fiind desvoltarea fecundă a producţiunilor literare din ultimele decenii, vom reveni, pe larg, potrivit cu ierarhia şi calitatea valorilor, asupra acestui capitol cu **Literatura contemporană**, în lucrarea de mari proporţii: **ISTORIA LITERATURII ROMÂNE**, *dela origine până în zilele noastre*, în curs de pregătire.

INDICE ALFABETIC

Adam I., 300, 302, **325**.
Agârbiceanu I., 267, 300, 301, 303, **323**, 346.
Alecsandri V., 66, 77, 84, 88, 96, 97, 103, 105, 161, **190**, 209, 217, 225, 238, 309.
Alexandrescu Gr., 128, 153, 155, **160**, 167, 170.
Amiraş Alex., 61.
Anacreon, 146.
Anghel At. (mitrop.), 108.
Anghel D., 300, 303, **339**.
Antim Ivireanul (mitrop.), **48**.
Ardeleanu Carol, **377**.
Arghezi Tudor, 347, **389**.
Ariosto Ludovic, 139.
Aristia C., 156.
Asachi Gh., 66, 77, **143**, 167.
Augier Emil, 293.
Axinte Uricarul, **61**.

Bacalbaşa Anton, 260.
Bacaloglu George, 349.
Bacovia C., 345, 390.
Bădăuţă Al., 347.
Bălăceanu Const., 142.
Bălăşel Teodor, 91.
Bălcescu Nicolae, 150, 160, 161, 186, 208.
Banu C., 344.
Bănuţ P. A., 301.
Bălceşti Ştefan, 348.
Barbu Ion, 392.
Bârlea, 85.
Bariţ Gh., **148**.
Barnuţlu Simion, **147**, 227.
Bart Jean, **351**.
Bassarabeanu Dem., 348.
Baudelaire Ch., 331.
Bârsan Zaharia, 300, 345, **373**.
Beldiceanu N. N., **331**.
Bassarabescu D. I., 300, **353**.
Beldiman Alecu, **128**.
Berariu Const., 301.
Blaga Lucian, 346, **390**.
Bob Ioan (episcop), 114.

Bogdan - Duică Gh., 136, 303, **376**.
Bogdan I., 52, 53.
Bolliac Cezar, 128, 155.
Bolintineanu Dim., 66, 77, 170, **188**, 238.
Boileau, 146.
Bonfin, 60.
Bota George, 349.
Botez Demonstene, 347, **390**.
Brătescu-Voineşti Alex. I., 227, 228, **390**, 346.
Bucuţa Em., 346, **378**.
Budai-Beleanu I., 122, **135**.
Budai Iosif, 108.
Bumbac V., 301.
Burada Teodor, 84.
Burlă V., 226.
Busuioceanu Al. Al., 346.
Buzdugan Ion, 85, **356**.
Byron (Lord), 159, 166, 289.

Cacavela Ieremia, 67,
Calinic Miclescu (mitrop.), 145.
Candrea I., 85.
Canta Ioan, 61.
Constantin Cantacuzino (stoln.) 46, **73**, 76.
Calidassa, 289.
Calvin Ioan, 34, 107.
Câmpineanu I., 156, 160.
Cantemir Antioh, 65, 68, 178.
Cantemir Constantin, 66.
Cantemir Dimitrie, 47, 65, **66**, 112.
Caracostea Dim., 146. 333, 336, **341**, 354.
Caragiale L. I., 227, **260**, 269, 277, 285, 296, 303.
Caragiale I. M., **379**.
Cardaş Gh., 139.
Carducci, 310.
Cârlova Vasile, 128, **131**, 154, 155, 193.
Castaldi, 309.
Carp Petre, 221, 226.
Carp O., 303.
Casti Giambatista, 139.
Cazaban Al., **330**.
Cerna P., 300, 303, **324**.
Catehismul calvinesc, 35.
Catehismul luteran, 35.
Cazimir Otilia, **379**.
Chesarie (episcop), **49**.
Chendi Ilarie, 300, **326**.
Cihac Al., 15.
Ciocârlan I., 328.
Cipariu Timoteiu, 14, 31, **149**.
Ciocâlteu V., 347.
Ciura Alex.. 300.
Ciurezu D., 347, **381**.
Codicele sturdzan, 33, 35.
Codicele voronetian, 33.
Codreanu Mihail, 303, **351**.

Conachi Costache, **130**.
Condiescu Nicolae, **378**.
Constantinescu Pimen, 348.
Constant Eugen, 347.
Coresi Diaconul, **39**.
Coşbuc George, 84, 267, 269, 277, **284**, 295, 296, 298, 299, 303, 308, 309, 312, 345.
Cosmin Radu, 349.
Costin Miron, **57**, 65, 75, 76.
Costin Nicolae, **61**.
Cotruş Aron, 347, 348, **379**.
Crainic Nichifor, 346, 347, **359**.
Creangă Ion, 89, 227, **254**, 259, 269.
Creţu Gr., 33.
Crevedia N., 347, **381**.
Cromer, 60.
Cugler-Poni Matilda, 226, 303.
Cunţan Maria, 301, 303, **331**.
Cuza C. A., 312, **328**.

Damian Vasile, **61**.
Damaschin (episcop), **49**.
Dante, 159, 289, 300.
Dauş Ludovic, **377**.
Davidescu N., 303, 333, **342**.
Davila Al., 77, 345, **351**.
Delavrancea Şt. B., 77, 267,, 277, **281**, 303, 337.
Demetrescu Romulus, **376**.
Demetrescu Traian, **293**.
Demetrius V., 346, **377**.
Densuşianu Aron, 84.
Densuşianu Ovid. 15, 84, 97, 105, 219, 300, 333, **336**, 341, 345.
Diaconovici-Loga C., **113**.
Diculescu C. C., 21.
Dima Al., 348.
Dioscoride, 18.
Dobrogeanu - Gherea C., 270 278, 289, 296.
Dlugos, 60.
Doboş Const., 349.
Dongorozi I., 347, **355**.
Donici Al., 170, 178, **187**.
Dosoftei
Drăgoescu Petre, 348.
Dragoslav Ion, 89, 303, **329**.
Dragomirescu M., 254, 290, 303, 344, 345, 346, 348, 350, **374**.
Dubău Tudose, **61**.
Duhamel, 159.
Dulfu Petre, 333.
Dumitrescu George, 348.

Eder Karl Iosef, 112.
Eftimiu V., 303, **366**.
Eliade Mircea, 348.
Eminescu M., 77, 89, 99, 100, 128, 147, 149, 225, 228, **230**, 264, 265, 269, 270, 271, 272, 274, 277, 279, 285, 297, 309, 333.

Enăşescu Artur, 346, **380**.
Engel Cristian I., 13, 111.
Ervin, 336.
Eustratie Logofătul, **56**, 57.

Farago Elena, 345, 347, **353**.
Filimon N., **187**.
Filipescu Const. (căpit.), **73**
Flechtenmacher, 144.
Florea Marian Simion, 84, 91.
Florian, 161.
Fortunescu C. D., 347.
Foti I., **377**.
Furtună Horia, 346.
Fundescu I., 89.

Galaction Gala, ?03, 346, **354**.
Gane N.. 226, .**59**, 303.
Gans, 171.
Gârleanu Em, 267, 300, 302, **321**.
Gaster M., 92.
Gessner, 128.
Giurgiuca Emil, 348.
Gherghinescu-Vania I., 348.
Ghermano de Nisis, 46.
Ghica Ion, 160, 161, **208**.
Goethe, 125, 3.0.
Goga Oct., 227, 228, 266, 301, 303, **311**, 346, 349.
Golescu I., 91, 142.
Gorovei Artur, 85, 91.
Gorun I., 300, **328**.
Gőschen, 171.
Grămadă Ion
Greceanu Radu, 46, **73**.
Greceanu Şerban, 46, **73**.
Gregorian G., 345, **373**.
Grigorescu Nicolae, 196, 276.
Gyr Radu, 348, 348, **381**.

Hammer, 70.
Hasnaş V. Petre, 187, 321.
Hartmann Ed., 252.
Hasnaş Sp. C., 345.
Haşdeu Bogdan P., 14, 34, 46, 77, 84, 101, 207, **214**.
Haret Spiru, 298.
Haliade Rădulescu I., 128, 145, 151, **153**, 160, 161, 167, 208, 238.
Heine H., 310.
Herescu N. I., 347.
Hodoş E. I., 85.
Hodoş Constanţa, 300.
Hogaş C., 363, **320**.
Hőlderlin, 310.
Homer, 289, 300.
Hugo Victor, 146, 178, 217.
Hulea Ovidlu, **380**.
Humboldt Al., 171.
Hurmuzachi Eud., 147.
Hus Ioan, 32, 35.

Iacob I, Putneanul, 49.
Iacob II, Stamate, 49.
Iacobescu D., **343**.
Ibrăileanu G., 303, **326**.
Iorga N., 15, 46, 74, 299, 302, **304**, 344, 348.
Iorgovici Paul, **113**.
Iosif Şt. O., 267, 300, 303, **307**.
Iosif Natalia, 300.
Iov D., 348.
Ispirescu Petre, 89, **258**.
Istrati Panait, **371**.

Kant Iem., 252.
Keller Gottfried, 310.
Kimenites Sevastos, 36, 46.
Kiriţescu Const., **358**.
Klein Ioncenţiu (mitrop.), 109.
Kopitar, 13, 113.
Kogălniceanu En., 61.
Kogălniceanu M., 161, 168, **170**, 200, 208, 299.

Laforgue Jules, 332.
Lamartine, 146, 159, 161.
Lambrior Al., 226.
Lascarov-Moldovanu Al., 348, **387**.
Laurian Treboniu Aug., **150**, 182, 216.
Lazăr Gh., **141**.
Lecca Haralamb, 303, 345,
Lenau, 310.
Leontescu Al., 348.
Lessing, 214.
Liubavici Dimitrie, 39.
Lovinescu Eugen, 303, **392**.
Ludescu Stoica, 73.
Lungianu M., **330**, 345.
Lupaşcu P. D., 85.
Lupescu M., 84.
Luther Martin, 34.

Macarie (călugărul), 38.
Macedonschi Alex., 269, 270, 293, 297, 332, **333**, 350.
Maior Gr. (episcop, 114.
Maior Petru, 113, 116, **118**, 121, 139, 177.
Maiorescu Titu, 149, **222**, 231, 254, 265, 269, 278, 290, 304.
Mallarmé Stéph., 332.
Mândru A., 303.
Marien (diacul), 41.
Marienescu At., 84.
Martial 146.
Massim Ion, 150, 216.
Mateevici Al., **330**.
Meheş Iosif, 112.
Metodiu (şi Cirii), 30.
Micle Veronica, 242.
Micu Klein (Samuil), 113, **114**, 116. 118, 124.
Mihail Călugărul 56,

Mihalovici Karamsin Nic., 173.
Milescu N. (spătarul), 47, **61**.
Militaru V., 345, **374**.
Minulescu Ion, 303, **337**.
Mistral Frédéric, 198.
Mitrofan (episcop), 46.
Moga (episcop), 141.
Moldovanu Corneliu, 300, 302, 345, **362**.
Molière, 156, 189.
Morariu Const., 348.
Morariu Leca, 85, 89, 301, 348.
Morariu Victor, 301, 348.
Morţun G. V., 296.
Moşoiu Alfred, **372**.
Moşoiu Tib., 349.
Moxa Mihail (călugărul), **71**.
Mureşanu Teodor, 348, **379**.
Mureşianu A., **148**, 170.
Murnu Ary, 328.
Murnu George, 301, **329**.
Mustea Nicole, **61**.
Musset Alfred de, 166.

Nădejde G., 33, 296.
Nădejde Sofia, 303.
Nanu Dimitrie, 300, 303, 345, 346, **353**.
Năsturel Udrişte, 43, **72**, 92.
Neculce Ioan, **64**, 76, 198.
Negri Ada, 300.
Negri Costache, 131, 170, 191.
Negruzzi Costache, 66, 77, **177**, 200, 204, 212, 229.
Negruzzi Iacob, 221, 226, **229**.
Neniţescu I. Şt., 346.
Nicodim (culugărul), 30.
Nifon (patriarh), **37**.
Nistor I., 301, 348.
Nour A., 303.

Obradovici Dositei, 141.
Odobescu Al., 77, 89, 124, **210**, 226, 258.
Oreste, 303.
Ovidiu, 206.

Palia dela Orăştie, **41**.
Pamfile Tudor, 84.
Pann Anton, 84, 89, 91, **129**.
Panu Gh., 226.
Papacostea Cezar, 100.
Papadopol I. Paul, 348.
Papilian Victor, **373**.
Papiu Ilarian Alex, 117, **191**.
Pascu Giorge, 46, 62, 96.
Pătrăşcanu D. D., 303, 316, **350**.
Pavelescu Cincinat, 303, 333, **350**.
Păunescu-Ulmu T., 347.
Perpessicius, **391**.
Petőfi A., 310.
Petică Ştefan, 302, 322, 333, **335**, 341.

Petrarca, 146.
Petre A. George, 349, **381**.
Petrescu Camil, **393**.
Petrescu Cezar, 346, 347, **362**.
Petrino Dim., 226.
Philippide Al., 15, 216.
Philippide Al. Al., **394**.
Pillat Ion, 346, 347, **362**.
Pitiş Ecaterina, 300.
Platon, 252.
Pleşoianu, 92.
Pogor Vasile, 221.
Pompiliu Miron, 84.
Popa Grigore din Mahaciu, 33.
Popa Victor Ion, 346, **380**.
Pop Reteganul, 89.
Popescu Radu, **73**.
Popovici-Bănăţeanu I., 228, 267, **290**.
Popovici C. Aurel, 300.
Predescu Lucian,
Protopopescu Dragoş, **380**.
Porumbescu Ciprian, 201.
Psaltirea scheiană, 33.
Ptolomeu, 18.
Pumnul Aron, **147**, 230, 231.
Puşcariu Sextil, 15, 217.

Radu Const., 190, 348.
Rădulescu Mircea, 345, **378**.
Rafael, 238.
Rolland Romain, 279.
Ranke, 171.
Raşcu M. I., 336, **343**.
Rebreanu Liviu, 303, **360**.
Régnier, de H., 332.
Rimbaud Arthur, 332.
Romanescu Marcel, 346, **379**.
Rosseti Scarlat (comite), 143.
Rosetti Teodor, 221, 226.
Rössler, 13, 112.
Rotică G., 300, **331**.
Russo Alecu, 172, **184**, 192, 203.
Rusu I. N., 348.

Sadoveanu M., 77, 227, 228, 267, 300, 303, **316**.
Sadoveanu Izabela, 300.
Sămănătorul (curentul).
Samarineanu G. M. 349.
Sandu-Aldea C., 267, 300, 303, **322**.
Sân-Giorgiu I., 346, **378**.
Savel V., **330**.
Săvescu Cezar Iuliu, 341.
Savigny (von), 171.
Săulescu M., 303, **330**.
Sbiera C. I., 33, 85.
Scavinschi Daniil, 180.
Schiller, 146, 230, 289.
Schopenhauer, 252.
Scurtu I., 300.
Scrob Carol 333.
Sevastos Elena, 85.

Shelley, 310.
Sihleanu Al., **166.**
Simion Dascălul, 56, 89.
Simion Ştefan (mitrop.), **41.**
Sion George, **189.**
Slavici Ion, 89, 226, 227, **265,** 285, 296, 297.
Sorbul M., 77, **357.**
Soricu U. I., 300.
Sperantia Th., 84, 91.
Sperantia Eug., 336, **343.**
Stamatiade Al., 303, **343,** 345.
Stamate Costache, **131.**
Stancu Zaharia, 347.
Stănescu D., 91.
Stavri Artur, 300, 303.
Stere Const. 327.
Stoenescu M., 533.
Sylva Carmen, 289, 310.
Strihan P., 394.
Sturdza A. Dimitrie, 33.
Sulzer Iosef Franz, 111, 112.
Şaban-Făgăţel C., 344, 348.

Şaguna Andr., 148.
Şerban (diacul), 41.
Şerbănescu Teodor, 226.
Şincai Gh., 113, 114, **115,** 120, 124.
Ştefanelli V. T., 301.

Ţamblac Grig. 31.

Tasso Torquato, 139, 147.
Tassoni Alessandro, 139.
Tăzlăuanu Oct., 266, 301, 346.
Tcauciuc-Albu N., 348.
Teculescu Horia, 85.
Teleajen Sandu, **374.**
Tempea Radu, **113.**
Teodoreanu Ionel, **367.**
Teodorescu G. Dem., 84.
Theodorian Caton, **399.** 345.
Teofil (mitrop.), 108.
Tocilescu Grig., 85.
Tofan George, 301.
Toppeltin Laurenţiu, 60.
Topârceanu G., 311, **359.**
Torouţiu E. I. 348.
Tudor Diacul, **40.**
Tulliu Nuşi, 348.
Tutoveanu G., 302, 322, **329.**

Ţichindeal D., **140.**

Uhland, 310.
Ureche Gr., 53, **55,** 60, 76.
Urechia Dr., 277.

Văcărescu Nicolae şi Alecu, **126.**
Văcărescu Iancu, **126,** 155, 160.
Văcărescu Ienăchiţă, **124.**
Valerian I., **394.**
Vâlsan G., 300.

Varlaam (mitrop.), **42**, 72.
Vârnav Vasile, 69, 70.
Vartolomeu Măzăreanu (arhimandrit), 49.
Veniamin Costache (mitrop.), 144.
Verlain Paul, 332.
Viața Patriarhului Nifon, **37**.
Vinea Ion, 392.
Virgilius, 289.
Vissarion C. I., **330**, 346.
Vitencu Dragoș, 348.
Vlad dela Marina Victor, 267.
Vlădescu G. M., **374**.
Vlădescu Toma, 347.
Vlahuță Al., **269**, 285, 289, 295, 298, 299, 303.
Voevidca G., 348.
Voiculescu V., 347, **357**.
Voinescu Ion, 155.
Voltaire, 128, 139, 156, 189.
Voronca, 85.
Vulcan Iosif, 231.

Wilibald Alexis, 171.
Wycliffe, 32.

Xenopol D. Al., 21, 226.

Young, 149.

Zamfirescu D., **278**, 333, 345.
Zanne Iuliu, 84, 91.
Zola Emil, 27 .

CUPRINSUL

Pag.

Noţiuni introductive asupra limbii române 9

Formarea limbii române . . . 9

I. LIMBA

Latinitatea limbii noastre . . . 13

Elementele constitutive: fondul latin şi autohton . 15

Influenţele străine . . 18

Influenţa slavonă . . . 20
Influenţa gotică . . . 21
Influenţa albaneză 21
Influenţa bulgară 22
Influenţa maghiară 22
Influenţa turcă 23
Influenţa greacă 23
Influenţe occidentale . . . 24
Creaţiuni indigene, onomatopee . . 24

Dialectele limbii române . 25

Pag.

II. EPOCA VECHE

A. Literatura religioasă

Influenţe străine pe cale religioasă . . . 29

Influenţa culturii slavone 29
Influenţa culturii husite 31
Influenţa Bogomilismului 33
Influenţa culturii reformate . . . 34
Influenţa culturii greceşti 35

Scrieri religioase morale

Invăţăturile lui Neagoe 37
Viaţa Patriarhului Nifon 37

Primele tipărituri 38

In Ardeal 39

Diaconul Coresi 39
Palia dela Orăştie 41
Mitropolitul Simion Ştefan . . 41

In Moldova 42

Mitropolitul Varlaam . . . 42
Mitropolitul Dosoftei . . . 44

Biblia lui Şerban dela Bucureşti . . . 45

Veacul al XVIII-lea şi influenţa culturii fanariote 47
Mitropolitul Antim Ivireanul . . . 48
Insemnătatea literaturii religioase . . 49
Introducerea tiparului 50
Unitatea limbii literare 50
Trezirea conştinţei naţionale . . . 51

Pag.

B. **Literatura Istorică**

Primele documente istorice în limba slavonă . 51
Cronica dela Bistriţa 52
Cronica dela Putna 52
Cronica lui Macarie 52
Cronica lui Eftimie 52
Cronica lui Azarie 53
Influenţa culturii polone 53

Cronicarii din Moldova

Grigore Ureche 55
Eustratie Logofătul 56
Miron Costin 57
Nicolae Costin 61
Spătarul Neculai Miclescu . . . 61
Ioan Neculce 64
Dimitrie Cantemir 66

Cronicarii din Muntenia

Călugărul Mihail Moxa sau Moxalie . . 71
Udrişte Năsturel 72
Stoica Ludescu şi Constantin Căpitanul Filipescu 73
Radu Greceanu şi Şerban Greceanu . . 73
Radu Popescu 73
Stolnicul Constantin Cantacuzino . . 73
Insemnătatea literaturii istorice . . . 74
Scrieri inspirate din literatura istorică . . 77

Comparaţie între literatura religioasă şi cea istorică 78

Formarea limbii literare . . . 79

Pag.

LITERATURA PROPRIU ZISĂ

Literatura populară

Despre literatura populară în genere . . 82

A. Literatura populară nescrisă . . . 85
Poezia lirică populară 86
Doinele 86
Horele sau strigăturile 86
Bocetele 86
Colindele 86
Cântecele de stea 86
Cântecele de lume 87
Poezia epică populară 87
Pluguşorul 87
Baladele sau cântecele bătrâneşti . . 87
Basmele sau poveştile 88
Poezia dramatică populară 89
Oraţiile de nuntă 89
Vicleimul sau Irozii 89
Poezia didactică populară 90
Proverbele sau zicătorile 90
Anecdotele şi snoavele 91
Ghicitorile sau cimiliturile 91
Descântecele 91

B. *Literatura populară scrisă* . . . 91

1. Literatura estetică sau romantică . . 92
Alexandria 92
Halima 92
Varlaam şi Ioasaf 92
Istoria Sindipii filosofului 92

Pag.

Arghir şi Anadam 92
Genoveva de Brabant . . . 92
2. Literatura religioasă . . . 93
Astrologhia 93
Gromovnicul 93
Trepetnicul 93
Cărţile de zodii 93
Cărţile de visuri 93
3. Literatura etică sau morală . . . 93
Viaţa şi pildele lui Isop 93
Floarea Darurilor 93
Pildele filosoficeşti 93

Versificaţia populară spre deosebire de cea cultă . 94

Lecturi din literatura populară . . . 102
Mioriţa 102
Toma Alimoş 103
Movila lui Burcel . . . 104

LITERATURA CULTĂ

Prima jumătate a veacului al XIX-lea.

Şcoala ardeleană 106
Situaţia Românilor din Ardeal . . . 106
Ideile Şcoalei ardelene 110
Samuel Micu (Klein) 114
Gheorghe Şincai 115
Petru Maior 118
Dicţionarul de Buda 121

Inceputurile literaturii în Principate
Influenţa franceză 122
Ienăchiţă Văcărescu . . . 124

Pag.

Alecu şi Nicolae Văcărescu . . . 126
Iancu Văcărescu 156
Alecu Beldiman 128
Anton Pann 129
Costache Conachi 130
Costache Stamate 131
Vasile Cârlova 131

Caracteristica acestor poeţi . . . *134*
Inceputurile literaturii în Ardeal . . *135*

Inceputurile poeziei 135
Ion Budai-Deleanu 135

Curentul latinist *140*

Dimitrie Ţichindeal 140
Gheorghe Lazăr 141
Gheorghe Asachi 143
Aron Pumnul 147
Simion Barnuţlu 147
Gheorghe Barit 148
Andrei Mureşianu 148
Timoteiu Cipariu 149
August Treboniu Laurian . . . 150
Alexandriu Papiu Ilarlan 151
Academia Română 151

Urmările Şcoalei ardelene şi ale Curentului latinist *151*

EPOCA MODERNĂ.

Literatura modernă. 1830—1900. . . . 153

Ion Heliade Rădulescu . . . 153
Grigore Alexandrescu . . . 160
Alexandru Sihleanu . . . 166

Pag.

A doua jumătate a veacului al XIX-lea . . 167

Curentul istoric-popular (1840—1870) . 167

Mihail Kogălniceanu . . . 170
Costache Negruzzi . . . 177
Nicolae Bălcescu 181
Alecu Russo 184
Alexandru Donici 187
Nicolae Filimon 187
Dimitrie Bolintineanu . . . 188
George Sion 189
Vasile Alecsandri . . . 190
Ion Ghica 208
Alexandru Odobescu . . . 210
Bogdan Petriceicu-Hasdeu . . 214

Curentul critic al „Junimii" . . . 220

Spiritul critic înainte de „Junimea" . . 220
Necesitatea şi înfiinţarea „Junimii" . . 221
„Convorbiri literare" 221
Titu (Liviu) Maiorescu 222
Iacob Negruzzi 229
Mihail Eminescu . , . . . 230
Ion Creangă 254
Petre Ispirescu 58
Nicolae Gane 259
Ion Luca Caragiale 260
Ion Slavici 266
Alexandru Vlahuţă 269
Duiliu Zamfirescu 278
Barbu Ştefănescu-Delavrancea . . . 281
George Coşbuc 284

Pag.

Ion Popovici-Bănăţeanu . . . 290
Ion Alexandru Brătescu-Voineşti . 290

Un romanţios

Traian Demetrescu . 293

INCEPUTUL VEACULUI AL XX-lea

Literatura nouă. 1900—1937.

Perioada de tranziţie (pregătitoare) 1890—1900 *295*

Curentul sămănătorist . . *298*

Scriitorii sămănătorişti . . 304
Alţi scriitori sămănătorişti . 328

Curentul simbolist . . *331*

Scriitorii simbolişti . . . 333
Alţi scriitori simbolişti . . . 343

LITERATURA CONTEMPORANĂ

Tradiţionalismul *344*

Scriitorii tradiţionalişti . . 350
Alţi scriitori tradiţionalişti . 376

Modernismul . . . *382*

Originile modernismului 383
Ce este modernismul 386
Scriitorii modernişti 389
Alţi scriitori modernişti 393

In Editura „Cugetarea“ au apărut:

Mihail Popescu	Istoria Românilor şi Geografia României şi a ţărilor vecine
—	şi Instrucţia civică pentru candidaţii la bacalaureat
I Diaconescu.	Dialogul Morţilor, de Lucian
—	Metamorfozele, de Ovidiu
—	Pro Marcello, de Cicero
—	Istoria Literaturii Latine
—	Istoria Literaturii Eline
—	Anabasis, de Xenofon
P. Ghiaţă — I. Rotaru	Curs de preparaţie
G. I. Chelaru şi *Crizante Popescu*	Noua Ortografie a Academiei Române, ed. V-a
—	Semne de punctuaţiune şi semne ortografice în scrierea românească
I. Valahu	Istoria Românilor
Const. Solomon şi *G. Ursu*	Cele mai frumoase poezii româneşti
C. Popescu şi *V. Vrânceanu*	1001 Probleme rezolvate şi Cheia celor 1001 probleme rezolvate